

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08549

A BLYASK OYF TOG

Sh. Miller

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ש. מיללער

אַ בליאַסק אויף טאָג

ווילנע - 1935

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

Copyright 1935 Sz. Miller

PRINTED IN POLAND
Sz. Miller—„A Blask Af Tog“
Zakłady Graficzne inż. G. Kleckina, Wilno

א י נ ה א ל ט

זייט

7	א בליצסק אויף טאָג
67	טשאַר
165	דאָס רעדל דרייט זיך

א בלי אַסק אויף טאָג

א ב ל י א ס ק א ו י ף ט א ג

1

אָנהייב אלול, שבת פאַרנאַכט. דער שבת=קודש, מיד און פאַרמאַטערט פון לאַנגווייל און ביטול, האָט זיך געשלעפט אויף נאַכטלעכער. די זון האָט זיך פאַרטשעפעט אָן שפיץ קלויסטער=צלם, איז געפאַרן אויפן גרינעם, בלעכענעם שול=דאָך, און אַ פאַר=בלוטיקטע זיך אַרונטערגעקניקלט אויף יענער זייט שול, אויפן וועג צום סמבטיון. אַ דין לבנה=רייפעלע, אַ ווייס=גאַלדענער אָפּ=געשניטענער נאַגל, איז געהאַנגען אינם פאַרקלערטן הימל. העכער איבער דעם רייפעלע האָט זיך געפיקט אַ שטערן, אָנזאָגנדיק די סמאָלדאַראָווער יידן: גוטע וואָך. מ'מעג שוין דאווענען מעריב, מ'דאַרף שוין זאָגן „גאָט פון אברהם“, אויפעפענען די קלייטן, שטעלן דעם סאַמאָוואַר.

האָט איין ייד פון רעדל לעבן בית=מדרש אויסגעצויגן דעם האַלדז, אַ קראַץ געטאַן מיט דריי פינגער דאָס שיטער בערדל אונטערן קין און אַ זאָג געטאַן: שוין דאָ שטערן. יידן האָבן זיך ניט געאַיילט אַרײַנצוגיין דאווענען. מ'איז געשטאַנען, פויל גערעדט וועגן דייטש, פראַנצויז, דערמאַנט פּאַניען בלחש, גע=שמועסט וועגן יאַריד, וואָס וועט ניט זײַן דאָס יאַר, אַ חזן אויף ימים=נוראים, נאַכגעקוקט די פאַרביישפּאַצירער און געמאַכט באַ=מערקונגען וועגן זיי. האָט אַ וויבּל פרום אַ וויש געטאַן אַ טאַפּ=ליע, גרייט צו פאַרציען אַ „גאָט פון אברהם“. געזען די שכנה אירע שטייט נאָך אין דרויסן, האָט זי זיך מיאש געווען — לאַז נאָך זײַן. מיידלעך אין שידוכים=שטאַנד האָבן שוין פאַרענדיקט דעם שפּאַציר. גיין ווייטער — צו מיד, אָבער אין שטוב ווילט

זיך נאָך ניט אַרײַנגיין, איז מען געשטאַנען בײַ די גאַניקעס, פּרױ-
בעס, נאָכגעקוקט די פאַרבייגייער, נאָכערעדט: וואָס זאָגסטו ניט
אויף דער יפת-תואר מיט איר נײַעם היטעלע? אַ פּייגעלע אונ-
טער אַ דעכעלע!

דאָס האָט מען גערעדט וועגן נחמהקע דוד משגיחס, וועלכע
איז נאָר וואָס פאַרבייגעגאַנגען. נחמהקעס פנים איז טאַקע גע-
ווען קליין. די הויט, אַ שיטערע, אַ ווייכע מיט אַ געלבלעכן,
גלאַנציקן אָפּשיין, האָט דערמאַנט אין ניט קלאָרן בוימל. בלויז
די געדיכטע, ווייכע העל-בלאָנדע הערעלעך האָבן ווי אַ דינער
מאָך פאַרטוירט דעם געלבלעכן גלאַנץ, און וווּ ניט וווּ
אַ בגרת-פּרישטשיקל מיט אַ ראָזעווען פּיסקל האָט צוגעגעבן קאָ-
ליר... דאָס היטעלע איז געווען אַ רויט, ווייך פּילצן היטעלע
מיט קליינע ראַנדן, און עס איז געווען אַזוי באַקוועם אויף איר
קאָפּ, האָט אַזוי האַרמאָנירט מיט אירע קאַשטאַנאווע האַר, מאַנדל-
ברוינע אויגן, איר לייכטן געווענטענעם ענגלישן מאַנטל, אַז היטל,
מאַנטל און נחמהקע זיינען ווי געבוירן און אויסגעוואַקסן אינ-
איינעם, כאָטש דאָס היטעלע און מאַנטל זיינען געווען שפּאַגל
נײַ. די שיינע, געשמאַקפולע מלבושים, וואָס האָבן אַזוי געפאַסט
דער ניט שיינער נחמהקע, האָבן אין זיך אַרײַנגעזאַפט די שפּאַ-
טישע בליקן, די ניט-פאַרגינערישע רייד און זיי ניט צוגעלאָזט
צו נחמהקעס לייב. פּרױ איז זי געגאַנגען איבערן שטעטל, כאָטש
אויגן האָבן נאָכגעקוקט, צונגען האָבן נאָכערעדט.

גערעדט האָבן ניט נאָר מיידלעך. יידן, וועמעס שבתדיקע
גענט האָבן געבענקט נאָך די וואַכעדיקע שטעקעלעך; יידן מיט
ברעגן פון רויטע פאַטשיילעס אַרויסגעשטעקט פון די הינטערשטע
קאַפּאַטע-קעשענעס; יידן, וואָס האָבן געהאַדעוועט איידעמלעך
פאַר נגידישע טישן, האָבן אויך געהאַט דוד משגיחס טאַכטער
אויפן אויג, זי געהאַלטן אין די מיילער. ווען דאָס רעדל אַרום
בית-מדרש האָט זי דערוען אַנקומען, האָט מען שוין איר אַנטקעגן
געוואָרפן אַ געמיינשאַפּטלעכן קוק. דער קוק האָט זיך פאַר-
טשעפעט אָן אַ קנעפל פון מאַנטל, און דאָס רעדל יידן, האַלטנ-
דיק דעם צווייטן עק פון קוק, האָבן אים פאַמעלעך געצויגן,

פארבינגעפירט נחמה קען פארן רעדל, און ערשט דאן אים נאָכ-
געלאָזט.

— איך וואָלט אַרײַנגעוואָרפן אַ זעקסער פאַר רב מאיר בעל
נס, ווען מ'ברעכט שוין טעלער.

— אַזוי גיך?

— ס'איז שוין, דוכט זיך, נאָך שלושים.

— בן ארבעים לבינה.

— איז דאָך בן, און דאָס איז בת.

— בת! אַ בת היענה, באַהיט גאָט. איך ווייס ניט, וואָס
דער אַלטער טראַכט זיך. האַלט זי אויף יקות, האַלט ער זי.
דוכט זיך, אַזוי פאַרשוין וואָלט ער באַדאַרפט אויסגעבן פאַרן
ערשטן בעסטן, און דאָ...

— און אַז ראָטשילדס טאַכטער האָט געהאַט אַ פנים פון
אַ חזיר, האָט זי קיין חתן ניט געקראָגן?

— שטראַם גראַם מאַך מיר אַ לעטניק. אַ משל פּחדס
הנשבר. אַפילו אין די גוטע יאָרן, ווען ער האָט געפליאַסקעט,
איז אויך ניט געווען אַזוי איי-איי-איי, ווער שמועסט איצט.
כ'ווייס...

— וואָס בײַ אַ גביר פאַרוואַלגערט זיך, וועט זיך בײַ
אַ קבצן ניט געפּינען.

— אייטיך נו, אפשר האָט ער נאָך די טויזנט שמאַרבאַווענ-
צעס נדן, איז מה בכך, איז וואָס? שוין געזען גרעסערע נגידים.
איך גיי שוין מער ניט צו אים, אסור מיר אויב איך גיי.

אַ קנייטש מיטן קאַפּ און אַ צעפּיר מיט ביידע פאַראַרעמט,
עלענבויגנס בײַ די זײַטן האָט באַקרעפטיקט דעם איסור. די
פאַראַרעמט האָבן זיך פאַמעלעך אַרונטערגעלאָזט, אָט ווי זיי
וואָלטן זיך געישובט צי זאָלן זיי דאָס טאָן. אַ פּייערל האָט זיך
באוויזן אין אַ שטוב-פענסטער, אַ שטערן האָט אויפגעשניט אין
הימל, דער בעל-דברן, ישראל גיציס, מלמד-שדכן-בעל-תפילה, האָט
מיט אַמאָל דערזען אַ נײַעם חתן פאַר נחמהקען. ער האָט
אַ שאַרפן קוק געטאָן אויפן רעדל יידן — האָבן זיי צומאָל ניט
אַ כאַפּ-געטאָן זײַן איינפאַל — און פאַרריסן דעם קאַפּ צום הימל.

— מ'נא, שוין דאָ שטערן. צייט אַרײַנגיין דאוונען מעריב. פון דעם וואָכעדיקן „הוא רחום“, אויסגעשריען נאָך אין שבתדיקער קאפּאָטע אין שקיעת-שבת, האָט אַ וויי-געטאָן מיט אַ וואָכעדיק ווינטל. יידן האָבן געדאוונט. געמורקעט, געזופט ווערטער, און פאַר די אויגן האָט שוין געבלענדט אַ לאַמטערן-שײַן פון דרויסן. דער קרעמער האָט שוין געזען זײַן אָפּענע קלייט, דער קצב האָט שוין געשלעפט דאָס קעלבל צום שוחט, ישראל גיציס האָט שוין געפירט אַ וואַנט צו אַ וואַנט. מיט איין וואַנט, מיטן פּראָוויזאָר, איז ער זיכער, אָבער די צווייטע וואַנט, דוד משגיה! ווי גייט מען צו, פון וואָס הייבט מען אָן?

דוד משגיה האָט שוין לאַנג אויפגעהערט צו זײַן דער סמאָלדאָראָווער גביר. די צײַטן ווען מ'האָט געהאַקט זײַן וואַלד און ער איז געפאַרן מיט זעקס פּערד נאַשפּיץ, זײַנען שוין לאַנג פאַרביי. פון וועלדער איז ער אַרונטער אויף דיליאַנקעס, פון דיליאַנקעס — אויף אַ נאַמן אין וואַלד בײַ יענעם, און ווען די ראַפּאָפּאַרטס האָבן אויפגעשטעלט די געהילץ-זעגערײ, איז ער געוואָרן בײַ זיי משגיה. סמאָלדאָראָווער תושבים ווייסן דאָס אַלץ. זיי געדענקען אפשר אויך אַז ווען דוד משגיה איז געווען דוד שאַפּיראַ, דער נגיד, האָט ער געהאַט אַ שײַן פּעך-שוואַרץ בערדל, פּײַן אַרומגע-שוירן; ווען ער האָט אונטערגעהאַנדלט מיט דיליאַנקעס, איז דאָס בערדל געווען אַש-גרוי, אָן גלאַנץ, און איצט איז דוד משגיהס בערדל שטאַל-גרוי, גלאַנצט אַפּילו ווידער, אָבער אַזוי האַרט, שטייף. די געדיכטע וואַנצעס און דאָס אַרומגעשוירן בערדל, מיט אַ שפּיץ, איז אַ שטאַלן בלאַט-שלעסל אויפן שווינגדיקן מויל. שווערן אויף נאַמנות, אַז דאָס האָט די ירידה געפאַרבט די באָרד, פאַרשטייפט דאָס לשון, וואַלטן אָט די תושבים ניט געקענט. דודס הויז איז נאָך אַלץ דאָס שענסטע אין שטאָט, אַ פאַראַדנער אַרײַנ-גאַנג, אַ גלעקל. די פאַראַנדקעס אין הויז — פּקדם, אַ דינסט, אַ קעכין, אין בית-מדרש — די אַלטע שטאָט, אין מזרח-וואַנט, שיש, אתה הראת, און אַז מ'דאַרף אַ פּורץ האַלץ אין בית-מדרש, ווענדט מען זיך ניט צו די ראַפּאָפּאַרטס — ווער זעט זיי? — נאָר טאַקע ווידער צו דוד משגיה, און ער גיט אַזוי ווי עס וואַלט

געווען זינס, זינס א קוויטל איז גוט ווי גאָלד. ווער ווייסט,
אפשר איז עס טאָקע זינס.

א שווינגנדיקער ייד דוד משגיה. ניט נאָר רעדט ער אַליין
ווינציק, נאָר גיט ער אַ קוק אויף עמיצן, פאַרגעסט יענער וואָס
ער האָט געוואָלט זאָגן. גיי רייד צו אַ יידן וואָס קוקט מיט
שאַרפע אויגן. הינט די געדיכטע בערשטל-ברעמען, און דאָס
גרויע, פיין אַרומגעשוירענע בערדל, אָט דאָס שלעסל אויפן מויל
קוקט אויך און וואָרנט: היט זיך! עפנט זיך דאָס שלעסל, פאַלן
אַרויס אַ פּאָר ווערטער, איז ווי אַ האַגל וואָלט געפאַלן —
שיטער און האַרט.

אויסשפּייענדיק ביי „עלינו“, האָט ישראל גיציס אויסגע-
שפיגן אַלע זינע מחשבות וועגן דוד משגיה, אַלע אופנים ווי צו-
צוגיין צו אים, אָנהייבן רעדן. ער האָט אַ קוק געטאָן צו דער
מזרח-וואַנט, זען אויב דוד משגיה איז דאָרטן דאָ, געזופט דעם
עלינו. דער עיקר איז — כאַפּן אים גלייך נאָכן דאוונען. דאָס
איבעריקע וועט שוין גאָט העלפּן.

— אַ גוטע וואָך, רב דוד!

— אַ גוטע וואָך, אַ גוט יאָר.

אַרויסגייענדיק פון פּאָליש, האָט ישראל גיציס אַרויסגענומען
די פּאַטשיילע מיט די שוואַרצע אייגעלעך, זי אָנגענומען פאַר
צוויי שפיצן שאַפנדיק אַ דרייעק, קונציק אַ דריי געטאָן, פאַר-
וואַנדלט די דרייעקיקע פּאַטשיילע אין אַ מין שאַליק, און אַרויפ-
גענומען אויפן האַלדז. פאַרבינדנדיק די עקן אונטער דער באַרד,
האָט ער געזיט די ווערטער: ס'ווערט שוין קיהל אין דרויסן.

— דאַרפט שוין היטן איינער פּלי. — בלוז אַ דעליקאַטער
אוינער האָט געקענט כאַפּן דעם שמייכל אין די ווערטער. פאַר
ישראל גיציס זינען די ווערטער געווען אַ האַנט דערלאַנגט ביים
איבערגיין אַ שמאַלע קלאַדקע.

— אָבער אזוי ווי איר זעט, מעשה-שטן, פאַר ימים-גוראים,
מוז איך זיך צוקילן. פאַראַיאָרן, ניט הינט געדאַכט, האָט עס מיך
געכאַפט פונקט צו די ערשטע סליחות. אָבער וואָס הייסט פאַר-
קילט, הייזעריק ווי די וואַנט! די אַלטע מינע האָט געגאַסן גאַנגל-

מאגלס, צוגעלייגט א זאק מיט זייף, נאך אזעלכע באבסקע רפואות — ס'האט ניט געהאלפן. גיין צום דאקטאר האב איך עפעס קיין חשק ניט געהאט, איך האלט ניט פון דאקטוירים. א דאקטאר איז א קרענק פארשטייט ער און געלט פארדייעט ער. זיך מישב געווען, גאר אריינגיין צום אפטייקער. ניט חלילה צו מאכנאוויסקין, יענער איז א שונא ישראל, צו זיין פראוויזאר, דעם בחור, מונין. מ'זאגט, ער איז יאקאבי א האלבער דאקטאר. וואס טויג אייך מעשיות, ער האט מיר געגעבן עפעס צום טרינקען, און נאך די ערשטע דריי לעפל איז ווי מיטן האנט צוגענומען. — ישראל גיציס האט ארויסגעקוועטשט א הוסטל ווי ביים אַנשטעלן די פלי צום דאוונען און ווידער גערעדט: — א ווילער בחור, דער מוני. א שאַד נאָר וואָס ער ווערט פאַרפאַלן ביי דעם צורר היהודים. אזא בחור וואָלט באַדאַרפט קריגן אַ כּלה מיט נדן און אַליין עפענען אַן אַפטייק. דאָס וואָלט געווען אַ ישועה אויף יידן. וואָס, ניט אזוי ?

— הם... יא, אפשר.

ישראל גיציס גאַנצער קערפער האָט זיך גענומען באַוועגן אָט ווי ער וואָלט איינגעשלונגען אַ צו גרויסן ביסן און קען אים ניט אַרונטערשלינגען אינגאַנצן. ער האָט שיר ניט אונטערגעטאַנצט, זיך אזוי אויסגעדרייט, אַז ער האָט פאַרשטעלט דעם וועג דוד משגיחן.

— כ'מיינ... אָט טאַקע וועגן דעם ענין האָב איך זיך מיט אייך געוואָלט דורכרעדן. איינער טאַכטער, זאָל לעבן און געזונט זיין...

דוד משיח האָט זיך אָפּגעשטעלט. ישראל גיציס האָט ניט געזען ווי דודס געדיכטע ברעמען האָבן זיך אַ צי געטאַן צו דער נאָז און גלייך נאָכגעלאָזט. ער האָט זיך צוגערוקט גאָר נאָענט צו דודן.

— ...אייער טאַכטער, זאָל געזונט און שטאַרק זיין, קען אים, דעם בחור, דעם פראַוויזאר, גייט מיט אים. איז מיר איינגע=פאלן, דוד שאַפיראַס טאַכטער וועט דאָך ניט גיין מיט אַ בחור סתם אין דער וועלט אַריין, גלאַט אזוי זיך, אפשר איז דאָס איר

זיווג. טאָמער איז דער יחוס ניט אַזוי... מע... אָבער אַ גוטער
שידוך איז עס. אַ פּראָוויזאָר, עפנט אַן אַפטייק פאַר זיך. היינטי-
קע צייטן איז אַן אַפטייק אַ גוט געשעפט.
— איך האַנדל ניט מיט ריצנאיייל.

די פינף ווערטער האָבן אָפגעשטופט ישראל גיציס. דוד
שאַפיראַ האָט זיך געלאָזט גיין. ישראל גיציס איז געבליבן שטיין,
דאָס לשון האָט אים אָפגענומען. ער האָט זיך געכאַפט, אַז דוד
איז שוין אָפגעאַנגען עטלעכע טריט, גענומען אים אָניאַגן.
זייענדיק לעבן אים האָט ער פאַרפאַמעלעכט דעם טראַט. וואָס
זאָגט מען איצט? איז ער געאַנגען פאַמעלעך, אי יאָ מיט דוד
משגיח אי ניט, אַזוי ביז וואַגען ער איז געקומען צו זיין געסל.
דאָ האָט ער פאַרלוירן: אַ גוטע וואַך, און מיט שנעלע טריט זיך
געלאָזט אַהיים מאַכן הברלה.

דוד שאַפיראַ האָט אָנגעהאַלטן זיין פאַמעלעכען גאַנג. געקו-
מען אין שטוב, האָט ער אָפגעגעבן נחמהקען די „גוטע וואַך“, זיך
גענומען מאַכן הברלה. איידער ער האָט אַרויסגעזאָגט דעם, הנה
אל ישועתי“ האָט ער אַ קוק געטאַן אויף נחמהקען — זי האָט גע-
האַלטן די הברלה ניט ווי עס דאַרף צו זיין. איר האַנט האָט
אַ ציטער געטאַן. זי האָט אויסגעגלייכט די הברלה, אויפגעוויבן
העכער, אַרויפגעקוקט צום פאַטער. ער האָט, ווי דער שטייגער,
שוין געהאַלטן פאַרמאַכט די אויגן... „ושאבתם מים בששון...“ ער האָט
אָנגעגאָסן אַ ביסל בראַנפן אויפן טיש, נחמהקע האָט צוגעלייגט דעם
הברלה-פלאַם, אָנגעצונדן. דער טאַטע האָט געצויגן מיט די פינגער
דאָס בלויע פניער, און מיט די בלויע פניער פינגער אויף זייע
פינגער, גערוקט די הענט אין די קעשענעס, ווי ער האָט עס גע-
טאַן יעדע וואַך, ווי זיין טאַטע האָט עס געטאַן, זיין זיידע, און
נאָכדעם גענומען אַרומגיין איבערן שטוב, זינגען „המבדיל“ נחמה-
קע האָט שוין באַפוילן דבורהן שטעלן דעם סאַמאָוואַר, צוגרייטן
מלווה-מלכה, מסתמא וועט שוין באַלד קומען וואַך-לייב, דער
העברעישער לערער, שפילן שאַך, און אַליין האָט זי גענומען זיך
אַנטאַן, אַרויסצוגיין.
— ווהיין איז?

פאָטער און טאָכטער זינען געבליבן שטיין, זיך אָנגעקוקט.
די הענטשקע וואָס זי האָט געהאַלטן אין אַרױפציען איז געבליבן
הענגען אין האַנט.

— איך וויל צוגיין צו זינען.

— אויף אַ פולער וואָך! פאַרוואָס קומט זי נישט צו דיר?

— אַמאָל קומט זי צו מיר, אַמאָל גיי איך צו איר.

— גייסט צופיל צו יענעם. מ'דאַרף קומען צו דיר. און נישט

יעדער איינער קען אַרױנקומען צו דוד שאַפיראַ אין שטוב. — ער
האַט גענומען אַרױמגיין איבערן צימער. נחמהקע האָט אויפגעהערט
דרייען די הענטשקע, געקוקט אויפן טאַטן, געביסן די ליפן. מיט
אַרונטערגעלאָזטע אויגן, ציטער אין קול, האָט זי געפרעגט: —
און אַז מ'קומט נישט צו דוד שאַפיראַ אין שטוב, וואָס זאָל זיין
טאָכטער טאָן?

— זיצן אין דער היים! ער האָט זיך אויסגעדרייט צו איר,

געבליבן שטיין.

די טאָכטער האָט אַ קוק געטאָן אויפן טאַטן. — וואָס

ווילסטו?

דער טאַטע האָט זי שטרענג אָנגעקוקט אָבער מילד אַרױס=
גערעדט: — „כל כבודו בת מלך פנימה“. האָטט שוין פאַרגעסן דיין
משלי? די מאַמע, דיר צו לענגערע יאָר, פלעגט זאָגן: דער בעס=
טער שפּאַציר בײַ זיך פאַר דער טיר. ביסט נישט בת מלך, ביסט
אָבער בת דוד שאַפיראַ, פון די סלאַוויטער שאַפיראַס, און דאָס
וויל איך מײַן טאָכטער זאָל געדענקען.

די טאָכטער האָט אים ווידער אָנגעקוקט.

— זען זיך צו, — האָט ער פּאָטערלעך אַ זאָג געטאָן, זי

אָנגענומען בײַ דער האַנט. זי האָט אַרונטערגענומען דאָס היטע=
לע, זיך צוגעזעצט. ער איז געשטאַנען, האָט אַ גלעט געטאָן דאָס
בערדל, צעשיידט די וואַנצעס. — מ'האַט מיר הינט פאַרגעשלאָגן
אַ מסחר, אויף אַ פולער וואָך. יא, מ'האַט מיר פאַרגעלייגט איך
זאָל קיפן אַן אַפטיק מיט אַ פּראָוויזאָר אַ צולאָג. — דעם טאַטנס
קוק איז געפאַלן אויף איר פנים, גערויטלט אירע באַקן, דער

קלאַנג פון זיינע איינגעהאלטענע רייד האָט באַוועגט אירע וויעס אַרויף און אַראָפּ.

— ווער האָט עס דיר פאַרגעשלאָגן? — האָט זי געפרעגט, פֿרי ניט צו הערן מער זיין שווייגן נאָך די איינגעהאלטענע רייד.

— אַ מעקלעך, אַ שדכן. — דודס טריט האָבן אָפּגעהילכט אין זיין טאַכטערס קאָפּ. זי האָט געשוויגן, געקוקט אויפן היטעלע אין האַנט, דער הענטשקע.

— האָב איך אים געענטפערט, — האָט דוד שאַפיראָ ווייטער גערעדט אַזוי ווי ער וואָלט זיך גאָר ניט געהאַט אָפּגעשטעלט, — אַז איך האַנדל־ניט מיט ריצנאייִל.

מאַנדל־ברוינע אויגן גייען איבער אין בורשטין, בורשטין אָנגערופן אָן וואָל, הייס, אויפגעפלאַקערט. אַן אויגנבליק און דער פלאַקער ווערט צוגעדעקט, די אויגן גייען איבער, די פאַרב וואָס האָט פאַרפלייצט דאָס פנים איז אויך צוריקגעלאָפּן, דער קאָפּ האָט גענומען זינקען. דוד שאַפיראָ האָט זיך אָפּגעשטעלט. אַ גלעט געטאָן זיין טאַכטער איבער די האָר. — דו קענסט ניט זיין יונה דעם באַנדערס שנור, און... ריצנאייִל פון אַ פעסל... איז אַפילו פאַר דוד משגיח שוין צופיל. —

די פֿעצטע ווערטער האָט ער אַריינגעזאָגט שוין מער צו זיך אין די וואַנצעס, צום שטייפן בערדל צו זיינעם. ער האָט נאָך אַמאָל אַ פיר געטאָן מיט דער האַנט איבער אירע האָר, אַ דריק געטאָן איר קאָפּ צו זיך, זיך אָפּגעטיילט פון איר, און גענומען שפּאַנען איבערן שטוב. נחמהקע האָט זיך אויפגעהויבן. איין אַרעם, מיטן היטעלע אין האַנט, איז נאָכגעהאַנגען. די פיט האָבן זיך קוים אָפּגעריסן פון דער פּאָדלאָגע, און אַזוי, מיט פאַ מעלעכע טריט אַוועקגעשלעפט זיך צו זיך אין אַלקיר.

דבורה האָט דערלאַנגט דעם סאַמאָואַר. באַלד איז געקומען וואָלף־לייב. מ'האַט געטרונקען טיי, צוגעביסן, געשפילט שאַך. דוד משגיח, דער בעסערער שפּילער, האָט דעם אַוונט געשפילט זייער שלעכט. אָדער ער האָט געטראַכט צו לאַנג, קניפּנדיק מיט די צוויי ערשטע פינגער זיין שמאַלן בערדל, אָדער ער האָט האַס-

טיק געמאכט אַ צוג, געכאַפּט אויף צוריק, און מיט אומגעדולד
געיאָגט וואָלף-לייבן ער זאָל גיין אַ גאַנג.
מ'האַט געשפּילט ביו שפּעט אין דער נאַכט. דער סאַמאָואַר
האַט שוין לאַנג אויפּגעהערט זידן, מ'האַט געהערט דאָס זשומען
פון בליץ-לאַמפּ. די שטוב איז געשלאָפּן. די ווענט זינגען נאָר
געשטאַנען, זיך צוגעהערט, וואַרטנדיק אויפן קלאַפּ פון אַן אַרונט-
טערגענומענער שאַך-פיגור און צו דעם איינציקן זעלטענעם אויס-
רוף: שאַך! אינגאַנצן האָט מען אָפּגעשפּילט צוויי פאַרטיעס. די
ערשטע איז געווען רעמי, די צווייטע האָט דוד משגיח פאַרלאָרן...

2

„איך האַנדל נישט מיט ריצנאייִל“ האָט זיך איבערגעקניקלט
איבער סמאָלדאָראָוו, אַנגעקומען צום פּראָוויזאָר, צו מוני גערשטיין.
דעם פאַרמאַצעווט, וואָס האָט געאַרבעט ביי מאַכנאָוסקין אין אַפּ-
טייק. מוני, דוכט זיך, אַזאַ גוטמוטיקער, אַ פּריילעכער, אַ לעבע-
דיקער, שטענדיק לאַכט ער, לאַכט מיטן מויל, מיטן חן-גריבעלע
אין קין, וואָס זעט אויס ווי אַ „זייען“, לאַכט מיט די אויגן, —
אַט דערזעלביקער מוני, ווען ער האָט דערהערט דעם „איך האַנדל
נישט מיט ריצנאייִל“, איז ער, תחילת, בלאַס געוואָרן, נאַכדעם רויט,
און ערשט דאָן אַרויסגעזאָגט אַ צעצויגענעם אַ—ז—וי. באַלד האָט
ער אַ שמייכל געטאָן פונדעסטוועגן: גוט, מירן זען!

מוני האָט געמעגט שמייכלען. איז ער נישט דער פּראָוויזאָר
פון סמאָלדאָראָוו? געוויס, דעם אַפטייק האָט מאַכנאָוסקין, אָבער
ווער זעט מאַכנאָוסקין, ווער וויל אים זען? צוליב אים, מוני,
קומט מען דאָך. און צוליב וועמען איז דאָס די „קראַסאָוויצע“
געקומען טאָג איין טאָג אויס קויפן פאַרפום, קויפן זיף, פודער,
נישט צוליב מאַכנאָוסקין, אויך נישט צוליב איר שיינעם פנים. איר
וועט שוין „קאַטיס“ אויך נישט העלפן. ווער האָט אים געגעבן אַנג-
צוהערעניש, אַז ער קען עפענען אַן אַפטייטשנעם סקלאַד, אויב
נישט זי? סמאָלדאָראָוו מוז לאַכן — „איך האַנדל נישט מיט רינצ-
אייִל“, אָבער ווער איז סמאָלדאָראָוו? גאַנץ סמאָלדאָראָוו, דוד שאַ-

פירא און אָסיפּ שלײַען און אַלע אַנדערע חשובע באַלעבאַטיים אַרײַנגערעכנט, נעמט דאָך פאַר אײן פריסטאָוו אַראָפּ דאָס היטל. אַ דאָקטאָר איז דאָך בײַ זײ נאַטשאַלסטוואָ. אַלע „פּײַפעלעך“ אין די אויערן, אַלע „שוואַכע הערצער“ פּרײַוו־צײַט זײַנען דאָך דורך זײַנע הענט דורכגעאַנגען. זײ האָבן דאָך אַפילו מורא צו רײדן מיטן דאָקטאָר, דעם פּאַטשאַטאַליאַן טראַגן זײ דעם גוט-מאַרגן אַנטקעגן. סמאָלדאַראָוו! סמאָלדאַראָוו! סמאָלדאַראָוו! ער לאַכט! ער וויצלט זיך מיטן דאָקטאָר וועגן זײַן פאַרשלאַפּנקײט, אָפּגעלאַזט-קײט, גײט זיך באַדן מיטן פּאַטשאַטמיסטער, שפּילט אין קאָרטן מיטן פריסטאָוו און זײַנע „געסט“, און לאַכט פון זײ אַלעמען. ער לאַזט זיך רעדן שידוכים פון דעם פאַרשמאַלצעוועטן מלמד און לאַכט פון אים מיט זײַנע שידוכים. די אײַנציקע אפּשר איז זײַנע. זי וועט אויך לאַכן, ווייל... איר וועט הנאה טאָן וואָס די פאַרזעעניש וועט זיך מער ניט נאָכשלעפּן. ער האָט זיך אַלע מאָל געזיידושט, וואָס אַזאַ יונג שײן מײדל זאָל זיך אויסקלײַבן פאַר אַ חברטע אַזאַ מיאוסע אַלעטע... סטערױע. אַ כײטרע שטוקע. ווייסט ווי צוצו-בינדן צו זיך. וואַרט, ער מוז זען זײַנען.

פאַרמאַכט דעם אַפּטייק, האָט מוני זיך אָנגעטאָן אין זײַן בעסטן שוואַרצן אַנצוג מיט די ברייטע קאַלאַשניעס, האָט אָנגע-טאָן די גלאַנציקע שיך מיט די פאַרשפּיצטע נעזער, פאַרקעמט דעם קאָפּ אַזוי, אַז ווי ער זאָל ניט אָנטאָן דעם קאַפּעליוש זאָל זיך אַרויסזען אַ לאַך געכוואַלעטע האָר, האָט אָנגעצויגן אויף די הענט די זעמשענע הענטשקעס, און זיך אַרויסגעלאַזט אויף „פּאַטש-טאָווקע“ מיט אַ גאַנג פון אַ זיגער. — זעט, אין, מוני גערשטיין, דער פּראָוויזאָר, דער שענסטער בחור פון שטאָט, גײ שפּאַצירן. היט זיך! — דערבײַ האָט ער אַזוי געדרייט מיטן שטעקן, אַז מ'האַט טאַקע געמוזט זײַן פאַרזיכטיק ניט צוגײן נאָענט הינטער אָדער אַנטקעגן אים.

אַז ער וועט באַגעגענען זײַנען אין דעם איז מוני זיכער. ווי איז אָבער, אַז זי וועט גײן מיט איר... מיט דער... אויב ער באַגעגנט זײ בײדן, גײט ער פאַרבײַ און דרייט נאָך שטאַרקער מיטן שטעקן, באַגריסט זיך ניט.

זינע איז געווען אַליין. פריער האָט זיך אָפּגעשטעלט דער שטעקן, דערנאָך מוני. קוים אָנרירנדיק דאָס היטל, האָט ער דאָך באַווין עס אַרונטערצונעמען, דערביי ניט קאַליע געמאַכט דאָס פאַרקעמכען, קונציק אויפּגעהאַנגען דעם שטעקן אויפן לינקן אָרעם, אַראָפּגעצויגן איין הענטשקע און אויסגעצויגן די פינגער פון האַנט אַזוי, אַז זי האָט אויסגעזען ווי אַ שיף-מולטערל, און האַרציק געדריקט זינעס וואַרימע האַנט. נחמהקעס האַנט, אַ ווייכע, אָן ביינער, דעמפּ, קלעפּיק אַזש, האָט זיך אויסגעשטרעקט צו מוני, אין זיין מוח, און ער ציט צוריק אַרויף זיין הענטשקע, אַ דאַנק-באַרער וואָס ער דאַרף יענע האַנט ניט אָננעמען.

— אַליין גאָר? און וווּ איז אַנער חברטע? — קיין אַנצו-הערעניש אויף אַ איראַניע, פאַרקערט, ער איז פאַרטרוילעך, פאַר-אינטערעסירט.

— עפעס איז זי ניט מיט אַלעמען.
 — גערופן דעם דאָקטאָר?
 — ניין, עפעס אַזוי...
 — אַזוי...

אַ לויזער געשפרעך-פּאָדעם, אַ שטיקל שפינוועבס ענדע זומער, איז געהאַנגען צווישן מוני און זינען. אָבער מיט זינען אונטערן אָרעם, זיין מויל לעבן איר אויער, זינע פינגער — אמת מיט דער „לינקער“ זייט — ביי איר ברוסט, דאַרף ער זוכן אַ טע-מע פאַר אַ געשפרעך? אַ גאַנצע נאַכט קען ער מיט איר אַרומ-שפּאַצירן, פאַרבּרענגען. די צרה איז נאָר, וואָס זינע האָט אויך אַ טאַטן. ניט קיין דוד משגיח מיט געדיכטע בערשטל-ברעמען און אַ גרוי פּלאַטשעסל-בערדל, יענער האָט גאָר קיין באַרד, ברעמען ווי ביי אַ כינעזער און קיין וויעס, דוכט זיך, אינגאַנצן ניט. וואָנצעס האָט ער יאָ, ווייכע, באַגלאַנצט מיט אַ שמייכל פון די שמאַלציקע קיילעכדיקע פיש-אויגן, דיקע יצר-הרעדיקע לייפן, און דער פנים אַ קיילעכדיקער, אַ לבנהדיקער, אַ צופרי-דענער, מער ניט, מיט אים, מיט מוני, איז ער ניט צופרידן. ביים פּריסטאָו אין קאָרטן געוואָרפן מיט געלט... געוואָלט אים אַרויסשטויסן. ווי קומסטו, מוני האַלעדריגע, מוני יונה דעם

באַנדערס. ווי קומסטו גאָר צום פריסטאָוו אין הויז, שפילן אין
 קאָרטן מיט אָסיפּ שלײַען, דעם אייגנטימער פון דער פּאַראָווער
 מיל, דעם פּאַדריאַדטשיק, דעם... און ער ווייס גאָרניט, אָט דער
 „פיש“, אַז דערזעלביקער פריסטאָוו, וואָס טוט אים, אָסיפּ שלײַען,
 אַ טובה און לאַדט אים אין איין מאָל אין חודש אויף אַ קערטל
 און טוט אים נאָך אַ גרעסערע טובה — נעמט ביי אים צו דעם
 חודשדיקן כאַבאַר, רופט מונין צו זיך, רופט אים שוין צו אָפט,
 און ער מוז אים טאָן די טובה, גיין שפילן מיט אים אין קאָרטן,
 פלומרשט טרינקען מיט אים. דאָס איז זיין כאַבאַר, וואָס ער
 גיט דעם פריסטאָוו פאַר ניט זיין איצט אַ דערטרונקענער אין די
 מאָזערער בלאַטעס אָדער אַ קאַליקע, צי גאָר מיט אַ פּינעלע אין
 אויער אָדער אַ געברייכטער ווי די אַלע שיינע יונגעלײַטלעך.
 זאָל ער ניט וויסן, דער אָסיפּ שלײַען, זאָל ער זיך גרויס=
 האַלטן מיט זיין גראָבן טײַטשער, זאָל יענער בעל=גאוה גיין אויף
 שטאַלצן מיט זיין יחוס. זאָלן זיי. מער ניט, וואַרט! מוני איז
 יונג און שוין און געזונט, און דער קאַפּ האָט אים נאָך ניט
 אויסגעדאַרט. ער וועט נאָך אַלעמען ווייזן...

3

ווילדע ווינטן האָבן גענומען ווייען אַרום סמאָלדאָראָוו.
 סמאָלדאָראָוו, אָן וועלכער קיין דײַטשער גענעראַל האָט זיך ניט
 דערמאָנט, אָן וועלכער גאָט אַליין האָט פאַרגעסן, איז מיט אַמאָל
 געוואָרן דער מעסער, וועלכן עמיצער האָט אַרײַנגעוואָרפן אין
 ווירבל=ווינט, און ווען די שדים האָבן אויפגעהערט טאַנצן, איז
 דער מעסער געלעגן אַ פאַרבלוטיקטער. מ'האָט געהאַנדלט מיט
 סמאָלדאָראָוו, שנעלע מסחרים, פון האַנט צו האַנט איבערגעגאַנגן=
 גען, און ביי יעדן מסחר איז געווען רויטער מאַהאַריטש. וואָכן
 און חדשים נאָכאַנאַנד האָט מען געשפילט מיטן לעבן. ווער עס
 האָט עס אינגאַנצן פאַרשפילט, ווער עס איז אַרויס אָן אַ האַנט,
 אַ פּוס. אַ טייל סמאָלדאָראָוו איז געבליבן אָן אַ דאָך איבערן
 קאַפּ. וואָכן און חדשים נאָכאַנאַנד האָט זיך דער אומרו פון

שטאַט=זייגער געוואָרפן ווי אין קדחת, אָדער גאָר שנעל זיך באַוועגט, אָדער גאָר פאַמעלעך, ביז ער האָט זיך מיט אַמאָל אינגאַנצן אָפגעשטעלט. סמאָלדאָראָוו איז געבליבן טויב ווי עס בלייבט טויב אַ שטוב, ווען דער זייגער שטעלט זיך פלוצלונג אָפ. סמאָלדאָראָוו האָט צו קיינעם ניט באַלאַנגט. די טויבע סמאָלדאָראָוו האָט אויסגעצויגן דעם האַלדו, אָנגעשטעלט דעם קאָפ, אויפגעריסן די אויגן. וואָס קומט דאָ פאַר ?

איין „מאַכט“ האָט פאַרלאָזט די שטאַט. ביינאַכט האָבן זיי זיך אַרויסגעגעבט. מיליטער און ציווילע, באַאַמטע און פון המון — אַלע נעלם געוואָרן. און אַזוי שנעל, און אַזוי שטיל זיך אָפגעטראַגן, האָבן אַפילו קיין צייט ניט געהאַט וואַרטן ביז אַרויטער האָן וועט קרייען. די ערד האָט געמוזט זיין הייס אונטער זייערע פיס, אַ הייסער ווינט הינטער די פלייצעס. בלויז די פאַפירן פון דער שטאַטישער „אופראַווע“ האָט מען פאַרברענט און גאָר די קאַסע פון פאַסט האָט מען אויסגעליידיקט. און פאַר וועמען זינען זיי דאָס אַנטלאָפן אַזוי שנעל? ווער קומט אי ציט ?

דער אומרו פון שטאַט=זייגער האָט זיך אַ שאַקל געטאָן. שנעל זיך גענומען וואַרפן היין און צוריק — טיקיטיק=טיקיטיק און טיקיטיק — עס האָט אַזש געקלונגען אין די אויערן. עמיצנס אַ פינגער וואַרפט דעם אומרו. אויגן קוקן. די וויזערס רוקן זיך, דער זייגער גייט. אויב אַזוי דאַרף מען דעם אומרו שוין מער ניט וואַרפן, אים אַ ביסל איינהאַלטן, און דער זייגער וועט שוין גיין. טיק=טאַק, טיק=טאַק. רעגלמעסיק באַוועגט זיך דער אומרו, סמאָלדאָראָוו איז באַרויקט, איז רויק.

זינען יידן אַרויסגעגאַנגען פון די הייזער. ווער מיט אַ בינטל גרויסע ריקע שליסלען — אויפצופענען די האַלב אויס=געליידיקטע קראָם, ווער מיט אַ שטעקעלע אין האַנט זען, וואָס טוט זיך אויפן מאַרק, און ווער מיטן נאָז בלויז — אַ שמעק טאָן. דער מאַרק, דוכט זיך, דער אייגענער מאַרק, וואָס פאַראַכטאַנן, פאַר צוויי וואַכן, עס ליגט נאָך אַפילו דאָס ביסל מיסט און פערד=קויט פון לעצטן מאַרק=טאַג, אָבער ער שוויגט, דער מאַרק, שטום. די אייזערנע פּרענטעס איבער די קראָם=טירן זינען

אַ צוגעלייגטער פינגער צו די ליפן: שאַ! און די גראָבע, בייַ-
 קיקע שלעסער זינען אַ פויסט צוגעשטעלט צום מויל, שרעקנדיק:
 שאַ, שווינג! דערפאַר אָבער איבער דער פרענטע איזן שרייט
 אַ מודעה, אַ צעטל מיט גרויסע, רויטע בוכשטאַבן: אייגנטימער
 פון קראָמען זאָלן זיך מעלדן אין, סאָוונאַרכאָז. און דער
 רויטער זיגל איבער דער טיר זאָגט אָן: זהיר והזהר, זאָלסט
 זיך ניט דערוועגן עפענען די טיר. ער דערמאַנט עפעס, דער
 זיגל, אָן פאַוועסטקעס, אָפּשריבן דאָס פאַרמעגן, סודעבני פרי-
 סטאוּ. וואָס איז דאָס? וואָס מיינט עס? וואָס באַטייט עס?
 וואָס איז דאָס פאַר ראשי-תיבות?

שטייט הערשל חיים שלמהס בייַ זיין גאַלאַנטעריי-קראָם,
 קוקט, לייענט, לייענט לאַנג. דוכט זיך, ער לייענט ווערטער,
 אָבער ער פאַרשטייט זיי ניט. לייענט ער נאָכאַמאָל אין דער
 הויך פאַר זיך ביז איציק אברהם משהס, וואָס קוקט אַריבער
 איבערן אַקסל, פאַרריכט אים אַ גרייז. דרייט זיך הערשל אום,
 קוקט אָן ברוגז'ען דעם קאַרעקטאָר, דרייט זיך אום צום לייע-
 גען, און קערט באַלד ווידער אום דעם קאַפּ: ביסט עפעס
 אַ מבין? וואָס טוט זיך דאָ? — גלייכט זיך שוין אויס איציק
 אברהם משהס מיט הערשל חיים שלמהס, מ'לייגט ביידע צו די
 קעפּ, מ'לייענט, מ'הייבט ביידע אויף די קעפּ, מ'קוקט אויפן
 מאַרק. עס זינען שוין דריי געמאַרקן. איין מאַרק לייענט,
 אַ צווייטער פאַרטייטשט שוין, הקירהט, אַמפערט זיך, און אַ דריי-
 טער מאַרק לייגט צו אַן אויער, קוועטשט מיט די פלייצעס.

דער לעצטער אַרויסצוקומען אויפן מאַרק איז געווען נחמן
 זילבערפאַרב. נחמן זילבערפאַרב, דער גרעסטער שניט-קרעמער
 אין סמאָלדאָראָו, וואָס האָט אין די גוטע צייטן געמאַכט צוויי
 מאָל אַ יאָר נסיעות קיין לאַדזש און ביאַליסטאָק נאָך סחורה, איז
 אַ ייד אַ וועלט-מענטש. פאַרט אַליין קיין לאַדזש! ער איז אָבער
 ניט פון די היינטיקע צוציקלעך, וואָס אַבי עפעס, שטעלן נאָר
 אַרויס אַ פוס פון יענער זייט טיר, וואָרפן זיי די ערשטע זאָך
 אַרונטער דעם צלם אלוקים, די באַרד און פאות. נחמן זיל-
 בערפאַרבס באַרד האָט נאָך ניט פאַרוכט דעם שאַרף פון אַ שער,

און אפילו אין די לעצטע מהומות, ווען אַ יידישע באָרד איז גע-
ווען די ערשטע צו גיין אין פּינער, אויך אין יענע טעג איז
נחמן זילבערפּאַרבס באָרד, אַ ברייטע, אַ ווייכע, ברוין ביים קין
און העלער אַ ביסל, טאַבאַק-קאַליר בני די ברעגן, באַרירט געוואָרן
נאָר פון זיינע אייגענע פינגער, וועלכע האָבן זיך דורכגעשפּאַצירט
דורך דער באָרד היפשע עטלעכע מאָל אַ טאָג. איין מאָל אַ טאָג
קעמט ער זי אפילו אויס מיט אַ קעמל, ער קוקט דערבני אויב
האָר קומען אַרויס, אָבער באַהאַלטן זיי אין אַ גמרא — פון דעם
האַלט ער ניט. די גמרא עפנט ער זעלטן, אַמאָל אַ שבת. אין שול
גייט ער אלע שבת אין אַ סורדוט, און אַ יאַרמעלקע ביים דאָר-
נען ניט קיין סאַמעטענע מיט אַ שפיץ אַרויף, אַן איבערגעקערט
וואַריטשאַקל, נאָר אַ זיידענע, אַ אַכט-קאַנטיקע. אינדערואַכן
טראַגט ער אַ פּידזשאַק, אַ פּאַרהעמדל מיט אַ דין-שוואַרץ שניפּסל,
אַ קאַפּעליוש. וואָס צו גאָט איז צו גאָט, און וואָס צו לייט איז
צו לייט. און מיט לייטן ווייסט נחמן זילבערפּאַרב ווי זיך צו
באַגיין. ער רעדט שטיל, בנעימות, אפילו אויף זיינע „מענטשן“
אין קראָם האָט ער קיינמאָל קיין געשריי ניט געטאָן. נחמן
זילבערפּאַרב איז ניט קיין שרייער, קען ניט פּאַרטראָגן ווען
עמיצער שרייט, כאַטש אין ביידע אויערן טראָגט ער זומער און
ווינטער צוויי קינקעלעך וואַטע. דעליקאַטע אויערן בני נחמן
זילבערפּאַרב.

אַרויסגעקומען אויפן מאַרק אינם וואַכעדיקן פיזענעם טוילפּ,
דער קאַלנער גלאַט אָפּגעלייגט, מיט דער וואַכעדיקער קאַראַקו-
לענער אָפּגעטראָגענער היטל, מיט גלאַנצלאַזע טיפע קאַלאַשן,
דערזען די רעדלעך מענטשן, דערהערט דאָס גערעדערע, האָט ער
געקנייטשט מיט די פלייצעס: מ'גאַנערט שוין! נאָך איידער ער
האַט צייט געהאַט צוגיין גאָר נאָענט צו די „גאַנערס“, איז יאָסל
זיסלס דער מעקלער אים שוין געלאָפּן אַנטקעגן. — מ'האַט דאָך
פאַרחתמעט די קלייטן!

— פאַר—חתמ—עט? — נחמן זילבערפּאַרב איז געבליבן
שטיין. צעראַבעוועט, צעבראַכן, פאַרברענט דאָס איז שוין באַקאַנט,
היימיש, אָבער פאַרחתמעט! יאָסל זיסלס קען ניט איינשטיין. —

נו, יא, פֿאַרחתמעט מיט אַ חתימה. זיי, די נייע, די „גדולים“,
מיט זייערס אַ חתימה, מיט אַ מודעה זיך מעדעווען אין סאַוו-
נאַרכאָז צי קאָוונאַרכאָז. זאָל איך אַזוי וויסן פון זייער נאַר, ווי
איך ווייס וואָס פֿאַר אַ כאָז דאָס איז. אָט קוקט אומישנע, זעט.

נחמן זילבערפֿאַרב וועט זיך ניט שטעלן לייענען עפעס
אַ מודעה אויף אַ פרעמדער קלייט. ער דאַרף זען וואָס אויף
זיין קראָם טוט זיך. ערשט דאַרט שטעלט ער זיך אָפּ, באַטראַכט
די חתימה, די מודעה, גיט אַ פרוּוו די שלעסער, און נעמט זיך
לייענען. ער לייענט פֿאַמעלעך. די פינגער שפּאַצירן זיך דורך
דער באָרד עטלעכע מאָל, איין פינגער נאַכיאַנגנדיק דעם צווייטן,
און פיר פינגער מיט אַמאָל, ביז אַלע פינגער קלייבן זיך צונויף,
נעמען אַרײַן די באָרד. און די האַנט, די באָרד, דער קאָפּ, די
קאַראַקולענע היטל טראַכטן. דער מאַרק קוקט זיך איין, וואָס
לייענט ער דאַרט אַזוי לאַנג?

— נו, וואָס זאָגט איר ניט דערצו?

— מ'וועט דאַרפן גיין.

— אַוודאי דאַרף מען גיין! מ'דאַרף גיין זיי מאַכן דאַרט
שוואַרץ=שבת. האָסטו געהערט אַ מעשה? פֿאַרחתמענען קלייטן,
פֿאַרחתמענען!

— כ'מין אַז מיט שטירדעס וועט ניט העלפן.

— נאָ=אַ, — טוט משה מוטשניק אַ ברום, גיט אַ ביסטרען
קוק, אַז זיין שיטער ציגן בערדל קרימט זיך אויס, דער שפּיך
באָרד ווערט שטעכיק, — איך איז גוט, אַז איר קענט געבן
לאַפּקע, און וואָס זאָל איך טאָן, אַנדערע?

נחמן זילבערפֿאַרב האָט דערויף גאָרניט געענטפערט. ער
האָט אָנגענומען ביידע לאַצן פון טוילופ, זיך אַרומגעקוקט רעכטס,
לינקס, פֿאַרלייגט אַ פּאַלע איבער אַ פּאַלע, פֿאַרשפּיליעט, אַ טאַפּ
געטאָן דאָס היטל, און זיך געלאָזט גיין צו „נאַטשאַלסטוואָ“. יידן,
קרעמער, הענדלער, מעקלער, סוחרים און סתם יידן האָבן זיך
געלאָזט נאָך אים.

א קנויל פארע האָט זיך אַרײַנגעקניקלט אין דער געביידע, וואָס האָט אַמאָל געהייסן „שטאַטישע אופראַווע“. אין דעם קנויל האָבן זיך געטונקען פּיס אין טיפּע קאַפּאַשן, פּיס אין שטיוול מיט האַלב־טיפּע קאַפּאַשן, פּיס אין שטיוול מיט גלאַנציקע האַרטע כאַליעוועס און שוואַרץ־גרויע אונטערגעניי, פּיס אין צעלעפעטע געקנייטשטע כאַליעוועס, האַרטע שטיוול מיט ציגל־ברוינע נעז, וואָס לעכצן נאָך אַ ביסל טראָן.

ווען די טיר האָט זיך פאַרמאַכט הינטער די אַלע פּיס איז אין צימער טונקל געוואָרן פון די שוואַרצע היטלען, די שוואַרצע טולפּעס, די מאַן־גרויע בורקעס. שטייט די טונקלע עדה, קוקט אויף דער וואַנט פאַר זיך, אין די זייטן, אין דער הויך צו דער סטעליע, ניטאָ, דוכט זיך, פאַר וועמען אַרונטערצונעמען דאָס היטל, און דאָך ציט זיך איין אַרעם צו אַ היטל, און פאַמעלעך זינען יידן מקיים די עבירה פון גילוי־ראש.

— מ'ווייל זען דעם... דעם... עלטסטן.

שווער פאַר די יידן צו זאָגן וועמען זיי ווילן זען. לייבציע דעם שטעלמאַכס, אָט דער יונגער שנעק, וואָס האָט דער ערשטער גערויכערט אַ פאַפּיראַס פאַר דער שול אום שבת ווען יידן זינען געגאַנגען פון דאוונען, אָט דער זעלבער לייבציע, נאָר מיט אַ רויט בענדל אַרום אַרעם, גיט אַ שמייכל מיט די אויגן, פאַר־שווינדט, און קומט באַלד ווידער צוריק, עפנט די טיר אינם גרויסן צימער אַרײַן, טאַקע אין דער „אופראַווע“ גופא, און בעט פּרינדלעך די יידן אַרײַנצוגיין.

טרעטן יידן פאַרויכטיק אַרײַן אין צימער, קוקן זיך אַרום: מאַדנע בילדער אויף די ווענט, אַזוי פיל טישן, און מ'שריבט. בחורים, מיידלעך, אַ פאָר דערוואַקסענע, היימישע, פרעמדע און... מוני, מוני דער פּראָוויזאָר, מוני גערשטיין. אויבנאָן זיצט ער, ביים גרעסטן טיש. דערפרייען זיך יידן. אַן אייגענער מענטש, אַ מקורב בײַ נאַטשאַלסטוואַ. מוני גריסט זיך פּרינדלעך, ווייזט אַן נחמן זילבערפאַרב זיך זעצן, אַנטשולדיקט זיך פאַר די איבע־

ריקע, ניטאָ קיין בענקלעך, זייער ענג דערווייַל. נו, וואָס וועלן זיי זאָגן גוטס?

נחמן זילבערפאַרב האָט ניט וואָס צו זאָגן. וואָס זאָל ער זאָגן? ער איז געקומען פּרעגן: פאַרחתמעט די קלייטן, וואָס דאַרף מען טאָן מען זאָל זיי עפענען?

שמייכלט מוני. נחמן זילבערפאַרב דאַרף גאָר ניט טאָן. קיינער פון די יידן — מוני גיט אַ פיר מיטן אָרעם — דאַרף גאָרניט טאָן מ'זאָל עפענען די קלייטן. דער סאָונאַרכאָז נעמט איבער די קלייטן און ער וועט שוין זען וואָס צו טאָן. יידן האָבן זיך איבערגעקוקט. מוני האָט געקוקט אויף זיי, געשמייכלט.

— כ'מיינן... — נחמן זילבערפאַרב האָט אַ רוק געטאָן דאָס בענקל אונטער זיך.

מוני האָט זיך אויפגעשטעלט. זיינע געלאָקטע האָר האָבן זיך אַ וויג געטאָן. דער קוטאָס פון זיין בלוזע אונטער דער קורט-קע האָט זיך אַ וויג געטאָן. איין האַנט האָט ער אַרײַנגעשטעקט צווישן שנירל און בלוזע, די צווייטע האַנט אָנגעשפאַרט אָן טיש און מיט איינפאַכע ווערטער, איטלעכס וואָרט דייטלעך און פאַ-מעלעך אַרויסגערעדט, דערקלערט די יידן, אַז פון היינט אָן און ווייטער זיינען די קלייטן ניט זייערע, זיי גייען איבער אין רשות פון דער מלוכה, פון פּאַלץ.

מוני האָט געענדיקט, זיך אַוועקגעזעצט. שטיל. מ'האַט גע-הערט דאָס סקריפען פון פענעס, דעם שאַרף פון פאַפיר, און... וואָס איז דאָס? קלאַפט אַזוי ווי מ'וואָלט געלישטשעט סעמעטש-קעס זייער שנעל, אָבער אַ מאַשין, און, קענטיק, מ'שרייבט אויף איר, אַ שרייב-מאַשין! ניט געזען פריער. די שרייב-מאַשין קען אָבער ניט אָנהאַלטן די אויפמערקזאַמקייט פון די יידן איצט. — וואָס הייסט די קלייטן זיינען ניט אונדזערע? וועמענס דענס זיינען זיי?

מוני האָט מיט אַ בלייפען אין האַנט אָנגעוויזן אויף אַ גרויסן ליינונט — די גאַנצע מאַכט צו די סאָוועטן!

— מאַכט? אודאי! די גאַנצע מאַכט די סאָוועטן, דאָס איז זיך זייער גוט. — נחמן זילבערפאַרב האָט אַרויפגעלייגט זיין

ווייסע קורצע האַנט אויף מוניס טיש, און מיט זיין בנעימותדיק
שטימעלע גערעדט. — ווער איז דען, חלילה, קעגן דעם? כ'מיינן,
אדרבא, די גאַנצע מאַכט די סאָוועטן איז טאַקע זייער און זייער
גוט, אָבער די קלייטן, די קלייטן אונדז, די קלייטן זינען דאָך
אונדזערע!

— ניטאָ אַזאַ זאַך, — האָט שוין מוני שטרענג געענטפערט.
— וואָס זשע, — האָט שוין הערשע-חיים שלמהס זיך
אַ רוק געטאָן פּאָרויס, — ס'איז שוין הפּקר אַ וועלט?
מוני האָט שאַרף אַ קוק געטאָן, באַלד האָט אַ שאַטן פון
אַ שמייכל שוין געשוועבט איבער זיין פּיין גריבעלע אין קיין. —
שוין גאָרנישט הפּקר!

— כ'מיינן, אויב אַזוי, אויב ניט הפּקר, — האָט נחמן זילע
בערפאַרב געצויגן שיר ניט מיט אַ ניגון — איז וואָס הייסט
מ'נעמט צו די קלייטן?

— מ'נעמט צו? און וווּ האָט איר זיי גענומען?

? ? ?

— נו יאָ, וווּ האָט איר זיי גענומען? געבוירן געוואָרן
מיט אַ קלייט? אויסגעאַרבעט אַ קלייט? די סחורה האָט איר גע-
קויפט, און די ווענט, דאָס געהילף, די ציגל — אויך געקויפט,
און די ערד אויך געקויפט, באַצאָלט גוטע געלט. דאָס גוטע
געלט איז שוין ניט גוט. סחורה איז ניט מער צום קויפן און
פאַרקויפן, נאָר צום געברויכן, און געברויכן וועט קענען דער-
וואָס אַרבעט. די סחורה באַלאַנגט צו קיינעם, די ווענט צו קיי-
נעם, און די ערד אויך צו קיינעם, טיידן צו גאָט, אָבער ער קען
זי ניט באַאַרבעטן, גיבן מיר זי אַוועק צום פויער ער זאָל דאָס
טאָן.

— מוני טרייבט קאַטאַוועס?

מוני האָט אַ שמייכל געטאָן, — מיר זינען גאַנץ ערנסט.
עסן דעם וואָס אַרבעט, יעפים! — אַ קאָפּ האָט זיך אומגעדרייט.
זינט אַזוי גוט, חבר, פאַרשרייבט אַלע נעמען, נעמט די שרייטען.
ווער עס האָט ניט מיט זיך, זאָל ברענגען, נאָכדעם וועט איר און
גריגאָרי און דוד אַרויסגיין אין מאַרק...

מוני האָט פאַררויכערט אַ פאַפּיראַס, גענומען אַ בויגן פאַ-
 פּיר פון טיש, זיך פאַרטיפט אין אים. לייבציע דעם סטעלמאַכט
 מיטן רויטן בענדל אַרום אָרעם איז אויסגעוואַקסן, געבעטן די
 יידן צוגיין צו אַטאָ יענעם טיש, זיי אָנגענומען פאַר די אַרבל
 פון די פוטערס, בורקעס, פאַלטאַס, רעקלעך, זיי אויסגעמושטירט
 אין אַ ריי. איינער פון דער ריי האָט אומגעדרייט דעם קאַפּ
 צו מוני: — און וואָס וועלן מיר טאָן? — דער ייד האָט גע-
 טיקעט מיטן פינגער צו זיך אויפן ברוסט. דער אויסגעבויגענער
 עלנבויגן, אַרויס פון דער ריי, האָט געטיקעט מוני. מוני האָט
 אַפּיר גענומען דעם קאַפּ פון בויגן פאַפּיר, האָט אַ בלאָז געטאָן רויך
 און אַ זאָג געטאָן: — וועגן דעם וועלן מיר זיך שוין זאָרגן, —
 און ווידער באַהאַלטן דאָס פנים הינטערן פאַפּיר.

די ריי האָט זיך אויסגעגלייכט. הינטער דער ריי, ביי דער
 טיר, זינען געשטאַנען צוויי אַרמיער מיט ביקסן אָן שפּיזן אויף
 זיי. געשטאַנען, אַזוי ווי זיי וואָלטן געווען ביישטידלעך צו דער
 טיר, כאָטש ווען זיי האָבן געעפנט די טיר, ווען זיי זינען אַרטיק, —
 צי זינען זיי געווען פריער, האָט קיינער פון די יידן ניט געזען.

5

די רעקוויזיציע האָט זיך אָנגעהויבן. מ'האָט רעקוויזירט
 קלייטן, היזער, דאָס באַלעבאַטישקייט אין די היזער. האָט אַ רע-
 קוויזיטאָרס אויג פאַרדעכטיקט אַ ברעט אין דער פּאָדלאַגע, זי
 איז עפעס אָנגעשוואַלן אינמיטן אָדער אינגעקוואַרט ביי דער
 ליכט, האָט ער זי אויפגעריסן, אַרויסגעצויגן עטלעכע זילבערנע
 רעפּל, אַ שאַכטעלע צירונג. האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן אין וואַנט
 און די אויסגעהוילטקייט האָט געקלונגען פאַרדעכטיק, האָט ער
 באַמערקט אַ פּריש בערגעלע ערגעץ אויפן הויף, אַן אומשולדיק,
 פאַרטראַכט גריבל. האָט ער מיטן שפּיז געעגבערט, פאַר אַ נויט
 געגראָבן מיט אַ רידל, און... ווי אַמאָל...

סמאָלדאָראָוו האָט געקרקעכט. געקרקעכט מיטן קרעכצן
 פון אַ חולה, וואָס קרענקט שוין לאַנג, איז שוין צוגעוויינט צו

דער קרענק, האָט שוין אַ מין הנאה פון איר, אָבער נאָך מער הנאה פון קרעכצן, אַז עמיצער זאָל הערן. הערט קיינער ניט, פאַרדריסט אים, הייבט ער זיך אויף אַ קרעכצנדיקער, גייט און טוט זינע נייטיקע באַדערפענישן. אויסגעקרעכצט זיך, וואָשט ער די הענט, זאָנט קרעכצנדיק אַשר-יצר את האדם בחכמה.

— אַזאַ אָנשיקעניש! דאָס איז דאָך אַ טרוקענער פאַר-גראָם! ערגער פון אַ פאַגראָם! אַ פאַגראָם איז אַ טאָג, צוויי, דריי, דאָ איז דאָך אַ מעשה אָן אַן עק. און וואָס טוט מען? וואָס קען מען טאָן? פריער איז כאַטש געווען צו וועמען צו ריידן, געבן אין דער יד. האָט ניט געהאַלפן ביים אוריאַדניק, איז מען געלאָפן צום פריסטאָוו, צום ספראָוויניק, צום גובערנאַטאָר. צום קיסר האָט מען דאָך געקענט זיך דערשלאָגן! און דאָ, גיי רייד צו דער וואַנט, גיי טענה זיך אויס מיט לייבציע דעם טעלעמאַכט, מיט שליאַמקע חנה דער בעקערינס, אָדער מיט יאַסקע דעם שו-סטער! ערגעץ מוז דאָך זיין אַ... קיסר, צי אַ פרעזידענט, צי אַ... כווייס... אָבער צו גאָט איז הויך, צו אַט דעם קיסר איז ווייט און דאָ איז... מוני-קיסר. אוי, דער מוני, ניט געדאַכט זאָל ער ווערן. פריער האָט מען נאָך געקענט צו אים צוטערען, איצט איז דאָך טאַקע ווי צום קיסר, ווען מ'קומט — ער איז פאַרנומען, איז ניטאָ. גוטע יאָרן...

מוני איז געווען פאַרנומען. אין אַ ברוין שליטעלע, אַ קליינס, אַ דינס, מיט דינינקע „פיסעלעך“, געשפאַנט צו אַ געזונטן, פלינקן קאַשטאַן, איבערגעדעקט די פיס מיט אַ שאַפענער פעל, צוויי שומרים ביי די זייטן, האָט ער זיך געטראָגן איבער סמאָל-דאָראָוו, און ווי דאָס שליטעלע האָט זיך אָפגעשטעלט, האָבן יידן פאַרייסן די קעפּ — וואָס וועט ער שוין דאָרטן אָפּטאָן.

מוני האָט זיך אָפגעשטעלט לעבן דער באַגאַדעלניע. — אין נאָמען פון נאַרקאָמזדראָוו מוז די באַגאַדעלניע צייטווייליק פאַר-מאַכט ווערן. — קוקן דאָרט די עטלעכע חולאים דערשראָקן. — נאַרקאָמזדראָוו? פאַרמאַכן! אינמיטן ווינטער זיי אַרויסזעצן אין דרויסן! — לאַכט מוני. זיין גריבעלע אין קין ציטערט פון גע-

לעכטער. — מ'וועט זיי ניט אַרויסזעצן אין דרויסן. אין פריצט
הויף ווילן זיי זיך איבערקלייבן?

— מוני טרייבט קאטאָוועס מיט קראַנקע מענטשן.
— ניין, מיר זיינען גאַנץ ערנסט.

די עטלעכע חולאים פירט מען איבער טאַקע אין פריצט
הויף און אין דער באַגאַדעלניע פאַרקלאַפט מען די טיר און
פענסטער, מ'פאַרטישקעוועט אַלע שפאַרונגעס, מ'צינדט דאָרט עפעס
אָן, און עס רויכערט זיך דאָרט אַ מעת-לעת און צוויי. אַזוי
האַט געהייסן דער נאַרקאָמזדראָוו.

מוניס שליסטעלע האָט זיך אָפגעשטעלט לעבן בית-מדרש.
דער בית-מדרש איז שוין לאַנג, פון נאָך דער ערשטער שריפה,
אַ הכנסת-אורחים, די אורחים — נשרפים, היימלאָזע. מ'איז גע-
שלאָפן אויף די בענק, אויף איבערגעקערטע שטענדערס, הינטערן
אויבן, און, ניט אויסגערעדט זאָל זיין, אויף דער בימה, אַ שטיק
סמאָלדאָראָוו האָט געלעבט אין בית-מדרש, דאָרט געגעסן, געטרונע-
קען, געשלאָפן, זיך געקריגט, געלויזט, געקרענקט, געשטאַרבן.
איין פרוי איז שוין דאָרט אַפילו צו קינד געגאַנגען, און מער ווי
איין קינד איז דאָרט פאַרזייט געוואָרן, און אין דעם בית-מדרש
האַט מען אויך געדאוונט, געלערנט און... פאָליטיק געפירט. אין
אַט דעם בית-מדרש האָט זיך מוני אַריינגעשטעלט, מיט אים זיי-
נע צוויי שומרים מיט די ביקסן, קורצע ביקסן מיט שרעקנדיקע
ערדקאָליר-רערן, שוואַרצע לעכער. קינדער האָבן זיך גענומען
רוקן הינטער די מאַמעס פאַרטעכער, די מאַמעס האָבן פאַרשאַרט
די האָר אונטער די פאַטשיילעס, אַ וויש געטאַן די נאָז, דאָס
פנים, די מאַנסבילן זיינען פאַרגליווערט געוואָרן, ווער זיצנדיק,
ווער שטייענדיק, ווער ליגנדיק.

— אין נאָמען פון נאַרקאָמזדראָוו... עפנט די פענסטער,
חבר אַסטאַפ... אין נאָמען פון נאַרקאָמזדראָוו מוזן זיך אַלע
אַרויסציען פון דאַנען.

— אַרוי-ס-צי-ען!

— יאָ, יאָ, אַרויסציען, — רעדט מוני שנעל. — אַלע ביז
איינעם. פאַרשרייבט, חבר יעפים, זעכצן נפשות אין פריסטאָוט

הויו, צען נפשות אין שלײענס הויו, די איבעריקע אין קלימ=
 טשוקס און יאָהאכענבנקאָס הייזער. און דעם הקדש דאָ דעזינפעקצירן.
 האָבן געקרעכצט דער רב און דער חזן און דער שמש און
 מזרח=וואַנט=יידן האָבן געזיפצט: אוי מה היה לנו, באו גויים
 בנחלתך, אָבער ס'האָט ניט געהאַלפן. דער בית=מדרש איז, ווי
 די באַגאַדעלניע, פאַרמאַכט געוואָרן, פאַרהאַקט טיר און פענסטער,
 און אינעווייניק האָט זיך גערויכערט, גערויכערט אַ מעת=לעז
 און צוויי און אויף דער טיר איז געהאַנגען אַ שלאָס און געלעגן
 אַ שטעמפל. אזוי האָט געהייסן דער נאַרקאַמזדראָוו. בלויז די
 ספר=תורות האָט מען אַריבערגענומען אין דער גרויסער שול דער
 קאַלטער. דאָס האָט דער נאַרקאַמזדראָוו דערלויבט.

מוניס שליטעלע האָט זיך אָפגעשטעלט לעבן דוד שאַפיראָס
 הויו. דאָס גלעקל ביים פאַראַדנעם אַרײַנגאַנג האָט ווי אַ דרײַ=
 גענדיקער בעל=חוב געמאַנט: עפן! שווערע, פאַמעלעכע טריט. דוד
 משגיח אַרײַן האָט געעפנט די טיר, פאַרחידושט אָנגעקוקט די
 געסט. זיי האָבן געוואַרט ביז ער וועט פאַרמאַכן די טיר, אים
 געלאָזט פלאַץ, ער זאָל אַרויפגיין די דרײַ טרעפלעך, און דאָן
 ערשט אים נאָכגעגאַנגען. אינעווייניק זײנען אַלע פיר געבליבן
 שטיין.

— אין נאָמען פון איספּאַלקאָם רעקוויזירט מען דאָס הויו...

— אין וועמעס נאָמען, זאָגסטו?

— איך בעט ניט צו דוצן. דער סאָוועטישער פּאָלקס=קאָס=

מיטעט דאַרף דאָס הויו. איר האָט פיר און צוואַנציק שעה צײַט
 זיך אַרויסצוציען.

— פּאָלקס=קאָמיטעט? — דער אָנווייזנדיקער פינגער האָט

געצויגן דאָס שמאַץ גרויע בערדל אויף אַרונטער, דער גראָבער
 פינגער אונטערן קין האָט עס געשטופט אויף אַרויף.

— איך בין דאָך אויך אַ שטיקל פּאָלק, דאַרף דאָך אויך

אַ דירה.

מוני האָט געשמייכלט מיט די אויגן. — זייער אַ קליין

שטיקל פּאָלק, דאַרפט ניט אַזאַ גרויסע דירה. יאַקימטשוקס

שטיבל, ניט ווייט פון דער געהייליך=זעגערײ, וועט זײַן גענוג.

דוד משגיח פּרעמען האָבן פּאַרדעקט דאָס נאַז-בריקל, די וויעס האָבן זיך פּאַרריסן אויף אַרויף, די אויגן האָבן געקוקט פון אונטן אַרויף. אָפּגעמאַסטן, האָבן וויעס, אויגן און ברעמען נאַכגעלאָזט, די שאַרפע קנייטשן ביי די אויגן-ווינקלען האָבן אַ לייכטן ציטער געטאַן, אַ שמייכל האָט אַ שימער געטאַן אין די בורשטיגע אויגן, אַ שימער און איינגעשלונגען געוואָרן, קוים צו פּאַמערקן צוריק אַרויס דורך די לייפן און פּאַרלוירן גע-גאַנגען אונטער די וואַנצעס ביי די זייטן בערדל.

— און דו ביסט עס דאָס גרויסע פּאַלק?

מוניס אויגן-לעדעלעך האָבן זיך אַ הייב געטאַן. — איך בעט ניט צו דוצן! — מוניס צוויי שומרים האָבן זיך אויסגע-גלייכט, די ערדגרויע ביקס-רערן אין זייערע הענט האָבן זיך אַ פּאַוועג געטאַן. — און איר, חברים, טרעט צו צו דער אַרבעט, אַ גענויע גאַראַנטירטע אָפּשרייבונג...

נחמהקע איז געשטאַנען אין איר אָפּענער אַלקיר-טיר. די שטרענגקייט האָט גענומען זיך אַרונטערגלייטשן פון מוניס געזיכט. — זדראווסטוווטייע. — זיינע שפיץ פינגער האָבן קוים אָנגערירט דעם שלייף, צו דער היטל ניט צוגערירט אַפילו. — דערקערט, זייט אַזוי גוט, אייער אַלטיטשקן אין וואָס דאָ האַנדלעט זיך. און איר, חברים, צו דער אַרבעט. די נויטיקסטע זאַכן גיט אַרויס. צום ווידערזען, — אַ מאַך מיט דער האַנט, און מוני האָט פּאַר-מאַכט די טיר הינטער זיך, איבערלאָזנדיק די צוויי אַרמיער זיי זאָלן פּאַרנעמען די קוואַרטיר, די הויפט-קוואַרטיר פאַרן סמאָלדאַ-ראָווער פּאַלקס-קאַמיטעט.

דוד משגיח האָט זיך אַרומגעדרייט איבער די צימערן פון זיין רחבותדיק הויז, געגלעט דאָס בערדל, געצויגן די וואַנצעס, געקניפּט, געביסן דאָס בערדל. די אונטערשטע, אויבערשטע לייפ, געשוויגן. די צוויי אַרמיער האָבן געטאַפט די טישן, די בענק-לעך, געעפנט שאַפעס, שופּלאָדן, האָבן גערעדט צו זיין טאַכטער, צו דבורה, צו אים גערעדט, געשריבן, אַוועקגעאַנגען, געקומען. ווידער אַוועקגעאַנגען און ווידער געקומען — דאָס אַלץ האָט דוד משגיח געזען און ניט געזען. זיין טאַכטער האָט אויך געעפנט

שאפעס, שופלאָדן, האָט גערעדט צו די אַרמייער, צו דבורהן, צו אים, אָבער אים איז דאָס ניט אָנגעגאַנגען. אַ מאַך מיט דער האַנט איז געווען אַן ענטפער. ער האָט אַרומגעשפּאַצירט איבער די חדרים ביז ער איז געבליבן שטיין לעבן אַ פענסטער אין גרויסן זאַל. די הענט פאַרלייגט, פינגער פון איין האַנט אינגע= קלאַמערט אין דער צווייטער, איז ער געשטאַנען, געקוקט לאַנג אין דרויסן אַרויס. געקוקט שטום, טעמפּ, דאָן זיך אַראָפּגעלאָזט אויפן געבעטן שטול לעבן פענסטער. אָנגעשפּאַרט דעם עלנבויגן אָן שטול=ווענטל, די פיר פינגער פון דער רעכטער האַנט אויפ= געשטעלט משופע איבער דער אונטערשטער ליפּ פונם לינקן קיין= ווינקל. ביז אויף דער רעכטער באַק דער גראָבער פינגער אונטערן קיין=באַק, איז ער געזעסן און שוין, דוכט זיך, אין ערגעץ ניט געקוקט, כאַטש די אויגן זינגען געווען געריכט צום פענסטער.

— טאַטע!

נחמהקע איז געשטאַנען לעבן אים, געהאַלטן זיין טכוירענעם טולופּ מיט דעם שוואַרצן קאַראַקולענעם קאַלנער, גרייט אים אַרויפ= ציען אויפן אַקסל.

דוד האָט אַ דריי געטאַן דעם קאַפּ, אַ קוק געטאַן אויף זיין טאַכטער, אין פענסטער, אַ וויש געטאַן דאָס פנים, און געטאַן אַ קלאָרן קוק אַרום און אַרום. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, גרייט אַריינצורוקן זינע אַרעמס אין די אַרבל פון פוטער, וואָס אין נחמהקעס הענט. יעפים איז צוגעקומען, אָן ווערטער אַרויסגענו= מען דעם פוטער פון אירע הענט. דוד אַרעמס זינגען געבליבן הענגען, נחמהקעס הענט האָבן געציטערט, אין די אויגן האָט זי דערפילט אַ היץ. יעפים האָט באַטראַכט דעם פוטער, געפירט מיט דער האַנט איבער די שוואַרק=געלע פעלכעלעך, איבער דעם געקרייזטן קאַלנער, אים אַריבערגעוואָרפן איבערן אַרעם. — העי, אַסטאַפּ! קום נאָר אַהער! — אַסטאַפּ האָט זיך דערנענטערט. — קען צונוץ קומען, ניין?

— געוויס קען ער צונוץ קומען. געדענקסט הינטער אי=

וואַנאָוקע...

— גוט, פאַרשרייב. — ער האָט אַריבערגעוואָרפן דעם טו=

לופ איבערן אָקס, אים אַוועקגעטראָגן צום הויפן אַנדערע רעק-
וויזירטע הפצים.

פּאָטער און טאָכטער האָבן זיך אָנגעקוקט. — גיב מיר דעם
אַלטן פּאַלטאָ!

ווען נחמהקע איז צוריקגעקומען מיטן פּאַלטאָ, האָט זי באַ-
געגנט איר פּאָטערס שטורמישן קוק. איין האַנט אויסגעשטרעקט
צו דער הויכער שאַפע, האָט ער אַרויסגערעדט: און די ספרים?
נחמהקעס וויעס האָבן גענומען גיין אַרויף און אַראָפּ. —
איך האָב דאָך דיך געפרעגט! — וואָס האָסטו מיך געפרעגט?
נחמהקע האָט ניט געענטפערט. — גיי גלייך, קריג אַ פּור, אַ שליטן.
— מ'קריגט ניט.

— קיין שליטן קריגט מען ניט?! גיי אַרונטער, זאָג דבורהן
זי זאָל אַרונטערגיין, ביים שפּייכלער שטייט אַ שליטל...

דוד האָט אויפגעעפנט די שאַפע, אַרויסגעצויגן אַ גמרא,
זיך אומקוקט וווּ זי אַוועקצולייגן, ניט געזען גאַרניט אונטער די
הענט, זי אויפגעעפנט אויף די פּאַראַרעמס. אַ גריין-בלוייער שער-
בלאַט מיט אַ רויטן, שבת" האָט אַ רוף געטאָן דאָס אויג. אונטן
אויפן שער-בלאַט האָט זיך גערויטלט, סלאַוויטע" און אין אַ רע-
מעלע, בדפּוס שפּירא", אַ ירושה-ש"ס.

— וואָס איז דאָס? — האָט אָסטאַפּ אַ פּרעג געטאָן אָננע-
מענדיק דעם טאָול.

דוד האָט אַ דריי געטאָן די גמרא, פּאַרקלאַפט דעם טאָול. —
טשעפע ניט!

— וואָס איז דאָס, ביבליאַ? — אַזאַ ערפורכטיקער טאָן.

— יאָ, ביבליאַ, תלמוד.

— אַ הייליק בוך, וואָס?

— יאָ.

— נו, בערי ס'באָהאַם.

הויכע, שווערע גמראס, דיקע יורה-דעות, ברייטע עין-יעקבס,
משניותן, גראַבע וזהרלעך, סידורים, מחזורים, תיקון-שבועותלעך,
הגדות, סליחות, קינות, מיט פעטע ליכט-פלעקן, ברוינע טרעך-
פלעקן, די ווינקלען אָפּגעריבן, אין די טאָוולען, אין די בלעטער —

לעכרעך פון מאָל, און אַלע, נדפס בטלאוויטא, בדפוס שפירא
שנת תק...

דוד און נחמהקע און דבורה האָבן אַרויפגעלייגט די ספרים
אויפן שליסל, איבערגעדעקט מיט אַ שוואַרצער שאַל, חיה=שרה
דוד משגיח שאַל, איבערגעבונדן מיט אַ שטריק, און דוד משגיח
האָט אָנגענומען דאָס ציימל פון שליסל, אָנגעבויגן דעם קאָפּ אָן
אַ זייט, גרייט זיך איינצושפּאַנען.

דבורה די קעכין האָט ניט געלאָזט. — משוגע מיינע שונאים!
און וווּ איז זי? דריי און צוואַנציק יאָר איז זי ביי דוד שאַפירן
אין שטוב, געשטאַנען ביי חיה=שרהס יציאת נשמה, נחמהקען
אַ מאַמע געווען, זאָל זי לאָזן רב דודן שלעפּן דאָס שליסלע!
זי גייט אַוועק, אוודאי. אַ ברירה האָט זי? מוז אַוועקגיין, איר
לייביצע אַ גאַנצער מאַכער, אָבער דאָס שליסלע לאָזן שלעפּן,
דאָס ניט, — געשיקט וואַרפט זי אַריבער דאָס שטריקל איבערן
קאָפּ און אַקסל, פאַרריכט די פאַטשיילע אויפן קאָפּ, פאַרנעמט די
שאַל איבערן בוזים, קוקט זיך אום אויף דודן מיט זיין טאַכטער,
און גיט אַ צי דאָס שליסלע.

אַ ווינטל האָט געקערט דעם שניי, אויפגעהויבן אַ מעל=
דינעם ווייכן שניי=שטויב, אים פונאַנדערגעטראַגן אין דער לופט
און אויסגעמישט מיט דער פערל=גרויקייט. איבערן שליאָך צו
דער געהילף=זעגערין, דער ווינט אין פנים, שניי=שטויב אין די
אויגן, איז דבורה גענאַנגען, אָנבויגנדיק און אויפהייבנדיק דעם
קאָפּ, געסאַפעט שווער, זיך אָפּגעשטעלט כאַפּן אַטעם, און ווידער
געצויגן דאָס שליסלע ספרים, איבערגעדעקט מיט דער שוואַרצער
שאַל. הינטערן שליסלע זיינען נאַכגעגאַנגען דוד משגיח און
זיין טאַכטער מיט אַרונטערגעלאָזטע קעפּ. אַזוי גייען נאָך אבליים
נאָך אַ שטילער אַרעמער לוויה...

אַ ווייכער, דיקער, פערל=גרויער הימל איז געלעגן נידעריק
איבער דער ערד. דורך דעם ווייכן הימל=דעק האָט זיך דורכגע=
זייט אַ מילך=שניי, געפאַלן אויף דער שטומער לוויה. אַ טעמפּער
גרויער קוק, וואָס שטעכט ניט, שרעקט ניט, עס ווערט בלוז
שווער, קאַלעמוטנע אויפן האַרצן.

הארטער, גלאַנציקער שניי האָט געשריען אונטער שאַרפע
שליטן=שינעס. אָנגעפעלצטע פּויערים, אין פּאָסטעלעס, האָבן האָט=
טיק געשפּאַנט לעבן די שליטנס: וויאָ, קאַריי, וויאָ! דאָס האָט
מען געפירט קלעצער צו דער געהילף=זעגעריי.

דוד משגיח איז געשטאַנען לעבן קליינעם פענסטערל, גע=
קוקט דורך די פּאַרלויטע טאַפּלעס אויפן שליאַך אַרויס, נאָכגעקוקט
אַ שליטן, וואָס האָט זיך פּאַרקירעוועט אין דער געהילף=זעגעריי,
אַ מאַך געטון מיט דער האַנט, אַוועקגעגאַנגען פון פענסטערל. ער
האַט גענומען אַרומשפּאַנען איבערן שטוב, פּאַרקוקט אין צווייטן
חדר — האַלב קיך האַלב אַלקיר, וווּ נחמהקעס בעט איז געשטאַ=
נען, אַרײַנגעגאַנגען אַהין, אַ קוק געטאָן אויף נחמהקעס בעט,
צוגעגאַנגען צום אויוון, קיין סימן פון לעבן, ניט אין אויוון, ניט
אויפן פּריפעטשאַק. ער איז אַרײַן צו זיך אין צימער צוריק, ווידער
זיך געשטעלט לעבן פענסטער, געקוקט אין דער ריכטונג פון דער
געהילף=זעגעריי.

— מ'לאָזט זי אַפנים גיין. — דוד משגיח איז געווען אין
דער זעגעריי, געמאַסטן, געציילט, געשריבן, מיט אַכצן אויגן גע=
זען וואָס עס טוט זיך אין יעדן ווינקעלע, אויסגעוואַקסן לעבן
יעדן פּויער, געגעבן באַפעלן, געזעסן אין קאַנטאַר, געטרונ=
קען טיי...

ער איז ווידער אָפּגעגאַנגען פון פענסטער, גענומען אַרומ=
שפּאַנען. — ניין, ער וועט ניט זיין קיין עבד לעבדים... — אזוי
האַט ער זיי געענטפּערט ווען מ'האַט אים גערופן צו דער אַרבעט
אויף דער געהילף=זעגעריי. ער איז דאָן געווען זיכער, אז אָן
אים וועט מען די זעגעריי ניט קענען לאָזן. ווער? מוני=יונה דעם
באַנדערס? דעם קירזשנערס בנאָק? און אַפילו פּראָקאָפּ? אזוי
האַט דוד משגיח מיט שטילן נוקם=ונטרדיקן פעס און צופרידנ=
קייט געטראַכט. און אויף דער געהילף=זעגעריי, האַלב אָפּגעברענט
נאָכן אַוועקגיין פון די פּוילישע, האָט מען געקלאַפט, געמיסטערע=
וועט, און געהילף פירט מען טאָג איין טאָג אויס. זאָל מען פירן,

זאָל מען טאָן. וואָס גייט אים אָן די גאַנצע זעגעריי, וואָס גייען זיי אים אלע אָן? ער וויל זיי גיט קענען און גיט וויסן, און ווידער גייט ער צום פענסטער, שטייט און קוקט, און קוקט.

אַ טיר האָט זיך געעפנט, אַ סקריפּ געטאָן, און זיך פאַר-מאַכט. אַ פאַר טריט, און ווידער שטיל. דוד משגיח האָט זיך איינגעהערט. דאָס איז נחמהקע געקומען. פאַרוואָס קומט זי גיט אַרויס פון איר אַלקיר? זי איז דאָך געגאַנגען קריגן האַלץ. פון אַלקיר דערטראַגט זיך אַ שאַרף, אַ באַוועגונג. זי גייט. דוד הייבט אָן אַרומגיין איבערן שטוב.

אין די גוטע יאָרן איז דוד שאַפיראָ אויך געווען קנאַפּ אויף ווערטער; אָבער דאָרט, אין די הויכע גראַמע חדרים, איז זיך דאָס שווינגן צעגאַנגען אין דעם וואַרימען חלל, דאָ, אין דעם קליינעם שטיבל, מיט דער סטעליע אויפן קאַפּ און די קעלט אין די שלאָס-ביינער, איז דאָס שווינגן געשטאַנען קאַלט און שווער, טאַטע און טאָכטער אַריינגעשטעקט אין דעם שווינגן, גיט אַרויס-צוקריכן, גיט דורכצורייסן, אַ שיף איינגעקלאַמערט אין אייז...

קאַלטן שווינגן.

— נאָ, — האָט דוד אַ זאָג-געטאָן צו זיין טאָכטער אויף מאַרגן נאָכן גלות, דערלאַנגט איר פינף גאַלדענע פינפערלעך. — וועסט קויפן וואָס מ'דאַרף.

נחמהקע האָט גענומען די גאַלדענע מטבעות, אַ קוק געטאָן אויפן טאַטן: גיטט מיר איבער די באַלעבאַטישקייט? אַנגעקוקט די מטבעות, אַ קלער געטאָן וווּ באַהאַלט מען זיי. אַרונטערגעלייגט אונטערן קישן, און גענומען טראַכטן וועגן קאַכן, באַקן, ברויט, קאַרטאָפליעס, זאַלץ... וועגן דבורה דער קעכין. דער פאָטער איז שוין אַרומגעגאַנגען איבערן שטוב, געשווינגן.

צו דבורה דער קעכין האָט נחמהקע אָפּגעשטאַט דעם ערשטן וויזיט. און זי, דבורה די קעכין, די „אויפגעקומענע“, די דער-הויבענע, וועמעס פלימעניק איז דאָרט געוואָרן אַ „גאַנצער מאַ-כער“, האָט זיך צעוויינט ווען זי האָט דערזען נחמהקען ביי זיך. זי האָט איר צוגעזאָגט קומען העלפן אָפּקאַכן אַ לעפל געקעכץ פאַרן טאַטן, קריגן דאָס ביסל גרויפן, און אַפילו דאָס ביסל זאַלץ. מיט

גאַלד גלײַך איז זאַלץ. אין די זוימען פון מאַנטלען, רעקלעך און אונטערקליידלעך שמוגלט מען עס אַרײַן, צו „שמעק=טאַבאַק“ פאַר=קויפט מען עס, און כאַפט מען, איז... אָבער אַפילו זאַלץ האָט דבורה געקראָגן פאַר נחמהקען, פאַר רב דודן. ערשט ווען די פינג פּינפערלעך האָבן זיך אַזוי גוט ווי אויסגעלאָזט, און געדאַרפט האָט נחמהקע ניט נאָר ברויט און זאַלץ, נאָר אויך אַ פּור האָלץ, האָט דבורה גענומען שאַקלען מיטן קאַפּ, האָט אײַנגעוויקלט אַ שטיקל פון דעם אַלטגעבאַקענעם ברויט, וואָס זי האָט געהאַט בײַ זיך אין שטוב אין אַ סטירקעלע, עס דערלאַנגט נחמהקען, און אָפּגעקערט דעם קאַפּ... נחמהקע האָט באַטאַפט דעם שטיקל ברויט אונטער דער סטירקע, געהערט דבורהן שנײַצן די גאַז, שטיל אַוועקגעלייגט דאָס „פעקעלע“, און מיט שטילע טריט זיך אַרויס=געשאַרט פון דבורהס אַלקיר. פאַמעלעך, ווי די פּיס וואָלטן זיך געישובט ווהיין צו גיין, איז נחמהקע אַוועקגעגאַנגען אַהיים, ניט צו זיך אַהיים אין יאַקימטשוקס שטיבל, נאָר צו איר אין הויז, וווּ זי איז געבוירן געוואָרן, צו דוד שאַפּיראַס הויז, דער הויפט=קוואַרטיר פון פּאָלקס=קאָמיטעט.

גענוי נאָך וואָס און צו וועמען זי איז געגאַנגען האָט זי ניט געוויסט. ברויט, זאַלץ, קעראַסין, האָלץ, מוני, זינע, דער טאַטע — דאָס אַלץ האָט זיך געדרייט אין קאַפּ, געשווינדלעך פאַר די אויגן. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט ערשט דאַן ווען זי איז געבליבן שטיין פאַר „איר“ הויז. די טיר האָט זיך געעפנט, עמי=צער איז אַרויסגעגאַנגען, לאַזנדיק די טיר האַלב אָפּן פאַר איר אַרײַנצוגיין. קיין אַנדער ברירה. זי איז אַרײַנגעגאַנגען, געבליבן שטיין. איז דאָס דער עס=צימער ? און דער זאַל ? איר אַלקיר ? שרייב=טישן, שרייב=מאַשינען, בחורים, מיידלעך, פּויערים, פאַפּירן, מ'זיצט, מ'שרייבט, מ'גייט מיט פלינקע טריט. מ'האַט זי דערקענט. איינער, אַ צווייטער, אַ דריטער. אַ שושקען, איבערווינקען, אַ קוים באַמערקבאַרער שטילערער, צוגעדעקטער טאָן אין גרויסן צימער.

— זי וויל זען... ?

לייבציע דעם סטעלמאכס האָט ניט דערענדיקט זיין
פראַגע, ניט דערמאָנט קיין נאָמען. נחמהקע האָט ניט געענטפערט
מיט קיין ווערטער, אַפילו מיט קיין באַוועגונג. לייבציע האָט עס
געמוזט איבערלייענען אין אירע אויגן, ניט אַנדערש. האָט נחמהקע
זיך געפיסן די אויבערשטע ליפּ, זיך געשעמט פאַר לייבציען,
אים פּינט געקראָגן למאַי ער ווייסט, און באַלד איז ער איר אַן
אייגענער, ווען ער קומט פון אַלקיר און זאָגט מיט אַ פּריינדלעכן
שמייכל: ביטע. זי האָט אויף אים אַ קוק געטאָן, און דער קוק
פון די קלוגע מאַנדל-ברוינע אויגן דאַנקט און גלעט לייבציען
איבער דעם גלאַט פאַרקעמטן קאַפּ: דו ביסט אַ קלוג, וויל בחורל.
מוני האָט געמאַכט אַ באַוועגונג זיך אויפצושטעלן, זיך בלוז
אונטערגעהויבן, אויסגעשטרעקט די האַנט איבערן טיש, אָנגעוויזן
אַ בענקל. אויך זינע האָט דערלאָנגט די האַנט, זיך באַגריסט
פריידיק, חבריש. דאָך האָט מוניס האַנט, העפלעך דערלאָנגט,
געוואַרעמט, זינעס פינגער האַבן געשטאָכן. גוט וואָס זי נעמט זיך
צו אירע פאַמירן (הלוואַי וואָלט זי אַרויסגעאַנגען) און מוני איז
דער וואָס פּרעגט מיט וואָס ער קען איר דינען.

— איך וויל אײך דינען.
— ? ? ?

— האָט ער פאַר איר וועלכע ס'ניט איז אַרבעט? זי איז ווי-
ליק צו טאָן וואָס מ'וועט איר געבן.
— זי איז געקומען אַ ביסל צו שפּעט. וואָס מאַכט איר
טאַטע? ניט מיט אַלעמען? אַזוי? ניט ערנסט דאָך?
אַ כּוח האָט נחמהקע אין אירע אויגן. זי קען נאָך איצט
אַ קוק טאָן גלייך יענעם אין די אויגן און אָפּשטעלן יענעמס,
מעג עס זײַן מוניס, שפּאַט אין טאָן.
— און פאַר אײך, — הייבט אָן מוני שוין מיט אַ געשעפּטס-
טאָן, ווי ער וואָלט דאָ אין איר צימער אַרומגעזוכט פאַר איר אַר-
בעט און ניט געפונען, — כּמעט אַלע פּלעצער פאַרנומען, סײַדן
אפשר בײַ דער ביבליאָטעק. מ'אַרגאַניזירט אַ ביבליאָטעק, אַ לייצען-
שטיבל בײַם אַרבעטער-קלוב. אויב זי קען זיך נוצלעך מאַכן, און
ער האָפט אַז יאָ, אײנאַרדענען דאָס שטיבל ווי עס דאַרף צו זײַן,

אכטונג געבן אויף די ביכער, צייטונגען. איינארדענען פארלעזונגען,
לעקציעס... דאן איז... אָבער די שטעלע איז אַ... קליינע. די
אַרבעט איז אַ וויכטיקע, זייער אַ וויכטיקע, אַ פאַראַנט =
וואָרטלעכע, אָבער...

— איר גייט ניט אין דער גרויסקייט, אין... פּאַיאָק, אויב
איך קען עפעס טאָן, זיין מיט אייך... מיט...

זי האָט אַ פיר געטאָן מיט דער האַנט אַ האַלבן קרייז
גראַדע דאָן ווען לייבציע האָט זיך באַוווּן אין טיר, און דאָס
וואָרט „מיט“ געטראָגן אויף איר האַנט=באַוועגונג, איז געבליבן
רוען אויף אים. מוני האָט אַ לייכטן נויג געטאָן מיטן שטערן,
זיינע אויגן האָבן געזאָגט: באַלד.

— גוט, חבר שאַפיראַ, — האָט ער זיך געווענדט צו
נחמהקען. — חבר שלייען וועט אייך געבן די נייטיקע פּאַפּירן,
איר טײַזי אויספילן. איר טײַקומען... קומט מאַרגן, מירן זען.

לייבציע האָט עפעס געזאָגט מונין. אויסהערנדיק אים,
האַט מוני צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ, צוגעוואָרפן נחמהקען הינטער=
וויילעכס אַ „צום ווידערזען“. זיינע האָט דעם „צום ווידערזען“ נאָך
באַגלייט מיט אַ פריינדלעכן שמייכל. דער שמייכל האָט באַגלייט
נחמהקען, זי געטריבן אין דרויסן אַרויס.

אין דעם קאַלטן דרויסן האָט זי ערשט דערפילט אַ היץ
אין פנים, זיך געלאַזט גיין אַהיים מיט אַ גיכן גאַנג, פונאַנדער=
געשפּיליעט דעם מאַנטל. זי האָט ניט באַמערקט ווי זי האָט גע=
נומען גיין פאַמעלעכער, דערפילט אַ קעלט פּרֹוצלונג, און האָט
צוריק פאַרשפּיליעט דעם מאַנטל. זי האָט זיך אַרומגעזען — זי
איז שוין ניט ווייט פון דער היים. זי האָט געהאַלטן די קליאַמקע,
ניט געעפנט די טיר. דער טאַטע איז אַרומגעגאַנגען, געבליבן
שטיין, שטיל אינעווייניק. עס שווינגט דער דרויסן. זי איז אַרײַנג=
געגאַנגען, האָט אַראַפּגענומען היטעלע און מאַנטל, זיך אַוועק=
געלייגט אויפן בעט, די פיס אַרונטערגעהאַנגען. זי האָט געהערט
דעם טאַטנס אַרומגיין, מוניס שטימע, זינעס, געזען זיי, געזען
זינעס שמייכל, און ווידער געהערט דעם טאַטנס טריט ווי ער גייט
שוין צו איר אין אַלקיר. זי האָט זיך ניט אויפגעזעצט.

— נו, וואָס, ניט אָ?

— ס'וועט זיין.

דודן איז געווען קאלט. דוד משגיח, וואָס האָט אַ גאַנצן טאָג געקענט שטיין אין אַ ברענענדיקן פּראָסט, אָפּנעמען קעצער, פאַרשרייבן מיט די הוילע פּינגער ווען דער אָטעם האָט געפרוירן אויף די וואַנצעס, אָט דעם דוד משגיח האָבן איצט געשמאַכן די פּינגער פון קעלט, דער רוקן האָט געבראַכן, כאַטש ער איז אַרומגעגאַנגען אין פּאַלטאָ אין שטוב. דודן איז געווען קאלט. ניט נאָר דער אויוון, די הרובע איז שוין פון נעכטן אָן ניט געהייצט געוואָרן, פּונדעסטוועגן האָט דער „עס וועט זיין“ ניט אַרויסגערוּפּן דעם פּאַרגעפּיל פון וואַרעמקייט. ער האָט געקוקט מיט חשד, געפאַרשט מיט די אויגן.

נחמהקע האָט זיך אויפגעזעצט. — מאָרגן וועל איך שוין אפשר זיין אַן אַרבעטערין, וועל שוין אפשר קריגן האַלץ.

— אַרבעטן ביי יענעם?

— ניט ביי יענעם.

— ביי וועמען דען?

— ביי קיינעם.

דוד האָט געפרוּווט אַ שפּאַן טאָן. דאָס בעט פון איין זייט, די וואַנט פון דער צווייטער האָבן זיך אָנגערוקט אויף אים, ניט געלאָזט. ער האָט זיך אומגעדרייט, אָפּגעשטעלט: וועסט ניט גיין! — טאַטע!

— כ'וועל קריגן האַלץ! קריגן אָן דיר! אָן זיי! — ער האָט אַרויסגעשפּאַנט פון אַלקיר. נחמהקע האָט זיך ווידער אַרומגעטעגערט אויף איר בעט, פאַרמאַכט די אויגן. דורך די געשלאָסענע אויגן לעדעלעך האָבן זיך דורכגעוויגן צוויי טרערן, געבליבן רוען אויף אירע באַקן. זי האָט ניט געמאַכט קיין באַוועגונג זיי אַרונטערצושאַרן.

7

דוד משגיח האָט געשפּאַנט איבער זיין חדר הין און צוריק, געשפּאַנט מיט האַסטיקע, פעסדיקע טריט, דאָן מיט געמאַסטענע,

בנעימותדיקע, און ווידער שנעל. — אזוי הא, קיין שניטל האָלץ.
ווארט! נאָך ניט פאַרטיק. אונטער דער סטריכע ליגן נאָך צוויי
פעקלעך קערענקעס און ניקאַלאַיעווקעס. די קערענקעס אפשר
באַרניט, אָבער די אַלטע, נאָך הינט אויך עובר לסוחר, נאָך מער
ווערט ווי די נייע, און פאַר דוד משגיח וועט נאָך יעדער איוואַן
אַראָפּנעמען דאָס היטל.

די אַסיגנאַציעס — אין די טויזנטער רובל — זינען שוין
געווען ביי דודן אין די קעשענעס. דוד משגיח איז געשטאַנען
אין דרויסן. איוואַנעס זינען פאַרבייגעפאַרן מיט שליטנט קלעצער,
האַלץ, אָבער קיינער האָט ניט אַרונטערגענומען דאָס היטל, קיינער
האַט ניט געזאָגט קיין גוטן טאָג אָדער גוט נ'אָוונט שוין. זעט ער
ניט ריכטיק? איז דאָס ניט דער לאַנגער טראַכים, דער גנב? יאָ,
דער לאַנגער טראַכים. און ער פירט אַ שליטן מיט פּלאַשקעס.
טראַכים האָט אַ הייב געטאָן די האַנט. האָט ער דאָס געמאַכט
צו די פּערד, אָדער באַגריסט אים, דודן? אוודאי אים באַגריסט. —
אַ גוטן טאָג, טראַכים, קום נאָר אַהער!

ציט טראַכים די ווישקעס. — טפּרר... — פּרווט אָפּשטעלן
די פּערד, קוקנדיק אויף דודן פון דער זיט. די פּערד שטייען
שוין, אָבער אויך טראַכים שטייט. האַלט די ווישקעס, וואַרט.
גיט שוין דוד פאַמעלעך צו אים. — גוט נ'אָוונט — זאָגט
טראַכים.

— גוט נ'אָוונט, טראַכים. און דאָס ווהין פירסטו?

— וויסטאָך!

— און פאַרקויפן?

— מ'טאָר ניט.

— מ'טאָר ניט, און פאַר וויפּל מעג מען?

— הע? — טראַכים האָט אַ בליץ געטאָן מיט די אויגן.

דוד האָט זיך אַרומגעקוקט, ציגעגאַנגען נעענטער צום שליטן,
פאַרקאַטשעט די פּאַלע און אַרויסגעצויגן דאָס פעקל קערענקעס. —

וויפּיל?

— וועלכע?

— די קערענקעס.

— נײַ, נײַ.
— און אַלטע?
— וועלכע?

דוד האָט אַרויסגעצויגן דאָס צווייטע פעקל, אַ ווייז
געטאָן.

— די? פּאַניע דוד, גײי הייך אונטער מיט זײ דעם אויוון.
גילדענע! טשערוואָנצעס! וויאַ, קאַשטאַן!

טראַכים האָט אַ צײ געטאָן די לײצעס, דער שלײטן האָט
זיך אַ רײס געטאָן. טראַכים האָט זיך קונציק אַרויפגעכאַפט אויף
דעם געהילף, די פײס אַרונטערגעהאַנגען, און אַזוי זײנדיק מיט
דער זײט, נאָך געשענקט אַ קאַסן שמיכל דודן, וועלכער איז
געבליבן שטיין מיטן פעקל אַסיגנאַציעס אינמיטן גאַס, אָט ווי
עמיצער וואָלט פאַרבײגעלאָפן, אים אַרײנגערוקט אַ שרץ אין
האַנט, אַ שנעל געטאָן אין גאַז און פאַרשווינדן. ער האָט זיך
אומגעקוקט, גענומען שפּאַרן דאָס פעקל אַסיגנאַציעס אין פּאַלטאַ-
קעשענע, און מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ זיך געלאָזט צוריק אין
שטיבל.

טראַפּנס וואָסער האָבן זיך געגליטשט איבער דעם רעמל
איז אויף דער טאַפליע, אַראָפּגערונען אויף דער פענסטער-שוועל,
פון דאָרט אויף דער לײמענער וואָנט, וואָס איז אַמאָל געווען
ווייס, איצט גרין-בלוי מיט געלבלעכע רינגען און פּלעקן ווי
אַ קויטיקער לײלעך פון אַ קינדערש בעטל. אַן אַש-גרויער
הימל האָט אַרײנגעקוקט דורך דער האַלב-אַפּגעגאַנגענער טאַפליע,
אַנזאָגנדיק, אַז דער פּראָסט לאָזט. דוד משגײח איז געשטאַנען
אין פּאַלטאַ און היטל לעבן פענסטער, געקוקט אויפן שלײאַך,
געזען דער שניי ווערט מיט אַ רויך באַצויגן. דער פּראָסט לאָזט.
אַ שניי? אַן אַדליגע? ער קוקט אַרויף, זעט ניט דעם הימל.
אַ פאַרשפּעטיקטער גוי פירט נאָך קלעצער. ער וואָלט אים גוט
אויסגעזיבלט פאַר קומען אַזוי שפּעט. צײט דאַוונען מנחה. ער
גיט אַ וויש די שויב. די נאַסע פינגער מאַנען אַ האַנטעך, אַ טײ-
כעלע. דוד כאַפט זיך, ער גײט אין פּאַלטאַ. פאַמעלעך לאָזט
ער זיך גײן צו דער קיך, בלײבט שטיין, די נאַסע פינגער זוכן

אַליין אויס דעם פאַלטאָ, שוין אָפגעווישט. פאַרקירעוועט ער זיך
פון קיך-אַלקיר, גייט פאַמעלעך איבערן שטוב: אשירי יושבי
ביתך.

אינמיטן שמונה-עשרה האָט דוד מיט אַמאָל אַ עפן געטאָן
די אויגן, אַ קוק געטאָן. טונקעלע שאַטנס האָבן זיך גענומען יאָגן.
ער האָט שנעל פאַרמאַכט די אויגן און גאָר גיך אויסגעשטאַנען
שמונה-עשרה. עלינו האָט ער שוין געזאָגט ווידער פאַמעלעך.
געענדיקט, איז ער צוגעגאַנגען צו דער קיך-אַלקיר-טיר, זיך איינ-
געהערט. פאַמעלעך, היטנדיק זיך ניט אַ קלאַפּ צו טאָן מיט
דער טיר, איז ער אַרויס פון שטוב.

ביינערדיקע פינגער האָבן זיך אַרײַנגעגראָבן אין דודס פאַל-
טאָ-קאָלנער, אַרויפציענדיק דעם פאַלטאָ און זײַן גאַנצן קערפער
אַרויף-צו. דער קאַפּ האָט זיך אויסגעקרימט, דאָס שטאַל-גרױע
בערדל, לאַנג ניט אַרומגעשוירן, אַרויסגעסטאַרטשעט, מיטן אויס-
זען פון אַן אַלטן בעזים אַ דראַפּעטש, האָט זיך סקאָס פאַר-
שאַרפּט.

— אַ טי טשאַהאַ?

שפּענער, שטיקלעך האָלץ האָבן זיך געגליטשט איבער דודס
פאַלטאָ, זיך פאַרטשעפעט, געדראַפּעט, און אַרױנטערגעפאַלן אויפן
קױטיקן, מיט זעגעכץ געשפרענקלטן שניי לעבן פאַרקאָן פון דער
געהילף-זעגערײ. קלימס פינגער האָבן נאָכגעלאָזט, דודס קאַפּ
האָט זיך איינגעצויגן אין די אַקסל. ער האָט געבליבנצלט מיט
די אויגן. די ליפן האָבן זיך געעפנט, פאַרמאַכט, ענדלעך האָט זיך
שטיף דערהערט: לאָז...

— איך וועל דיר שוין אָפלאָזן, דו...

— וואָס טוט זיך דאָ?

דוד האָט מיט אַ ווינקל פון אויג אַ בליק געטאָן אין דער
ריכטונג פון דער נײַער, דוכט זיך, באַקאַנטער שטימע, און דער-
בליקט פראַקאַפּן, דעם זעלבליקן פראַקאַפּן, וואָס פלעגט אים פירן
אין וואַלד, אים געשטעלט דעם סאַמאָואַר. אַ לאַנגער, אַ דאָ-
רער, אַ ביינערדיקער, מיט אַ גלאַט געשוירענעם קאַפּ, האָט ער
אויסגעזען ווי טעלעגראַף-סלופּ, פאַרקילעכיקט אין דער הייך,

מיט א פאָר סוקעס ביי די זייטן—אויפערן. דער סלופ האָט ליפן, וואָס עפענען זיך אַמאָל, זאָגן עפעס, און אַ פאָר אויגן. איבער איין אויג איז אַ וויע אינמיטן געפלעקט גרוי. לאָזט זיך די וויע אַרונטער און שאַטנט זיך איבערן גרינבלוי אויג, דוכט זיך ס'איז אַ בעלמע-אויג, און עס איז דווקא דאָס בעלמע-אויג, וואָס קוקט אויף יענעם, און ניט דאָס געזונטע. הייבט זיך די וויע אויף, קוקן צוויי שטרענגע אויגן, שטרענג, אָבער ניט שלעכט, ניט שאַרף אַפילו.

— אַן ערלעכער ערל, — האָט דוד משגיה אַמאָל געפסקנט ביי זיך וועגן פראַקאָפּן, און אים אָנגעטרויט אַרבעטן, וואָס אַן אַנדער „עשוו“ וואָלט ער ניט געטרויט, און פראַקאָפּ האָט געטאָן די אַרבעט ווי דוד האָט געדענקט זי דאָרף געטאָן ווערן, כאַטש ער האָט אים ניט געזאָגט גענוי, ווי דאָס דאָרף געטאָן ווערן. אָט דער פראַקאָפּ איז איצט געשטאַנען און אויסגעהערט, וואָס קלים האָט דערציילט. געקוקט ווהיין קלים האָנט האָט געוויזן, מיט דער צווייטער האָנט האָט קלים נאָך אַלץ געהאַלטן דודן, אָבער פאַרן אַרבל בלויו.

— לאָז אָפּ דעם אַלטן! — האָט פראַקאָפּ שטיל אַ זאָג געטאָן.

קלים פינגער האָבן פאַמעלעך, אומצופרידן זיך געעפנט, זיין אַרעם האָט זיך אַרונטערגעלאָזט. די אויגן זיינע האָבן זיך פאַר-הויבן צו פראַקאָפּן, געקוקט, געפרעגט מיטן קוק, אָבער גאָרניט געזאָגט. אַ שווינגנדיקער האָט ער זיך געלאָזט צום טויער פון דער זעגערני. פראַקאָפּ איז געשטאַנען, אַרונטערגעקוקט אויף דודן.

— קאַלט, וואָס?

דוד האָט זיך אַ טרייסל געטאָן.

— נו, נעם אַ פאָר שטיקלעך.

דוד האָט פאַרקוקט צו אים.

— קענסט נעמען.

דער לאַנגער פראַקאָפּ האָט זיך אָנגעבויגן, אָנגענומען אַ זשמעניע שפענער, זיך אויסגעגלייכט, געוואַרט, דוד זאָל אויס-

שטעלן די אָרעמס. ער האָט אַרױפגעלייגט די שפּענער, געשאַרט אַ ביסל, געפונען אַ פּאָר האַלבע שניטלעך, אַ קוק געטאָן אין איין זײַט, אַ צווייטער, אויפגעהויבן אַ קליין סוקעוואַטן קלעצל, עס אַרױפגעלייגט פון אויבן, אַ קוועטש טוענדיק די שפּענער.

— דאָס איז אויף בײנאַכט צום פאַררוקן אין הרובע. דער פּראָסט לאָזט. נו, אידי ס'באַהאַם.

דוד האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ, זיך אויסגעדרײט מיט אַ זײַט, געקוקט אויף פּראָקאַפּן, ווי ער האָט געשפּאַנט מיט זײנע לאַנגע פּיס, זיך פאַרקירעוועט אין טויער אַרײַן, און ערשט דאָן זיך געלאָזט גיין מיט הויפּן האַלץ שטייף צוגעדריקט צו דער ברוסט.

שאַנעווענדיק אַ שוועבעלע, שפּאַרנדיק אַ שפּענדל, האָט דוד געהײצט די הרובע. ער איז שטיל אַרײַן אין קיך, אין דער פּינסטער אָנגעטאַפט אַ פּאָר קאַרטאָפּליעס. זיצנדיק אויפן נידע=ריק בענקעלע, האָט ער אלע מאָל אונטערגעשטורכעט די קוילן, אַכטונג געגעבן אויף די קאַרטאָפּליעס. פאַר די פאַרויטלטע אויגן האָט געטאַנצט אַרויף און אַראָפּ — פּראָקאַפּ. אין זײַן זכות... אַט אַזוי=אַ האָט ער דאָס געקראָגן האַלץ... מ'נאַ. ווען די קאַרטאָפּל זײנען פאַרטיק געוואָרן, האָט ער זיי געוואָרפן אין די זשמעניעס אַהין און צוריק, געשילט פּאַרזיכטיק און אַכטונג גע=געבן, אַז קיין ברעקל זאָל ניט אַרונטערפאַלן, ניט בלייבן אויף זײנע הויזן. אָפּגעגעסן, אָפּגעווישט דאָס בערדל, אַרומגעקוקט, אויב אויף זײנע קליידער איז גאַרניט געבליבן, האָט ער אַרויס=גענומען פון קעשענע אַ האַלב=פאַרלאָשענעם ציגאַר טיטון, אים אויסגעגלייכט און פאַרויכערט. די גליענדיקע קוילן האָבן זיך גענומען פאַרציען מיט אַ גראָען אַש=צודעק. אַ וואַרעם ווינטל האָט געבויגן דודס אויגן=לעלעך.

וואַרעם געווען צו שלאָפן די נאַכט. דוד איז אָפּגעשלאָפן שוין פאַר פּאַריקער נאַכט, ווען ער האָט קיין אָרט ניט געקענט געפינען פאַר זײנע קאַלטע פּיס. ווען ער איז אויפגעשטאַנען, איז שוין געווען גרויסער טאַג. אַרײַנגייענדיק אין קיך זיך וואַשן, האָט ער פאַרחידושט אָנגעקוקט נחמהקעס ליידיק בעט.

— טאקע אוועקגעגאנגען. — דאָס בעט איז שוין געווען קאַלט. — גאַנץ פרי אַנטלאָפן. מ'נאַ.
 נחמהקע איז גאַנץ פרי אוועקגעגאנגען מיט דער האָפענונג, אז היינט נאָך ווערט זי אַן אַרבעטערין.

8

אַ האַלב לבנה-ריפטל, דיק ביים עיגול, ניט גלייך אָפּגע-טעסעט, אָפּגעקרישעט ביים ברעג, האָט קרום געקוקט אויף דוד משגיח'ס שטיבל, צעשפּאַלטנדיק איין שטומע שויב אויף צווייען; איין העלפט מאַט, שטום, די צווייטע — גלאַנציק, באַוועגלעך, ווי וואַסער וואָלט זיך איבער איר געגאַסן. דער קרומער לבנה-קוק האָט געטיילט די טויבע וואַנט אויף צווייען, איין דרייעק ווייס, דער צווייטער גרוי. בלויז דער אַלטער, פון רעגן דורכגע-ווייקטער שטרויענער דאָך איז געלעגן רויק אינטער דעם קוק, אַ גרויסע שוואַרצע היטל אַרויפגעזעצט אַ קליין יינגל אויפן קאָפּ, אָנגערוקט ביז איבער די אויגן.

וואָס נעענטער דוד משגיח איז געקומען צו זיין שטיבל, אַלץ אָנגעשטרענגטער איז געוואָרן זיין קוק. — שיקט זיך עס, זי זאָל ניט זיין אין דער היים? — די גרויסע שוואַרצע היטל איז אָנגערוקט איבער די אויגן, קיין שנין זעט זיך ניט פון קיין פענסטער.

ער איז אַרײַן צו זיך אין שטיבל, פון דאָרט צו נחמהקען אין אַלְקיר, אַ קוק-געטאַן, אַ טאַפּ-געטאַן אין בעט, און דאָן ערשט אַרונטערגעשלאָנגען דעם גוט יום-טוב, אָנגעגרייט פאַר זיין טאַכטער.

— יום-טוב, שבועות, און זי איז אַפילו ניט געקומען אָפּעסן די „יום-טובדיקע“ וועטשערע מיט אים. מ'נאַ.

ער האָט אָנגעשאַרט די שוועבעלעך אויפן קוימען, אָנגעצונדן דאָס פינפער-לעמפל. שאַטנס האָבן זיך גענומען שטויסן אַרום דעם לעמפל-שנין, ביז דוד האָט זיי באַפּוילן: „סברי מרנן ורבנן ורבתי.“ די שאַטנס האָבן זיך דאָן אָפּגעשטעלט, זיך צו-

געהערט און צוגעקוקט ווי דוד משגיח מאַכט קידוש איבער
א שטיקל ברויט, צוגעדעקט מיט א האַנטעך.
נאָך דער הומציא האָט ער גענומען דאָס לעמפל, געגאַנגען
זוכן די סעודה. ער האָט געפונען אַ קאַלטן שטשאַווי-באַרשטש
אין אַ ערדענעם טעפל. ער האָט אַ טשאַמקע געטאָן מיט די
ציין, אַ פיר געטאָן מיט דער האַנט איבערן בערדל, און גענומען
איבערגיסן פון טעפל אין טיפן טעלער. טריט האָבן זיך דער-
הערט אין דרויסן. ער האָט שנעל אַ קער-געטאָן דאָס טעפל.
אַ קנױל שטשאַווי האָט אַ פאַטש געטאָן אין טעלער, דער באַרשטש
האָט אַ פֿלױכע געטאָן, זיך פֿאַרגאַסן אויפן טאַפּשאַן, פֿאַרשפּריצט
דוד'ס סורדוט.

— פֿאַרבייגעגאַנגען. ניט זי. — ער האָט אַוועקגעשטעלט
דאָס טעפל. אַ שנירעלע גרויער באַרשטש האָט זיך גערױלט
איבער זײַן סורדוט. ער האָט גענומען רײבן דעם סורדוט מיטן
אַרבל, געקוקט אויפן טעפל, אויפן טעלער, ווער איז שולדיק,
און, נעמענדיק אין אײן האַנט דאָס לעמפל און אין דער צווייטער
דעם טעלער באַרשטש מיט אַ לעפל אין טעלער, האָט ער פֿאַר-
זיכטיק געשפּאַנט צום טיש. ער האָט געגעסן פֿאַמעלעך, פֿאַרויכ-
טיק געטראָגן די לעפל צום מױל, און מער ווי אײן מאָל אַ קוק
געטאָן אויפן סורדוט, געקראַצט מיטן נאָגל. — ס'וועט בלייבן
אַ פֿלעק. נאָך אַ פֿלעק... אויף דעם מלבוש פון אַ תּלמיד-חכם
טאָר זיך קײן פֿלעק ניט געפּינען... ריכטיק. פּריער דער מלבוש,
נאָכדעם די הויט, נאָכדעם... אוי, רבּונו של עולם, טאַטע זיסער,
הון את העולם פּולו בטובּו... — זיפצט אָפּ דוד משגיח און בענטשט,
זיפצט און בענטשט פֿאַרן ביסל קאַלטן באַרשטש אום שבועות;
פֿאַר דער טאַכטער, וואָס האָט מיט אַ טאָג צוריק אָפּגעקאַכט דעם
באַרשטש און איז היינט ניט געקומען; זיפצט און בענטשט און
שאַרט מיט די פינגער איבערן נײעם פֿלעק אויפן סורדוט. צוגע-
נומען פון טיש, נעמט ער אַרויס אַ פעקעלע מאַכאַרקע, פֿאַרדרייט
אַ ציגאַרל, דרייט אַרויס דעם קנױט, באַשיצט דאָס בערדל מיט
אײן האַנט, און פֿאַרויכערט. דער זויער-ביטערלעכער רױך האָט
זיך אים געשטעלט אין האַלדן. דוד האָט זיך פֿאַרהוטט, אַרויס-

געוואָרפֿן דעם רויד, אויסגעווישט די פֿאַרלאָפֿענע אויגן. ער האָט באַטראַכט דעם פֿאַפּיראַס, ווידער אַ צי-געטאַן, און זיך גענומען אַרומשפּאַנען.

יענעם פֿרימאַרגן, ווען נחמהקע איז אַוועק צו זיין אַרבעטן, האָט ער דערפֿילט, אַז ער האָט פֿאַרלוירן זיין טאַכטער, און וואָס אַ טאָג ווייטער, האָט ער געפֿילט, ווערט געמינערט פֿון אים גופּא דער עצם פֿון זיין לעבן, זיין יחוס, זיין שטאַלץ. זי ביי זיי אַ דינסט. ער ביי דער דינסט אויף קעסט. קעסט! אָרעם-בחוּרשע טעג. קאָכט זי אַ לעפֿל געקעכץ, איז דאָ, ניט-עסט דער ישיבה-בחור אַ שטיקל פֿיסנע ברויט. ווען האָט זי צייט צו קאָכן? קומט נאָך האַלבער נאַכט. נאָך די ערשטע עטלעכע נעכט אַזעלכע, ווען זי האָט געזען ווי ער האָט זיך צו גאַרניט צוגע-רירט, האָט זי נאָך געפרעגט, פֿאַרוואָס האָט דער טאַטע ניט געגעסן, זיך פֿאַרענטפּערט לִמאַי זי איז געקומען אַזוי שפּעט — געווען שטאַרק פֿאַרנומען. נאָכדעם האָט זי אויפֿגעהערט פֿרעגן, אויפֿגעהערט זיך פֿאַרענטפּערן, און ער האָט אָנגעהויבן זיך לער-נען צושטעלן אַ טעפֿל, קאָכן אַ קאָליש, אויב ער האָט נאָר גע-פֿונען אַ קאַרטאָפֿליע און אַ ביסל גרויפֿן... געקאָכט און געציי-טערט... דבורה זאָל זיך ניט אַרײַנכאַפֿן פֿלוצלונג, אים כאַפֿן דערביי, און געגעסן אין איילעניש, ניט איין מאָל שטייענדיק, מיט דער לעפֿל פֿון טעפֿל, זיין טאַכטער זאָל אים ניט כאַפֿן ביי דער „גניבה“. דערפֿון אַזוי פֿיל פֿלעקן אויפֿן סורדוט, זיין איינ-ציקער בגד. איין נחמה געווען — דער פֿרייטאָג-צו-נאַכטס. גע-גאַנגען אין בית-מדרש, געקומען איז געווען וועמען צו זאָגן אַ גוט-שבת, געטראָפֿן אַ געגרייטן טיש, אַן אָרעמער, אָבער אַ שבת-דיקער, קידוש-געמאַכט איבער אַ שטיקל ברויט, אָבער די טאַכטער איז געווען דערביי, דערלאַנגט צום טיש, געווען שבת. איצט, יום-טוב, שבועות, אַוועק הוֹליען. מיט וועמען! מיט שמאַנטיע-דראַנטיע, מיט איוואַנציען! און ער, דוד משגית, דוד שאַפּיראַ, מוז שווינגן...

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט, דערפֿילט דעם פֿאַפּיראַס צווישן די פינגער, גענומען צום מויל, אַ פֿיפקע-געטאַן — פֿאַרלאָשן. ער

איז צוגעגאנגען צום לעמפל. דאָס פייערל אונטערן קאָלפּאָק האָט זיך געוואָרפן איבערן קנויט, קונציק געשפרונגען פון איין זייט צו דער צווייטער, פילנדיק, אַז טאָמער, חלילה, שפּרינגט עס ניט אַריבער, פאַלט עס אין מיטן, אויס, פאַרלאָשן. אַ פאַרחלשטער, אַן אויסגעטריקנטער איז דער קנויט געלעגן אין לעמפל. דוד האָט אַרויסגעדרייט דעם קנויט, פאַרהויכערט, צוריק אַריינגעדרייט דעם קנויט גאַנץ טיף, דערווערנדיק דאָס פייער, און אַרויסגעגאַנגען אין דרויסן, זיך אַנידערגעזעצט אויף דער פּריזבע.

אַ ווינטל, לינד און פּריש, האָט זיך פאַרבייגעטראָגן, שטיי-פּעיש אַ פּאָכע-געטאָן מיטן פּרילינגס-פּעכער, אַן אָטעם-געטאָן מיט בעז, יאַסמין, פּרילינג-פּרייד, און פאַרשוויגדן.

דוד שאַפּיראַ האָט אַ קנייטש-געטאָן מיט די אַקסלען, אַ געם-געטאָן דעם סורדוט ביי ביידע פּאַלעס, זיך איינגענורעט און גע-בליבן זיצן אומבאַוועגלעך — אַ קלעצל אויף דער פּריזבע. ערשט ווען פון „פּריצס“ הויף אין דער הויך אויפן בערגל האָט זיך אַריס געטאָן אַ קלאַנגענפאַל, אַריבערגעשפרונגען איבער די דעכער, זיך צעשאַטן איבער סמאָלדאָראָוו צופּוסנס, און זיך דערקניקלט צו דודס אויערן, האָט דוד משגיח אַ ציטער-געטאָן, אַ הייבגעטאָן דעם קאָפּ צום הויף צו, אים אָפּגעקערט, אַריינגערוקט איין האַנט אין אַרבל פון דער צווייטער. דער קאָפּ האָט זיך לעכט געוויגט.

אין דעם פּריצס הויף איז שוין לענג קיין פּריץ ניטאָ. דער הויף איז שוין קיין הויף ניט, עס איז אַ קלוב וווּ „איוואַנציעס און לייבציעס און אלע שמאַנטיע-דראַנטיע“ קומען זיך צונויף.

דאָס שטערט אָבער ניט דוד משגיח נאָכאַמאָל זיין אין הויף, דורכגיין אלע חדרים ביזן פּריצס זאַל, זיך פאַרנויגן פאַרן פּריץ גופא. דער פּריץ פירט אים צום טיש, שטעלט אים פאַר פאַר די געסט. ער טרינקט אַ ביסל וויין פון אַ הויך, געשליפן גלעזל, נעמט אַ ציגאַר מיט אַ זילבערן מענטעלע, און שפּעטער ביים פּריץ אין קאַבינעט, צווישן איין צי פון ציגאַר און אַ צווייטן, רעדט מען וועגן דעם שטיקל וואָלד הינטער מלינעק. דער פּריץ איז ערגעץ אין אויסלאַנד, און אין הויף... דאָרט שפּילט יונה דעם באַנדערס קדיש די ערשטע פּידל... און זיין טאָכטער טאַנצט

ארום... מ'נא, מסתם אזוי באשערט... פאררויכערן א ציגאר מאַ-
כאַרקע.

— גוט נ'אָוונט, פּאַניע דוד!

— גוט נ'אָוונט.

דער אַלטער פּאַנאַס, אָנגעטאָן אין אַ קורץ קאָזשוכל, די
ווינטערדיקע שמויסענע היטל אויפן האַרלאָזן קאָפּ, האָט קרעכצנ-
דיק זיך אַרונטערגעלאָזט אויף דער פּריזבע. ער האָט אַרײַנגענו-
מען דעם שטעקן צווישן די פיס, אַרויפגעלייגט אויף דער גאַלקע
ביידע האַנטפלאַכן. און אויף דעם האַנט-דעכעלע אָנגעשפּאַרט זײַן
מאָרדע, אונטערהאַלטנדיק זײַן זיך טרייסלענדיקן קאָפּ, די שטענ-
דיק „קײענדיקע“ יאַסלעס.

— קאַלט! — האָט ער אַ זאָג געגעבן און אַ דריי געטאָן
מיט דער פלייצע.

— הם... יאָ, — האָט דוד אַ ברום געטאָן.

דער אַרקעסטער אין הויף האָט ווידער אַ קלאַפּ געטאָן. עס
רעוועט אַ טרומייט, און פויק און טאַצן גיבן אזא קלאַפּ, אַז,
דוכט זיך, די לופט האָט געפלאַצט. דורך דער צעריסענער לופט
יאָגט זיך דורך אַ פאַרשייטער אויסגעשריי, טראָגט זיך דורך אַ
הילכיק געלעכטער.

— הירזשען, — גיט דוד אַ ברום צו זיך אין סורדוט אַרײַן.

— הוליען די חברה. — קאָמענטירט פּאַנאַס, אויפהייבנדיק

דעם קאָפּ פון שטעקן, — נו, זאָלן זיי הוליען, דערויף זײַנען זיי
יונג, ווי שטייט דאָרט אין דער הייליקער ביבל: הוליע, בחור,
אין דיין יוגנט. מ'ווערט אַלט הוליעט מען ניט. עלטער-קעלטער.
ביז אַהער נאָך געקאַנט אַכטונג געבן אויפן קינד. איצט, דאָס
אוראייניקל אויסגעוואַקסן, און איך זע ניט, „אומזיסטער פרעסער“
רופט ער מיך, מײַן קוזמאַ, און ער איז גערעכט, ער אַרבעט,
לאַנד געקראָגן, און פון מיר קיין הילף איז ניטאָ, אָבער וואָס
זאָל מען טאָן אַלט.

דער אַרקעסטער שפילט נאָך אַלץ, מער ניט די קלאַנגען
קומען איצט פון ערגעץ ווייט-ווייט, פון יענער זײַט הויף, פון
הינטער דעם באַרג, און דאָ נאָענט קוואַקען זשאַבעס, אויפן בוים

איבער דער סטריכע טרילערט אַ פייגעלע. דוד משגיח הערט פאַ-
 גאַס ווערטער ווי זיי קומען אַרויס שטיקלעכווייז, ניט צעקניטע
 פון צווישן זיינע ציינלאָזע יאַסלעס, דאָס קוואַקען פון די זשאַ-
 בעס, דאָס פייגעלע, דעם אַרקעסטער. איין כאָר. אַ זשאַבע האָט
 אַ שפרונג געטאָן, געבליבן שטיין. דער אַלטער פאַנאַס האָט אונ-
 טערגעהויבן דעם שפיץ שטעקן, אַ שאַר געטאָן. די זשאַבע האָט
 זיך אָפגעריסן, אַ שפרונג געטאָן.

— זעסט די זשאַבע, — האָט דוד גערעדט פלומרשט צו
 פאַנאַסן, — און דאָס פייגעלע הערסטו? זיי אַרבעטן אויך ניט,
 און דאָך לעבן זיי.

— אמת, — ענטפערט פאַנאַס, — דאָס שטייט אויך אין
 דער ביבֿל; גאַטס פייגעלע... דאָס פייגעלע איז גאַטס באַשעפעניש
 און דער מענטש אויך גאַטס באַשעפעניש, אָבער דער שטן האָט
 זיך אַרײַנגעמישט. עס זאָגט זיך אין דערזעלבער ביבֿל: אין שווייס
 פון דיין פנים זאָסטו עסן דיין ברויט, יאָ, אַזוי איז עס.

פאַנאַס האָט אַרויסגענומען די טאַבאַקערקע, איינגעגראָבן די
 פינגער, צוגעלייגט דעם גראָבן פינגער צו איין נאָז־לעכל און גוט
 אַ ריב געטאָן די נאָז, צום צווייטן, דאָן דערלאַנגט דודן דאָס
 פושקעלע. דוד האָט אָנגענומען אַ ביסעלע טאַבעקע צווישן די נעגל,
 זיי צוגעטראַגן נאָענט צו דער נאָז, אַ צי געטאָן, און אָפגע-
 טרייסלט די פינגער.

— און וואָס, בײַ אײַך איז היינט יום־טוב ?

— יאָ, יום־טוב.

— געווען אין שול ?

— יאָ.

— די שול איז אָפן ?

דוד האָט אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום אַלטן פאַנאַס.

— און איך האָב געהערט איינער שול איז פאַרמאַכט. נו,
 טראַכט איך מיר, פריער האָבן זיי פאַרמאַכט די יידישע שול,
 נאָכדעם וועלן זיי פאַרמאַכן דעם קלויסטער אונדזערן. די שול איז
 אָפן, הייסט עס, וועלן דעם קלויסטער אויך ניט טשעפען, און איך
 האָב מורא געהאַט, אַזעלכע גאַטלאָזע. ווייסט, פאַר פסח זאָג איך

צו קוממאן, מיין עלטערן אייניקל: פארוואס גייסטו ניט אין קלויס=
 טער, זיך מתוודה זיין? גיי, זאגט ער, אז דו ווילסט, ביז דער
 קלויסטער דינער איז נאך אפן, איך וועל ניט גיין. רעגליא=
 אפיא. וואס איז דאס? א, מאכט ער, דער קלויסטער איז סם,
 ביסט אריין סם, — האב איך א שפיי געטאן אויף אים און אוועק=
 געגאנגען. איך קום צוריק, עפן די טיר, וויל זיך איבערצלמען
 פאר ניקאלאי דעם בעל-מופת, די האנט איז מיר אפגענומען גע=
 ווארן — ניטא דער הייליקער! אויף זיין ארט הענגט עפעס אן
 אנטזיכריסט, אן א היטל, אן א בארד, אן האר אפן קאפ, עפעס
 א קסיאנדז. וואס איז דאס?! און קומא לאכט. דאס איז ניקאלאי,
 זאגט ער, ניקאלאי דער בעל-מופת. אז איך גיב זיך ניט א לאז,
 כאפ אן דעם אנטזיכריסט מיט ביידע הענט... אבער קוממא איז
 געזינטער פון מיר, יונג אונטערגעלאפן, מיך א נעם געטאן פארן
 קארק און מיך א שליידער געטאן אויף דער ערד. ליג איך, און
 ער, קוממא הייסט עס, הייבט אויף זיין אנטזיכריסט, שטייט איבער
 מיר און שיפעט ווי א שלאנג: מיין הייליקן זאלסטו ניט טשעפען
 דו אלטער נאר! וועסט זיך נאכאמאל צורירן — וועל איך דער=
 הרגענען! אט האסטו דיר — א הייליקער! איך דארף זיין אנטזי=
 כריסט! אבער ווו איז מיין הייליקער, ניקאלאי דער בעל-מופת? —
 דיין ניקאלאי, זאגט ער, — איז ביי דיר אויפן אויוון, גיי דיר
 צו אים. — שטייט ער ביי מיר צוקאפנס, אויפן אויוון. יא, יא,
 אזוי איז עס. און וואס פאר א יום-טוב איז עס איבערער? שוין.
 טראציע? און נאך אזוי קאלט! נו, גיין אהיים, זיך אנווארעמען.
 א גוטע נאכט.

— א גוטע נאכט.

דערווייטערטע קלאנגען האבן זיך געטראגן פון הויף. דודן
 האט געזשומעט אין די אויערן. ער האט געהערט זיין טאכטערס
 שטימע, איוואנציעס. זי מיט איוואנציען, און ער מיט... פאנאסן.
 געקומען גוט-יום-טוב-ביטן. ע—ך! ער האט זיך אויפגעהויבן, אריינג=
 געגאנגען אין שטוב, גענומען אין דער פינסטער דאס סלאוויטער
 תיקון-שבוועתל און זיך געלאזט אין בית-מדרש אריין.

פארבלאָגדזשעט זינען געשטאַנען די פיר דינינקע בוימע-
 לעך בני די פיר ווינקלעך פון דער בימה, פאַרחידושט געקוקט
 איינס אויף דאָס צווייטע און שטייל געמורמלט: וואָס טוען מיר
 דאָ, ווי קומען מיר אָהער?

דעם ענטפער דערויף האָט געוואָסט איין ישראל גיציס,
 מלמד—שדכן—בעל-תפילה. זיך שטעלן זאָגן תיקון-שבועות איז נאָך
 פרי, קוים אַ מנין יידן דאָ, גייט ישראל גיציס צו די פאָר יידן,
 וואָס שטייען בני דער בימה, כאַפט אַ וואָרט, וואָרפט אַריין אַ
 וואָרט, בעט אַ ציגאַר טיטון, פאַרויכערט, גיט אַ פאָר צי, גייט
 אָפּ פון דער בימה, פאַרדישעט דעם ציגאַר טיטון, באַהאַלט אים
 אין קאַמוזייל-קעשענע, און זעצט זיך לעבן די פאָר יידן וואָס
 זיצן, די הענט פאַרלייגט אויף אַרונטער, צוגעטוליעט צו דער
 קאַלטער הרובע, הערט אויס אַ מעשה, דערציילט, נאָך אַ שענערע
 מעשה, בעט נאָך אַ ציגאַר טיטון, פאַרויכערט, הייבט זיך אויף,
 שטעלט זיך אַוועק פון דער צווייטער זייט הרובע, ביים אַריינ-
 באַנג, באַהאַלט דאָס שטיקל ציגאַר אין קאַמוזייל-קעשענע.

שטייענדיק אזוי לעבן דעם הרובע, איז ער דער ערשטער
 צו זאָגן גוט-יום-טוב יעדן אַריינקומענדיקן, און קומט אַריין דוד
 משגית, איז שוין ישראל גיציס לעבן אים. אַפירנעמענדיק די הענט
 פון הינטערן רוקן, גיט ער זיי אַ ריב: — קילבלעך, רב דוד.
 — איר שטייט דאָך לעבן דער הרובע.

— שטיי לעבן דער הרובע! בני אַ קראַנקן דער קאַפּ איז
 וואַרימער, אי, ווען מ'קען אַ ביסל דורכהייצן. — ער גייט שוין
 נאָך דודן, פאַרגייט אים דעם וועג, לאָזט אים ניט צוקומען צו
 דער מזרח-וואַנט.

— נו, הייצט מען...

— אי, רב דוד, ניטאָ אַמאָליקע צייטן געדאַרפט אַ פורל
 האַלץ, צוגעפאָרן צו אייך און גענומען. היינטיקע צייטן דאַנקט
 מען גאָט, אַז ס'איז דאָ אַ שטיקל ליכט פאַרן עמוד. איר זעט

דאָס ביסל גרינס ? — ער ווייזט מיט דער האַנט אויף די פיר
בוימעלעך און גייט איבער אין אַ געהיימעניש-טאָן. — דאָס האָב
איך היינט קאַיאָר געבראַכט. מילא, ביז איך בין צוגעקומען צום
בית-מדרש איז מיר די נשמה אַרויסגעפאַרן.

היינטיקע צייטן פאַר אַ ליאַדע קלייניקייט איז מען דאָך
ניט זיכער מיטן לעבן, און וועגט האָבן אויערן, פענסטער האָבן
אויגן. מ'האַט דאָך מיך געמסרט. יאָ, יאָ, ניט פאַר דעם, חלילה,
פאַר מיין מלמדות. מלמדות! אז אַך און וויי די יאָר. זעקס
יינגלעך, לערנען בחדרי-חדרים. היינט אַ נייער גור — מטאָר ניט
אַ קלאַפּ טאָן אַ יינגל. אַ קלאַפּ! איך האָב אים אַפילו קיין קלאַפּ
ניט געטאָן, דעם ימח-שמוניק. מעבירט די סדרה און שפילט זיך
מיט קנעפלעך, האָב איך אים אַ שטורכע געטאָן. נו, נו, פרעגט
שוין ניט, דאָס ריכטיקע פעקל. אַ נס וואָס כ'האַב זיך געכאַפט,
באַלד אַוועקגעלאָפן צו שלייענען.

— צו שלייענען? ווי קומט ער ?

— שפילט זיך מיט שלייענען! אַ גאַנצער העכט ביי זיי!

— שלייען אַ העכט ?

ישראל גיציס שווימט, — מאַלט אייך ניט קיין העכט, צווישן
אונדז גערעדט, אַ פּלאַטקעלע, אָדער גאָר אַ ווין. ביי פּאַניען
געגנבעט און זיך אַרויסגעגליטשט, און ביי זיי אויכעט דאָס
אייגענע. יאָ, יאָ, ביי זיי אויך. ער טוט איין קלייניקייט — פאַר-
בניט די זעקלעך. די מוטשניקעס גיט ער די געבייטלטע מעל
און פאַרן קאַפּפּעראַטיוו די ראַזעווע. משה דער מוטשניק האָט
מיר אַליין דערציילט. און ער דערלייגט ניט צום עסק, איז נאָך
ביי זיי אַ גאַנצער תקיף. איין קלייניקייט, זיין טאַכטער איז ביי
מונין די רעכטע האַנט, מוני קיסרס שווער, קען מען זאָגן.

— ער האָט אויסגעגעבן די טאַכטער ?

— אויסגעגעבן! היינטיקע צייטן דאַרף מען אויסגעבן ?

דאַרף מען אַ חתונה, צי אַ שדכן אָדער אַפילו אַ מסדר-קידושין ?
מ'דאַרף גאָרניט. אפשר האָט איר אַ ציגאַר טיטון ?

דוד האָט אַ טאַפּ-געטאָן די קעשענע. זיין האַנט האָט גערוט
אויפן פעקעלע מאַכאַרקע און ניט געוואָגט דאָס אַרויסנעמען.

דער־לאנגען אַ ציגאַר... מאַכאַרקע. — פאַרגעסן די פּושקע אין דער היים, האָט ער פאַרווירט אַ זאָג געטאָן, און אַלץ געטאַפּט די קעשענעס: — פאַרגעסן...

— מילאַ, נו, נעמען ביי יאָסל זיסלס, — האָט ישראל גיציס צוגענומען די וויכטיקייט פונם ציגאַר טיטון אזוי גוט ווי פונם „פאַר־געסן אין דעהיים“. דורך זיין שיטער בערדל האָט אַ שניין געטאָן אַ שמייכל. — נעמען פאַר אייך אויך איינעם?

— ניין, אַדאַנק, מ'וועט זיך שוין באַלד שטעלן זאָגן. משלי און רות און שיר השירים האָבן יידן געזאָגט, אָבער געהערט האָט זיך נאָר איוב און איכה, און געדוכט האָט זיך, די פיר בוימעלעך, דאָס ביסל לוביסטיק, וואָס ישראל גיציס האָט מיט אַזאַ „מסירת נפשׁ“ געבראַכט, איז ניט קיין שמעקנדיק, פריש גרינס, נאָר האַרטע, שטעכיקע בודיקעס. „איכה ישבה בדד העיר... סמאָל־דאָרְאָוו“.

וויינען סמאָל־דאָרְאָווער יידן, זאָגן תיקון שבועות, פאַרוויגן זיך אינם ניגון, ווילן ניט הערן די קולות, וואָס קומען פון „הויף“. און די הויף־לייט, זיי קימערט ניט עמיצנס אויערן, אַז עמיצער זאָגט איכה, קלאָגט זיך פאַר יעהאָווען. דאָרט האָט דער אוראַל־טער, אייביק יונגער פאָן אַ שמייכל געטאָן צום אַלטן יעהאָווען, מיט ביטל אַ קוק־געטאָן אויף דעם ניט דערוואַקסענעם, האַלב־געבאַקענעם ישו, האָט אַ ווונק־געטאָן צום שטרענגען ערנסטן מענטשן מיט דער אויסגעשטרעקטער האַנט, פאַרקראַמפטן פויסט: גישקשה, זאָל דערה אַ הוליע טאָן, און זיך גענומען שפילן אויף זיין פּייפל. דעם יום־טוב — זעקס חדשים אַז דער קלוב האָט זיך געגרינדעט — האָט מען אָנגעהויבן, ווי דער שטייגער, מיט רעדעס, צערעמאָ־מאַניעס, „פרום“, ווי עס דאַרף צו זיין. אין די אָפענע פענסטער האָט אָבער דאָס פּרילינג־ווינטל זיך געשפּילט, לילאָווער בעז האָט אַרינגעקוקט, אַרינגעשמעקט, אין די אַדערן האָבן פּרילינגס־שטראַמען הייס געשטראַמט. פּרילינגס־פּרייד האָט זיך געריסן. האָט מען זיך צעשאַטן איבער חדרים און חדרים־לעך, געגעסן און געטרונקען, געזונגען און געטאַנצט. געטאַנצט אַ קאָזאַטשקע און אַ האַפּאַק, און אַ טרעפּאַק, אַז די געוועקסטע דילן האָבן געציטערט,

מ'איז אויך געגאנגען א קאדריל און א שערעלע, אז די סטעליע האט זיך געהויבן.

נחמהקע האט ניט געטאנצט. צו א גאָענטע מחותנתטע. דאָך איר לייען-שטיבל. אָנגעטאָן אין אַ ברין קליידל, אַ ווייסן פאַר-טעך, אַ ווייס-שפיצעכיק היטעלע אויפן קאָפּ, האָט זי געסאַרווערט, געלאָפּן מיט דער טאַץ פון איין טיש צום צווייטן. פון יעדן טיש האָט מען זי גערופּן, ביי יעדן טיש האָט מען געריסן פון די הענט, און זי האָט זיך גוטמוטיק גערוגוט, אַפילו אַ פעטשיל געטאָן איינעם איבער דער האַנט, אים געשיקט צום בופעט קריגן עסן, וויסנדיק אז אין בופעט איז שוין לאַנג קיין סימן פון עסן ניט געווען.

האָט דער איינער זי אָנגעכאַפט פריער פאַר דער האַנט, נאָכ-דעם אַריבערגעוואָרפן זיין אַרעם אַרום איר גאַרטל, און זי געצויגן צו זיך אויפן שויס.

— אַ גוטע חיהטשקע, אַ דאָברע מיידעלע. — ביידע הענט פאַרנומען, האָט זיין קין זיך געצויגן צו איר מויל. אַ בראַנפן-פאַרע, האָט זי געפילט, שפרייט זיך איבער איר פנים, קלאַפט איר אין די נאָז-לעכער. נחמהקע האָט זיך געווערט, האָט אַרויסגעצויגן איין אַרעם, געשלאָגן שוין אויף אַן אמתן, אָבער דימיד האָט ניט נאָכגעלאָזט, ער האָט פאַרשטייפּט זיין אַרעם אַרום איר גאַרטל, ברעכט זי אָקאַרשט איבער. בויגט זי זיך מיטן פנים צום טיש, מיט דער פרייער האַנט זוכט זי שוץ, רירט אָן מיט די פינגער פראַקאָפּס אַרבל. גיט פראַקאָפּ אַ דריי דעם קאָפּ, די וויע פון לינקן אויג לאָזט זיך אַרונטער, דאָס „בעלמע-אויג“ זיינס האָט, דוכט זי, אַ קוק-געטאָן אויף דימידן, אויף נחמהקען.

— לאָז זי אָפּ!

— אָבער דימיד האָט שוין צוגעצויגן נחמהקעס באַק צו זיינע שטעכיקע וואַנצעס. הייבט זיך פראַקאָפּ אויף, גייט צו הינטער דימידס בענקל, רוקט אַריין זיינע פאַראַרעמס אונטער דימידס פאַכוועס, קוועטשט אַיין ביידע קולאַקעס אין דימידס רוקן אַזוי טיף, אז אַט-אַט און דימידס רוקן מיט פראַקאָפּס קולאַקעס וועלן אַדורך דורך דימידס ברוסט. דאָן גיבן זיך דימידס אַרעמס

א צעלען, נחמהקע פאלט אַזש אַרויס פון זיי. שפּרינגט דימיר
אויף, מיט אים זײַן בענקל. האַלטנדיק עס אויף זײַן רעכטן אַקסל,
איז ער גרייט עס אַרונטערצולען אויף פּראַקאַפּן, גיט זיך דער-
ווייל אַ וויג, אָט פּאַלט ער אום מיטן בענקל צוזאַמען. פּראַקאַפּ
כאַפט אָן דימירן ביים אַרעם-מוסקול, גיט אַ קוועטש מיט די
פינגער, אַז דימיר בויגט זיך אויס פון ווייטאַג. דאָס בענקל פּאַלט
שוין אַליין אַרויס פון די פינגער.

— און דו, ברודער, כוליאַנעווע גיט! זיך אַנגעטרונקען
ערגעץ, גיי שלאַפּן, אַניט וועט מען זיך אַוועקפירן...

וויגנדיק זיך, טראַגט זיך דימיר אָפּ פון טיש. פּראַקאַפּ באַ-
רויקט נחמהקען, בעט איר זיך צוזעצן. — דער בראַנפן, דאָס
איז אונדזער גרעסטער שונא אַלע מאָל געווען. יא, חבר, פאַרשטייט,
איך טרינק אויך אַמאָל. פאַרוואָס גיט? אַ מענטש דאַרף אַמאָל
אַ טרונק בראַנפן, דאַרף פריילעך זײַן. אָבער מיט אַ מאָס. איר
האַט זיך דערשלאָקן? נו, איך קען אים, דימיר איז גיט קיין
שלעכטער בחור. אַריבערגעכאַפט די מאָס, דאָס אַליץ, און איר
האַט שוין היינט עפעס פאַרזוכט? געגעסן, געטרונקען? איך זע,
איר באַדינט אַלעמען, צײַט פאַר זיך אויך. קאָמיר עפעס נעמען
אין מויל. זעסט, ער האַט דאָך נאָך עפעס איבערגעלעזט אין
פלעשל! אויב אַזוי, איז פאַר אייער אַרויסראַטעווען!

— פאַרן רעטער!

נאָס פייער האַט אַ ברען-געטאָן נחמהקען אין האַלדז. זי
האַט זיך פאַרהוסט, טרערן, האָבן זיך איר געשטעלט אין די אויגן.
פּראַקאַפּ שמייכלט! — נו, זי וועט שוין צו דער, נײַכטערקייט-
געזעלשאַפט גיט באַלאַנגען. זאָל זי פאַרבייסן. אָט אַזוי. —
נחמהקע האַט פאַרבייסן. אין האַלדז רײסט גיט מער. איר איז אַזוי
וואַרעם, אַזוי לײַכט, און זי זעט אַליץ אַזוי שאַרף, אַזוי בולט.
פּראַקאַפּן קען זי דאָך, קען אים נאָך ווען ער פלעגט פירן דעם
טאַטן אין וואַלד אַרײַן. און אין לײַען-שטיבל קומט ער כמעט
יעדן אָונט, און דאָך זעט זי אים איצט אַנדערש, בעסער. זײַן
וויע מיטן גרויען שטרײפל, דאָס בעלמע-אויג וואָס האַט איר
אַלע מאָל אַזוי געשראַקן, שמייכלט איצט צו איר, און זי הערט,

דוכט זיך, ווי ער דערציילט איר, אז ער האָט שוין ניט איין אָוונט אַכטונג געגעבן אויף איר אין ליייען-שטיבל, ווי זי אַרבעט, העלפט אַנטוויקלען, אויסבילדן דעם אַרבעטער, דעם פּויער. דאָס איז גוט. גוט אזוי. זיין האַנט-פּלאַך דעקט צו איר האַנט-רוקן. אַזא וואַרעמקייט, אַזא קראַפט שטראַמט פון זיין האַנט אין אירער, און אַפילו די גרויע אויגן זינען זינגען אויך אַזעלכע מילדע, וואַרעמע. איר איז וואַרעם, צו וואַרעם. וואָס דענקט ער וועגן אַרויסגיין אַ ביסל? גיין?

אַ פּריש ווינטל האָט געקילט אירע באַקן, הייס בלוט האָט געצונדן איר הויט ביי יעדן טראַט, וואָס זי האָט געטאָן, ביי יעדן באַוועג פון פּראַקאַפּס אַרעם לעבן איר אַרעם, איר זייט פילט זי אַ שטראַם לויפט דורך, אַ פּלאַם שטייגט אויף, טאַנצט פאַר אירע אויגן, לאַזט ניט זען דעם וועג, לאַזט זי ניט גיין גלייך. גוט, וואָס פּראַקאַפּ האַלט פעסט איר אַרעם. ער טראַגט זי כמעט צו איר הויז, עפנט אויף פאַר איר די טיר, אָבער זי קען ניט אַרויס-לאַזן זיין האַנט, זי וועט זיכער פאַלן, אָט פאַלט זי שוין, און פאַלנדיק ציט זי פּראַקאַפּן מיט זיך, ציט אים אין איר אַלקיר אַרײַן, וווּ אַ הייסע כוואַליע גיט אַ גיי איבער זייערע קעפּ און פאַרשלינגט זיי, פאַרשליעפט זיי ביידן אין אַ טיפּן קאַכיקן אָפּ-גרונט.

10

דוד משגיח האָט אָן עפּן געטאָן די אויגן, זיך אַרומגעקוקט לכּתחילה פאַרווונדערט, ניט באַגרייפּנדיק, וווּ ער געפינט זיך, און באַלד דערשראָקן — האָט ווער באַמערקט, אז ער האָט... גע-דרעמלט? „אַ מענטש דאַרף דאַנקען פאַרן שלעכטס ווי פאַרן גוטס, ווייל ס'שטייט געשריבן...“ מאַדנע, אינמיטן זאָגן אַנטדערעמלט ווערן, און אזוי שטאַרק. אים האָט זיך געחלומט עפעס. ווי לאַנג האָט ער דען געדרעמלט? אפשר אַ מינוט, ניט מער, און זי, חיה-שרה, איז געווען לעבן אים. וואַרט, ווי אזוי איז דאָס געווען? זי איז געלעגן קראַנק, ער איז געגאַנגען אין בית-

מדרש. רופט זי אים צוריק, זאָגט אים עפעס. וואָס אַזוינס האָט זי אים געזאָגט? „די פרוי ווערט געקויפט אויף דרײַערליי וועגן...“ ער זאָג אַנטדערעמלט ווערן! „און רב שמעון בן אליעזר זאָגט: די חיה און דער פויגל זײנען געשאַפן געוואָרן מיך צו באַדינען, און זיי האָבן קיין פאַך, און זיי לעבן זיך דורך אָן צער, היינט אַז איך דאַרף דינען מיין באַשעפער... און רבי נהוראי זאָגט: איך לאָז איבער אַלע מלאכות פון דער וועלט און לערן מיין קינד נאָר תורה...“ יא, זי האָט אים גערופן: קום נאָר אַהער אויף אַ מינוט. אין אַט-אַ-דעם סורדוט גייסטו עס אין בית-מדרש? ער איז דאָך הוילע פלעקן!

דוד לאָזט אַרונטער די אויגן צום סורדוט, כאַפט זיי גלײַך אַרויף צום תיקן שבועות.

„איינס אַנטקעגן דאָס צווייטע האָט גאָט באַשאַפן, גוטס אַנטקעגן שלעכטס און שלעכטס אַנטקעגן גוטס... דאָס גוטס איז באַהאַלטן פאַר די גוטע, דאָס שלעכטס פאַר די שלעכטע.“

... „נא, נעם טו אָן דעם סורדוט, דער איז אַ ריינער.“ און זי דערלאָנגט אים אירע תכריכים. „יתגדל ויתקדש שמייה רבא...“ אוי, רבנו-של-עולם. „און דערפאַר וואָס איך האָב היינט טיקע נאָכט פאַרטריבן דעם שלאָף פון מיניע אויגן, זאָלסטו משגיח זײן אויף מיר מיט דיין דערבאַרימדיק אויג, דאָס אָפענע אויג, וואָס דרעמלט ניט...“

בלאָסער, גרין-בלויער פרימאַרגן האָט אַרײַנגעקוקט אין די בית-מדרש-פענסטער, ווען דוד משגיח האָט זיך געלאָזט גיין אַהיים. דער פרישער פרימאַרגן האָט געווישט דעם שלאָף פון די אויגן, געשטימט דעם קערפער, וואָס האָט אַ גאַנצע נאָכט זיך געבראַכן, געמונטערט דעם גייסט. אַזוי פלעגט דוד אַמאָל פילן נאָך אַ תענית, מוצאי-יום=כיפור. און ווי מוצאי-יום=כיפור ווען דער ייד פילט, אַז ער האָט עפעס אויפגעטאָן, מסתמא אויס=געבעטן אַ גוט יאָר, אַזוי האָט איצט דוד משגיח געפילט, אַז ער האָט עפעס מתקן געווען. אַ שווערע נאָכט, און אים איז פאַרט גרינגער. ער האָט זיך אויסגערעדט, אויסגעטענהט, און ער איז גערעכט. יא, ס'איז דאָ אַ גוטער גאָט אויף דער וועלט. ער

הָאָט אַ גענעק געטאָן, איבערגעפירט די האַנט איבערן פנים,
א קוק געטאָן אין מזרח-זייט, און ווייטער געגאַנגען. „גוטס אַנט=
קעגן שלעכטס און שלעכטס אַנטקעגן גוטס...“ דאָס ערשטע מאָל
טרעפט עס אים — אינמיטן זאָגן אַנטדרעמלט ווערן. היינט
אַ חלום... שוין אזוי לאַנג ניט געזען זיי...

אַ טיר האָט ערגעץ לייכט אַ סקריפע געטאָן, זיך געעפנט,
פאַרמאַכט. אַ האָן אַ קריי געטאָן. דוד משגיח האָט אויפגעהויבן
די אויגן. ...פון זיין הויז? פראַקאָפּ? אזוי פרי? ער איז גע=
בליבן שטיין, געזען, אַז פראַקאָפּ דערווייטערט זיך. ער האָט
אויפגעהויבן אַ האַנט, געוואָלט אַ געשריי טאָן, דאָס מויל האָט
זיך געעפנט... פראַקאָפּ האָט אַ דריי געטאָן דעם קאָפּ, אַ בליק,
דערבליקט דודן, און ווייטער געגאַנגען זיין וועג. דוד האָט זיך
אַפגעריסן פון אָרט. אין אַן אויגנבליק האָט ער אַ ריס געטאָן
די טיר, אַרײַנגעפאַלן צו זיין טאַכטער אין אַקיר. די טיר היינט
טער אים האָט זיך אָנגעקלאַפט אָן שוועל, זיך אַ עפן געטאָן און
דאָן ערשט פאַמעלעך זיך צוגעמאַכט. דאָס תיקון-שבועותל איז
אַרויסגעפאַלן פון דודס האַנט. נחמהקע האָט, אַ דערשראָקענע,
זיך אויפגעזעצט אין בעט, געצויגן די קאָלדרע איבער איין אַנט=
בליזונטן אַקסל, ברוסט. דוד משגיח האָט, מיט אויגן פאַרריסן
צום שטערן, געקוקט אויף זיין טאַכטער, האָט זיך אָנגעבויגן,
אויפגעהויבן דאָס תיקון-שבועותל, עס אַ לייג געטאָן אויפן טישל,
אַ עפן געטאָן די טיר און זי פאַרמאַכט מיט אַ קלאַפּ, און ווידער
געקוקט אויף זיין טאַכטער. לופט, אָנגעלאָדן מיט פאַרדאַכט,
ווייטאָג און פעס, איז אים געשטאַנען אין האַלדז, געוואָרגן.

— וו—ו—וואָס האָט דאָ געטאָן דער ערל?

נחמהקעס אַקסל האָט זיך געצויגן אַרויף, די פינגער אונ=
טער דער קאָלדרע האָבן זיך באַוועגט, געקנייטשט די קאָלדרע,
דער קאָפּ אירער האָט זיך טשערפאַכעמעסיק געצויגן אין די אַקס=
לען אַרײַן, דערביי האָט ער געציטערט.

— איך פרעג דאָך דיך, וואָס האָט דאָ געטאָן דער ערל? —
האָט דוד משגיח שוין געשיפעט דער טאַכטער זינגער אין פנים
אַרײַן, געטרייסלט זי פאַרן אַקסל. — וואָס האָט ער געוואָלט?

וועמען האָט ער געדאַרפט? וואָס שווינגסטו? איך פרעג
דאָך דין!

ער האָט זי אָפּגעלאָזט מיט אַ שטויס. זי איז צוגעפאַלן
צום קישן.

— מ'רעדט דאָך צו דיר, וואָס שווינגסטו? — האָט ער
געשריען, אָפּציענדיק זי פאַר די האָר פון קישן. — איך פרעג
דאָך דיר, וואָס האָט ער געוואָלט? וועמען האָט ער געדאַרפט?
— מ'ך.

די אונטערשטע לייפ פאַרביסן, אַזש דער קין האָט געציג
טערט, האָט זי אַ שאַר געטאָן די האָר, געלאָזט רוען די האַנט
אויפן קאַפּ, דערשטיקנדיק דעם ווייטאָג אין דער הויט, אין די
האָר-וואַרצלען. דער פּאָטער האָט אַ נעם געטאָן די האַנט, זי
אַ צי געטאָן צו זיך, געקלאַפט מיט איר אונטער זיין אייגענער
ברוסט.

— מ'ך?

נחמהקע האָט אַ ריס געטאָן די האַנט, גענומען קלאַפן זיך
אין ברוסט:

— מ'ך! מ'ך!

— ד-י-ך-?

— יאָ! מי...

אַ שאַרפער פאַטש האָט איבערגעשניטן דאָס וואָרט:
— שווינג! חצופה, שווינג!

דוד משיגח האָט גענומען אַרומלויפן איבערן אַלקיר, אָבער
מער ווי צוויי, דריי שפּאַן האָט ער ניט געקענט מאַכן, און עס
האָט אויסגעזען, אַז ער שפּרינגט אַרום מיט אַ פאַרשטאַכענעם
פּוס-פינגער: אַראָפּשטעלן די פּוס — טוט וויי, איינשטיין קען ער
ניט — פאַר ווייטאָג.

— מ'ן טאַכטער מיט אַן ערל! מ'ן טאַכטער, אַן ערל!
די טאַכטער האָט געפירט מיט די פינגער איבער דער פאַר-
פלאַמטער באַק, צעווישט אַ טרער, וואָס האָט אויך ניט געקילט.
נחמהקעס בעט, דאָס טישל, דאָס בענקל האָט זיך אָנגערוקט
אויף דודן שאַפיראָן, אַט-אַט און דער טיש איז אויף אים.

„היינטיקע צייטן דארף מען אַ חתונה? צי אַ שדכן? צי אַ מסדר=
קידושין?“ — פאלט אַריין אַן עכאַ פון ישראל גיציס רייד צו
דוד משגיח אין זײַן געדאַנקען=פלאַנטער. מ'דאַרף גאַרניט. מקדש=
געווען מיט... אַ ערל... ער האָט זיך אָפגעשטעלט, צוגעמאַכט די
אויגן, געהאַלטן די האַנט איבער זיי, און ווידער אויפגעעפנט,
אַנגעקוקט זײַן טאַכטער.

— האָסט שוין קיין אַנדערן, קיין... יידן... ניט געפונען?
נחמהקעס קאַפּ האָט זיך אַ באַוועג געטאַן. — גיין, — האָט
דער פּאָטער פאַרשטאַנען די קאַפּ=באַוועגונג.

— און... דײַן... פּראָוויזאָר?

צוויי מאַנדל=אויגן האָבן זיך אַ דריי געטאַן מיט די שפיצן
אויף אַרויס=צו: — האַנדלסט שוין מיט ריצנאייל?

דעם פּאָטערס מויל האָט זיך אויסגעקרימט, דער קאַפּ האָט
זיך גענומען וויגן אַרויף און אַראָפּ, פון דעם אויסגעקרימטן מויל=
ווינקל זײַנען געקומען געבראַכענע ווערטער, ווערטער ווי צע=
בראַכענע שערבלעך גלאַז, שניידן און טשעפען. — אז מיין טאַכ=
טער האַנדלט מיט חזיר...

די בעט איז פאַרשווינדן פון אונטער נחמהקען. באַרוועס,
האַלב נאַקעט איז זי געשטאַנען אַנטקעגן איר פּאָטער, אים גע=
קראַכן אין די אויגן מיט איר פנים, מיט אירע ציטערנדיקע
פויסטן. — דו! דו! דאָס האָסטו געהאַנדלט מיט דײַן טאַכטער!
דאָס האָסטו געזוכט אַ גוטן מסחר, וואָס זאָל זיך לוינען פאַר דוד
משגיח, זאָל פאַסן פאַר דיר, דיר, דוד שאַפיראַ, פון די סלאַוויטער
שאַפיראַס. דיר, ניט מיר, איך האָב געדאַרט, געקוואַרט...

(אירע אַנגעשרומפענע בריסט האָבן איצט אונטערגעשפרונגען

אויף אירע האַנט=פלאַכן).

— און דוד משגיח האָט געהאַנדלט... — זי האָט פאַרשאַרט
די האַר, אַ צי געטאַן דאָס העמד אַרויף. — איצט איז אויס. אויס
דוד משגיח! דו הערסט? אויס משגיח, אויס! איך אַליין, איך...
איך... בין... דרײַ=און=דרײַסיק יאָר אַלט, ד — ר — זי און
דר — זי — סיק...

דריי = און = דרייסיק יאָר. דריי = און = דרייסיק זייגער = וואָגן
האַבן זיך אָנגעהאַנגען אָן נחמהקעס הענט, זיי געצויגן צו דער
ערד. איר קערפער קען ניט אויסהאַלטן די שווערע משא, לאָזט
זיך נאָך די הענט. די העמד האָט זיך געגליטשט פון איין אַקסל,
דעם קאַפּ געבויגן אָן אַ זייט, האָט זי זיך אַ שאַר געטאָן, און,
זייטוויילעכס, זיך אַרײַנגעשאַרט אין בעט, אײַנגראָבנדיק דעם
קאַפּ אין קישן.

דוד משגיח איז געשטאַנען, געקוקט איבער זײַן טאַכטער
אין זיך. די לײַפּן האָבן זיך באַוועגט: אויס משגיח, אויס, ניטאָ
קײַן השגחה. אויס משגיח, אויס השגחה, אַנטדרעמלט געוואָרן...
אויס משגיח, אויס... קײַן השגחה...

מורמלענדיק די עטלעכע ווערטער צום וויפילטן מאָל, איז
ער מיט שטילע, בלינדע טריט אַרויסגעטראָטן פון זײַן טאַכטערס
גבול, איבערלאָזנדיק זי צו זיך אַלײַן...

*

אַראַפּשאַרנדיק פון זיך איין קאַלירטע קאַלדרע נאָך דער
צווייטער, האָט זיך אויפגעזעצט די זון אויף איר ווייכער וואָלקן-
בעט, אויף איר לופטיקן געלעגער, האָט אויסגעריבן די אויגן,
אַ קוק געטאָן ווי שפעט, און פריידיק אויסגערופן: גוט מאָרגן,
וועלט! גוט מאָרגן, מענטש!

ט ש א ד

ט ש א ד

ערגען ווו אין דער ווייטער מאַסקווע איז אַרויסגעגאַנגען
 אַ דערקעט. אַ קורצער דערקעט וועגן דער נייער עקאָנאָמישער
 פּאָליטיק. די „פרומע“ האָבן נאָך געזיפּצט: אָט צוליב דעם האָבן
 מיר עס געקעמפט... די „ערלעכע“ האָבן זיך נאָך געאַמפּערט און
 געענטפּערט: דער שונא איז אונדזער בעסטער רבי. פריער האָבן
 מיר זיך געלערנט שיסן, איצט מוזן מיר זיך לערנען האַנדלען. —
 און שוין האָט זיך געטראָגן איבער דער לענג און ברייט פון
 לאַנד דאָס איינע וואָרט „מ'מעג“. פון מויל צו מויל איז דאָס
 וואָרט געגאַנגען, און ווי „האַזן“, דערשמעקנדיק די סטאַנציע
 „מ'מעג“, זיינען אַלע אַרויסגעקראַכן פון אונטער די בענק. בלויז
 אַ קליין לופטיקל געעפנט, דער טשאַד זאָל אַ ביסל אַרויס, און
 די פליגן, וועלכע זיינען אַ גאַנצן ווינטער געשלאָפּן ערגעץ אין
 דער וואַטע צווישן פּאָדוואַינע פענסטער, האָבן מיטן „ערשטן
 פּרילינג-גרוס“ זיך אויפגעכאַפט און גענומען אַרומפליען, זוכן,
 נישטערן.

גענוי ווער עס האָט געבראַכט דעם הכשר קיין סמאָלדאָ-
 ראָוו, וועמעס יידישער נאָז האָט דער ערשטער דערשמעקט דעם
 „מ'מעג“, האָט קיינער ניט געוויסט. דער „מ'מעג“ איז, דוכט זיך,
 געבוירן געוואָרן פאַר אַלעמען אין די אויגן, יעדער איינער איז
 געווען זיין קוואַטער, דאָך האָט יעדער איינער געפרוּווט נעמען
 די בכורה פאַר זיך.

— איך האָב אָבער געוויסט, אַז אזוי וועט זיין, וואָס דען?

— זיך לערנען האַנדלען! הערסט אַ מעשה, זיי דאַרפן זיך

לערנען! מיר קענען!

— נו, הא? שעדלעכער עלעמענט! עלעמענט היינט, עלע-
 מענט מאַרגן, אָן דעם עלעמענט צעפירן זיך ניט די הענט.
 — וואָס אַרט דיר, מ'וועט שוין צעפירן די הענט.
 — ס'הייסט, און אזוי איז מען געזעסן און געזאָגט תהילים.
 — אַמשל נון. דאָס איז געווען, ווי מען זאָגט דאָס, גע-
 שטעקט אַ פּייג אין דער קעשענע, אָבער איצט, איצט, פאַרשטיי-
 סטו מיך, קען איך מיר זיין אַ כשרער, אָנשטענדיקער סאָוועטישער
 סוחר. הערט איר, לעבן זאָל לענין און דער פרייער האַנדל! וואָס
 זאָגט איר, רב נחמן?
 רב נחמן זילבערפאַרב האָט, ווי דער שטייגער, פאַרן ענט-
 פערן זיך פרייער אָן עצה געהאַלטן מיט זיין בפּבּודיקער ברוינער
 באַרד, ערשט ווען די פינגער האָבן אַ פאַר מאַל דורכגעשפּאַצירט
 צווישן די האָר פון אויבן אַרונטער, האָט ער מיושבדיק אַרויס-
 געזאָגט: — אין סוחרים וועט קיין מניעה ניט זיין, אָבער סחורה!
 ווו וועט מען נעמען סחו—רה?
 דאָס צעצויגענע וואָרט „סחו—רה“ האָט טליתמעסיק זיך
 פאַרשפּרייט איבער דעם רעדל אַרום בית-מדרש. אַ ווילע האָבן
 אַלע געקוקט אויף איין זאָך, אויפן וואָרט „סחורה“. דער אַבסטראַקט-
 טער טלית איז אָבער צו דין פאַר די גשמיותדיקע יידן וואָס
 שטייען אונטער אים. ווי רויך וויגט זיך שוין דער טלית, דורכן
 רויך קוקט שוין יעדער ייד, דורך אַ פאַררויכערט גלעזל נאָך,
 אויף זיין ווינקל ווו עס ליגט נאָך ערגעץ ניט סתם סחורה, נאָך
 עפעס ממשותדיקס, וואָס מ'קען אָנטאַפן, פאַרקויפן. און באַלד
 פאַרשווינדט דער רויך. די לעצטע טלית-פעדים וואָס האָבן פאַראייניקט
 דאָס געזעמל זינען איבערגעריסן, יעדער איינער קוקט פאַר זיך.
 — וועט זיין סחורה, — גיט אַ זאָג יאָסל זיסלס, דער
 געוועזענער תבואה-מעקלער. אַ קנייטש מיטן רעכטן אויג, אַ מאַך
 מיט דער האַנט געגעבן אָן ווערטער — פאַרלאָזט זיך אויף
 מיר. — איר פאַרשטייט? מה-דאָך, אַז מ'האָט ניט געטאַרט האָט
 מען געמעגט... איצט, אַז מ'מעג, מעג מען דאָך אַוודאי! האַ, וואָס,
 ניט אזוי? — יאָסל זיסלס האָט זיך אַליין צעלאַכט פון זיין
 חכמה, און ווען ער האָט דערזען, אַז זיין חכמה האָט אויסגענומען,

איז ער גאָר געוואָרן האַפּערדיק. — איר וויסט, מ'וואָלט גאָר
געדאַרפט נעמען צו ביסעלעך, האָ?
מיילער האָבן געטשאַמקעט. — כ'מע, אַ ביסעלע שאַדט
קיינמאָל ניט, אויב מ'קען גאָר קריגן.
— אַ דאגה קריגן! זאָגן דעם שמש...

— כ'מין, אפשר נאָך אַ ביסעלע צו פרי... ווער וויסט?
אפשר איז דאָ עפעס אַ מאַניפּאָרגע, אַ נייע מאַנעווערע אַזאָ?
— האָט פּאָרזיכטיק געצויגן נחמן זילבערפּאַרב, דער געוועזענער
שניט-קרעמער, און זינע פינגער זינען געבליבן ביי דער שפיץ
באָרד, ווי איינער רעדט: וואָס זאָגסטו, באָרד מינע?
— איי, גייט שוין, גייט. אַז מ'שמועסט מ'מעג, מעג מען,
און אַז מ'מעג, מעג מען דאָך, מעג מען דאָך...

— לחיים, יידן, לחיים! גאָט זאָל געבן געזונט און פּריסה.
— אמן, רבונו של עולם, מיר זאָלן דערלעבן ישועות
ונחמות אויף יידן.

יידן האָבן נאָך געטרונקען בציבור, געהאַפט אויף ישועות
ונחמות אויף פּלץ ישראל, צום וויפּילטן מאָל איבערצייגט, אַז
„מיר האָבן אַ גוטן גאָט“, אָבער ביי יאָסל זיסלס, דעם מעקלער,
האָט שוין געדרייט דער קאָפּ, וואָס פּאַר אַ געשעפט זאָל ער
פּאַרדרייען, וועלכע צוויי ווענט קען ער צוזאַמענפירן, און אין
נחמן זילבערפּאַרבס ברוינע סאַמעט-אויגן האָט אויפגעפינקלט אַ
קנאה-פּייערל צו יאָסל זיסלס דעם מעקלער, צו הערשן חיים
שלמהס דעם גאַלאַנטעריישטשיק, צו מנשה דעם אייזן-קרעמער.
זיי איז גוט. שטיקלעך, פּיצלעך, ברעקלעך — אַ קרעמל. אָבער
ער! לאַדזש, ביאַליסטאָק, ציץ, לייוונט, סאַטין, מולטע, קאַרט, געוואַנט.
דאָ אַ ביסל שיריים. אָבער אויף וויפּיל וועט עס קלעקן? און אַז
מ'וועט פּרעגן פון וואַנען? טאַקע אַ בלעטל, אַלץ פּשוט וויש, אָבער...
אַ רויקער, אַ געלאַסענער ייד נחמן זילבערפּאַרב. אַמאָל,
ווען עס זינען אָנגעקומען פּעק מיט סחורה פון ביאַליסטאָק,
לאַדזש, איז ער געשטאַנען, אַכטונג געגעבן ווי די פּריקאַזשטשי-
קעס פּאַקן אויס די סחורות פון די ראַגאַזשעס. די הענט האָבן זיך
געצויגן אַ גלעט צו טאַן אַ שטיקל סאַטין, זייד, אָבער ער איז

אָפגעקומען מיט אַ אויגן-גלעט בלוז. ערשט ווען אַ פריקאזש=
טשיק האָט מיט ניט גענוג דרך-ארץ אַוועקגעלייגט, אָדער חלילה
אַ וואָרף געטאָן אַ שטיקל סחורה, האָבן די פרומע אויגן קנאה=
דיק אַ קוק געטאָן: דרך-ארץ, דו! זינד! איצט אָבער, ביים
„אויספאַקן“ אַליין די סחורה, זיינען די פרומע אויגן גנביש גע=
לאָפן. אַ טריט, אַ שאַרף האָט אָנגעצויגן זיין קערפער, אים גע=
שטעלט אויף דער וואַך. — ווער גייט? — כאַטש טיר און טויער
פאַרייגלט, די שניט-קראַם איז דאָך געעפנט געוואָרן.
איז לייבציע דעם סטעלמאַכס, איצט חבר לַיאָווע, אַרייַג=
געקומן צו נחמן זילבערפאַרב אין שניט-קראַם. אַרייַגעקומען...
אַ קוק טאָן אויפן בלעטל בלוז, און זיינע אויגן האָבן פאַרחידושט
געקוקט: וווּ האָט ער דאָס געקענט באַהאַלטן?
יונג איז נאָך לייבציע דעם סטעלמאַכס, חבר לַיאָווע. מיט
וועלכע ס'איז פינף, זעקס יאָר צוריק האָט ער נאָך געשלאָנגען
די קליינע העפטלעך פון שערלאַק האַלמס, וועלכע האָבן זיך פאַר=
וואַלדערט קיין סמאָלדאַראָוו, און וווּ שערלאַק האַלמס איז געגאַנגען
גען, געפאַרן, איז לייבציע מיט אים מיטגעגאַנגען, אים באַוואַונען=
דערט און מקנא געווען. פינף, זעקס יאָר? מוז שוין זיין אַ יאָר
פופציק, זעכציק אין דעם, לייבציע געדענקט עס קוים. ווען אויף
זיין גורל איז אויסגעפאַלן צו זיין דער „שערלאַק האַלמס“ פון
סמאָלדאַראָוו, „אויפדעקן“ פון אַ איבעריקן פוד מעל געקראַגן אויף
אַ פאַלש קאַרטל ביז אַ גילדן פאַרשטעקט ערגעץ אונטער אַ סטריי=
כע, האָט ער זיך ערשט גענומען לערנען די קונסט פון אויפדעקן,
אויסטרעיסלען. ביי דעם זעלבן נחמן זילבערפאַרב וואָט ער פולע
דריי מאָל געטרייסלט, און ערשט האָט אָט דער רויקער סוחר אים
אויסגעטרייסלט פון אַרבל. ווען ער שעמט זיך ניט, לייבציע, וואָלט
ער צוגעגאַנגען, אים אָנגענומען ביי דער האַנט: רב נחמן, איר
האַט... מיך אויסגעטרייסלט! איך וועל אייך גאַרניט טאָן, נאָר
זאָגט מיר וווּ, וווּ האָט איר עס באַהאַלטן דאָס שטיקל געוואָנט,
דעם ציץ, די רויטע פאַטשיילעס? — אַלץ וואָס לייבציע ברענגט
אַרויס איז אַ ברום... אַלץ איז אין אַרדענונג. ער גיט נאָך אַמאָל אַ
קוק אויף די פאַליצעס, אויף נחמן זילבערפאַרב, און גייט אַרויס.

נאָכגעקוקט לייבציען לאַנג גענוג, טראָגן זיך איבער נחמנס
 פרומע אויגן צו דער קאָלדרע זינער. חלילה ניט קיין זינדענע,
 נגידישע קאָלדרע, מיט וועלכער נחמן זילבערפארב האָט זיך אמאָל
 צוגעדעקט, נאָר אַ האַרטע, שווערע קאָלדרע, האַרט און שווער,
 ווייל אונטער דעם ביליקן רויטן פלאַנעל, אַלט און אויסגעריבן,
 אונטער דער גרויער, ברודיקער וואַטע, וועלכע שטעקט אַרויס פון
 די לעכער, אונטער אָט דעם צודעק ליגט געוואַנט, גוטער קאַס=
 טאָר, צוגעשניטענער צו צוויי אַרשין, אַן „אַטרעז“ — אַ פאַלטאָ,
 און פונקט די מאָס זיך צוצודעקן. איז אָט די קאָלדרע נאָך לייב=
 ציעס איצטיקן באַזוך נאָך זיכער? און די קישן? אָט די קישן,
 אָנגעשטאַפט מיט אַ ביסל פּעדערן און אַ גרעסער ביסל באַטיסט.
 און די איבערבעט? און דער שטרוי-זאַק, וועלכער האָט שוין
 עדות געזאָגט פאַר לייבציען וועגן נחמנס געפאַלנקייט — אויף
 דער איבערבעט שלאַפט נאָך די ווייב; ער, נחמן, באַנוגנט זיך
 שוין נעבעך מיט אַ שטרוי-זאַק — וועט ער נאָך בלייבן אַ פּשרער
 עדות אָדער מזועט אים בודק זיין? און ווי, אַז לייבציען וועט
 זיך פאַרוועלן אָפּטרעטן אין אָפּטריט, וווּ גאָלדענע פינפּערלעך
 געפינען זייער מקום-מנוחה? גאָלד שיינט פון בלאַטע אַרויס, געלט
 שמעקט ניט, פאַרויקט זיך נחמן זילבערפארב. אַ גלאַנציק געלעכ=
 טערל בליצט אויף אין זינע סאַמעט-אויגן. — נאָך אַזוי קלוג
 ווי „איר“, חבר לייאָווע, און קוקט נאָך דעם חבר לייאָווע ווי
 ער גייט צו מנשה דעם אייזן-קרעמער.

חבר לייאָווע גייט אַפילו ניט אַרײַן אין קראָם. ער שטייט
 אין דרויסן, זעט די גאַנצע „קראָם“ — אַ קעסטל פון טשוועקעס
 אָנגעבויגן, אין איין ווינקל וואַלגערן זיך טשוועקעס פון אַלערליי
 מאַסן און קאָלירן, פון שטאַל-גרוי, פאַרזשאַווערט-ברוין ביז אי=
 בערגערענט-בלוי. אַ גלעזל פון אַן אַכטער לאָמפּ און אַ פינפּער
 לעמפל, אַ פּאַר שליסעלעך, זאַויעסעס, אַן אָפּצווענגע, נאָך אַ פּאַר
 שאלאַמייזן. וואָס לייבציען אינטערעסירט אָבער אַמשטאַרקסטן
 איז אַ האַק. אַ צעשטשערבעטע, מיטן שטיקל האַלץ פון אמאָליקן
 הענטל ניט אַרויסגענומען פון „אויער“, איז זי געהאַנגען אויף
 איין קראָם-לאָדן, אויפן צווייטן לאָדן — אַ פאַרזשאַווערטע קאַסע,

אָן אַ שפּיץ. ער קען זיך נישט איינהאַלטן און פּרעגט מנשה: זאָגט
 מיר, איך בעט אייך, וווּ האָט איר גענומען די אַנטויקן?
 — אַט דאָס אָ? — גיט מנשה אַ וואָרף זיין דראַטיקע
 שוואַרצע באַרד, — אַט די אָ, — חזרט ער איבער מיט אַ וואַר-
 אַציע, איבערטראַגנדיק דעם קוק אויף לייבציען, — אויסגעוואַקסן,
 פון סערפּ און האַמער געוואָרן אַ קאָסע און האַק.
 — אַזוי? — זאָגט לייבציע מיט אַ שמייכל, — גאַנץ שאַרף,
 שאַרפּער ווי די האַק מיט דער קאָסע אינאיינעם, אָבער אַ ביסל
 אַנגעשטשערבעט, רב מנשה...
 — געפונען אַ פּגימה, — וואַרפט מנשה אַרויס, און גיט
 אַ צוק מיט די אַקסל.
 — אַועלכע שדים, — שמייכלט אין זיך לייבציע און גייט
 פון קראַם צו קראַם, סתם אַזוי זיך, אַ קוק טאָן, און יידן קרעמער
 קוקן נאָך — ווער וועמען?

2

חבר לייאָוע איז געגאַנגען און יאָסל זיסלס דער מעקלער, יחיאל
 דער פּאָדראַטשיק זינגען געלעאָפּן, געהאַוועט — סחורה! — וועט זיין
 סחורה — האָט יאָסל זיסלס געזאָגט מיט זיכערקייט, און ער איז געווען
 זיכער, אַז ס'וועט זיין. האָט ער נישט געהאַנדלט ווען מ'האָט נישט געטאַרט?
 איז ער נישט געגאַנגען מיטן זעקל אויף די פּלייצעס פון סמאָלדאָ-
 ראָו אין דאָרף? וווּ האָט ער נישט אַנגעשפּאַרט? אין קיאָנקע,
 קאַנון, קראַסוֹליע, מאַידאָן, סטעפּאַנאַווקע. אומעטום האָט מען אים
 געקענט ווי אַ בייזן שילינגער, און מיט אַ ליידיק זעקל איז ער
 קיינמאָל נישט צוריקגעקומען. וואָס האָט ער נישט פּאַרקויפט און וואָס
 האָט ער נישט געקויפט? האָט ער נישט אויסגעביטן אַ גראַמאַפּאָן
 אויף אַ טאַפּ הירזש, אַ זייגער אויף אַ בינטל חזיר-האַר? און אַפילו
 אַ שטיק חזיר גופא האָט ער דאָך גענומען פאַר אַ זיידענעם
 שאַרף. די שטיק חזיר האָט ער, חלילה, נישט אויפגעגעסן, אויס-
 געביטן, פאַרשטייט זיך, אויף גראַבער זאַלץ נאָך מיט אַ פעקל
 פּאַפּיראַסן דערצו. פאַרלאָזט זיך אויף יאָסל זיסלס. איצט אָבער

איז עפעס אנדערש. איצט דארף מען סחורה, שניט, באקאליי, צעלניק, אייזנווארג, און ווו קריגט מען דאָס אַלץ? מאָלטעך, ער ווייס ווו מ'קריגט אויך, אָבער ווי קריגט מען דאָס? ניט די סחורה, נאָר דאָס, פּאַפּירל".

גוט איז יחיאל'ן. ער האָט זיך פאַרבונדן מיט אָסיפּ שלייען, און יענער האָט דאָך אייגענע מענטשן אומעטום. די טאָכטער און דער... איידעם, מוני, מוני גערשטיין. שוין אַפּילו ניט אזא קנא-קער ווי געווען תחילת, אָבער פּאַרט אָן אייגענער מענטש. איז אים גוט, יחיאל'ן, פּאַרט שוין אויף אייזוואָזשטיקעס. איין קלייני-קייט! קויפט אויף קאָרן ביי די פּויערים, מאָלט עס אויף דער סאָוועטישער מיל אָן אַ גראָשן געלט, פאַרקויפט דערנאָך צו משה מוטשניק אויף געשוואָרענע פּרייזן. פון דעם אַליין קען מען שוין האָבן פרנסה בשפע. היינט ווו איז די מעל, וואָס ער קויפט אָפּ ביי שלייענען אַלס "פאַרנעצטע"? אַ גוטע שריפה אויף אים! ס'אָ סברא, ער האָט דאָ ניט לאַנג אַרויסגעשיקט אַ וואַגאָן פאַרנעצטע מעל, אַ וואַגאָן אַ גאַנצן, און גאַרניט. און ער יאָסל זיסלס, קען איצט מאַכן אזא טייער געשעפטל — אויפן געהילף-זאוואָד דארף מען זעגן, העק, ווילן צאָלן אין טאָג אַרײַן, דער בוכהאַלטער עקיבא אהרן לייבס האָט אים אַליין געזאָגט וועגן דעם, איז גיי מאַך, כאָטש צערייס זיך. מאָלטעך, ער שלאַפט ניט, ער האָט שוין אַפּילו געפרוּווט אַ רעדט טאָן מיט פּראַקאָפּן. ער וואָלט אים שוין פאַרדרייט אַ מוח. אַ גוישער קאַפּ. וואָס ווייסט ער? איז אָבער דער אַלטער מטורף... קיין גוטער ייד זאָל אים ניט קענען. סיידן צו מונין. ווען ער קריגט ביי מונין אַ צעטל! אויף וואָס דארף דער מעל-טרעסט זעגן? אייזנוואָרג? הייבט זיך אָן אַ מעשה! איז ניט דער מעל-טרעסט, איז דער סאַראַבאַקאָפּ, דער ווכאָז, דער... דער-עיקר, עמיצער אַ כשרער דארף, דער כשרער קויפט פאַר אזוי פיל און יאָסל זיסלס פאַרקויפט עס צום וואָלד-טרעסט פאַר צוויי-דריי מאָל אזוי פיל, וויפיל עס לאָזט זיך. דערצו נאָך שטעלט מען צו מנשהן אַ ביסל סחורה אויך, אַ געשעפט אויף אַלע יידן געזאָגט געוואָרן. אַלץ וואָס פעלט איז דאָס גוטע קוויטל, דער שיר המעלות. דארף מען זיך גיין פּראַווען צו מונין. צו אים אין ביוראָ

טויג ניט, אהיים אויך ניט. צופיל ריזיקע. כאפן אים אינדערפרי
 ווען ער גייט מיטן האנטעך אויפן אקסל זיך באַדן.
 געווען אַ צייט, ווען מוני גערשטיין האָט פאַרגעסן צו גיין
 מיטן האַנטעך אויפן אַקסל איבער סמאָלדאָראָוו יעדן אינדערפרי
 צום טיך זיך באַדן, כאָטש די צייט איז געווען אַ „הייסע“ און
 מוני איז געווען אין קאָך פון דער אַרבעט, געשוויצט ווי אַ ביבער.
 אַ זיצונג אויף אַ זיצונג און ביי קיין איין זיצונג איז מוני ניט
 געזעסן מיט פאַרלייגטע הענט, אַ פאַרמאַכט מויל. רעדעס, איינ-
 לייטונגען, פון ספראַווקעס איז שוין אָפגערעדט. חברים האָבן אָפ-
 געשאַצט, פאַרשאַנען ווער מוני גערשטיין איז, האָט מען אים
 טאַקע געשיקט אַלס דעלעגאַט קיין קיעוו, כאַרקאָוו, אַפילו אין
 מאַסקווע געווען, און דאָרט איז ער אויך ניט געזעסן ליידיק.
 דאָרט האָט ער ערשט געוויזן וואָס ער קען.
 — אַ שאָד, חבר גערשטיין, וואָס דו ווערסט פאַרפאַלן אין
 סמאָלדאָראָוו ערגעץ. אַ גאַפּאַלעאַן אין סמאָלדאָראָוו! דײַן פּאַץ
 איז דאָ, איז צענטער. דאָ, און ווער ווייס, אפשר גאָר אין אויסלאַנד. —
 אזוי זאָגט מען אים. מוני האָט שוין אַפילו געהאַט דעם ענטפער.
 — איך בין אַ סאָלדאַט. אויף וועלכן פּאַסטן מ'וועט מיך
 אַוועקשטעלן דאָרט וועל איך דינען. — ער איז ניט פון די וואָס
 שטופן זיך, כאָטש קיעוו. כאַרקאָוו איז ניט סמאָלדאָראָוו, פון
 מאַסקווע איז דאָך אָפגערעדט, און אויסלאַנד? מוני האָט שוין
 געזען די ברונעטע פראַנצויזקע, די לייביקע דייטשקע, די שלאַנקע
 ענגלענדערין. זינע האָט אים שוין דערעסן, און איר טאַטע איז
 גאָר אַן אָנשיקעניש. אָבער קיעוו, כאַרקאָוו און כאַסקווע האָבן
 ניט אָפגעשאַצט. ניט נאָר האָט ער ניט געקראָגן קיין איינלאַדונג.
 פאַרקערט, מ'האַט אים אין סמאָלדאָראָוו גופא, אין זײַן סמאָלדאָ-
 ראָוו, האָט מען אים גענומען ענג מאַכן. ווער האָט איינגענומען
 סמאָלדאָראָוו? ער! און אז ס'איז געקומען צו אַ פּרעדאייספּאַלקאַם—
 וועמען האָט מען אויסגעקליבן? אַ איוואַנאָוו! באשר-בכּן, אַ סטאַזש,
 געווען אין קריג. און זײַן סטאַזש? דער טאַטע פלע-מיז אַן אמתער
 פראַקטעאַריער, אַ באַנדער, זײַן גאַנצן לעבן רייפן געקלאַפט, און
 ער אַליין, פון קליינערהייט אָן אין אַפטייק פלעשלעך געוואַשן.

מיט די אייגענע צען פינגער זיך דערשטאָגן צו געהילף=פארמא=
צעווט, און דער עיקר, ער האָט דאָך איינגענומען סמאָלדאָראָוו!
נעמט מען און מ'פארשטופט אים ערגעץ אין אַ טרעסט. ווען דער
פלאַץ אין אַפטייק איז אָפן, וואָלט ער צוריקגעגאנגען אַהין. אויס
פראַטעסט! כאַטש דאָרט איז אויך, וואָס? אַניט איז דאָרט דאָ
וואָס צו טאָן? ווידער אַ ביסל ריצנאיייל און אָבער אַ ביסל ריצנ=
איייל. מוני גערשטיין פאַרקרימט זיך ביי דעם געדאַנק, ביים וואָרט
ריצנאיייל. דער אַלטער תרח! געהערט, ער איז שוין צוריק אויפן
געהילף=זאָוואָד. אַלטער טיפש, ווייסט אַ פנים ניט, אַז דער שייגעץ
האָט עס איר צוגעשטעלט דעם ממזר און פונם אַפטרעייבן האָט זי
זיך עס אָפגעטראַגן. זיך נאָך מיט אים אָפרעכענען, מיט אַלעמען
זיך אָפרעכענען. וועט קומען זיין צייט. דערווייל האָט מוני ניט
וואָס צו טאָן. די געשעפטן פון מעל=טרעסט באַזאָרגט דער שווער.
מאַכט שוין צופיל קונקל=מונקל. כאַטש ניט אַרניפלאַן צוליב אים.
טאַמער נאָך ווינציק מעל האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט אין שניט=
סחורה. געמאַכט דערביי אַ פיינע פאַר, דימענעס. אָבער דאָס
איז בלאַטע. ווי ווערט מען פטור פון סמאָלדאָראָוו. כאַרקאָוו,
מאָסקווע, אויסלאַנד! דער „שווער“ רעדט אויך פון אויסלאַנד,
האָט שוין אַפילו גענומען אונטערהאַנדלען מיט „לאַקשן“. נו, ווען
עס האַלט שוין דערביי וואָלט ער דעם שווער געלאָזט זיין טאַכ=
טער און די „לאַקשן“ וואָלט ער אַליין פאַרדינט. אַפילו נאָדיאַ
שוין אויך דערעסן. גאַרניט, קומט צו נוץ אַמאָל, אַ פאַפירל,
אַ וונק. אָבער דאָס איז אַליץ גאַרניט, ניטאָ אַפילו מיט וועמען
צו שפילן אַן לייטישן וויסט ווי אַמאָל ביים פריסטאָוו.
מונין האָט זיך געבענקט. געבענקט צו ווערן אַ מאַסקווער
נאַפאָלעאָן אַנשטאַט אַ סמאָלדאָראָווער, און אויב דער סאַוונאַר=
קאָם דאַרף ניט מונין, איז ער מוחל, זאָל זיין ניט אין סאַוונאַר=
קאָם, איז אַזוי אין מאַסקווע, אין פאַריז, לעבן אַ טאַג. ניט דאָ
אין סמאָלדאָראָוו, אין אַ טרעסט. מישטיינס געזאַגט, וואָס?
אַ שרייבערל! דאָך שוין אַמאָל בעסער געווען. אַמאָל איז דאָך
מוני געווען מו ניי!
ווען מוני איז געגאַנגען זיך באַדן מיטן האַנטעך אויפן

אָסל פּקדן און זײַנע אויגן האָבן געזוכט די אַמאָליקע באָד-
קאַמפּאַניאָנען, דעם פּאַטשאַליאַן, דעם פּריסטאַוו, האָט אים יאָסל
זיסלס אונטערגעטראָגן:

— אַ גוט מאָרגן, פּאַניע, מיין איך, חבר, מוני. גייט זיך
באָדן? אַ פּינער פּרימאָרגן.

יאָסל זיסלס צונג גליטשט — גיט חבר, אָפּילו גיט פּירגער,
נאָר פּאַניע — זײַן אַרונטערנעמען דאָס היטל, ווי ער האָט עס
אַמאָל געטאָן פּאַרן אוריאַדניק, פּריסטאַוו, נאַטשאַליסטווע, דאָס
אַלץ האָט אַזוי האַרמאָנירט מיט מוניס אַמאָל, אַז דער מעקלער
יאָסל זיסלס איז אויסגעוואַקסן פאַר זײַנע אויגן און אַמאָליקער,
דער געטרענער, וואָס האָט גיט פּאַרגעסן ווער מוני איז.

— נו, ווי גייט עס, רב יאָסל?

— גיט צו פּאַרזינדיקן.

— מאַכט געשעפט, האַ?

יאָסל זיסלס האָט פּאַרדעכטיק אַ קוק געטאָן. מ'מורמלט
טאַקע, ער איז אַ שוהף צום שווערס געשעפטן, „טוט“ אַליין אויך,
אַבער ווער ווייסט? הינטיקע צייטן... מוניס אויגן שמייכלען
אַבער חבריש און דאָס חן-גריבעלע אויפן קין שמייכלט אויך
אַזוי גוטברודעריש.

— מ'קען מיט אים שלאָגן בלאַט, — באַשליסט יאָסל זיסלס
און טרעט צו צום עסק.

— מ'וואָלט שוין גאָר געמאַכט געשעפט, איז אַבער אַ צרה...

— וואָס פאַר אַ צרה?

— גיטאָ קיין סחורה.

— אַזוי גאָר?

— מאַלטעך, קיין סחורה פעלט גיט, אַנדערע קריגן סחורה,
גאָר איך... — נאָך אַ קוק אויף מונין און ער וואַרפט זיך ווי
אַ שווימער מיט אַמאָל אין וואַסער. פּאַרטרוילעך אין טאָן, פּאַר-
זיכטיק אין אויג, פּליסטערט ער: — כ'האָב איצט אַ טייער גע-
שעפטל, אַבער גאָר אַ גוט געשעפטל, און כשר, איר הערט, למהד-
רין מן המהדרין, ווי ס'איז היינט מיטוואַך אויף דער גאַרער
וועלט. וואָס מיר פעלט איז אַ קלייניקייט, אַ גאַרניט, אַ פּאַפּירל...

- נו, קענט איר עס ניט קריגן?
 — שייך איך קען ניט? מאַלטעך, איך וואָלט יאָ געקראָגן.
 נאָר מיר ווילט זיך ניט דורך אים.
 — דורך וועמען?
 — דורך דעם מטורף, דעם משגיח... דוד שאַפיראַ.
 — אזוי גאָר, דאָרטן?
 — זיי דאַרפן זעגן, זיי דאַרפן העקן, זיי דאַרפן פאַרשיי-
 דענע זאַכן. זיי קריגן אָבער ניט, און איך, איך וואָלט שוין גע-
 קראָגן, פאַרלאָזט זיך אויף מיר, אָבער איך דאַרף עס ניט קויפן,
 עס דאַרף קויפן אַ קאָאָפּעראַטיוו, עמיצער, און דער עמיצער
 פאַרקויפט עס צום גלאַוויליעס. מ'קען דערביי מאַכן אַ פאַרמעגן,
 אַ פאַרמעגן קען מען מאַכן!
- און וואָס קריגט דער עמיצער דערפאַר?
 — חצי, חצי פון ריינעם ריוח.
 — איר לאָזט זיך באַצאָלן פאַר איינער טירחה.
 — כ'מיינ... עס זאָל זיך האַנדלען וועגן נאָך אַ פּראָצענט...
 — אַכציק און צוואַנציק קען מען עס מאַכן.
 — אכ—ציק און צוואַנ—ציק!
 — איז הונדערט,—האַט מוני געענטפערט מיט אַ שמייכל,—
 אַ גוטן.
- כ'מיינ...
 — איך האָב דערמיט גאָרניט צו טאָן, — זאָגט מוני אין
 געשעפטסמעסיקער איילעניש, — דאָס דאַרף דורכגיין עטלעכע
 הענט, און...
 — מילא, איר זאָגט אזוי, זאָל זיין אזוי, אָבער זיכער?
 — ווען דאַרפט איר עס?
 — וואָס הייסט ווען? איצט, שוין!
 — ס'רעדט זיך אזוי — שוין, טאָן טוט זיך עס אַ ביסל
 אַנדערש. היינט איז מיטוואָך. ווי וואָלט געווען, איר זאָלט זיך
 באַדן פּרייטאָג אינדערפרי אָנשטאַט פאַרנאַכט? האַ? ביידע
 כאַפן אַ גוטן שוויים?

— איז אָפגעמאַכט ?
 — די בעסטע שווימער זינען פיש, און זיי שווינגן...
 — וועגן דעם זאָרגט זיך ניט, — האָט שוין יאָסל זיסלס
 אַ פריילעכער געענטפערט, צווינקענדיק.
 יאָסל זיסלס האָט זיך געריבן די הענט פאַר תענוג. ערשטנס,
 געשלאָסן אָן עסק. צווייטנס — ער נעמט, נעמט שוין צופיל,
 אָבער אָפגענאַרט האָט יאָסל מונין און ניט מוני יאָסלען. פון
 סחורה פאַר מנשהן וועט ער וויסן אַ קרענק. און דריטנט, דאָס
 איז דאָך ניט מער ווי אַן אָנהייב. איצט העק, זעגען, נאָכדעם.
 נאָכדעם? שפּאַלן! מ'שמועסט יאָקאָבי, אַז מ'גייט ציען די ליי-
 ניץ פון זוואַנציג איבער סמאָלדאָראָוו קיין בערעזאָווקע. איי,
 אַ געזונט אין זינע הענט! און דו, יאָסל זיסלס, שלאָף ניט!

3

יאָסל זיסלס איז ניט געשלאָפן. נאָך זיין נסיעה האָט זיך
 ביי מנשהן אויפן קראָם-לאָדן באַוויזן אַ נייַע שאַרפע האַק און
 אַ קאָסע אָן קיין פגימה, אַן אמת סאָוועטישע האַק און קאָסע,
 אָט ווי עס פאָסט פאַר אַן אמת סאָוועטישן סוחר מנשה שאַרפ-
 שטיין. פאַר חבר ליאָוועס אויגן האָבן אַ בלאַנק געטאָן די שאַרפן
 פון דער האַק און קאָסע און אין זינע אויגן האָט אויפגעבליצט
 אַ פּענעל. חבר ליאָווע איז אויך ניט געשלאָפן. ער איז ניט
 געלאָפן ווי יאָסל זיסלס, דאָך איז ער געקומען אויף די שפורן
 פון יאָסל זיסלס פיס, האָט שוין געהאַט אַן אַנגג וועגן דעם
 איינזוואַרג, געקויפט פאַרן וואַלד-טרעסט, און געשפירט מער
 ווי געוואַסט, אַז דער זעלבער יאָסל זיסלס גרייט שוין נייַעס,
 גרעסערס. די האַק און קאָסע אין מנשה שאַרפשטיינס קראָם
 זינען ניט געווען די איינציקע זאַכן, וואָס חבר ליאָווע האָט
 דערזען. ער האָט שוין „באַמערקט“, אַז משה מוטשניק פאַרקויפט
 מעל ביליקער ווי דער קאָפּפּעראַטיוו, און די מעליקע טריט פירן
 אין מיל אַרײַן, אַפילו צו איציק דעם זאָקעוואַטן שוסטערס
 דרייַסיק בענקעלע האָט ער געפונען שפורן פון פאַרדעכטיקע

טריט. אריינגעקומען צו אים איז ער ארויפקלאפן א פאָר פאָר
דעשוועס. ער האָט באַמערקט, אז ביי זיין אריינקומען האָט זיך
דער שוסטער דערשראָקן. ערשט ווען ער האָט זיך דערווייט, אז
עס גייט אָן אַ פאָר פאָדעשוועס, טאַקע פאָר אים גופא, איז ער
געוואָרן אזוי אייפערדיק-רירעוודיק, באַגריסטערט אַזש.

— פ—פ—אר דדיר, חחח—בר ללליץ—ווע, דדדי איינ—
ציקע פפפאָר פפאָ—דעשוועס. ווי איך בבבין א ייד, דדדי איינ—
ציקע. קקק—יין אנדערן וואָלט איך זוזיי ניט אוועק—גע—געבן
פפפאָר קקקין גגע—געלט. אז מ'קקקריגט ניט!

— און ווי האָט איר די געקראַנגן?

— וו—וו—ווי פפפרעגסטו? ווואָס הייססט וווו? אין

קאָקאָפפפערטיוו!

פון זיין „לעבעדיקייט“, פון זיין שטאַרקן זאַקען זיך האָט
שוין לייבציע געווייט, אז ער וועט טרעטן אויף דער זינדיקער
ערד מיט זינדיקע פאָדעשוועס, אָבער ניט די פאָדעשוועס פון
דעם זאַקעוואַטן שוסטער אינטערעסירן איצט לייבציען, אַפילו
ניט די פיס, וואָס ברענגען די פאָדעשוועס, די הענט, וואָס גיבן
איבער; ער דאַרף דעם קאַפּ... עס וואָלט אפשר כדאי געווען
אָנכאַפן אַ פינגער, נאָכן פינגער וועט שוין קומען די האַנט, דער
קאַפּ. ער וואָלט עס שוין אפשר געטאָן, ער האָט אָבער געקראַנגן
אינסטרוקציעס ניט טשעפען דערווייט, אָבער קוקן מיט ביידע
אויגן, ווייל אַ סך פעדים ציען זיך קיין סמאָלדאַראָוו. אַזעלכע
שדים, דווקא די לאַך אויסגעקליבן. ביז איצט האָט ער בלוז
געאַנט פון שפּיז, גאַלאַנטעריי, שניט, ערשט איצט אייזן אויך
היינט האַלץ. וועלכער שד האָט זיך עס פאַרקליבן אַהין? פּראָ—
קאַפּ איז אויסער פאַרדאַכט. קיווע דער בוכהאַלטער? אַ צו קליי—
נע שישקע. אַ סברא דער אַלטער? אָבער ער אַרבעט דאָך ניט
אַליין. צום טיילויל! ער וועט זיי פאַקן, אַלעמען פאַקן, אַלע
מיט איין שאַס. איז זיין נאָמען ניט לייבציע. דער ערשטער
פאַדים איז יאָסל זיסלס, ניט אַפּלאָזן אים.

אַ פאַדים פון אַ פאַרפלאַנטערטן קנול, אָט וויקלט ער זיך,

דוכט זיך, און מיטאַמאָל סטאַפּ, פאַרקניפט! אַ צי און ער רייכט זיך איבער.

אַ האַפּערדיקער איז יאָסל זיסלס צוריקגעקומען. ערשטנס, דורכגעפירט אַ גוט שטיקל אַרבעט. נאָכדעם ווי ער האָט אָפּגעגעבן דער וואַנט איר חלק, איז אים נאָך אַרץ געבליבן אַ פאַר טשערוואַנצעס. אָבער דאָס איז ערשט אַ פאַרשפיל. דער עיקר איז, ער האָט געקראָגן אַ דריסט הרגל אין געהילף-זאָוואַד, אין וואַלד, און דער וואַלד קען ווערן אַ קוואַל, אַ קוואַל פון שפּאַלן, און שפּאַלן דאַרף מען, די ליניע פירט מען דורך. די פראַגע איז נאָר ווי קריגט מען זיי אַרויס? אַ רעד געטאָן מיט מונין, האָט יענער געענטפערט:

— מ'עט זען.

דער „מ'עט" געפּעלט אים ניט. דאָס האַרץ זאָגט אים, אַז מוני וויל אים אַרומגיין.

— דאָס וועט ניט גיין, חבר מוני. אַזוי קלוג ווי דו. ווי דער, אַליין דאָס דורכפירן קען ער אויך ניט. ער וואַלט אפשר געקענט, ווען ניט דער אַלטער מטורף דאַרט... אַז ער האָט גאָר מורא צוצוטורעטן צו אים. בלייבט ווידער מוני. אָבער ווי ער האָט זיך ניט באַמיט פאַקן מונין, איז אים ניט געלונגען. אויף צו להכעיס איז געוואָרן רעגנדיק, קאַלט...

יאָסל זיסלס האָט ניט געקענט פאַקן מונין ניט נאָר צוליב רעגן אָדער קעלט. דער אמת איז, אַז מוני האָט אים אויסגע-מיטן. נאָכדעם ווי יאָסל זיסלס האָט געבראַכט די נייס וועגן דער נייער ליניע און אַז מ'וועט דאַרפן צושטעלן שפּאַלן, איז ביי מונין געבוירן געוואָרן דער געדאַנק, אַז דעם מסחר וועט ער אַליין דורכפירן. אַ הינטער-געדאַנק, אַ ממזר צווישן געדאַנק און געפיל, האָט אים געזאָגט:

— מוני, דאָס איז דיין לעצטער מסחר. וואָס אַ טאָג איז דער געפיל שטאַרקער געוואָרן. עס איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז באַגעגענענדיק צופעליק חבר ליאָווען, איז אים אַ ציטער דורכגעגאַנגען איבערן ליניע. פאַרשטייט זיך, ער האָט זיך באַ-הערשט, חבריש דערלאַנגט די האַנט און מעשה-חבר געפרעגט:

— נו, ווי געפעלט אייך די נייע אַריענטאַציע?
ליאָווע האָט געענטפערט מיט אַ חברשן האַנטדרוק און
צוגעגבן:

— יא, דער אַפּאַראַט שטעלט זיך איין. — דערביי אָבער
האַבן ליאָוועס גרויע אויגן זיך שטאַרק פּאַרטשעפעט אָן זינע,
געקוקט אַזוי ערנסט, און דער עיקר אַזוי טיף אים אַרײַנגעקראַכן,
אַז ס'איז אים אַזש געוואָרן קאַלעמוטנע פּון אַט דעם קוק. אַ מענטש
זאָל אַזוי לאַנג קוקן יענעם אין די אויגן! חבר ליאָווען האָט ער
זינט דאָן מער ניט געזען, אָבער דער געפיל ווערט אַלין שטאַר=
קער, און טאַקע דערפאַר, פילט ער, מוז ער עס דורכפירן, און
וואָס שנעלער. די לעצטע קאָרט איז וואַ=באַנק.

שפּאַלן. מ'דאַרף זיי קריגן. מ'מוז. ניט קויפן, פשוט קריגן.
די פּראַגע דורך וועמען? פּראַקאַפּ טויג ניט. קיווקע? וואָלט עס
געטאָן, אַ פּראַגע צי קען ער? אַ בוכהאַלטער אַרויסגעבן אַן אָר=
דער? בלייבט דער אַלטער. אַ שנאה=פּייערל פּאַרגראַבן אונטער
אַ בערגל אַש גלייט אויף. דאָס פּייערל צעוואַקסט זיך, מוני דער=
פילט אַ פּריידיקן פּלאַם.

— מיט ריזנאיייל האָט איר ניט געוואָלט האַנדלען, רב דוד
שאַפּיראַ, אָבער מיט וואַלד האָט איר דאָך יאָ געהאַנדלט, איז ווי
איר זאָלט נאָכאַמאָל אַ האַנדל טאָן מיט וואַלד, און טאַקע מיט
מיר, מונין, בשותפות?

דער געדאַנק פּון אַרײַנשלעפּן דוד שאַפּיראַ אין דעם עסק
איז אַזוי לאָקנד, דער פּאַרגעניגן פּון זען דעם אַלטן אַ שותף צו זיך
אַ שותף אין מסחר, אַ שותף צו דער שטראָף, וואָס וועט זיכער
קומען, איז אַזוי שאַרף, אַז ער שנײַדט אויס יעדן צווייפל צי דוד
וועט גאָר איינגיין אויפן מסחר. זיכער וועט ער איינגיין, ער
וועט מוזן. די פּראַגע איז נאָר ווי טרעט מען צו צו אים. אַליין
גיין וועט ניט טויגן, דאָס איז קלאָר. דער אַלטער טאָר גאָר ניט
וויסן, אַז ער, מוני, האָט עפעס צו טאָן דערמיט. דאָס דאַרף גע=
טאָן ווערן דורך עמיצן. פּריער אַ טאַפּ טאָן אין וואַגן. דבורה!
דבורה די געוועזענע קעכין. זי טראַגט דאָך נאָך היינט אויך דאָס
טעפעלע געקעכץ צו אים אין זאַוואַד. שפּילט דאָך אַ ליבע מיטן

אלטן, און, אז זי דערזעט אים, מונין, טוט זי נאך אלץ א זיפן אויף דעם שידוך, וואָס איז ניט צו שטאַנד-געקומען. פּיין, דבורה! מוני האָט ניט פּאַרלאָרן קיין צייט. ער האָט אָפּגעטשאַטע-וועט דבורה ווען זי האָט טאַקע געטראָגן דאָס טעפעלע געקעכץ פאַר איר אלטן, זיך פּריינדלעך באַגריסט, און אַ ווונק טוענדיק אויפן טעפעלע, אַ זאָג געטאָן אזוי זיך:

— און איר טראָגט נאָך אלץ דאָס טעפעלע פאַר איינער

אַרטן?

— ער מוז דאָך עסן.

— וואָס מאַכט ער, דער אלטער?

— גאַרניט, וואָס זאָל ער מאַכן, אַרבעט.

— אַרבעט, האָ? ווען אלע האָבן געאַרבעט, האָט ער ניט

געוואָלט אַרבעטן, איצט ווען אלע האַנדלען אַרבעט ער. ער וואָלט דאָך איצט געקענט מאַכן גאָלדענע געשעפטן.

— איר לאַכט?

— איך לאַך שוין גאַרניט. איר טוט אים נאָר אַ פּרעג צי

ער וויל. פאַרשטייט זיך, איר דאַרפט ניט דערמאָנען מיין נאָמען.

— גאָט באַהיט, — האָט דבורה אימפּולסיוו אַ זאָג געטאָן.

אַ גוטן, — האָט מוני נאָך צוגעוואָרפן און אַוועקגעגאַנגען

שילטנדיק: ברענען זאָל ער! דווקא איצט מוז ער דאַרט שטעקן.

צו וועלכע שוואַרץ-יאָר איז ער גאָר געקומען? און ער, מוני,

האָט עס דערלאָזט. מ'מוז אים אַרײַנשלעפּן. איז ניט דורך דבורהן,

איז דורך קיווקען.

דבורהן האָט געברייט די באַגעגעניש מיט מונין, איר האָט

פשוט געביסן די צונג צו דערציילן איר אלטן, ווי זי האָט אים

גערופן אין געדאַנק, פון אָט דער באַגעגעניש. קומענדיק אויפן

געהילף-זאָוואָד, האָט זי אים אויף צו להכעיס ניט געטראָפּן. וואָרטן

האָט איר עפעס ניט געפאַסט, איז זי אַוועקגעגאַנגען, אָבער דער-

ציילן עמיצן האָט זי געוואָלט, געמוזט, און זי האָט עס דערציילט

איר... לייבציען.

דבורה, די געוועזענע קעכין ביי דוד שאַפּיראָן, וועלכע איז

נאָך דער רעוואָלוציע דערהויבן געוואָרן, איז איבערגעגאַנגען

וויינען פון דוד שאַפיראַס הויז אין אַ שטיבל אינאיינעם מיט איר פלימעניק לייבציע. פריז געוואָרן פון דער אַרבעט ביז דודן אין הויז, האָט זי דערפילט איר פעלט אַרבעט און נאָך מער פעלט איר אַ מענטש אויף וועמען זי זאָל דאַרפן אַכטונג געבן, עמיצער פאַר וועמען זי זאָל דאַרפן קאַכן, באַקן, צירעווען זאַקן, און אַמאָל אויך אַנשריינען אָדער זיך אַנבייזערן, ווי זי האָט עס געטאַן אויף נחמהקען און אַמאָל אויף אים אַליין, דודן. נחמהקעס פלאַץ האָט פאַרנומען לייבציע. אָט דער חבר ליאַווע, די שרעק פון סמאָלדאַראָוו, האָט פאַר דער מומע דבורהן געבויגן דעם קאַפּ און זי האָט... אים געצוואָגן, ווי זי האָט געצוואָגן נחמהקען ווען יענע איז געווען אַ קינד, ביזערנדיק זיך דערביי: האָסט געזען אַ בחור זאָל ניט קענען אַננהאַלטן דעם קאַפּ?— און אַריינגעשטעקט דעם קאַפּ טיפער אין מעדניצע. דערפאַר האָט לייבציע זיך גענומען די פרווילעגיע אַ שפּאַס צו טאָן אַמאָל אויפן חשבון פון זיין מומען, דער עיקר וועגן איר „ליבע“ צום אַלטן דוד שאַפיראַ. מעשה-שטן האָט ער עס באַדאַרפט טאָן אויך דעם אָונט נאָך דער באַגעגעניש מיט מונין.

- נו, געזען זיך מיט אייער אַלטן?
- לאַך, לאַך פון מיין אַלטן, ער איז נאָך לייטישער פון אייערע יונגע.
- מינע יונגע?
- יאָ, דינע.
- ווער זיינען דאָס מינע יונגע?
- דאָס דאַרפסטו שוין וויסן.
- אַ סוד?
- אַ סוד.
- אזוי גאָר? און וואָס איז מיט מינע יונגע?
- גאַרניט. באַגעגנט מיך און פרעגט: איר טראַגט נאָך אייער טעפעלע? זיין טאַטנס עסק. מיר האָט זיך געוואָלט אים אַ שפּיט טאָן אין פנים, און ער:
- וואָס מאַכט ער, דער אַלטער? אַרבעט, האַ? גוטע יאָרן, אַלע האַנדלען און ער אַרבעט. האַנדלען האָט ער געוואָלט, זאָל ער.

— פון וואגען ווייסט איר, אז ער האָט געוואָלט ?
 — פון וואגען איך ווייס! ער האָט דאָך מיר געזאָגט!
 — וואָס האָט ער געזאָגט ?
 — איר פרעגט אים נאָר צי ער וויל, זאָגט ער. הערסט
 אַ מעשה, איך זאָל אים פרעגן צי ער וויל האַנדלען.
 — נו, האָט איר געפרעגט ?
 — משוגע בין איך ?
 — ווען איך בין איר, וואָלט איך יאָ אַ פרעגט געטאָן.
 — וואָסי ?

— גאַרניט, סתם אזוי, — האָט לייבציע פאַרענדיקט און
 אַ זיטיקן קוק געטאָן אויף זיין מומען. נאָך היינט זיך זען מיט
 פראַקאָפּן. אים איצט אָפּזאָגן, אַוועקשיקן איז צו שפעט, פשוט
 אים אַרויסלאָזן פון האַנט. אָבער גיט געדאַרפט אים גאָר
 אַרײַנגעמען. אזא פאַראַנטוואָרטלעכער חבר ווי פראַקאָפּ און טוט
 אָפּ אזא נאַרישקייט. פריער סאַבאַטירט פון דרויסן, נאָכדעם
 זיך אַרײַנגערקט אינעווייניק. גיט שוין-זשע האָט עס פראַקאָפּ
 געטאָן צוליב דער מיידל זינער ? ווער ווייסט ? אפשר איז פראַקאָפּ
 קאָפּ אויך פאַרמישט. אַזעלכע טייוואָלים! זיי קריגן, אַלעמען
 קריגן!

פון יאַקימטשוקס שטיבל, ווהיין דוד שאַפיראָ האָט זיך
 אַרײַנגעקליבן נאָכדעם ווי מ'האָט ביי אים צוגענומען זיין צוויי-
 שטאַקיק הויז, ביזן וואַלד איז געווען אינגאַנצן וואַסערע פופצן
 מינוט גאַנג. דוד שאַפיראָן האָט עס דאָך גענומען אַ פּויל יאָר
 איידער ער איז געקומען אין וואַלד אַרײַן אַרבעטן, און דאָס יאָר
 איז פאַר אים געווען גיט קיין געוויינלעך ערד-יאָר פון דריי
 הונדערט פינף און זעכציק טעג, נאָר אַ לייכט-יאָר.

נאָך דעם שבועותדיקן פאַרטאָג, ווען ער האָט צום ערשטן
 מאָל אין זיין לעבן אַ פאַטש געטאָן זיין טאָכטער און זי האָט
 דאָס ערשטע מאָל אין איר לעבן, געעפנט אַנטקעגן אים אַ מויל,
 שרייענדיק, אויס משגיח, אויס השגחה. האָט דוד שאַפיראָ דער-
 פילט, אז גיט נאָר ער האָט פאַרלאָרן די השגחה איבער זיין טאָכ-
 טער, נאָר אז ער האָט די טאָכטער גופא פאַרלאָרן. און אָט דער

שטרענגער פאָטער, צו וועמען די טאָכטער האָט ניט געוואָגט צוקומען צו נאָענט, אָט דער שווינגנדיקער טאָטע, וועלכער האָט שוין ניט אַ קוש געטאָן זיין טאָכטער יאָרן-לאַנג, ער האָט מיט אמאָל דערפילט, אַז אָט דער פאַרלוסט לאָזט איבער אַ ליידיקן חלל אין זיין לעבן, וועלכן ער קען מער ניט אָנפילן.

— נחמהקע איז געשטאָרבן, — האָט ער שכלדיק געפרוווט טראַכטן. קען זיין טאָכטער, דוד שאַפיראָס טאָכטער, זיין מיט אַ... פראַקאָפּ? זיין טאָכטער איז געשטאָרבן. קלאַר. געווען צוויי מענטשן — אַ טאָטע מיט אַ טאָכטער, די טאָכטער איז געשטאָרבן, געבליבן דער טאָטע. צוויי צעטיילט אויף צוויי איז איינס. דאָס איז אַלץ על-פי-שכל.

געפילט האָט אָבער דוד שאַפיראָ, אַז אָט די צוויי, ניט די שכלדיקע צוויי, נאָר אָט די צוויי פאַרקערפערט אין דוד און נחמהקע שאַפיראָ, מעג ער זיי צעטיילן מיטן שכל, בלייבט דאָך איינס.

יאָרן-לאַנג האָט דוד שאַפיראָ געלעבט ניט אין דער היים, אין דער גרויסער שטוב אין סמאָלדאָראָוו, נאָר אין די וועלדער, וועלכע ער האָט געקויפט און פאַרקויפט, אויפן דניעפער, אין דאַנציג. אָבער וווּ ער זאָל ניט האָבן געווען האָט ער געפילט, אַז זיין היים איז די גרויסע שטוב אין סמאָלדאָראָוו, וווּ עס זינגען דאָ אַ ווייב חיה-שרה, אַ טאָכטער נחמהקע און אַ קעכין דבורה. אויך זי איז געווען אַ טייל פון דער היים, דער שטוב. שפעטער, ווען חיה-שרהקע איז געשטאָרבן, איז די שטוב געוואָרן אַ ביסל צו גרויס, אָבער די היים איז געבליבן די זעלבע. דאָ אַ טאָכטער, האָ דבורה, און ער האָט אַפילו ניט געטראַכט וועגן אַרייננעמען אַ נייע ווייב, אַ באַלעבאָסטע. וועט אַ נייע ווייב, אַ שטיפמאָמע פאַר זיין טאָכטער, מאַכן וואַרעמער די היים? וועט אַ נייע באַלעבאָסטע מיט נייע פאַראַנדקעס פירן בעסער די שטוב ווי דבורה? און אַ ווייב?

ווי אַלע וואַלד-סוחרים, איז ער געווען ניט איבעריקס פרום, אָבער דער שאַפיראָ אין אים האָט אים ניט געלאָזט זיין וויילגאַר, אויסגעלאָזן, און האָט ער אמאָל געזינדיקט, האָט ער

געפילט, אז ער זינדיקט ניט קעגן זיין פארשטאָרבֿענער ווייב
אָדער קעגן זיין טאָכטער. קעגן גאָט? מילא, מיט אים וועט מען
זיך שוין אָפּרעכענען אַמאָל.

ווען עס איז געקומען די איבערקערעניש און פון דער
גרויסער צווייטשטאָקיקער הויז איז מען איבערגעגאנגען אין יאַקֿימֿ-
טשוקס שטיבל, און דבורה איז, נאָך צוואַנציק יאָר זיין אַ מענטש-
בני אים, אַוועקגעגאנגען, געוואָרן אַ מענטש פאַר זיך, האָט דוד
דערפילט ניט נאָר אַז די שטוב, נאָר די היים איז קלענער גע-
וואָרן, אינגעשרומפן. דאָך אַ היים, ער מיט זיין טאָכטער. ענגער
איז געוואָרן די היים פאַר דודן, ווען זיין טאָכטער איז אַוועק-
געגאנגען אַרבעטן צו זיי. אויף זיי איז ער ניט געווען אין
פעס, ער, דוד שאַפיראָ, איז אין פעס אויף... די יינגלעך, די סמאָר-
קעס. אָבער זי, זיין, טאָכטער, זאָל גיין צו זיי אַרבעטן!

טאָג איז אַוועקגעגאנגען נאָך טאָג, דוד שאַפיראָ האָט
געגעסן דאָס ברויט, וואָס זי האָט פאַרדינט בני זיי. לחם
הקלוקל, — האָט ער צו זיך אַליין געטראַכט. ער האָט ניט גע-
וואָלט עסן זייער ברויט און ער עסט אים דאָך. איז ניט פון זייער
האַנט, איז פון דער טאָכטערס האַנט, אָבער דאָס ברויט איז זייערס.
אַוועקפאַרן? אָבער דוד שאַפיראָ האָט זיך ניט גערירט, ער האָט
געגעסן איר ברויט, געגעסן זיך אַליין און געשוויגן, האַרט גע-
שוויגן, ביז יענעם שבועות פאַרטאָג, ווען ער האָט אַ רעד געטאָן
און געקראָגן אַן ענטפער. יענעם שבועות איז ער שוין מער אין
בית-מדרש ניט געגאנגען. ער האָט געשאַפנט איבערן קליינעם
שטיבל אָן אַן אויפהער, דאָס פאַרשפיצטע שאַרפע בערדל איז ניט
איינמאָל געביטן געוואָרן פון די ציין, געקניפּט געוואָרן פון די
פינגער. די נידעריקע ווענט האָבן אַ פאָר מאָל געהערט דאָס
וואָרט „השגחה“ אַרויספאַלן פון דודס מויל. די שאַפע ספרים
האָט געזען ווי דוד שאַפיראָ האָט זיך אָפּגעשטעלט פאַר איר,
געפרעגט מיט אַ קוק: איך פרעג, איז דאָ השגחה? ניט נאָר די
השגחה פון דוד שאַפיראָ איבער זיין טאָכטער, נאָר השגחה פּללית,
השגחה איבער דער גאַרער וועלט? דאָס גוטס פאַר די גוטע,
דאָס שלעכטס פאַר די שלעכטע“ — וווּ איז עס? ווער גיט

אכטונג דערויף? די ספרים האָבן געשוויגן און דוד האָט ווייטער געשפּאַנט.

אויף מאָרגן נאָך יום-טוב האָט דוד משיגה געטאָן עטוואָס, וואָס זײַן טאָכטער וואָלט קיינמאָל נישט געגלויבט, איר טאטע וועט עס טאָן, און ער האָט עס טאקע געטאָן זײַן טאָכטער זאָל נישט זען — ער האָט אַרונטערגערוקט אונטערן פּידזשאַק דער מאַמעס אַ זײַ=דענעם שאַרף, אַ מתנה געבראַכט פון אויסלאַנד, זיך גנביש אַרויס=גערוקט פון הויז, אַוועקגעגאַנגען אויפן דאָרף, און מעשה=גנב דאָס פאַרהאַנדלט פאַר אַ שיבוש — פאַר אַ טאַפּ קאַרטאָפּליעס און אַ פּעקל מאַכאַרקע.

דוד האָט געגעסן, גערויכערט און געשוויגן. אַרום מויל האָבן זיך געשניטן שאַרפע קנייטשן. דאָס בערדל, דאָס בלאַט=שלעסל אויפן מויל, פאַרשלאָסן נאָך מער ווי פריער, איז אָבער שוין געהאַנגען אויף לויז=געוואָרענע האַטשיקעס. דוד שאַפּיראַ האָט געשוויגן אין שטיבל בײַ זיך. גייענדיק אָבער יעדן טאָג אין וואַלד, זעענדיק דאָ ליגן פּלאַשקעס צעוואָרפן, פוילן, דאָ ליגט האַלץ נישט צוזאַמענגעלייגט ווי עס דאַרף זײַן, דאָרט ליגן יונגע ביימלעך אויסגעהאַקט, האָט דוד שאַפּיראַ, נישט פּילנדיק עס, גע=רעדט אין דער הויך, כאַטש קיינער אויסער די ביימער האָט אים נישט געקענטן הערן. איין מאָל האָט ער זיך אָנגעבוירן צו אַ יונג אויסגעהאַקט ביימל, עס אויפגעהויבן, אַ קוט טאָן, פּילן דאָס אין האַנט, אָבער גענוג געווען פאַר אים דערהערן אַ שאַרף און ער האָט, מעשה=גנב, עס אַ וואָרף געטאָן און שנעל אַוועקגעגאַנגען. דוד שאַפּיראַ האָט געשוויגן, געשוויגן האָט אויך זײַן טאָכ=טער. ביז איין טאָג, אין אליל שוין, ווען דער טאטע האָט זיך געברייט פאַר זײַן, דאָרף=עקספּעדיציע" און צו זײַן איבערראַשונג דערזען, אַז זײַן טאָכטער איז נישט אַוועקגעגאַנגען צו דער אַרבעט, האָט ער פאַרווינדערט אַ קוק געטאָן אויף איר, און זי האָט אויסמינדליך זײַן קוק, אַ זאָג געטאָן: איך פאַר אַוועק.

— פאַר=סט אַוועק?

— נישטאָ מער קיין אַרבעט.

— נישטאָ מער קיין אַרבעט. — האָט דוד איבערגעזוהרט מיט

א פארעווען טאָן, אז זײַן טאָכטער האָט ניט געקענט כאַפּן, לאַכט
ער פּון איר מיט איר אַרבעט, איז ער צופרידן, אָדער ער באַ-
דויערט. ענטפערט זי סתם: פאַרקירצונג. מ'זאָגט אָפּ, מ'בײַט.

— און ווהיין פאַרסטו ?

— דאָס ווייט איך נאָך ניט.

פּאָטער און טאָכטער האָבן זיך אָנגעקוקט, גוט אָנגעקוקט
דאָס ערשטע מאָל נאָך דרײַ חדשים, און דוד שאַפיראַ האָט געזען
ווי זײַן טאָכטערס אויגן גייען איבער. אים האָט זיך געוואָלט
צוגיין, צוציען די טאָכטער צו זיך, אָנבײַגן איר קאָפּ צו זײַן
ברוסט, גלעטן דעם קאָפּ, אפשר זיך גוט אויסוויינען מיט איר
אינאיינעם. איר איז שלעכט, דאָס זעט ער, אָבער, דערפילנדיק
אז זײַן אונטערשטע לײַפּ הייבט אָן ציטערן, האָט ער זי שטייף
פאַרביטן, אַרומגענומען דעם קיין מיט אַ האַלב-געעפנטן קולאַק,
און פּון צוויי מינוטן איז אַ פּלוס געוואָרן. די ציטערנדיקע פּינ-
גער האָבן אָפּגעשטעלט די ציטערנדיקע לײַפּ און אַליין אויך אויפּ-
געהערט ציטערן. אָבער אויף דער טאָכטער קוקן האָט ער מער
ניט געקענט. ווען ער האָט אויפּגעהויבן די אויגן, איז זײַן טאָכ-
טער שוין געווען אין בעט, דערשטיקנדיק איר געוויין. דוד שאַ-
פיראַ איז שוין אויפּן דאָרף ניט געגאַנגען. ער האָט זיך אוועק-
שלעפט אין וואַלד אַרײַן.

5

נחמהקע שאַפיראַ האָט געוואָלט אוועקפאַרן. זי האָט גע-
וואָלט אוועקפאַרן ניט אזוי פּון טאַטן. אָט ווי שווער עס איז
איר געווען צו זײַן מיט אים, האָט זי דאָך, בײַם געדאַנק פּון
אוועקפאַרן, אים איבערלאָזן, מורא געקראָגן דערפאַר. זי האָט
אָבער געוואָלט אוועקפאַרן פּון סמאָלדאָראָוו, און אוועקפאַרן ניט
אַליין. אויב שוין פאַרלירן דעם טאַטן, איז זײַן מיט פּראַקאָפּן,
מיטן טאַטן פּון איר קינד, וועלכעס זי וועט אינגיכן שוין ניט
קענען באַהאַלטן ניט פּון אים, ניט פּון טאַטן, פּון קיינעם. דאָס
זאָגן דעם טאַטן, איך פאַר אוועק" איז ניט געווען קיין גאַנצער

דיגן. זי האָט אים געוואָלט צוגרייטן דערצו, אָבער זי האָט נאָך
געדאַרפט ריידן מיט פּראָקאָפּן וועגן דעם. זי האָט אָפּגערעדט
צו טרעפּן זיך מיט אים היינט נאָך, און פאַר דער באַגעגעניש
מיט אים האָט זי ניט ווינציקער געציטערט ווי פאַרן דורכריידן
מיטן טאַטן.

פון דעם אופן ווי נחמהקע האָט אים אָנגעזאָגט, אַז זי
ווייל אים טרעפּן פאַרנאַכט ביים טיך, האָט פּראָקאָפּ געקראָגן
דעם געפיל, אַז זי ווייל אים דערציילן עפעס וויכטיקס און...
ניט איבעריק גוטס. אים זיינען געפעלן געוואָרן נחמהקעס באַ-
ציונגען צו אים: אויסערלעך קאַלט; ווען מ'האַט זיך געטראַפּן
אין קלוב — באַקאַנטע, נאָר ווען-ניט-ווען אַ צוזאַמענקונפט, ער
וואָלט זאָגן אַ געהיימער, און סײַ די אויסערלעכע קאַלטקייט, סײַ
די „געהיימעניש“ איז געפעלן געוואָרן פּראָקאָפּן. וואָרפט זיך ניט
אויפן האַלדז און האָט, קענטיק, לײַב. אין דעם איצטיקן אָנזאָג
צו טרעפּן זיך האָט ער געפילט: אַ גאַנץ אַנדער געהיימעניש וואָרט
אויף אים, און געגאַנגען איז ער מיט אַ שווער געמיט. זי האָט
שוין געוואָרט אויף אים, און איר זיצן — אַ פאַרלאָרענע אין
דער גרויסער וועלט — נאַכדעם דער קלעגלעכער אויסדרוק אויף
איר פנים האָט באַשטעטיקט זיין פאַרגעפיל.

— וואָס האָט פאַסירט?

נחמהקע האָט אים אַ צי געטאָן זיך אַוועקזעצן, און
אַוועקגעזעצט, איז איר קאַפּ געפאַלן צו זיין אַקסל.

— נו, וואָס וויינסטו? וואָס האָט פאַסירט?

דורך טרערן, דורך אַ שטימע פאַרשטיקט, דערוואָרגן ער-
געץ אין זיינע קליידער, האָט ער פאַרנומען — זי שוואַנגערט.
פּראָקאָפּ האָט געשוויגן, געגלעט אירע האָר און געשוויגן אַזוי
לאַנג, אַז נחמהקע האָט שוין מער ניט געקענט אויסהאַלטן. זי
האַט אויפגעוויבן דעם קאַפּ, אַ קוק געטאָן אויף אים.

— נו, מילדא, לאַמיר גיין חתונה האָבן, דאָס הייסט, זיך

פאַרשרייבן.

נחמהקע האָט אַרונטערגעלאָזט דעם קאַפּ. אַט דער „מילדא“,
אַט די איינפאַכע לייזונג, ניט דאָס האָט זי דערוואָרט.

— לאָמיר אַוועקפּאַרן פון דאַנען.
 — אַוועקפּאַרן פון דאַנען? וויהין? פאַרוואָס?
 — ווו ס'ניט=איז, אַבי ניט דאָ. דאָ קען איך ניט.
 זי קוקט איצט אויף אים מיט בעטנדיקע אויגן. פאַר פּראָ-
 קאַפּן איז אָט דער קוק צופיל. בעט, דוכט זיך, דאָך זעט ער זי
 מאַנט, וויל מיט געבעט עפעס אַרויפצווינגען אויף אים, און נאָך
 ערגער — זי קען ניט דאָ. ער פאַרשטייט — איר פּאַטער. אים
 איז אויך פּריקער דוד שאַפּיראָ אַלס... שווער, געוויס, אָבער וואָס
 האָט דער אַלטער דאָ צו טאָן? צוליב אים אַוועקפּאַרן? ער
 קען ניט אַוועקפּאַרן.

— דו וועסט אומעטום קריגן אַרבעט.
 — יאָ, אַרבעט וועל איך קריגן, אָבער וואָס הייסט איך
 וועל אַוועקפּאַרן? איך בין דאָ געבוירן געוואָרן, אויסגעוואַקסן,
 איצט האָט מען מיך אַוועקגעשטעלט אויף אַ וויכטיקער אַרבעט,
 ניטאָ ווער עס זאָל פאַרנעמען מיין פּלאַץ. ניט אַלע קענען, און
 די וואָס קענען יאָ, ווילן ניט, ס'אָ באַט ירן.
 די לעצטע פּאַר ווערטער האָבן אַ קלאַפּ געטאָן נחמהקען.
 זי האָט אַ שאַרפּן קוק געטאָן אויף פּראַקאַפּן, און אין דעם קוק
 האָט ער דערזען דוד משגיחן. דעם טאַטנס טאַכטער, — האָט ער
 אַ טראַכט געטאָן, און אין געדאַנק איז איבערגעלעאַפּן: דאָ בור=
 זשויען אַזעלכע פעטע, צעשווימענע, לויזע, וואָס אַז מ'קומט=ביי
 דעם געפיל פון עקל קען מען פאַרשטייפן די פינגער אַרום זייער
 פעטן קאַרק און גאַרגל, זיי דערשטיקן און אַ שפּיט טאָן. דאָ
 אָבער בורזשויען מאַגערע, בורזשויען מיט שטרענגע אַסקעטישע
 פּנימער. ווען די פינגער קריגן דעם אַנזאָג צו דערשטיקן אַזאַ
 בורזשוי, הייבן זיי אָן ציטערן פאַר אָפּשייט, פאַר מורא, און ווען
 דערשטיקט, געפינען די פינגער ערשט ניט קיין רו. דוד שאַפּיראָ
 באַלאַנגט צו אָט די צווייטע, און זי, נחמהקע, איז איר טאַטנס
 טאַכטער.

— האָסטו מיך ניט ליב, — האָט זי טרויעריק אַרויסגע-
 זאָגט נאָכדעם ווי זי האָט דערפילט, אַז איר שאַרפּער קוק האָט
 זיך אָנגעשראַגן אָן עטוואָס שאַרפּס, האַרטס.

— לײב? ... איך ווייס ניט...

פראַקאָפּ האָט דערזען אַ יונגן בחור, אַפילו שטאַרק ענלעך צו דעם איצטיקן פראַקאָפּ, און אַ מיידל אַוודאַטיאַ אין זײנע יאַרן, זיבעצן, אַכצן, ער און זי אויף וועטשערניצעס, זײנע הענט אין איר בוזים... פראַקאָפּ און אַוודאַטיאַ אויף אַ קליינער לאַנגע אין וואַלד... דאַן האָט ער געדענקט, ער האָט לײב אַוודאַטיאַן, געוויסט וואָס לײבע איז. נאָכדעם — מלחמה, בירגער-קריג. געווען פרויען, געווען אַלערליי, יידישע אויך. האָט ער זיי לײב געהאַט? און זי, נחמהקע? ניט די געזונטע אַוודאַטיאַ. קליין, דאַר, אָבער דווקא אָט די קלייניקייט, די שטשוּפֿלעקייט האָט אַ געוויסן רייך פאַר אים, צו וואָס לייקענען. דערצו איר באַנעמונג. זײענדיק מיט איר פילט ער עפעס העכערס אין זיך, דערהויבנס, און דאָס געפעלט אים, און דאָס פאַרדריסט אים. נאָך ניט פריי פון דרך-אַרץ פאַר דער בורזשואַזיע, אַריסטאָקראַטיע, אַפילו פאַר איר טאַטן האָט ער נאָך אַ געוויסן דרך-אַרץ. דאָך וואָס פאַר איבערגעגעבנקייט ער פילט אין איר, סאַראַ פלאַמיקע לײדנשאַפט ביים זײן מיט אים, און דאָס בײַ אַזאַ צוריקגעהאַלטענער, כמעט שעמעוודיקער. איר קער= פער איז ווירקלעך געווען אַן איבערראַשונג פאַר אים. צו וואָס לייקענען, די נחמהקע איז אַנדערש, און די אַנדערשקייט רייצט, ציט צו איר, אָבער צי מיינט עס, אַז זי קען זײן זײנער אַ חבר, לעבן מיט זײן לעבן, ער מיט איר? וועט זי ניט פרווון באַלע= באַטעווען איבער אים מיט איר שטילן, באַפעלערישן, כאַטש צוריקגעהאַלטענעם טאָן? אָדער פאַרקערט, עס קען זײן, אַז דווקא זי זאָל זײן אונטערטעניק, און אפשר טאַקע חברים, גלייכע. וואָס ווייסט ער? ער ווייסט ניט.

פראַקאָפּ האָט קיין לײגן ניט געזאָגט, אָבער דער אמת איז גע= ווען אומבאַגרייפלעך פאַר נחמהקען און זי האָט געקוקט מיט אַ פראַגע אין די אויגן. פראַקאָפּ האָט אָבער אָנשטאַט ענטפערן אויך געפרעגט: און דו האַסט מיך לײב?

אויך נחמהקע האָט באַלד ניט געענטפערט. אַמאָל, ווען זי האָט נאָך געהלומט וועגן געליבטן, איז ער זיכער ניט געקומען צו איר אין געשטאַלט פון אַ פראַקאָפּ, און איצט, ווען ער איז

געזעסן לעבן איר, ער, דער ערשטער, דער איינציקער, דער טאטע פון איר קינד, האָט זי בשום-אופן ניט געזען פאַר זיך קלאָר ווי אזוי זי וועט עס לעבן מיט אים אַלס מאַן און ווייב. זי, פּראָקאַפּ, אַ קינד, און דער טאטע? זי האָט עס ניט געקענט זען. וואָס זי האָט יאָ קלאָר געזען, איז — אַוועקפאַרן, אַוועקגעפאַרן ערגעץ אין דעם אומבאַקאַנטן. אפשר דאָרט, אין דעם אומבאַקאַנטן, דעם פּרעמדן, וועט איר קלאָר ווערן איר אייגן לעבן. איצט אָבער ווייסט זי ניט. אַלץ וואָס זי ווייסט, פילט, איז אַן אָנהייב פון אַ לעבן אין זיך. און ער... פּראָקאַפּ...

— איך האָב זיך דיר אַוועקגעגעבן, — זאָגט זי שטיל און

טוליעט זיך צו אים.

— אָפּגעגעבן האָסטו זיך אָפּגעגעבן, אָבער צי האָסטו ליב,

דאָס ווייסטו אויך ניט. און וואָס אזוינס איז ליבע? איך ווייס ניט, דו ווייסט ניט, קיינער ווייסט ניט. איך ווייס אָבער אַט-וואָס: דאָס קינד איז מיינס. גוט. כוועל זיין אַ טאטע. זיך פאַרשרייבן. מסתם זיך צוגעוויינען איינער צום צווייטן. אָבער אַוועקפאַרן פון דאַנען קען איך ניט, דאָס איז באַשטימט.

פּראָקאַפּ האָט פאַרשלאָסן דעם געשפּרעך. נחמהקע האָט

דערפילט, זי האָט ניט מער וואָס צו רעדן. זי האָט פאַרלאָרן. זי קען ווערן פּראָקאַפּס ווייב, אַ מאַמע פון אַ קינד, אָבער זי וועט אויפהערן זיין אַ קינד צו איר טאטן, זי וועט אויפהערן זיין זי. זי האָט זיך אָפּגעגאַרט, זי האָט געמיינט, זי איז איינע, אַ געוויסע נחמהקע שאַפּיראַ. דער צווייטער נאָמען האָט אזוי פיל צו טון מיטן טאטן ווי מיט איר מאַמען, און די מאַמע געדענקט זי דאָך קוים. אָבער אַ טעות, זי איז דעם טאטנס טאָכטער, ניט גאָר אין גאָמען, גאָר אין בלוט, אין לעבן. מעג זי לאַכן פון זינע סלאַוויטער שאַפּיראַ, ראָס, זי איז זיין טאָכטער, און אויב זי דאַרף איצט עפעס טאָן, איז ניט ווערן אַ מאַמע, גאָר ווערן צוריק אַ טאָכטער, ווידער אַ טאָכטער צו איר טאטן. וועט זי דאָס קענען? — מירן זען, — האָט זי אַ זאָג געטאָן, דערלאַנגט פּראָקאַפּן די האַנט.

— גוט, — האָט פּראָקאַפּ געענטפערט אויף דעם, מירן זען,

אָבער האַלטנדיק איר האַנט, אַרײַנקוקנדיק אין די אויגן, האָט ער

דערפילט, אז דער מירן זען איז ניט קיין ענטפער אויף זינע
רייד, האָט אויך דערפילט, אז זיין גוט איז אויך געווען סתם
א וואָרט. עס איז ניט גוט, אָבער...
שווינגנדיק האָט מען זיך צעשיידט.

6

עטלעכע נעכט נאָכאנאנד האָט זיך נחמהקע געוואָרפן ווי
אין פיבער. קיינמאָל אין לעבן האָט איר ניט אויסגעפעלט די
מאָמע ווי אין אָט די פיבערישע נעכט, אַ מאָמע, איר דערציילן,
זיך אויסוויינען, זיך האַלטן אַן עצה. סײַדן צו דבורהן גיין. איז
זי דאָך צו איר געווען אַ מאָמע. אָבער זי קען דאָס ניט, און זי
מוז עפעס טאָן. זי קען שוין מער ניט אויסהאַלטן דעם טאַטנס
פינסטערן קוק. זי ווייסט, זי איז ניט די איינציקע. זי אַליין ווייסט
פון עטלעכע מיידלעך, וואָס האָבן דאָס געטאָן: קיינער שעמט זיך
איצט ניט דאָס צו טאָן, אייניקע ריידן אַפילו דערפון, און
ס'איז אויך ניט געפערלעך, אָבער זי, איר פנים ברענט, ווען זי
טראַכט נאָר דערפון, און אַ געפיל האָט זי, אז זי וועט דאָס ניט
איבערלעבן, אָבער טאָן מוז זי דאָס, און וואָס שנעלער, מאַכן
אַ סוף. איין זאָך — צום דאָקטאָר, אַ מאַן, וועט זי ניט גיין.
די אַקושערקע וועט עס טאָן פאַר איר.

זי האָט אַפילו ניט געוואָלט בלייבן בײַ דער אַקושערקע
איבערנעכטיקן, כאָטש ביז אַהער האָט ניט איין מאָל פאַסירט, אז
זי איז אַ נאַכט ניט געקומען אַהיים שלאָפן. דער טאַטע האָט
ניט געפרעגט און זי האָט אַפילו ניט געפונען פאַר נייטיק אים
צו זאָגן, אז זי האָט גענעכטיקט בײַ אַ חברטע... איצט אָבער
האָט זי זיך איינגעשפאַרט: זי מוז גיין אַהיים. האָט דערלויבט
דער אַקושערקע זי צופירן ביזן הויז און אַליין אַריינגעגאַנגען
אין שטוב, זיך אַריינגעלייגט אין בעט.

אַ פנים, בלייך ווי די ליים פון דער וואַנט, לעבן וועלכער
זי איז געלעגן, און ליפן גרוי פון היץ האָט דער טאַטע דערזען

אויף מאָרגן אינדערפרי, און אַ דערשראָקענער אַ פּרעג געטאָן:
— וואָס איז דיר?

— גאָרניט. דערלאַנג מיר אַ ביסל וואַסער.
דער טאַטע האָט דערלאַנגט וואַסער, געזען ווי זשענדע זי
האַט עס אַרונטערגעשלינגען, געשטאַנען, געוואַרט. נחמהקע האָט
אַ זאָג געטאָן:

— גיי, וואָס שטייסטו?
— רופן אַ דאָקטאָר?
— לאָז מײַך צורו.

ער האָט דערלאַנגט נאָך אַ גלאָז וואַסער, אַוועקגעשטעלט
אויפן טישל און פאַרלאָזט איר צימער. אַן אומרוקער האָט ער
אַרומגעשפּאַנט אין זײַן צימער, אַרומגעשפּאַנט, זיך אָפּגעשטעלט
בײַ די קליינע שײַבלעך, קאָלירט פון ניט געוואַשנקייט, געקוקט
אין דעם אַלולדיקן דרויסן אַרויס. דער הימל, אַ קלאָרער, אַ לוי-
טערער, דאָך אזאַ פאַרטראַכטער, הייבט זיך אַלץ העכער און
העכער, פאַרשווינדט ערגעץ ווייט. די ערד, די סאָלידע ערד,
אויף וועלכער מענטשן טרעטן מיט זיכערע טריט, ווערט אַזוי
גרינג, דערפאַר די פלייצעס ווערן אַזוי שווער פון דעם אומעט,
וואָס לייגט זיך אויף זיי, און וואַקסט אַלץ שווערער און שווער-
רער, דער אומעט פון דער גאָרער וועלט אויף דוד שאַפיראַס
פלייצעס. צו שווער. אָפּצוטרייסלען דעם אומעט שפּאַנט ווידער
דוד שאַפיראַ אַיבערן צימער, אַ קעסטל הערמעטיש פאַרמאַכט,
אָפּגעשלאָסן פון דער אַרומיקער וועלט, און דאָך אין איר. דאָס
פאַרשלאָסענע קעסטל עפנט זיך און די דרויסנדיקע וועלט רייסט
זיך אַרײַן אין דער פּאַרם פון... דער אַקושערקע.

— זי? — דוד שאַפיראַ איז פּמעט ניט געווען קיין סמאָל-
דאָראָווער, געקענט ווינציק מענטשן, די עלטערע בלוז, אָבער די
אַקושערקע האָט ער דערקענט אַלס אַזעלכע, דער שטעמפל פון
איר פּראָפעסיע אויף איר פנים, איר הולדן, געוואוסט זי איז ניט
פון נחמהקעס חברטעס, סיידן... די באַדייטונג פון איר וויזט האָט
אים אַ קלאַפּ געטאָן. ער איז געבליבן שטיין, זיך ניט
געקענט רירן פון אַרט, ניט געקענט אַרויסברענגען קיין ענטפער

אויף איר צעריבענעם גוט-מאָרגן, איר פרעגן וואָס טוט זי דאָ.
ער האָט ניט געפרעגט. ער האָט נאָכדעם געזען ווי זײַן טאָכטער
ברענט אין פיבער און גאָרניט געזאָגט. ערשט ווען די אַקו-
שערקע איז אויף מאָרגן ווידער געקומען, האָט ער בײַם אַרויס-
גיין געזאָגט: — מ'דאַרף רופן אַ דאָקטאָר.

— אויב מ'קען נאָר קריגן, — האָט זי געענטפערט.
ווען דער דאָקטאָר האָט געהאַלטן בײַם אַוועקגיין, האָט דוד
אים מאָנענדיק אָנגעקוקט.

— זי איז בלוט-אַרעם, — האָט דער דאָקטאָר גענומען
שטאַמלען. — צופיל בלוט פאַרלאָרן. אָבער... דוד שאַפיראַ האָט
אַרונטערגעלאָזט דעם קאַפּ, מיט אַמאָל דערזען פאַר זיך זײַן ווײַב
חיה-שרה ווען זי האָט מפּיל געווען... — צום ווידערזען. אין פאַר
וואָס, לאָזט וויסן.

נאָכן דאָקטאָרט אַוועקגיין איז דוד שאַפיראַ אַרײַן צו זײַן
טאָכטער אין צימער, זיך אַוועקגעשטעלט בײַם בעט. נחמהקע
האַט אַ עפּן געטאָן די אויגן, זײַ גלייך פאַרמאַכט. די טרוקענע
ליפּן האָבן זיך אַ באַוועג געטאָן. אַ וואָרטלאָזער „טאַטע“ איז
געווען דער באַוועג פון די ליפּן. דער טאַטע האָט איבערגע-
פרעגט: וואָסער? אַ שאַקל מיטן קאַפּ אויף ניין, אַ שוואַכע באַ-
וועגונג מיט דער האַנט און דער טאַטע איז אַרויסגעגאַנגען פון
צימער, ווידער אַרומגעשפּאַנט הין און צוריק ביז ער איז געבליבן
זיצן אַ פאַרשמאַכטער, אַ פאַרטויבטער.

ערשט ווען דער דאָקטאָר איז אין אַוונט ווידער געקומען
און אַרויסגעגאַנגען אָן אַ וואָרט, איז דוד אַרײַן צו זײַן טאָכטער,
זיך אַוועקגעזעצט לעבן בעט און פון די אַרונטערגעלאָזטע אויגן
זינען אַראָפּגעפאַן איינצלנע טראָפּנס. שפעט אין אַוונט האָט זיך
נחמהקע אַ שאַרפּן ריר געטאָן, שיר זיך ניט אויפגעהויבן. זי איז
אָבער גלייך צוריקגעפאַן, מער ניט איר אַרעם האָט זיך ווידער
אַ הייב געטאָן, זוכנדיק, וועלנדיק אָנכאַפּן עפעס, און דאָס איינ-
ציקע וואָרט „טאַטע“ האָט זיך אַרויסגעריסן מיט אַ כריפּ.

דוד שאַפיראַ האָט אָנגעכאַפט דער טאָכטערס האַנט, אָבער
די האַנט האָט זיך צוריקגעצויגן אויף צוריק. פּאָלגט נאָך דוד

דער האַנט, פאַלט צו צו זיין טאַכטעס קערפּער. דער קאַפּ רוט,
דערפאַר די אַקסלען ציטערן קאַנווולסיוו. דער ציטער לייגט זיך
אין, שטיל, מ'קען הערן דאָס לעמפל ברענען. האָט זי זיך אַריר
געטאַן? אַזאַ רויקייט אויף איר פנים.

— נחמהקע! טאַכטער מינע! נחמה—קע!...

ווידער ציטערן די אַקסלען ביז דוד שאַפּיראַן, ביז ער דער=
פילט אַ קעלט פון זיין טאַכטערס אָרעם און כאַפּט זיך אויף מיט
אַ שוידער.

די גאַנצע נאַכט האָט דוד שאַפּיראַן אַליין געוואַכט איבער
זיין טויטער טאַכטער. מיט אַ טעמפּער פאַרגליווערטקייט איז ער
געזעסן פון אָנהייב. קיין ריר פון קערפּער, די אויגן אָפּן, פאַר=
גלייזט, ניט זעענדיק די טויטע טאַכטער, ניט זעענדיק די וואַנט
פאַר זיך. ערשט ווען דאָס לעמפל איז אויסגעגאַנגען, האָט ער
דערפילט די פינסטערניש און מיט שרעק זיך אַ הייב געטאַן. ער
איז אַרײַן צו זיך אין צימער, אָנגעצונדן זיין לעמפל. אָפּמעסטן=
דיק דאָס ביסל גאַז, האָט ער אַרײַנגעדרייט דעם קנויט, עס אַני=
דערגעשטעלט ביי דער טאַכטער צוקאַפּנס און זיך ווידער אַני=
דערגעזעצט. מיט פאַרמאַכטע אויגן האָט ער דערזען נחמהקען אַלס
קליין קינד, זיך אַלס קליין יינגעלע. ער אַ קליין יינגל? אַזוי
לאַנג, אַזוי לאַנג, שאַקלט זיך דער קאַפּ. און פאַרוואָס איז ער
נאָך ניט געשטאַרבן? פאַרוואָס איז זי געגאַנגען פון דער וועלט
און ער לעבט? צוליב אים, דאָס האָט זי געטאַן צוליב אים, מורא
געהאַט, זיך געשעמט פאַר אים. ער! ער!

ער כאַפּט זיך אויף. איר פאַרשטאַרט פנים שרייט מיט

אַ שטומען געשריי: צוליב דיר!

— ניין, ניין! — צעוויינט זיך דוד אויף ס'ניי, פאַלט צו

צו זיין טאַכטערס קערפּער, שאַ, שטיל. די שטילקייט פון טויט,

דאָס קליינע צימערל אַ גרויסער בית=עולם.

דוד דעקט פאַרזיכטיק איבער דעם טויטן פנים. זיך אַוועק=

זעצן קען ער ניט. ער הייבט אָן אַרומגיין. אין דער פינסטערניש

פון זיין צימער קלאַפּט ער זיך אָן אָן עפעס, דאָס איז דאָס טישל,

האַ, און דאָרט דאָס בעט, צוקאַפּנס די שאַפע ספרים.

מיטן לעמפל פון זיין טאָכטערס צוקאָפּנס הויך פאַר די אויגן קוקט ער אויף די רוקנס פון די ספרים, גמרות, משניות, חומשים, תהילים, איוב. ער נעמט אַרויס דעם ספר איוב. ביי דער שיין פונם פינפער-לעמפל מיטן אַרײַנגעדרייטן קנויט איז דוד שאַפיראַ געזעסן און געלייענט איוב. דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבן ניט געלעענט אָדער געזאַגט פּסוק מיט אַ ניגון, נאָר געלייענט און געפרוווט אַרײַנדרינגען אין תוך פון יעדן וואָרט. ווייטער, אַלץ צאָרנדיקער זיין שטימע, ער צעשרייט זיך שיר ניט. דערפאַר ווען עס קומט צו די לעצטע קאַפּיטלעך ווערט זיין שטימע שוואַכער, און ביים סוף גליטשט זיך אַרויס דער ספר פון האַנט און פון מויל גליטשן זיך די ווערטער:

— אַ ליגן, ס'א ליגן. ניטאָ קיין ענטפער, ניטאָ, נאָרניטאָ... ווען חברה-קדישאַ איז געקומען אָפהייבן, מטהר זיין די טאָכטער, האָט ער זיי אָנגעקוקט ווי פרעמדע, וואָס זינען געקומען געקומען געקומען, וואָס גייט אים ווינציק וואָס אָן. נאָך דער מיטה איז ער נאָכגעגאַנגען אַ שטילער, אַ פרעמדער. די איינציקע, וואָס ער האָט געזען און דערקענט, איז געווען דבורה. ווו איז זי דאָס געווען די גאַנצע צייט? פאַרוואָס איז זי ניט געקומען? און ער? האָט אַפּילו פאַרגעסן זי רופן... איצט איז זי דאָ, אָט הערט ער ווי זי וויינט. ער דערזעט פאַר זיך זיין ווייבס לווייה און אַ געדאַנק קומט אַרויף: אָט אזוי וועט זי נאָכגיין נאָך מיר אויך. ביים אַרונטערלאָזן די טאָכטער אין קבר, ביים קלאַנג פון ערשטן רידל ערד האָט דוד ווידער דערזען זיין טאָכטער און אים איז געוואָרן אזוי ענג אין האַלדז, אַז ער האָט קיין ביסט לופט ניט געקענט אַרונטערשלינגען. ווען עס איז געקומען צו זאָגן קדיש, האָט ער דאָך שוין געקענט עפענען דאָס מויל און אָנגעהויבן: „יתגדל ויתקדש... וימליך מלכותיה... וימליך מלכותיה...“ — האָט ער צוויי מאָל איבערגעזאָרט. דער שמש האָט זיך געכאַפט, אַז דוד האָט אַפּנים פאַרגעסן קדיש און אונטערגעכאַפט „ויקרב קי“... אַבער דוד האָט נאָכאָמאַל איבערגעזאָרט „וימליך מלכותיה“, אַ שאַקל געטאַן מיטן קאָפּ און אַ זאָג געטאַן: מלך אביון!

— אי, אָ, נו! האָבן די מתעסקים מיט אַמאָל פאַרלאָרן דאָס
לשון, אָט ווי זיי וואָלטן געשטאַנען שמונה-עשרה.
— ער איז פון זינען אַרונטער. — האָט עמעצער אַ פליס=
טער געטאָן.

דוד שאַפיראָ האָט זיך אַ וואַקל געטאָן, צוגעפאַלן צום
פלויס לעבן וועלכן מ'האָט באַגראָבן זיין טאָכטער. דער שמש
האָט אויף גיך אָפגעכאַפט דעם קדיש און די געציילטע מענטשן,
וואָס זיינען נאָכגעאַנגען, האָבן אויף גיך זיך אָפגעטראָגן פון
בית-עולם.

— רב דוד!

— האַ? דבורה?

דבורה האָט אויסגעבראַכן אין אַ פרישן געוויין. דוד האָט
אַ קוק געטאָן אויפן בית-עולם, אויפן פרישן בערגל ערד, און מיט
אַ געבויגענעם קאַפּ זיך געלאָזט גיין. אַ וויינענדיקע איז דבורה
נאָכגעאַנגען.

7

אַסטאַפּ האָט אַרונטערגענומען דעם פאַרבונדענעם זאַק פון
דער ביקס-רער, אים אויפגעבונדן, איבערגעקערט, אַרויסגעשאַטן
זיין דערשאַסענעם הונט, און שטום, מיטן פינגער אָנגעוויזן פראַג
קאַפּן.

— וואָס איז דאָס?

— זשוק.

— אים דערהרגעט?

— דאָס האָב איך אים דערשאַסן. הינטישע זין, האָבן אים

פאַרסמט. ניט געקענט צווען ווי ער האָט זיך געמוטשעט, האָב

איך אים דערשאַסן. אַזאַ הונט!

— אַ שאַד, אַ שאַד, — האָט פראַקאָפּ מיטפילנדיק געזאָגט.

קוקנדיק אויף דעם דערשאַסענעם, גרויסן שוואַרצן הונט, — דאַרפן

קריגן אַן אַנדערן. האָסט דאָך נאָך איינעם?

— פּיסקאַ, אַ צויג. אַבער וואָס? אַ הונט וועט מען קריגן;

ניט אזא ווי זשוק, דאך קריגן, אָבער... היינט האָבן זיי מיר פאַר-
סמט דעם הונט, מאַרגן וועלן זיי מיך דערהרגענען.

— נו, מאַלטער, מ'וועט ניט דערהרגענען, — האָט פּראָקאָפּ
געענטפערט מיט אַ שמיכל, מעסטנדיק דערביי דעם זעקס-פּוסיקן
ברייטפלייציקן אָסטאַפּ.

— דו ווייסט ניט, חבר וואַסליעוו, וואָס עס מיינט — האָט
אָסטאַפּ באַוווּסטזיניק און שטאַלץ מיט זיין גבורה, שעמעוודיק
געשטאַמלט, — דו ווייסט ניט. דער וואַלד איז גרויס, גייסט,
גייסט, מיט אַמאָל דערהערסטו אַ האַק. זשוק לאָזט זיך לויפן, איך
נאָך אים. זשוק וועט שוין ניט אָפּלאָזן. קומסט צו לויפן — געכאַפט!
אַ פּויער האַקט יונגן בערעזניאַק. מיט אים איז לייכט. אָנגענומען
ביים קאַלנער, אָנגעבייקערט און באַסטאַ. ער'ט שוין מער ניט
קומען, ניט אזוי גיך. גאַנץ אַנדערש אָבער ווען דו דערזעסט
אַ צען ווייבער מיט בינטלעך האַלץ אויף די פלייצעס, שפענער
אין די פעלינעס. צען ווייבער איז דיר ניט איין פּויער. מיט זיי
קענסטו גאַרניט מאַכן, די אויגן וועלן זיי דיר אויסדראַפּען. ער-
גער פון שדים זינען זיי. פּריער פלעגן זיי קומען איינציקווייני.
זינט עס האָט אָנגעהויבן רעגענען, קאַלט געוואָרן, קומען זיי אין
די צענדליקער, און ווי זיך ספּראַווען מיט זיי ווייס איך ניט.
זיי גנבענען און ענטפערן וועל איך דאַרפן. דערבאַרים זיך, חבר
פּראָקאָפּ וואַסליעוו! אזא טייערער הונט!

אָסטאַפּ האָט גענומען אַריינשפאַרן דעם דערשאַסענעם הונט
צוריק אין זאַק אַריין. ביי פּראָקאָפּ האָט די לינקע וויע מיטן
גרויען פלעק זיך געהויבן און אַרונטערגעלאָזט.

— דאַרפן עפעס טאָן, — האָט ער אַרויסגערעדט מער צו
זיך ווי צו אָסטאַפּ, — יא, דאַרפן עפעס טאָן. דו גיי צוריק — האָט
ער שוין גערעדט דירעקט צו אָסטאַפּ — און מיר וועלן זען וואָס
מ'קען טאָן, מ'מוז דאָס אָפּשטעלן.

וואָס פּראָקאָפּ וועט טאָן, האָט ער אָסטאַפּן ניט געזאָגט,
דאָך האָט אָסטאַפּ געפילט, אים איז אַרונטער אַ האַרב פון די
פלייצעס. די איינציקע מאַסע אויף די פלייצעס — זשוק. אים
וועט ער באַגראָבן אין וואַלד, דערווייל דאַרף ער איינקויפן אין שטאַט.

צוקומענדיק צום וואלד פארנאכט-צו, האָט ער אין דער פּערל-
גרויער, פּאַרנאַכטיקער, רעגנדיקער שנין דערבליקט גאָך פון ווייטן
אַ פּור. ער האָט אַ ריר געטאָן די ביקס אויף דער פּלייצע,
דערפילט דעם זאַק מיטן הונט. ער האָט אַרונטערגעלאָזט דעם
זאַק, גענומען די ביקס אין האַנט, דער רימען זיך וויגנדיק. יאָ,
מ'פירט האָלץ אויף אַ וואָגן. דער טרייבער? קען גיט זען. און
עמיצער גייט גאָך. מער ווי איינער. ווייבער.

— שטיי! — האָט אָסטאָפּ אַ ריטשע געטאָן, אַ לאָף און
אַנגעכאַפט דאָס פּערד ביים צוימל. — אַזוי, הייסט עס! — האָט
ער שוין מיט קאַלטן פּעס אַ זאַג געטאָן, דערקענענדיק טראַכים
כוועדערטשוק אויפן וואָגן. — קריך אַרונטער!

טראַכים האָט אַפּירגעקוקט פון אונטער זיין אָנגערוקטער
שמויסענער היטל, געוואָרפן מיט די אויגלעך אין אַלע זייטן,
אַבער אויף אַרונטערקריכן גיט געמאַכט קיין באַוועגונג. יאַקים,
וועלכער איז געגאַנגען ביים זייט פון וואָגן, די האַק פאַררוקט
אין דעם רימען פון דער קורצער סוויטקע, איז געבליבן שטיין
מיט דער האַנט ביי דער האַק, זיך גיט גערירט. די ווייבער,
וואָס זיינען גאַנגענאָגען, ווער מיט אַ בינטל האָלץ אויף די
פּלייצעס, ווער מיט אַ פּאַלע שפּענער, זיינען אויך געבליבן
שטיין. ביי אייניקע האָבן די פּאַלעס זיך אָפּגעלאָזט ווי פון זיך
און שפּענער האָבן זיך געשאָטן. די מיט די בינטלעך אויף די
פּלייצעס זיינען געשטאַנען אָנגעבויגן, גרייט אַרונטערצוואַרפן
און אויך גרייט זיך אַ צי טאָן, מאַכן פּליטה.

— קריך אַרונטער! — האָט אָסטאָפּ ווידער אַ געשריי גע-
טאָן, אַ צי טוענדיק איין פּערד אָן אַ זייט אַ ביסל פון וועג. די
ביקס האָט זיך דערביי שיר גיט אַרויסגעגליטשט פון זיין האַנט.
— און דו, דאָס אָ, — האָט טראַכים כוועדערטשוק אַ ברום
געטאָן אַנווייזנדיק אויף דער ביקס. יאַקים איז געשטאַנען און
געקוקט צו דער ערד.

— קריך אַרונטער. — האָט שוין אָסטאָפּ געשריען, געטונ-
דיק זיך, — ברענג מיך גיט צו קיין זיגד.

— דו, דאָס אָ, וואָרף פּריער אַוועק, — האָט טראַכים גע-
וויזן אויף דער ביקס.

אַסטאַפּ האָט אַ קוק געטאָן אויף דער ביקס, איבערגעטראָגן
דעם קוק אויף יאַקוימען, ווי ער שטייט, די האַנט אויפן גאַרטל
לעבן דער האַק.

— וואָרף אַוועק די האַק, — האָט ער אַ זאָג געטאָן.
יאַקים האָט פּויל אַרויסגעצויגן די האַק פון גאַרטל, נאַכ-
לעסיק זי אַרונטערגעלאָזט צו דער ערד. אַסטאַפּ האָט אַ לייג
געטאָן די ביקס, געשטאַנען לעבן איר, געוואַרט.

טראַכים איז פאַמעלעך אַרונטערגעקראַכן.

— וואָרף אַרונטער, — האָט אַסטאַפּ קאַמאַנדעוועט.

טראַכים פון איין זייט, יאַקים פון דער אַנדערער, האָבן
פאַמעלעך גענומען צו שייט האַלץ, פּויל געוואָרפן צו דער ערד.
די ווייבער האָבן זיך צוגעבויגן, און, ווי פאַרלירנדיק עפעס,
אַרונטערגעלאָזט די בינטלעך האַלץ. איינע האָט, אַזוי אָנבויגן-
דיק זיך, פּלומרשט זיך צוגעזעצט, אַ הייב געטאָן דאָס קליידל,
אַ צי געטאָן דעם קאַפּ פּאַרויס, זיך אַ ריס געטאָן און גענומען
לויבן.

— שטיי! — האָט אַסטאַפּ אַ געשריי געגעבן און זיך אַ לאָז
געטאָן. נאָך איידער ער האָט צייט געהאַט מאַכן אַ פּאַר שפרונג,
האָט ער דערפּילט, אַז דער אַקסל זינער טיילט זיך אָפּ פון דער
פּלייצע. ער האָט זיך אַ בויג געטאָן. אין קאַפּ איז דורכגעפּלויגן
אַ געדאַנק — די ביקס, אָבער דער געדאַנק איז אויגנבליקלעך
פּריטשמעליעט געוואָרן. ער האָט נאָך געפרוּווט זיך אַ דריי טאָן,
אָבער אויף אים איז שוין געלעגן אַ שווערע מאַסע און ווי ער
האָט ניט געוואָרפן מיט איין האַנט, פּיס, מיטן קאַפּ, די שווערע
מאַסע האָט אַלץ מער געדריקט, אים געבונדן, געליימט.

שפעט אין אָוונט איז לייסקע געקומען מיט אַ געביל צו
אַסטאַפּס טיר, געשלעפט אַסטאַפּס ווייב קסעניע. יענע האָט זיך
אָפּגעשלאָגן פון דער צויג: גיי צו אַלדי רוחות! גיי, לייסקע, גיי
זע, צי אַסטאַפּ קומט שוין. אַזוי שפעט נאָך ניטאָ. איז לייסקע

אַרויסגעלאָפֿן צוריק, געבראַכט אין מויל אָסטאַפּס היטל אַ פֿאַר-
בלוטיקטע. איז קסעניע אַרויסגעלאָפֿן מיט אַ יאָמער:

— דערהרגעט! גאָטעניו, מ'האַט אים דערהרגעט!

און ווען זי האָט דערזען איר אָסטאַפֿן לייגן אַ צעהרגעטן,
אַז זי האָט קוים דערקענט דעם פנים, לייגט און קען זיך
ניט רירן, איז זי שטום געבליבן פֿאַר שרעק.

— פֿאַ—ראַס—קע! — האָט זי ענדלעך אַרויסגעריטשעט,

און די פֿאַ—ראַס—קע" האָט אַזוי פֿירכטערלעך געקלונגען אין דער
פֿינסטערניש פֿון דער נאַכט, אין דער געדיכטעניש פֿון וואַלד.
דער געשריי האָט געעגבערט דעם וואַלד, געשניטן אַ וועג פֿאַר
דער זעכצן-יאָריקער טאַכטער, וועלכע איז שוין געלאָפֿן דער
מאַמען צו הילף, ניט וויסנדיק, וואָס האָט פֿאַסירט. אין צווייען
האַבן זיי קוים אַריינגעשלעפט אָסטאַפֿן אין שטוב. ער האָט גע-
אַטעמט, אָבער די אויגן האָט ער ניט געעפֿנט.

— נעם לייסקען און לויף אין שטאַט. לויף צום דאָקטאָר!
צו וואַסלייעוו! גאָטעניו, וואָס זיי האָבן אים געטאַן! — האָט
קסעניע תּחינהדיק גערעדט, אָפּווישנדיק דאָס פֿאַרבליטיקטע פנים,
און פֿאַראַסקע איז שוין געלאָפֿן אין שטאַט.

די זעלבע נאַכט נאָך האָט מען אַרעסטירט אַ צוואַנציק
מענער און פֿרויען. קיינער פֿון זיי איז ניט געווען אין וואַלד.
טראַכים האָט געשוואָרן פֿאַר יאַקמען, יאַקים פֿאַר טראַכמען,
נאַסטיע פֿאַר יאָודאַכען, יאָודאַכע פֿאַר נאַסטיען.

אַ פֿאַר טעג און אָסטאַפֿ איז געקומען צו זיך. זיין שאַרבן
איז טאַקע געווען אָנגעשפּאַלטן אין אַ פֿאַר ערטער, אָבער טיפּער
איז עס ניט געגאַנגען. מיט אַן אַרומגעבונדענעם קאַפּ, וואָס האָט
אויסגעזען ווי אַ דייזשע מאַראָזשענע, איז ער שוין געזעסן אויף
זיין געלעגער און, פֿירנדיק מיט דער האַנט אין פֿאַזוכע, געזיט
ווערטער:

— דיר געזאַגט, אַז זיי וועלן מיך דערהרגענען, האַסטו

געלאַכט. איצט זעסטו?

— איך זע, דו לעבסט.

— לעבן לעב איך, אוודאי. אָבער ווען עמיצער אַן אַנדערער

וואָלט געווען אויף מיין אָרט, וואָלט ער שוין געווען ביי דוכאָ-
נינען...

— און ווער עס איז געווען, געדענקסטו?

— ווער? אַ שטיק צען, צוועלף. די כאָלירע ווייסט

זיי וויפל.

— אָבער ווער? די נעמען זייערע? איינעם, צוויי. גע-

דענקסטו? וואָלט זיי דערקענט?

— שווער געווען צו דערקענען. פאַרנאָכט, דערצו אַ רעגן

געהאַנגען, און גיי דערקען, געדענק זייערע נעמען. דער טייל

ווייסט זיי. דערביי מיידט אויס אָסטאָפּ צו קוקן אויף פּראָ-

קאָפּן.

פּראָקאָפּ האָט פאַרשטאַנען. אָסטאָפּ ווייסט שוין גוט ווער

דאָס איז געווען, אָבער „דאָס דאָרף“ לאָזט ניט אויסזאָגן, אַרויס-

געבן די „ברידערלעך“. אַליין זיך אָפּרעכענען, דאָס אפשר יאָ,

אָבער אַרויסגעבן... דער ענין געפעלט אים ניט, אָבער איצט זיך

אויסטענהן מיט אָסטאָפּ, אים אויפקלערן, דערצו האָט פּראָקאָפּ

קיין חשק ניט. אַרויסגעוואָרפּן. וועט סיי ווי ניט זאָגן איצט. דאָס

לאָזן דערווייל, די שולדיקע וועט מען שוין געפינען. די פּראָגע

איז, וואָס טוט מען? דאָס קען ער פון אָסטאָפּן זיך ניט דער-

וויסן. געזעגנט זיך פּראָקאָפּ, גייט צוריק אַהיים.

זינט מען האָט צעשלאָגן אָסטאָפּן איז פּראָקאָפּ שוין געווען

אַ פּאַר מאָל אין וואַלד, געווייר ווערן, וואָס אָסטאָפּ מאַכט און

אין איין וועג טאָקע אַליין זען, וואָס טוט זיך אין וואַלד. אין וואַלד,

זעט ער, טוט זיך ניט גוט. ניט נאָר גנבהט מען, מ'צעטראַגט דעם

וואַלד, נאָר די אַרבעט גייט ניט גוט. איצט רעגנט, קען מען

קיין סך ניט טאָן, אָבער אזאָ אומאַרדענונג, אַלטע בוימער ליגן

און פוילן און יונגן וואַלד האַקט מען, האָלץ ניט צוזאַמענגע-

לייגט, שפענער פוילן, שפּאַלן צעוואָרפּן. דער וואַלד דאַרף

אַ געניטע האַנט. חבר זעלענקאָ — אַ גוטער חבר, אָבער ווייסט

ניט צופיל, קען ניט אָנגיין מיט אַרבעט ווי עס דאַרף צו זיין.

דער עיקר ווייסט ער ניט, ווי אומצוגיין מיט מענטשן, דערויף

איז דער אַלטער געווען...

יעדעס מאָל ווען פראַקאָפּ איז געגאַנגען פון וואַלד, איז אים אויסגעקומען פאַרבינגיין דוד שאַפיראָס שטיבל און אים האָט זיך געוואָלט אַרבינגיין צו אים. פון נחמהקעס טויט האָט ער זיך דערוויסט אויף מאַרגן נאָך דער לוויה, אי דאָס פון אַ צופעליקער באַגעניש מיט דבורה. חברים האָבן, קענטיק, געוויסט, אָבער אים ניט געזאָגט, און ביי די יידן כאַפט מען עס אזוי שנעל צו. ווען דבורה האָט אים איבערגעגעבן די ניס, האָט ער גלייך אַ פּרעג-געטאָן: און דער אַלטער? דבורה האָט אַ מאַך-געטאָן מיט דער האַנט און מער גאַרניט געזאָגט. פון דאָן אָן האָט פראַקאָפּ געפילט, אַז ער דאַרף, מוז זען דעם אַלטן. מער ווי איין מאָל פאַרבינגענגען זיך שטיבל, געוואָלט אַרבינגען און... ניט געוואָלט. אַנשטאָט אַרבינגיין האָט ער איינמאָל געבראַכט גנבהמעסיק אַ בע-רעם האַלץ און גענומען אַנטלויפן ווען אים האָט זיך געדוכט, ער האָט געהערט טריט אין דודס שטיבל. פאַר אָט דער שוואַכקייט זינער שעמט זיך פראַקאָפּ און זאָגט זיך אַליין: כ'זועל וועלן, וועל איך אַרבינגיין, איך גיי ניט וויל איך וויל ניט, אָבער איצט וויל ער יאָ. ער גייט פאַרביי, זעט אין שטיבל אַ שיין. קיין לאַמפּ ברענט ניט, דאָס הייצט זיך די הרובע. דער אַלטער זיצט ביים פּיער. פראַקאָפּ טוט אַ שמייכל פון דעם פּיער אין הרובע, פאַרשעמט זיך לַמאי ער קוקט אַרביין, גייט אַוועק, קערט זיך אום צוריק, באַקוקט נאָך אַמאָל. זיצט נאָך דער אַלטער. נו, וואָס? אַרבינגיין איז אַרבינגיין ניט אַנקלאַפּנדיק, האָט פראַקאָפּ אַן עפּן-געטאָן די טיר.

8

דוד שאַפיראָ איז געזעסן ביי דער הרובע, עלנבוין אויף דער קני, מיט דער דלאַגניע אונטערגעהאַלטן דעם קין, דעם קאָפּ. די אויגן, די וויסלעך פאַרצויגן מיט רויטע פעדימלעך, האָבן געקוקט אין הרובע אַרביין צו די גליענדיקע קוילן, וועלכע האָבן זיך שוין גענומען פאַרציען מיט ווייס-גרוען-אַש. ביי זינע פיס איז געלעגן אַ קליין קאָטשערקעלע, שאַלעכץ פון איין קאַרטאָפּליע

און דרײַ אָפּגעבראַטענע קאַלטע קאַרטאָפּליעס. פיר קאַרטאָפּליעס
האַט דוד שאַפיראַ אַרײַנגעלייגט בראַטן — זײַן וועטשערע —
אַבער מער ווי איינע האָט ער נישט אויפגעגעסן, און אויך די
איינע האָט זיך אים געשטעלט אין האַלדז.

זינט דוד שאַפיראַ האָט באַגראָבן זײַן טאָכטער האָט ער
געלעבט אָפּגעשלאָסן פון דער וועלט. קיין מנין האָט נישט גע-
דאוונט בײַ אים אין שטיבל אין די שבעה-טעג, מיט דער שול,
דער שטאָט, האָט ער זיך נישט אָנגעקערט, מיט קיינעם נישט. די
איינציקע פאַרבינדונג צווישן אים און דער שטאָט, דער וועלט —
דבורה. זי ברענגט אַ טעפּל געקעכץ, דערציילט אים אויך עפעס.
ער בעט זי נישט זי זאָל דערציילן, ענטפערט קוים, די נישט
געהערט און נישט מער, דאָך איז ער צופרידן וואָס זי קומט,
רעדט, צופרידן צו הערן אַ מענטשלעך וואָרט, אַ מענטשלעך קול,
הערן עפעס פון עמיצן, נישט צוהערן זיך צו זיך. ער האָט גע-
פרוווט נעמען אַ ספר אין האַנט, לערנען, אָבער עס לערנט זיך
נישט. אַלץ וואָס ער האָט „געלערנט“ איז ווידער „איוב“ און
„קוהלת“. „הפּל הבל“ — הערט דוד שאַפיראַ, שוין נישט לייענענ-
דיק קוהלת, פילט עס, און צו דער זעלבער צייט פילט ער, אַז ער
איז הונגעריק, וויל עסן, ס'איז אים קאַלט. אַרויסגיין אויסערן
שטאָט, זיך אַוועקלייגן אויף אַ שטיין, שטאַרבן. גייט ער אַרויס
ווען-ניט-ווען אויפן דאָרף, בײַט אויס אַ חפץ אויף אַ ביסל עסן-
וואַרג, אַ ביסל טאַבאַק, און עסט, און רויכערט, און לעבט, און
טראַכט — שטאַרבן.

אויך היינט, אין דעם כּמורנעם טאָג, איז ער אַרויסגעגאַנגען
גען אויפן דאָרף, און דעם חפץ, וואָס ער האָט מיטגענומען אויפן
דאָרף צו פאַרהאַנדלען, איז געווען נחמהקעס אַ מאַנטל — דאָס לעצטע
וואָס ער האָט געהאַט צו פאַרקויפן. אַ טאַפּ קאַרטאָפּליעס האָט
ער געקראָגן דערפאַר מיט אַ ביסל מאַכאַרקע אַלס צולאָג. קומענ-
דיק אַהיים, אַ דורכגענומענער פונם פייכטן דרויסן, האָט ער
איינגעלייגט די הרובע, אַרײַנגעלייגט פיר קאַרטאָפּליעס צום בראַטן.
נעמענדיק די ערשטע קאַרטאָפּליע אין מויל האָט ער דערזען זײַן
נחמהקען אַ פינגל-יאַריקע אין אַ העל-ברוין מאַנטעלע, וואָס ער

הָאָט געבראַכט אַ מתנה קומענדיק אויף יום-טוב. דערזעענדיק זי, הָאָט ער דערפילט די קאַרטאָפֿליע שטייט אים אין האַלדז, ער קען ניט אַרונטערשלינגען זיין טאַכטערס מאַנטל, זיין טאַכטערס... לייב.

זינען געלעגן די קאַרטאָפֿליעס לעבן די פיס און דוד שאַ פיראָ הָאָט מיט פאַרלאָפענע אויגן געקוקט אין הרובע אַרײַן. דאָס פֿייער אין הרובע הָאָט זיך געמיניעט, געמיניעט הָאָבן זיך אויך די געשטאַלטן פאַר דוד שאַפיראַס אויגן. נחמהקע אַ פיצעלע, אַ קינד, אַ דערוואַסענע, און ווידער אַ קינד ווי זי זיצט בײַ אים אויף די קני, וויל איבערצײלן די האָר פון זיין באָרד, ווען די טיר הָאָט זיך געעפנט. ער הָאָט פאַמעלעך אַ קער געטאָן דעם קאַפּ, זען דעם ניט-געבעטענעם גאַסט, אָבער די אויגן, ערשט צוגענומען פון פֿייער, הָאָבן אין דער פינסטערניש קוים געזען אַ סילוועט פון אַ הויכן מענטשן.

דער „גוט נאַװנט“ וואָס קומט פון יענעם סילוועט קלינגט עפעס באַקאַנט. ערשט ווען די לאַנגע פיגור דערנענטערט זיך, טרעט אַרײַן אין שנין פון הרובע-פֿייער, דערקענט דוד ווער דאָס איז. די האַנט, נאָר-וואָס באַפֿרייט פון קין, ציט זיך ווידער אַהין, פינגער קניפן דאָס בערדל, און ווען דער אַרײַנגעקומענער שאַרט אונטער אַ קלעצל, לאַזט זיך אַרונטער בײַ דער הרובע קעגנאיבער אים, גראַבט זיך אײַן די האַנט אין באַק, די דלאַניע שטופט דעם קין אַרויף, די פינגער ריסן די באַק אויף אַרונטער, דאָס מויל זאָל זיך ניט יעפענען, ניט אַרויסזאָגן... איצט... ווען נחמהקע איז געזעסן אויף זינע קני... איז געקומען ער...

— קאַלט געוואָרן, — זאָגט „ער“.

דוד שאַפיראַס ברעמען הייבן זיך שווער אויף. פראַקאַפּ מיידט אויס דעם קוק, שטעקט שווער די האַנט אין קעשענע פון זיין לעדערן רעקל, ציט אַרויס אַ פודעלע פאַפיראַסן, עפנט עס אויף, דערלאַנגט דודן. דודס שווערער קוק רוט אויף די פאַפיראַסן, אמתע פאַפיראַסן, מיט גילדן, מיט טאַבאַק. די האַנט רירט זיך ניט. דער דערלאַנגער נעמט אַרויס אײַן פאַפיראַס פאַר זיך. טראַגט אונטער נעענטער דאָס שאַכטעלע. די האַנט טיילט זיך

אָפּ פון קין, די ציטערנדיקע פינגער גרייכן צום פושקעלע, און
אום אָפּצושטעלן דאָס ציטערן, נעמען זיי אָן אַ פּאַפּיראַס. פּראָקאָפּ
פּאַרמאַכט פּלינק! דאָס פּודעלע, שיקט זינע הוילע פינגער אין
הרובע אַרײַן, כאַפּט אַרויס אַ קויל, און וואַרפּנדיק זי אין דער
דלָאָניע הין און צוריק, פּאַררויכערט ער פּריער אַלײַן, נאַכדעם
טראָגט ער אונטער בייַדע דלָאָניעס מיט דער קויל צו דודן ער
זאָל פּאַררויכערן. פּאַררויכערט דוד, פּאַרציט זיך מיטן רויך, לאָזט
אים אַרויס, און פאַר זינע אויגן פּאַרציט זיך אַ רויך... ער זעט
ניט זײַן בײַזיצער, ער הערט אָבער:

— געוואָרן קאַלט, האָט זיך דער עולם גענומען גנבענען.
שטיי. — אָסטאַפּן שיר ניט דערהרגעט. געדענקט אָסטאַפּן?

— ממש...

— און וואָס טוט מען?

— הענג אויף אַ שלעס!

אָט די שפּאַט-ווערטער זינען אזוי אומגעריכט אַרויסגעפּאַלן,
אז פּראָקאָפּס לינקע וויע מיטן גרויען פּלעק האָט אַזש אַ פינטל
געטאַן. דאָס „בעלמע-אויג“ האָט אַ קוק-געטאַן אויף דודן. —
לאָוקאַ! (געשײט!).

— אָדער גאַר אַ לייוונט אַ גרויסן — דער גאַנצער וואַלד
באַלאָנגט צו די סאָוועטן!

— דער גאַנצער וואַלד באַלאָנגט צו די סאָוועטן! —
טוט פּראָקאָפּ אַ שניט, און דער שניט איז אַן ענדגילטיקער.
אַזוי איז עס.

— און טראַכים, יאַקים, יאַנקל, זיי באַלאָנגען ניט צו די
סאָוועטן?

— ווי ווער, — שדימלעך שפּרינגען פון די אויגן, טאַנצן —
דו? ער? יענער?

— אָבער קאַלט איז יעדן איינעם, און אז ס'איז קאַלט,
וועט מען באַדאַי קריכן אין פּייער אַבי זיך אָנוואַרעמען.

— דאָס איז אויך אמת. — בייַדע האָבן זיך דערזען בײַם
פּאַרקאַן פון געהילף-זאָוואַד.

— אָבער קריכנדיק אין פייער, קען מען גיכער זיך אָפּבריען
 ווי אָנוואַרעמען, מ'דאַרף געפינען אַן אַנדער וועג.
 — גיב וועט מען ניט גנבענען.
 — געבן? וואָס הייסט געבן? סתם געבן?
 — ניט סתם. אין וואָלד איז דאָ גענוג אַרבעט. קומט איי-
 נער, דאַרף האָפֿן — איז אַרבעט, האַק, קענסט ניט האַקן, לייג
 צונויף, פיר. דאָ גענוג אַרבעט.
 — אַרבעט איז דאָ, די צרה איז וואָס מ'טוט ניט, און אַז
 מ'טוט, איז אויך ניט ווי עס דאַרף צו זיין. פעלט אַ באַלעבאַט-
 שיע האַנט.
 דוד שאַפיראַ האָט שוין אויסגערויכערט זיין פּאַפּיראַס, דער
 רויך איז צעזייט, ער זעט שוין זיין מיטרעדנער, און דערזעענדיק
 אים האָט ער אויך דערזען נחמהקען אין יענעם שבועותדיקן פּאַרטאַג,
 און באַלד נחמהקען אויפן טויטן-בעט.
 — פּאַניע דוד!
 דוד האָט אויפגעצייטערט פון דעם טאָן אין די צוויי ווער-
 טער. נאָר ניט וועגן איר. ער זאָג נאָר ניט דערמאָנען איר נאָמען!
 פּראָקאָפּ האָט באַמערקט דעם צאַפּל, און, מאַדנע, ער האָט גע-
 וואָלט רעדן וועגן דעם, וועגן איר, דערקלערן עפעס, אָבער דודס
 צאַפּל האָט אים אָפּגעשטעלט, און ער שטויסט אַרויס די ווערטער:
 — קומט צו אונדז!
 דודס אַקסלען לאַזן זיך אַרונטער, אַ מאַסע איז אים אַרונ-
 טער פון די פלייצעס, אָבער אַזאַ מידיקייט אין זיי.
 — איר קענט דעם וואָלד בעסער ווי יעדער איינער, בעסער
 ווי איך. קומט, שטעלט זיך אַרבעטן.
 — ווו?
 — ווו איר ווילט, אין וואָלד, זאָוואָד.
 — אין וואָלד? — פרעגט איבער דוד — און ווער איז
 דאַרט באַלעבאַט?
 — באַלעבאַט איז דער וואָס טוט די אַרבעט גוט.
 — ניט געוואוסט דערפון. — אַזאַ שאַרפער שניידיקער שמייכל.

— איך ווייסט, — זאָגט פּראָקאָפּ, אַ קנייטש טוענדיק די
ליידיקע גילדע, — דאָ ביי אונדז שוואַרצע שאַף, אָבער ניט
אונדזער שולד. מיר רייניקן וויפיל מיר קענען, קיין בעסערע איז
ניט געווען. די בעסערע...

דוד האָט איבער די אָנצוהערעניש מיט אַ קוק. דער קוק
איז פּראָקאָפּן באַקאַנט. גענוי אזוי האָט אויף אים אַ קוק געטאָן
נחמהקע ווען ער האָט איר געגעבן אַן אָנצוהערעניש אויף איר
פּאָטער. דער טאָכטערס טאַטע. אַ שאַד, וואָס זיי... און אויפן אַלטן
אַ רחמנות...

— איז וואָס ?

דוד האָט געשוויגן. זינע ציין, געוונטע ציין, כאָטש ער
איז אַ זעכציקער שוין, האָבן געביסן אָט די אויבערשטע אָט די
אונטערשטע ליפּ. איצט, היינט, ווען ער האָט פּאַרקויפט איר מאַנטל,
געעסן אירע קאַרטאָפּליעס, איז „ער“ געקומען, געוואָגט קומען צו אים,
אים נאָכאַמאָל פּאַרשלאָגן אַרבעטן ביי זיי, ביי אים... אַרויסלאָגן,
אַרויסוואַרפּן! וואָן! און אפשר? אפשר אַ שטראַף פאַר די זינד
קעגן איר? ער קען ניט אויסלייזן מיט זיין טויט. אפשר אָפּקומען
ביים לעבן, אַרבעטן ביי אים, ער... פּראָקאָפּ און ער — ביידע
שותפים אין איר טויט. פּראָקאָפּ, פע—רע—קאָפּ, פּראַ-אדם. ניין,
פּראָקאָפּ איז ניט שולדיק. ער, דוד, דער טאַטע, ער איז שולדיק.
ער האָט געזינדיקט און ער דאַרף אָפּקומען. זיך שטעלן אַרבעטן
ביי זיי, ביי אים. עסן, קאַרטאָפּליעס. נחמהקעס מאַנטל; נחמהקע.
פּראָקאָפּ איז אויפגעשטאַנען, דוד האָט זיך אויך אויפגעשטעלט.
די שייך פון דער הרובע האָט ניט געגרייכט זייערע פּנימער.
פּראָקאָפּ האָט ווידער אַרויסגענומען אַ פּאַפּיראַס, געגעבן דודן
איינעם, דערלאָנגט אַ שוועבעלע צום פּאַרויכערן און ביי דער
שיין פון שוועבעלע זיך פליכטיק אָנגעקוקט איינס ס'אַנדערע. אַ
שווינדלענדיקע שיין, אַ אומרויקער קוק.

— איז וואָס ? — האָט פּראָקאָפּ איבערגעפרעגט.

— ווער איז איצט אין וואַלד ?

— זעלענאָף,

— זע—לען—קאָ ?

— אַ גוטער חבר. ער וועט פאַלגן וואָס איר וועט אים הייסן. איר וועט אים ניט דאַרפן, וועלן מיר אים צונעמען. פעלט אויפן זאוואָד אויך מענטשן.

— איך דאַרף קיינעם.

— גוט, — האָט פראַקאָפּ צוגעשטימט ניט אָן צעגערונג.

— און איך וועל קענען וויינען אין וואַלד?

— אַ הויז איז דאָ.

— מיטן זאוואָד האָב איך גאַרניט וואָס צו טאָן.

— מיטן זאוואָד, — האָט פראַקאָפּ געצויגן מיט באַהאַלטע=

נעם פעס שוין, — מיטן זאוואָד וועל איך זיך ספראַווען. — ער

האָט שוין צוריקגעקראַגן זיין רוקייט — איינער פאַראַכוויע איז

דער וואַלד. גייט עס? — פראַקאָפּ האָט דערלאַנגט די האַנט.

דוד שאַפיראָ האָט מער דערפילט ווי דערזען די אויסגע=

שטרעקטע האַנט, האָט פאַמעלעך אונטערגעהויבן זינע. ווען ער

האָט דערפילט פראַקאָפּס שאַרסטקע דלאַניע, די שטאַרקע פינגער

קלעמערן איין זינע, האָט ער אַזש פאַרמאַכט די אויגן פאַר ווי=

טאָג, און פאַר די פאַרמאַכטע אויגן האָבן פאַרבינגעשוועבט זיין

טאָכטער. ניט די טאָכטער וואָס ער האָט געזען ביי דער הרובע,

ניט די טאָכטער מיט ליב, קערפער, עפעס אַ שאַטן, אַ רוחניות.

אַבער אַ פנים זעט ער, און דער פנים, ער שטראַפּט ניט, מוסרט

ניט, געמעגט שווערן אַ שמייכל, אַפּשטעלן אָט דעם פנים. פראַקאָפּ

לאַזט אַרויס די האַנט, דער פנים איז פאַרשווינדן.

אויף מאַרגן האָט זיך דוד איבערגעקליבן אין וואַלד אַרײַן.

אַריבערפירנדיק זיין „פאַרמעגן“ איז ער געבליבן שטיין ביי דער

שאַפע ספרים: מיטנעמען? אַז לערנען לערנט ער סײַ ווי מער

ניט. ער האָט אַ עפן געטאָן אַ גמרא. די גרין=בלויע בלאַט האָט

אַ שימער געטאָן, די רויטע בוכשטאַבן „נדפס בסלאוויטע, בדפוס

שפירא“ האָבן אַ געשריי געטאָן, און דוד שאַפיראָ האָט באַשלאָסן—

די ספרים גייען מיט אים אין וואַלד אַרײַן.

דוד שאפיראָ איז פאַרשיכורט געוואָרן פון אַרבעט. דעם
 גאַנצן טאָג, פון זונען-אויפגאַנג ביז זונען-אונטערגאַנג, אין שניי,
 אין פראַסט איז ער געווען אויף די פיס אין וואַלד. קיין בוים,
 קיין קלאַק, קיין פויער, מיט אַדער אָן אַ שליסן, האָט ניט פאַר-
 פעלט זיין אויג. נאָכן טאָג אַרומגיין איז ער, אַ מידער, אַ געזע-
 טיקטער מיט אַרבעט, געפאַלן שלאָפן, און געשלאָפן אַ געזונטן,
 שווערן שלאָף. זינע באַקן האָבן זיך ווידער אויסגעפולט, געקראָגן
 אַ געזונטן, רויטן קאָליר. דאָס פאַרשפיצטע בערדל, ווייס ווי דער
 שניי אין וואַלד, איז געווען פֿיין אַרומגעשוירן, מער ניט די זע-
 קערעך אונטער די אויגן זינען ניט פאַרשווינדן, און די אויגן
 זינע, האָט ער געפילט, זינען שוואַכער געוואָרן. דוד שאַפיראָן
 איז געווען גוט. בלויו פון צוויי זאַכן האָט ער געליטן — פון עסן
 און פון דעם בוכהאַלטער.

עסן האָט פאַר אים געדאַרפט צוגרייטן אָסטאַפּס טאָכטער,
 פאַראַסקע, אַ מיידל פון אַ יאָר זעכצן, געזונט שפראַצט ממש פון
 די באַקן, דער קערפער אָטעמט מיטן ריח פון וואַלד. אַ יונגער
 בוים, מ'קען זען דער זאַפט שפּילט. דאָך האָט אָפּט פאַסירט, אַז
 ווען פאַראַסקע האָט דערלאַנגט צום טיש זאָל דוד דערזען פאַר זיך
 נחמהקען, און זינע אויגן האָבן שוין מער ניט געזען דאָס געריכט
 פאַר זיך. די געריכטן, ווידער, זינען ניט געווען לויט זיין געשמאַק,
 איז ער אָפּגעקומען מערסטנס מיט טרוקנס, און אַ לעפל געקעכץ. אָן
 אמת יידיש לעפל געקעכץ האָט ער געהאַט בלויו דאָן, ווען דבורה,
 די אַלטע גוטע דבורה, האָט געבראַכט אַדער געקומען און אָפּגע-
 קאַכט. די טעג זינען אָבער געווען זעלטענע. צו שווער געווען
 פאַר איר צו גיין פון שטאָט אין וואַלד. מיטן עסן איז ער, פונ-
 דעסטוועגן, ווי ס'ניט איז אויסגעקומען, אַ סך ערגער איז געווען
 דער בוכהאַלטער.

פון צייט צו צייט פלעגט אַרונטערקומען פראַקאָפּ אַ קוק
 טאָן וואָס טוט זיך אין וואַלד, זיך אָן עצה האַלטן מכוּח זאוואַד-
 ענינים. איז מען אַרומגעגאַנגען אין וואַלד, געשוויגן מערסטנס.

א קורצע פראגע, א קורצער ענטפער, א רעקאמענדאציע, א גוט= הייסונג אין עטלעכע ווערטער און ביידע האָבן פאַרשטאַנען, אַלץ איז אָפּגעטאָן געוואָרן. ווען דער בוכהאַלטער פלעגט אָבער קומען, איז פאַר דוד שאַפּיראָן געווען אַן אָפּקומעניש.

דוד שאַפּיראָן האָט פל=ימיו פּינט געהאַט בוכהאַלטעריע און בוכהאַלטערס. ער האָט געקויפט וועלדער — אַ קיילעכדיקע סומע, פאַרקויפט — דאָס זעלבע. געהאַקט וואַלד פאַר זיך, האָט ער געהאַט דעם וואַלד אויף די שפיץ פינגער זינע, און שפעטער, ווען ער איז געווען משגיח ביי די ראַפּאָפּאַרטס, האָט ער אַכטונג געגעבן אויף דער אַרבעט, אויפן געהילף, קיין זאך זאָל ניט גיין אין ניוועץ, קיין בראַק זאָל ניט זיין. מיט די געלט=חשבונות, די ביכער האָט ער ניט געהאַט וואָס צו טאָן. די ראַפּאָפּאַרטס, האָבן עס געוויסט און האָבן געהאַט זייערן אַ מענטשן דערויף. קיווע, דער בוכהאַלטער פון זאוואָד, האָט, אייגנטלעך, געהאַט ווינציק וואָס צו טאָן מיט דוד שאַפּיראָן. ער האָט בלויז באַדאַרפט איבער=קוקן די צעטעלעך וויפיל געהילף מ'האַט אַרויסגעפירט פון וואַלד, און נאָך קלייניקייטן, אָבער יעדעס מאָל וואָס ער איז אַרונטער=געקומען איז פאַר דוד שאַפּיראָן געווען אַן אָפּקומעניש. קיווע מיט זיין „דוואַיאַיאַ איטאַליאַנסקאַיאַ בוכהאַלטעריאַ“, אויסגע=לערנט דורך קאַרעספּאָנדענץ, האָט זיך געטיילט אי אַ רוס, אי אַן איטאַליענער און אַ דייטש דערצו; קורץ, אַ געבילדעטער מענטש. געקומען אין וואַלד, האָט ער זיך צעלייגט מיט זינע „פאַפּירן“ און דוד שאַפּיראָן האָט באַדאַרפט שטיין פאַר אים, ענטפערן אויף פראַגן, וועלכע האָבן גאַרניט געדאַרפט געפרעגט ווערן. האָט דוד שאַפּיראָן אַמאָל פאַרביסן די אונטערשטע לייפ, אַמאָל די אייבער=שטע, ביז איין מאָל, ווען אָנשטאַט פאַרביסן די לייפן האָט ער זיי געעפנט. געשען איז דאָס גאָר איינפאַך, קיווע דער בוכ=האַלטער האָט זיך געווענדט צו אים: זאָגט נאָר, בירגער שאַפּיראָן... — איך בין דיר ניט קיין בירגער, — האָט דוד אַ זאָג געטאָן און אַריינגעשטעקט די הענט אין די קעשענעס צו פאַר=האַלטן אַ פּעס=ציטערניש.

קיווע האָט זיך לכתחילה באַליידיקט און עטוואָס דער-
שראָקן פאַר דעם טאָן, פאַר דעם קוק, וואָס דער אַלטער האָט
אים געגעבן. ער האָט זיך אָבער גלייך געכאַפט און מיט אַ צי-
נישן שמייכל געענטפערט: איך קען דאָך אייך ניט רופן חבר
שאַפיראַ.

— ניין, דאָס קענסטו ניט, — האָט דוד שאַפיראַ געענט-
פערט אויסערלעך רויק. — דאַרפסט מיר ניט רופן אויך, און אַז
איך וועל דיך דאַרפן, וועל איך דיך רופן, שיקן נאָך דיר, און
איצט גיי! — די האַנט, עטוואָס ציטערנדיק, האָט געוויון צו
דער טיר. — די מינוט! דיין זוואַניע זאָל דאָ מער ניט זיין!
קיווע האָט זיך באַקלאַנגט פאַר פראַקאָפּן, יענער האָט אים
אויסגעהערט מיט אַן ערנסט פנים. אַ פאַר מאָל האָט די וויע מיטן
גרויען פלעק אַ פינטל געטאָן, און ווען קיווע איז פאַרטיק גע-
וואָרן מיט זיין קלאַגע, האָט אים פראַקאָפּ קורץ געענטפערט:
— יעדער סאָלדאַט ביי זיין האַרמאַט.

— וואָס מיינט ער?

— דוד שאַפיראַ זיין אַרבעט ווייסט, און קיווע דאַרף
וויסן זיין אַרבעט, דאַרף ניט דרייען דעם אַלטן אַ היטל צוליב
גאַרנישט.

— וואָס הייסט גאַרנישט? ער דאַרף איבערקוקן די צעטל-
לעך? די אַרבעט=שטונדן?

— יאָ, דאָס דאַרפסטו.

— און ווי אַז פּעלט אַ צעטל?

— דוד שאַפיראַ איז ניט קיין קאַנצעליאַרסקע שטשור,
קיין צעטלעך עסט ער ניט. קריצסט ציפּערן, קרייז און באַלאַ-
גורע ניט.

דער אמת איז, פראַקאָפּ, אַ וואַלד=מענטש פון קינדווייז אָן,
האָט אויך פּינט געהאַט בוכהאַלטערס און אַנשטאַט רעכענונג-
פירער האָט ער געטראַכט וועגן זיי ווי ציפּער=קריצער, פען=שט-
פער, מערידאַליניקעס, טויגעניכטסן, ניקטשאַמני. ביכער דאַרף מען
פירן, פאַרשטייט זיך, נו, זאָלן זיי. אָבער וואָס דערגייען זיי מענטשן
די יאָר? צעטלעך גיב זיי. אַרבעטן, ניט אַרבעטן, דאָס איז

גארניט, דער עיקר — צעטעלעך. ניט איין מאָל האָט ער שוין דעמזעלבן קיווקען געוואָלט שיקן צו אַלדי רוחות. בלויז קוקן אויף אים ווי ער פאַרשניצט אַ בלענפען ווערט ניט גוט. פינף מינוט נעמט אים פאַרשניצן אַ בלענפען און נאַכאַמאָל אזוי פיל פאַטערט ער אויף באַטראַכטן דעם שפּיץ, זיך שפּיגלען אין אים. אַ ריטואַל אַ גאַנצער. נו, ער האָט אים ניט געשיקט, און דער אַלטער... פּראָקאָפּ האָט אַ שמייכל געטאָן. אַ בורזשוי אַ געוועזענער, אָבער אַן אמתער וואָלד-מענטש. ווען ער קריגט אים נאָך אַריבער אויפן זאוואָד. באַלד פּרילינג...

ווען די וועגן האָבן אָנגעהויבן לאָזן, דאָס פירן איז געוואָרן אַרץ שווערער, פויערים האָבן שוין גענומען קוקן מער אויפן פעלד ווי אין וואָלד, איז דוד שאַפיראַ געבליבן כמעט אָן אַרבעט. ער איז נאָך אַרומגעגאַנגען אין וואָלד, אָבער דאָס איז שוין געווען מער אַ שפּאַציר ווי אַרבעט. די רעיונות, וועלכע זייגען אַנטלאָפּן בייטאָג, ווען ער האָט געאַרבעט, זיך באַהאַלטן אין די נעכט, ווען ער איז אַ מידער געשלאָפּן, האָבן זיך איצט גענומען אַרויסגנבענען פון זייערע באַהעלטענישן. ער מוז אַרבעטן, אַרבעטן שווער דעם גאַנצן טאָג, כדי ער זאָל ניט טראַכטן בייטאָג, ניט וואַכן ביינאַכט. אָט אין דער זשענדעקייט נאָך אַרבעט האָט אים פּראָקאָפּ געכאַפט נאָך דער מעשה „קיווע“.

— נו, וואָס הערט זיך?

— שטיל. ניטאָ וואָס צו טאָן. איך הייב שוין אָן קלערן

וועגן...

— גיין אויפן זאוואָד, — האָט פּראָקאָפּ דערענדיקט פאַר אים מיט אַ אינערלעכער צופרידנקייט פון נעמען „מיט שטורעם“. דוד האָט אויף דער אַטאַקע זיך ווירקלעך ניט געריכט. — אויפן זאוואָד? — די פינגער האָבן אַ גיי-געטאָן איבערן בערדל. — דאָרטן זיצן ביי דיר צופיל בוכהאַלטערס. פּראָקאָפּ האָט זיך האַרציק צעלאַכט. — נו, וועגן דעם דאַרף ער זיך ווינציק וואָס קימערן. אויפן זאוואָד מיינט ניט זיצן און קוקן אויף קיווען ווי ער קראַצט זיינע ציפּערן.

— געמיינט, ער איז איינער פון אייערע.
— ווו פון אונדזערע? א ציפער=קראצער. איר דארפט גארניט
האָבן צו טאָן מיט אים. דאָס וועט שוין זיין מיין פאָרגעניגן.
וואָס איר וועט דארפן זען, איז — בראַק. גייט לעצטנס צופיל
בראַק.

— וועמעס שולד?

— וועמעס! אַלע! אַלץ! די אַרבעטער, דאָס געציג, די...
צוויי וואָלד=מענטשן האָבן זיך צערעדט און דער סוף
איז געווען, אַז דוד שאַפיראַ איז אַריבער פון וואָלד אין זאָוואָד.
ווינען איז ער געבליבן אין וואָלד. ער וועט בעסער גיין יעדן
טאָג צו און פון דער אַרבעט איידער ווינען אין שטאָט.
די שטאָט האָט דאָס ערשטע מאָל זיך באַוויזן צו אים אין
דער געשטאַלט פון יאַסל זיסלס דעם מעקלער. צו פאַרמיידן
בראַק האָט מען געמוזט האָבן נייע זעגן, העק, אַנדערע אינסטרומענטן
מענטן. דוד האָט צוזאַמען מיט פּראָקאַפּן אויסגעאַרבעט אַ צעמל
און געהייסן האָט עס, אַז פּראָקאַפּ וועט עס שוין קריגן פון
צענטער.

אַ וואָך נאָך אַ וואָך איז אַוועקגעגאַנגען און פון צענטער
איז גאַרניט געקומען. דוד האָט געמאַנט און פּראָקאַפּ, וואָס האָט
פונקט ווי דוד געוואוסט ווי נויטיק מ'דאַרף די אַלע זאַכן, פונקט
ווי ער געוואָרט אויף זיי, אפשר נאָך מער — האָט זיך געשעמט
פאַר דודן און איז געווען שטאַרק אין פעס אויף אים פאַר
זיין מאַנען. פּראָקאַפּן האָט זיך געדוכט, דער אַלטער מאַנט אַזוי
שטאַרק, ווייל אין דער אמתן טוט אים הנאה, וואָס „זיין“ פּראָ-
קאַפּס, צענטער שיקט ניט, לאַכט פון אים מיטן צענטער אינאיינעם.
און פון צענטער איז פאַרט ניט געקומען. דערפאַר איז אָבער גע-
קומען יאַסל זיסלס און פאַרגעלייגט פּראָקאַפּן צו קריגן אַלץ, אין
וואָס דער זאָוואָד נייטיקט זיך. אַלץ וואָס ער דאַרף איז אַ פאַפּירל
פון אים, פון „גלאַווליעס“.

פּראָקאַפּן האָט אויסגעהערט, באַטראַכט דעם מעקלער. ער
איז אים ניט געפעלן געוואָרן, גאַרניט געפעלן געוואָרן, נאָך
ווינציקער איז אים געפעלן געוואָרן דער עסק, וואָס אַפעס

א מעקלער וועט יא קריגן, ווען ער, דער זאוואָד, קען ניט קריגן.
אָבער זעגן דאַרף מען. אפשר? זאָל דער אַלטער אויפהערן
מאַנען. אַ פּרעג טאָן דעם אַלטן, ער מוז דאָך קענען דעם פאַרשוין.
— ווער, זאָגסטו? — האָט דוד שאַפיראַ מיט שטידעס
איבערגעפרעגט. — ער האָט זעגן? הער, פּראָקאָפּ, מיט ק' יי נע
גנבים זאָלסטו קיינמאָל ניט האַנדלען.

— און מיט גרויסע? — אַ שמייכל אין דער פּראַגע.

— מיט גרויסע? ביי אונדז, יידן, איז דאָ אַ ווערטל: אַז
מ'דאַרף דעם גנב, שניידט מען אים פון דער תּליה. דער גנב איז
אַ גרויסער, ווייל מ'זאָל וועלן אַלע קליינע גנבים הענגען, וואָלט
דער וואָלד ניט געסטאַיעט.

— אַ קלוגער ייד, — האָט פּראָקאָפּ אַ טראַכט געטאָן, ניט
אָן דער באַווינדערונג פון דעם פשוטן מענטשן פאַר אַ „קאַפּ“
מענטש, און דעם וואַרטנדיקן יאָסל זיסלס אַ זאָג געטאָן:

— פּראַוואַליוואַי!

— וואָס?

— גאַרניט. טראַג זיך אָפּ, ביז די פיס טראַגן נאָך.

פּראָקאָפּ האָט נאָכדעם טאַקע געקויפט ביי דעם זעלבן יאָסל
זיסלס אַרץ וואָס ער האָט פאַרגעלייגט, וואָס ער האָט געוויזן, אַז
ער האָט צו געבן גלייך, שוין. ער האָט געוויסט, אַז ער צאָלט
אַ געשוואָלענעם פּרייז, דאָך איז ער געווען צופרידן, וואָס ער
האָט דעם פאַרשוין קיין „פּאַפּירל“ ניט געגעבן. זיך געווינדערט,
ווי דער נפש האָט געקראַגן די סחורה, און זיך דורכגעשמועסט
וועגן דעם מיט חבר ליאָווען. דעם אַלטן האָט ער געזאָגט, אַז
ער האָט סוף-פּל-סוף געקראַגן פון צענטער. אַ ברירה האָט ער
געהאַט? האָט ער אים געגלויבט? ווער ווייסט? קען אים שוין
אזוי לאַנג, און קען אים נאָך אַרץ ניט. אַ פאַרשלאָסענער מענטש.
ער קער זיך מיט קיינעם ניט אָן, חוץ אפשר מיט דער דבורה.
מוזן פירן אַ ליבע די צוויי אַלטיטשקע. ווי זי טראַגט אים דאָס
טעפעלע יעדן טאָג. פּראָקאָפּ שמייכלט.

דבורה האָט טאַקע געטראַגן דאָס טעפעלע צו דודן יעדן
טאָג, און אַ שבת אָדער אַ זונטאָג פלעגט זי נאָך אַמאָל קומען

צו אים אין וואָלד, צוראַמען אַ ביסל, אָפּקאַכן דאָרטן מיטאַג און
עסן מיט אים צוזאַמען. אין איינעם אַ זונטאַג אַזאַ האָט דוד,
נאָך אַ לאַנגן קוקן אויף דבורה, אַ פּרעג געטאָן:

— ווי אַלט זייט איר, דבורה?

דבורה האָט זיך אַ ביסל פאַררויטלט, און אויסמינדליק
אַן ענטפער געפרעגט:

— איך? אַנטקעגן וואָס פּרעגט איר דאָס?

— אַ, — האָט דוד ווי חלומענדיק געצויגן, — מיר איז
אינגעפאַלן, כ'האַב אַ טראַכט געטאָן פון אַמאָל. איך קען אייך
שוין אַזוי לאַנג.

— אַזוי לאַנג. ניט מער זאָלן מיינע שונאים קרענקען.
וואָרט, ווען איך בין אָנגעקומען צו אייך, בין איך אַלט געווען
אַ יאָר דריי-און-דרייסיק. יא, דריי-און-דרייסיק. און אפשר צוויי-
און-דרייסיק. אין דעם ערך. נחמהקע, אונדז צו לענגערע יאָר,
איז דאָן געווען אַ קינד פון אַ יאָר...

דבורה האָט נאָך גערעכנט די יאָרן און דודן האָט אַ קלאַפּ
געטאָן אין קאָפּ: נחמהקע, אונדז צו לענגערע יאָר. אָט וועגן איר
האָט ער עס געטראַכט, ווען ער האָט געפרעגט דבורה וועגן
איר עלטער.

— מיר דאַרפן זיין כמעט אין איינע יאָרן, — האָט דבורה
צוזאַמענגערעכנט.

— ניין, איר מוזט זיין אַ סך יינגער. איך בין דאָך שוין
זויס, אַלט.

דבורה האָט אַ שאַר געטאָן די האָר אונטער דער קאָסינקע. —
גייט שוין, גייט, איר ווייסט, רב דוד, כ'האַט זיך אָפטמאָל גע-
חידושט, פאַרוואָס איר האָט ניט חתונה געהאַט.

— דאָס זייט איר שולדיק. איר זייט געווען אַ מאַמע צו
איר, און קיין שטיפּמאַמע האָב איך ניט געוואָלט אַריינברענגען.

איבער דבורהס פנים האָט זיך אַ רויטקייט צעגאַסן.
— און איצט? — האָט זי אַ פּרעג געטאָן, ניט קוקנדיק
אויף אים.

דוד שאַפיראַ האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט.

— שוין מיין וועלטל אַפּקומען צווי. נאָך אַ פּאַר יאָר...
— גייט שוין, גייט, רב דוד, איר ציט אויף זיך אַרויף די
עלטער מער ווי עס איז. לייטן דענקען, איר...

— לייטן דענקען? וועגן מיר?
— נו יאָ, איר מיינט, אַ וועלט שלאַפט? דאָ אַנומלטן באַ-
געגנט מיך איינער, איך וויל אייך ניט זאָגן ווער, פרעגט ער מיך
וואָס איר מאַכט, וואָס איר טוט. זאָג איך אים, לאַכט ער. ער
לאַכט, למאָי איר זיצט און טוט גאַרניט.
— איך טו גאַרניט?

— ער האָט געמיינט געשעפט, האַנדלען. אלע, זאָגט ער,
האַנדלען, און איר...

— הערט, דבורה, איר ווייסט דאָך, איך בין ניט פון זיי-
עריקע, וועל שוין שטאַרבן אזוי, אָבער איין זאָך זאָלט איר
וויסן — מיט גנבים האַנדל איך ניט, האָב קיינמאָל ניט געהאַנדלט.
דוד שאַפיראַ האָט זיך אזש אויפגעהויבן פון אַרט, גע-
נומען אַרומשאַפּען.

— איך גיב אייך בלויז איבער וואָס יענער האָט מיר געזאָגט.
דוד שאַפיראַ האָט זיך אָפּגעשטעלט:
— איך פרעג אייך ניט ווער דער יענער איז, נאָר איר
הערט, ווען ביי יידן זאָל אַ מסור ניט זיין דאָס ערגסטע פונם
ערגסטן, וואָלט איך אייך געזאָגט: גייט און פאַרמסרט אים. אָבער
מ'דאַרף ניט, פאַסקודנע, זאָל ער איבערגיין אויף אַנדערע הענט,
איך וויל אייך אָבער בעטן, דערציילט עס מיר ניט, איך וויל ניט
וויסן דערפון.

— אַניט זאָג איך דען?
דבורה האָט זיך אויפגעגעסן אַ לעבעדיקע, למאָי זי האָט
געפאַלגט איר לייבציען, דאָס איבערגערעדט פאַר דודן. אָבער אז
יענער איז צוגעשטאַנען ווי אַ קלעק. וואַרט, זאָל ער זי איצט
אַ פרעג טאָן, וועט זי צו אים אויסלאָזן איר גאַנץ שווער ביטער
האַרץ. האָט איר געפעלט צרות.

— און לייבציע האָט טאַקע געפרעגט:
— געזען איינער אַלטן?

— געזען, וואָס? —
 — גאַרניט, איך פרעג אַזוי.
 — פּרעגסט אַזוי. מיינסט, איך ווייס ניט? איך ווייס.
 — וואָס ווייסט איר? — האָט לייבציע האַלב שפּאַסיק, האַלב
 פאַרדעכטיק געפרעגט.
 — כ'ווייס, ביסט אויסן געווען, איך זאָל אויסגעפינען עפעס
 פאַר דיר.
 — און אַז פאַר מיר?
 — הערסטו, לייבציע, מיינ אַלטער איז נאָך טויזנט מאָל
 בעסער פון די נע יונגע.
 — הערסטו!
 — יאָ, יאָ, טויזנט מאָל לייטישער. מיט גנבים האַנדלע
 ער ניט.
 — ווער זאָגט דען, אַז יאָ? — האָט לייבציע מיט אַ קוים
 באַמערקבאַרן שמייכל געענטפערט.
 — און גערעדט צו אייך האָט מוני, — האָט לייבציע צו=
 געגעבן אַזוי, מיר ניט, דיר ניט.
 דבורה האָט דערפילט געפאַר.
 — פון וואַנען ווייסטו?
 — זעט איר דאָך, איך ווייס, מוני, האָ?
 — יאָ, וואָס איז דען?
 — גאַרניט, וואָס זאָל זיין.
 דבורה האָט פאַרשנדיק געקוקט אויף לייבציען. ער האָט
 זיך אויפגעוויבן.
 — איר ט'פאַרשליסן די טיר, כ'וועל אפשר ניט קומען
 בעכטיקן.
 דבורהס אומרוקייט איז געשטיגן. זי האָט שוין געוויסט,
 וואָס דאָס מיינט. אַלע „אַפּעראַציעס“ ווערן געמאַכט ביינאַכט.
 אָבער פאַרוואָס האָט זי מורא פאַר דודן אין פאַרבינדונג מיט
 לייבציעס ניט קומען, מיט מונין, האָט זי ניט געקענט באַגרייפן.
 זי האָט ניט געוויסט, אַז ביי לייבציען אין קעשענע איז שוין
 געלעגן אַ טאַלאַן אַרויסצוגעבן צוויי וואַגאָן שפּאַלן פון וואַלד.

און אויפן צעטל איז געווען אונטערגעשריבן דוד שאַפיראַן.
דאָס האָט דבורה ניט געוואָסט, פונקט ווי לייבציע האָט ניט גע-
וואָסט, אַז די חתימה איז ניט געווען פון דוד שאַפיראַס האַנט.
ווען די שלחות מיט דבורה, אויף וועלכער מוני האָט סײַ-
ווי געלייגט ווינציק האַפּענונג, האָט זיך אויסגעלאָזט מיט גאַרניט,
האָט זיך מוני געווענדט צו קיווקע דעם בוכהאַלטער. יענער
האָט פאַרוואָרפן מיט הענט און פיס: ער רעדן מיט דוד שאַפיראַן!
מיט אַט דעם... אַלטן מטורף, דעם דל גא, דעם פאַרריסענעם
קבצן! קיינמאַל ניט!

— רעדן טאַקע ניט, — האָט מוני מיט אַ קלוג שמייכעלע
געענטפערט. — אָבער זײַן חתימה קריגן?

— ווי קען ער? אַז ער רעדט ניט.

— אָבער שרייבן שרייבסטו דאָך. האָסט דאָך הויך, דוואַי-
נאַיאַ איטאַליאַנסקאַיאַ בוכהאַלטעריאַ" געלערנט אויך קאַליגראַפיע...
— דאָס מיינט ער?

— איך מיינ, דו קענסט האַבן צען דאָלאַר. עכטע אַמערי-
קאַנער צען דאָלאַר. קען דיר אַפילו געבן אַן אַדערויף. אָבער מ'מוז
דאָס מאַכן וואָס גיכער, און וואָס בעסער. זעלענאַק קען דעם
אַלטנס אונטערשריפט. עס מוז זײַן גענוי, פאַרשטייט? —
קיווע האָט פאַרשטאַנען, דאָך האָט ער זיך געקווענקלט, —
און ווי, אַז מ'וועט זיך פאַרשיטן?

— בהמה! איז שוין מוני אין פעס געוואָרן, — פאַרוואָס
זאָל מען זיך פאַרשיטן?

דער פעס זײַנער, זעט ער, האָט ניט אַזוי געוויקט אויף
קיווען, גייט ער נלייך אַריבער אויף אַ שפּאַסיקן טאַן.

— און אַז זיך פאַרשיטן וואָס האָסטו מורא צו האַבן? מײַן
שטוב שטייט פון ווייטן, איך ווייס ניט וואָס טוט זיך בײַ לײַטן.
דאָך ניט דײַן נאָמען, רעדסט דאָך אַפילו ניט מיט אים. ווער עס האָט
געשריבן, דעם וועט מען פאַרשיבן. נאַ, דאָ האָסטו אַן אַדערויף,
אָבער...

— אײַ, דער מוני! אַ ממזר! — האָט קיווע אים מקנא גע-
ווען, שוין געפילט דעם שאַדנפרייד פונם אַלטנס אַרײַנפאַרן, און

באָד אַ שרעק: און ווי אַז... ניין, ווי קומט ער? ווי האָט ער
געזאָגט, מוני: ווער עס האָט געשריבן דעם פאַרשיבן, און ער
האָט דען געשריבן? וואַרט...

צוויי בויגן פאַפיר האָט קיווע פאַרדראַקעט מיט דער אונט-
טערשריפט, דוד שאַפיראַ, און באַטראַכטנדיק זײַן האַנטווערק, איז
ער געבליבן אַ צופרידענער, געשמייכלט און צו דער חתימה דוד
שאַפיראַ גערעדט:

— און טויזנט קאַליגראַפן וועלן עס דערקענען? דער אַל-
טער תרח אַליין וועט עס ניט דערקענען. האַ, וואָס זאָגט איר,
בירגער דוד שאַפיראַ, אַינער פּתב?

פון דעם האָט לייבציע ניט געוואוסט, און צווישן די אַרעס-
טירטע צוואַנציק מענטשן איז אויך געווען דוד שאַפיראַ. דערפאַר
אַבער האָט געפעלט מוני גערשטיין. נאָך אינדערפרי האָט ער
געקראָגן אַ ווונק פון נאַדיען, אַז „עמיצער“ קומט פון צענטער מיטן
אַוונט-צוג. דאָס איז געווען אַ גענוגנדיקע אַנצוהערעניש פאַר מוני,
ער זאָל איבערלאָזן די שפּאַלן פאַר זײַן שווער ווי אויך די ווייב
זיינע. מיט זיך האָט ער גענומען בלויז די צוויי הונדערט אַמע-
ריקאַנער דאָלאַר, וואָס זיינען געווען פאַרגראָבן אין אַ וואַזאָנע,
און עטלעכע טויזנט רובל פון אַ קישן. ער האָט געוואוסט, אַז
ערגעץ-וווּ ליגן נאָך דאָלאַרן, אַבער צו לאַנג זוכן, האָט ער גע-
פילט, קען ער ניט.

— זאָלן זיי זיך ווערגן דערמיט! — האָט ער ברייטהאַר-
ציק אַוועקגעשענקט דאָס געלט זײַן שווער און ווייב, זיך אַרויס-
געשאַרט פון הויז, פון שטאָט, און ניטאָ מוני, ווי אין וואַסער
אַרײַן.

10

סמאָדאָראָוו איז געגאַנגען כּאָדאָראָם. פון די צוואַנציק
אַרעסטירטע האָט מען צוועלף אָפּגעפירט קיין קיעוו און סמאָל-
דאָראָוו האָט באַשטימט, אַז מ'האָט זיי אָפּגעפירט צו דער תּלּיה.
בני, זיי" איז דאָך וואָס עפעס — ליקווידירן. אַ וואָך און צוויי —
די צוועלף אַרעסטירטע האָט מען נאָך ניט אויפּגעהאַנגען, זיי

זינען אָבער אויך ניט געקומען צוריק. אַ פּאָר ווייבער פון די אַרעסטירטע, די וועלכע זינען אין טאָג-טעגלעכן לעבן, געגאַנגען אין די הויזן, האָבן זיך אוועקגעלאָזט קיין קיעוו. — פּאַרלאָזט זיך אויף שיינדל דער מוטשניטשקע, זי קען אָנשפּאַרן צום קיסר אַליין, — האָבן זיך סמאָלדאַראָווער באַלע-באַטיים געטרייסט.

זינדל מעמציס, דער לץ פון שטאַט, האָט זיך דערבײַ גע-וויצלט:

— צום קיסר אפשר יאָ, צו ניקאַלאַיען, איר ווייסט דאָך, פּראַמאַיע סאָאָבטשעניע.

דער וויץ האָט ניט נאָר ניט אויסגענומען ביים עולם, מ'האָט נאָך זינדלען געשענקט אַ קוק, וואָס האָט געדראָט:

— פּאַרמאַך דיין מויל, דו...

אַן אויגן-בליק, און דאָס דראָענדיקע אינם קוק ציט זיך צוריק, באַהאַלט זיך. עס שווימט אַרויס פּאַרדאַכט: ווער ווייסט? אפשר איז ער איינער פון זייערע, אַ סעקסאַט. אַז מ'איז ניט זיכער מיט די אייגענע קינדער. האָבן סמאָלדאַראָווער יידן אויסגעמיטן צו ריידן, געוואָרט שיינדל די מוטשניטשקע זאָל מיט-ברענגען די אַרעסטירטע, און אויב ניט, איז כאַטש אַ ידיעה וועגן זיי.

שיינדל די מוטשניטשקע, אַ קורצע, דיקלעכע ווייבל, זומער און ווינטער אָנגעטאָן אין אַ גרויען מאַנטל, איבערגעגאַרטלט מיט אַ ברייטן פּאַרטעך — אַ זעקל מעל איבערגעבונדן אינמיטן — איז געקומען צוריק פון קיעוו און ניט זי האָט מיטגעבראַכט די אַרע-סטירטע, ניט זי האָט זיך ערגעץ דערשלאָגן. מ'האָט זי אין ער-געץ ניט צוגעלאָזט, אַפילו איר מאַן האָט זי ניט געזען, אָבער געפאַרן צוריק אַהיים איז זי ניט אַזוי דערשלאָגן ווי אין פעס. זי וועט... און שבת, ווען מ'האָט געהאַלטן בײַ אויסגעמען, האָט זיך די קליינע, קיילעכדיקע ווייבל אַ קוילער געטאָן אין בית-מדרש אַרײַן, פון טיר גלייך צום ארון-קודש, און מיטן פנים צום עולם, די אַרעמס אויסגעצויגן איבערן ארון-קודש, האָט זי גע-שריען:

— זי וועט ניט לאָזן אויסנעמען די הייליקע תורה! זי וועט ניט לאָזן ליינען! קהל מוז עפעס טאָן פאַר איר מאַן, פאַר די אַנדערע.

איז אין בית-מדרש אַנטשטאַנען אַ „אי-אַ-נו... אישה“... און באַלד אַ טומל, פריי און ניט געצאַמט פון דעם „העברעיִשן“ אי-אַ-נו, אָבער דער טומל איז איבערגעדעקט געוואָרן פון אַ געוויינ, וואָס האָט זיך אַרײַנגעריסן דורך די פענסטערלעך פון דער הייל, פון דער ווייבערישער שול, און די מענער זײַנען שטיל געבליבן.

— טאָ וואָס ווילסטו? — האָט געפרעגט ישראל גיציס דער בעל-קריאה, ניט קוקנדיק אויף איר.

איצט האָט שיינדל די אויבערהאַנט. די שוואַרצע אויגן, פריער פּייכט, אָט-אַט לויפן זיי איבער, קוקן איצט מיט אַ טרום-קענעם גליי. די שיטערע שוואַרצע וואָנצע אויף דער אויבער-שטער ליפּ בערשטלט זיך.

— איך וויל, אַז קהל זאָל עפעס טאָן!

— עפעס טאָן, — האָט זיך אַ מורמל איבערגעטראָגן. — גרינג צו זאָגן.

שיינדל האָט איבערגעכאַפט דעם געמורמל, און אַן אויפגע-רעגטע שרײַט זי שוין ווידער:

— פאַר קהל איז קיין זאַך ניט צו שווער! קהל קען אַלץ! — מיט דעם געשריי האָט זיך אויסגעשעפט איר שטאַרקייט. פון איר שרײַ-שוואַל פאַלט זי אַרונטער אויף אַ תחינה-טאָן: משטיינס געזאַגט, וואָס קען איך, אַ שוואַכע אישה, אויפטאָן, אָבער איר, איר... קלייבט אויס מענטשן, זאָלן זיי לויפן, זיך משתדל זײַן, זאָלן זיי... דאָ האָט זי זיך צעוויינט.

— גיין זיך משתדל זײַן! און צו וועמען?

— צום אייניקל, ימח שמו, — האָט שיינדל דורך טרערן אַרויסגעשריען.

— וואָס? וואָס האָט זי געזאַגט?

— ער, ער, דער ימח-שמוניק, ער איז דאָס דער גאַנצער מאַכער. מהאָט מיך ניט צוגעלאָזט צו אים, אים ניט אָנגעשטאַ-

נען, — האָט שוין שיינדל געשניצט די נאָז. — יידן, האָט
רחמנות, ראַטעוועט זיי!

יידן האָבן זיך איבערגעקוקט. איינער דעם צווייטן שטום
געזאָגט: נו, האָ, אַ וועלט! בלויז זינדל דער לץ האָט, ווי זיין
שטייגער, געפרוּווט זאָגן אַ וויין: נו וואָס, פאָרן צו אַרעלע
רב שליאַמקעס זיך פראַווען.

— הער אויף מיט דינע חכמות! חכמה זיך! — האָט
אים אַ ייד מבטל געמאַכט מיט דער האַנט און זיך געלאַזט צום
רעדל אַרום שיינדלען. זי איז שוין אָפגעגאַנגען פון ארון-קודש
און דערקלערט דעם עולם, ווי אזוי זי האָט זיך דערוווסט וועגן
דעם, אַז דער אויספאַרשער איז ניט קיין אַנדערער, ווי „אונדזער
אייניקל“, אַרעלע, אַ בראַך צו זינע יאָר. זיך דערפרייט, פאָרט
אַן אייגענער מענטש. נו האָט מען זי אַפילו ניט צוגעלאַזט צו
אים, אים ניט אָנגעשטאַנען, אַ פינסטער יאָר אויף אים.

אַרעלע, דאָס „אייניקל“ פון רב מרדכי לע און אַ נאָמען
נאָכן גרויסן רב אַרעלע, איז דאָ אין סמאָלדאָראָוו געבוירן גע-
וואָרן ביי זיין טאַטן רב שליאַמקע. דאָ אין סמאָלדאָראָוו גע-
לערנט, פריער ביי רב מענדל דעם מלמד, נאָכדעם פאַר זיך אַליין
אין טאַטנס, רב שליאַמקעס שול. דער טאַטע, אַליין ניט קיין צו
גרויסער לַמדן, האָט געקליבן נחת פון זיין געראַטענעם זון, דעם
בכור, געהאַפט, אַז איבער הונדערט און צוואַנציק יאָר וועט ער
פאַרנעמען זיין שטול. מלחמה-צייט, ווען רב שליאַמקע, ווייט
נאָך פון הונדערט און צוואַנציק, אין די זעכציקער ערשט, האָט
דערפילט, אַז ער איז ניט מיט אַלעמען און אַ טראַכט געטאָן
וועגן זיין שטעל-פאַרטרעטער, איז ער שוין ניט געווען אזוי זי-
כער מיט זיין בכור, אַרעלען. ניט איין מאָל האָט ער אים שוין
געכאַפט מיט אַ טריף-פּסול, און זיין גאַנצע אויפפירונג... אַ רויך
האָט זיך געצויגן פאַר רב שליאַמקעס אויגן, דעם רויך האָט ער,
דוכט זיך, געזען אין איינעם אַ שבת, געצויגן האָט ער זיך פון
אַרעלעס חדר. ביי, ער האָט דעם רויך ניט געזען. עך-עך-עך,
מנאָ! רב שליאַמקע האָט זיך געמוזט צופרידנשטעלן מיטן ייב-

גערן, יאָסעלען. ניט אזאָ למדן, אָבער אַ ירא-שמים. דאָך האָט
ער געהאַפּט, אפשר...

רב שרײַמקעס האָפּענונג איז ניט מקויים געוואָרן. ווען ער
האָט צוגעמאַכט די אויגן, זײַנען אַ פּאָר באַלעבאַטיים, צווישן זיי
אויך דער רבי רב מענדל, געקומען צו אַרעלען, ער זאָל איבער-
נעמען די רבנישאַפּט. אַרעלע האָט זיי קאַלט אָנגעקוקט און
אויף זייערע אַלע רייד האָט ער זיי אַ וואָרף געטאָן אין פנים
אַריין די ווערטער:

— וואָס ווילט איר פון מיר? שרײַבן פּראָשעניעס צום
רבנו-של-עולם? גייט צו יאָסעלען, זאָל ער שרײַבן! איך... איך, —
האָט ער שוין מיט אַ שמייכל פאַרענדיקט, — איך ווייס ניט, וווּ
ער געפינט זיך, האָב ניט זײַן אַדרעס...

פון יאָסעלען איז געוואָרן רב יאָסעלע. סמאָלדאָראָווער יידן
חסידים זײַנען געקומען, זיך געפּראָוועט, און אַרעלע האָט אַרומ-
געשפּאַצירט אין זײַן באַזונדער צימער. ווען דער צימער איז
געוואָרן צו ענג, איז ער געלאָפּן אין וואַלד. וויטער האָט ער
ניט געקענט לויפן — מלחמה.

אין בירגער-קריג, ווען די „גרינע“ האָבן זיך דערנענטערט
צו סמאָלדאָראָוו, און רב יאָסעלע, שוין אַ באַוויבטער, האָט זיך
געפּאַקט אין וועג אַריין מיט זײַן ווייב און זײַנע גבאים, האָט
אַרעלע צוגעקוקט, ווי מ'פּאַקט זיך, און אויף יאָסעלעס פּראָגע:
און דו? — האָט ער געענטפּערט: איך בלייב דאָ.
— משוגענער! דו ווייסט?

אַרעלע האָט ניט געענטפּערט און רב יאָסעלע האָט אַ מאַך
געטאָן מיט דער האַנט — ניטאָ מיט וועמען צו ריידן, שוין קיין
לייט פון אים ניט מאַכן!

געטראָפּן האָבן אים די „גרינע“ אין טאַטנס שולל. ער
איז געשטאַנען, אַרויסגעקוקט אין גאַס, געזען טירן פאַרקלאָפּן
זיך, יידן לויפן.

— אַרויסלויפן, מיט אַ שטעקן זיי צוריקטרייבן! לויפט
ניט? און אפשר איז דאָס דער וועג? אפשר איז דאָס אויך
אַ וועג? אפשר דאַרף ער לויפן מיט זיי? וואָס איז ער גע-

בליבן? אויף א זיכערן טויט. ער ווייסט ניט. איז טויט.
אָבער וויל אזוי — ניט אַנטלויפן! ער האָט פריער דערהערט,
נאָכדעם דערזען די כאַפּטע באַנדיטן, ווי זיי האָבן מיט הוק
און סטוק זיך אַ לאַז געטאָן. ער האָט פאַרמאַכט די אויגן. דער
גאַנצער קערפּער האָט אַ ציטער געטאָן, אַ ציטער און פאַרשטייפט
געוואָרן. דרײַ, האָט ער געזען, לאַזן זיך צום שולכל. ער האָט
אַ שפּרונג געטאָן פון פענסטער. ווען זיי זינען אַריין אינעווייניג
ניק, האָבן זיי אים געטראַפּן מיטן רוקן צום ארון-קודש. אַ קור-
צער קוק און אַן אויסגעשריײ: זעסטו!

ערשט נאָך אַט דעם „זעסטו“ האָט זיך אַהרן געכאַפּט, אַז
ער שטייט לעבן ארון-קודש. ער האָט אַ קער געטאָן דעם קאַפּ,
ווי זיך איבערצוצינגן דערײַן, דערפילט מער ווי דערזען, אַז עמי-
צער רוקט זיך אָן אויף אים. יאָ, ער איז לעבן ארון-קודש. ער
האָט זיך אָנגעבויגן, אַ כאַפּ געטאָן אַ שטענדער, אַ שווינג... איז
עס יענעמס קאַפּ צעשטאָטן געוואָרן? טאָ ווי קומט עס, וואָס זײַן
שאַרבן האָט געפלאַצט, זײַן קאַפּ...

ווען ער האָט דורך אַ שפּאַרונע פון אַ פאַרלאַפּן אויג ווי-
דער אַ קוק געטאָן אויף דער וועלט, האָט זי אים אויסגעזען אַן
איבערגעקערטע, אַן איבערגעדרייטע. שפעטער, נאָך אַ קוק, אַ קלאַ-
רערער שוין, און ער האָט דערזען אַלץ איז איבערגעקערט. ער
האָט געפרוּווט זיך אויפהייבן, ניט געקענט, געלעגן מיט פאַר-
מאַכטע פאַרלאַפענע אויגן, גענעצט די געזאַלצענע ליפּן. — זיך
אויפהייבן — האָט געהאַמערט אין די שלייפּן, זיך אויפהייבן,
אַ טרונק טאָן, אַ טראַפּן וואַסער. ער האָט געעפּנט די אויגן, דער-
זען אַ לאַנגע צעריסענע יריעה פון אַ ספּר-תּורה, האַרט לעבן זיך
אַ הענטל פון דער ספּר-תּורה, אַ עץ-חיים.

ער האָט אַ שאַר געטאָן מיט דער האַנט, אָנגענומען דאָס
הענטל, זיך אָנגעשטרענגט, עטוואָס אונטערגעהויבן זיך, און מיט
איין האַנט אויפן עץ-חיים, געפרוּווט זיך אָנשפּאַרן אָן דעם, זיך
אויפהייבן. דאָס הענטל האָט זיך אַ גלייטש געטאָן און אַהרן איז
צוריקגעפאַן, אַן אויסגעמאַטערטער פון דער אָנשטרענגונג, פון
ווייטאַג. דאָס פאַרלאַפענע פנים איז צעקרימט געוואָרן פון אַ

גרימאסע, א קינד פון א ביטערן שמייכל: א לעבנס-בוים איז זי פאר די וואָס האַלטן זיך אָן אָן איר". א פּינער לעבנס-בוים! אין עטלעכע טעג אַרום, נאָכדעם ווי די "רויטע" זיינען אַרײַנגעקומען, האָט אהרן, מיט א פאַרבאַנדאַזשירטן קאַפּ נאָך, זיך געמאַלדן צום מיליטער. ווען די רויטע האָבן געמוזט אָפּטרעטן, איז אהרן אַוועק מיט זיי. אין דער דלאַניע אַ שווערע ביקס.

די ווייסע האַנט, דער ביינערדיקער אַקסל האָט זיך צוגע-וויינט צו דער ביקס, און קיינמאַל אין זײַן לעבן האָט נאָך אהרן ניט געפילט זײַן גאַנצן קערפער אָנגעצויגן ווי אַ ספרוּשינע, זײַן גאַנצן חיות קוועלנדיק אין אים, ווי אין די מינוטן ווען זײַן ביקס האָט געשפיגן מיט טויט, ווען ער האָט געזען דאָס מויל פון אַ צווייטן מלאך-המות אַנטקעגן אים. דער אַקסל האָט שוין געפילט, עס פעלט אים עפעס ווען עס איז געקומען די צײַט אוועקצולייגן די ביקס; דאָך איז ער געווען צופרידן זי אוועקצולייגן. גענוג. ער האָט באַטראַכט די דורכגעשאַסענע האַנט, געשמייכלט צו דער פאַרציגענער ווונד: אַן אַטעסטאַט. נו, געענדיקט. איצט...

— ניט געענדיקט, — האָט מען אים געענטפערט. — דער דער קריג גייט אָן. אַן אַנדער פראָנט. קײַן ביקס ניט נויטיק, אָבער אַ רעוואָלוציע וועט ניט שאַטן. הלוואי זאָל מען אים ניט דאַרפן, קען אָבער צונוך קומען...

אַן אומצופרידענער האָט אהרן באַטראַכט זײַן נײַעם, עץ-חיים, דעם רעוואָלוציער, שטום געפרעגט: איר מיינט עס ערנסט? מוז מען? אַ שטומער ערנסטער קוק האָט געענטפערט: ניט קײַן צײַט צו שפּאַסן. מ'מוז. האָט אהרן נאָכאַמאַל באַטראַכט דעם רע-וואָלוציער, אים אָפּגעוויגן אויף דער דלאַניע אויף זיינער. — נו וואָס, אַ סאָלדאַט איז אַ סאָלדאַט.

שפעטער צו, ווען דער טשאַד פון סמאָלדאָראָווער, האַנדלס-אויוון האָט זיך דערטראָגן אַזש ביז קיעוו, איז אהרן דאָרטן גע-זעסן אַלס פּאָליקס-אויספאַרשער, און צו אים האָבן זיך עס סמאָל-דאָראָווער באַלעבאַטים געקליבן זיין שתדלנים. דער גורל איז געפאַלן אויף מענדל מלמד.

מענדל דער מלמד, א ייד קרוב צו אכציק, מיט טרערנדיקע אויגן, א ציינלאָזן מויל, וואָס האָט אלע מאָל ווי געקלייט עפעס. האָט זיך געבעטן: וואָס בין איך פאַר אַ שתדלן, אַז רעדן קען איך ניט, ווי קום איך?..

— נישקשה, דאָס אייניקל פאַרשטייט יידיש אויך. האָסט געזען, רעדן דאַרף מען קענען! און אייך וועט ער צולאָזן. אַן אַנדערן ניט, און אייך יאָ. פאַרט אַ רבי.

— אַ רבי, — האָט דער אַלטער אָפגעזיפּט.

— אפילו אַחר האָט אָפגעגעבן פּבוד זיין רבין, — איז מען צוגעשטאַנען צו אים. און ס'איז געבליבן, אַז מענדל דער מלמד, אין דער באַגלייטונג פון ניאָמע העכטמאַן, אַ האַלבער אַדוואָקאַט נאָך פון אַמאָל — טאַמער דאַרף מען פאַרט קענען רעדן — זאָלן פאַרן זיך פּראַווען צום אייניקל, ווי זיידל מעמצייעס האָט געלצוועט. שיינדל די מוטשניטשקע האָט פאַרלאָזט די מענערשע שול מיט אַ שווער האַרק אַפילו, דאָך ניט אָן נצחון. ישראל גיציס האָט אויסגעזונגען זיין: אַ—מן. וידבר...

11

צערודערט פון דעם אַרעסט איז אויך געווען פּראָקאָפּ. אויף מאַרגן נאָכן אַרעסט, ווען מ'האַט אים אָנגעזאָגט, אַז דוד שאַפּיראַ איז אַרעסטירט געוואָרן אַלס פּ. ד. (פּרעסטופּלעניע פּאַ דאָלזשנאַסטי) און אים פאַרגעוואָרפן, למאַי ער, אַ פאַראַנטוואָרט=לעכער טוער, איז געווען אַזוי אומפאַרזיכטיק און אַריינגענומען אַן אָפּענעם שונא, איז פּראָקאָפּ אַזוי איבערראַשט, און צו דער זעלבער צייט אַזוי איז כּעס געוואָרן, אַז די קולאַקעס האָבן זיך פאַרקלעמט, און ער האָט געמוזט זיך אָנשטרענגען, ביז די אַדערן אויף זיינע שטערן=ווינקלען האָבן זיך אָנגעגאַסן, ניט צו לאָזן די קולאַקעס אין גאַנג. אַ שווייס איז אים באַפאַלן פון דער אָנ=שטרענגונג. מיט שטייפּע פינגער האָט ער אָפגעווישט דעם שטערן און אַרויס פון ביראַ, ניט זאָגנדיק אַ וואָרט. אויפן וועג צום

זאוואָד האָט ער זיך אָפגעשטעלט, פארקירעוועט זיך. — ער ט'גיין
 זיי זאָגן, אז זיי האָבן אַ טעות געמאַכט. ניט מעגלעך. ער איז
 אָבער צוריקגעגאנגען אויפן זאוואָד. אַהין האָבן געפירט די פיס,
 דער קאַפּ איז געגאנגען כאַדאַראָם. שיקט זיך עס? אַן אָפּענער
 שונא — דאָס וואָלט ער געגלויבט אויפן אַלטן, אָבער הינטן-אַרום,
 אַ מעסער אין רוקן? ניט מעגלעך. און פון וואַנען ווייסט ער, אַז
 ניט מעגלעך? אַזוי זיכער? און אפשר רעדט דאָס אין אים דער
 אָפּשני פאַר „פּאַניע דוד“? טאַקע אים אַרײַנגעשלעפט אין דער
 אַרבעט דאָן, אָבער דער „פּאַניע דוד“, וואָס ער האָט דאָן אַרויס-
 געזאָגט, איז ניט פאַרגעסן געוואָרן. נאָך ניטן פּרייַז פון שקלאָפּ-
 געפיל. ניין, פּראָקאַפּ האָט נאָך איצט דרך-אַרן פאַרן אַלטן, אָבער
 דאָס איז ניט פאַר פּאַניע דוד שאַפיראַ, ער האָט דרך-אַרן פאַרן
 נומן אַרבעטער. אין וואַלד געמאַכט אַ לאַד, אויפן זאוואָד וויי-
 ציקער בראַק, אַלץ זײַן אויפטו. אים דאַרף מען ניט זאָגן וואָס
 צו טאָן, ווייסט ווי צו זאָגן יענעם וואָס צו טאָן, און עס
 ווערט געטאַן. אָט פאַר דעם האָט ער דרך-אַרן! און
 אַ גוטער אַרבעטער, אַזאָ וואָס טוט, אַרבעט אָן אַ בײַטש. יענער
 וועט ניט שטעכן אַ מעסער אין רוקן. דאָ מוז עפעס שטעקן. און
 ער פעלט אים אויס. ניטאָ פשוט וועמען אַוועקשטעלן אויף זײַן
 פּלאַץ. און אפשר? אפשר האָט דער אַלטער געוואָלט זיך אָפּרע-
 כענען מיט אים פאַר איר, נחמהקען? ... ען...

פּראָקאַפּ איז געבליבן אָן אַ האַנט אויפן זאוואָד. ער איז
 פאַרוואַלדערט געוואָרן מיט אַרבעט, און די אַרבעט האָט זיך ניט
 געקלעפט. וואָס נאָך ערגער: ער האָט ניט געלאָדעט מיט די
 אַרבעטער, כאַטש נעם און פאַרפאַר עמיצן אין די צײַן. פון דעם
 האָט זיך פּראָקאַפּ צוריקגעהאַלטן. ווען אָבער די קאַנצעליאַרסקע
 מויו, קיווע דער בוכהאַלטער, האָט זיך אונטערגערוקט פונקט דאָן
 ווען ער איז געווען שטאַרק פאַרנומען אויפן הויף און אים גע-
 רוקט עפעס אַ קוויטל, זשומענדיק אים אין די אויערן, ער זאָל עס
 אונטערשרײַבן, האָט ער פשוט אָפּגעשאַרט די גרויסע נודנע פליג
 מיטן אַרעם און אים צוגעוואָרפן: און דו שרײַב אונטער דאָס
 קוויטל און דרייַ ניט קיין היטל (אַ טי טאַוואָ, פּאַדפּישי דאַ נייע

דור) און אוועקגעשפאנט, איבערלאזנדיק אים מיטן קוויטל אין דער אויסגעשטרעקטער האנט.

ערשט פארנאכט, ווען פראקאפ האט, א מידער פונם טאג ארבעט, זיך אנידערגעזעצט ביי זיין טיש און מיט ציטערנדיקע פינגער גענומען איבערבלעטערן אלע פאפירן, קוויטלעך, איז זיין אויג געפאלן אויף איין קוויטל מיט זיין, פראקאפס, אונטערשריפט. האט ער עס אונטערגעשריבן? געדענקט גארניט, ער זאל עס האבן געטאן. און די אונטערשריפט איז יאקאבי זינע. ער האט אויסגעגלייכט דאס פאפיר, זיך גוט איינגעקוקט, און ווען ער האט אויפגעהויבן די אויגן, האט זיין קוק א שפרונג געטאן, געפאלן אויף קיוועס שרייב=טיש. ער האט זיך ראש א הייב געטאן, קיוועס טיש איז אים אנטקעגן=געשפרונגען. אזא ארדענונג, אזא זיבערקיט אויף אט דעם טיש, אז די הענט הייבן זיך ניט עפעס אצורירן דארט. וואס האט ער געוואלט? ער כאפט זיך. אן עפן איין שופלאד, א צווייטן, געריעט, געווארפן. פאר זינע אויגן טוט א שימער איין קארטל, אזא מאדנע קארטל. איינס און נאך איינס.

— פוי, סארא פאסקודסטווע! — פארקרימט זיך אזש פראקאפ. א שליידער די פארנאגראפישע קארטלעך, א שאר ווייטער. א צייכענונג באווייזט זיך: קיווע דער בוכהאלטער זיצט און ווירעט א בויגן פאפיר, דוד שאפירא שטייט מיט אן ארשין אין האנט, מעסט געהילף, און ער, פראקאפ, שטייט... מיט... נחמהקען... אונטער דער צייכענונג אן אויפשריפט: „יעדער סאלדאט ביי זיין הארמאט". פראקאפ האט פארקנייטשט דאס שטיקל פאפיר אין קולאק. א שמיץ געטאן.

— קאנאציע! האט זיך ארויסגעריסן פון זיי פארקלעמטע ציין. געגעבן א פאר שפאן איבערן צימער, זיך אפגעשטעלט לעבן צעקנייטשטן שטיקל פאפיר, עס אויפגעהויבן, אויסגעגלייכט, גע=וואלט עס אריינלייגן צוריק אין שופלאד, געכאפט, צעריסן עס אויף פיק=פיצלעך, און די פיצלעך ערשט אריינגעווארפן אין שופ=לאד, אט ווי ער וואלט ענדלעך געפונען א זיכער פלאץ פאר זיי.

מיט דעם אימפעט פון א גנב, וועמען ס'האָט זיך געדוכט, אז ער האָט דערהערט טריט, האָט ער אַרײַנגעוואָרפן צוריק אין שופלאַד אַרץ, וואָס איז געלעגן פון אויבן=אויף, אַרױפגעצויגן איין אַרבל פון לעדערן רעקל, און נאַכשלעפנדיק דעם צווייטן אַרבל, זיך געלאָזט מיט גרויסע שפּאַן צו לײבציען אין ביוראַ, ניט פילנדיק קיין מידיקייט אין די פיס, אין קערפער. די אַרבעט פון גאַנצן טאָג אויסגעוועפט זיך אין דעם פלוצלונגדיקן אויפגאַנג פון כּעס אין אים, אין דעם אומגעריכטן איינפאַל, אַנטדעקונג.

— אַ, חבר וואַסליעוו! וואָס אַזוינס?

אַז עס איז „עפעס אַזוינס“, האָט שוין לײבציע געזען פון דעם איבערערנסט ביז דעם שטענדיק ערנסטן פּראָקאַפּ.

— און איך בין געקומען מכּוּח דעם אַלטן.

אַרויסגעזאָגט די עטלעכע ווערטער, האָט פּראָקאַפּ דער=פילט אַ משא איז אַרונטערגעפאַלן פון אים, לײכטער געוואָרן, אָבער אויך לײדיקער. ער איז מיט אַמאָל געוואָרן אַזוי מיד, אַז ער האָט זיך געמוזט אַנידערזעצן, אַפּווישן דעם שווייס.

— וואָס אַזוינס?

— אַ געניטער אויער האָט געקענט כאַפּן דעם ווידערגעפיל אין לײבציעס פּראָגע.

— כ'דענק, האָסט אַ טעות געמאַכט, ער איז ניט שולדיק.

— אַזוי גאָר?

אַפענע איראַניע. פּראָקאַפּ האָט ניט פאַרפעלט זי אויפכאַפּן. זײַן גרוי=געפלעקטע וויע טוט זיך אַ וויג, דאָס „בעלמע=אויג“ קוקט שטרענג אויף לײבציען, וואָרענענדיק: מיט מיר שפּאַסט מען ניט. נאָך ווינציקער קען מען פון מיר אַפּשפּאַטן.

— און פון וואַנען ווייסטו דאָס? — פּרעגט שוין לײבציע

גערייצט.

— ווייסן ווייס איך ניט. דאָס הייסט, איך קען ניט זאָגן

אַז איך ווייס, נאָר איך פיל.

— נו, געפילן... — די גרימאַסע, וואָס לײבציע מאַכט ביז

דעם וואָרט „געפילן“, זאָגט: בעסער ניט רעדן פון אַזעלכע...

צעקראַכנקייטן. טאָמער איז אים קאַרג די מומע דבורה מיט אירע...

געפילן, איר זיפצן, קומט נאך דער... ער וואָלט זיי אַוועקגעגעבן
דריי דוד שאַפיראָס פאַר דעם איינעם מוני. פון אונטער די הענט
ניט געבליבן. עמיצער האָט אים געמוזט וואַרענען, עמיצער וואָס
ווייסט, און ווער?

די גרימאַסע פאַרשווינדט פון לייבציעס פנים, ווען ער
דערזעט ווידער פראַקאָפּן. אים ווערט אַזש אומהיימלעך. יענער
שאַרט פאַמעלעך אַ פאַרקראַמפטן פויסט איבערן טיש און אָנכאַפּט
דיק מיט זיין קוק לייבציעס אויגן, שטעכט ער שפּיזל-ווערטער:
— און דו, חבר, דריי ניט איבער מיינע ווערטער. איך האָב

ניט געזאָגט געפילן; איך פיל, האָב איך געזאָגט!
דער קולאַק אויפן טיש האָט זיך צעשפּרייט, צעשאַטן
זיך אויף פינגער, און די פינגער, גלייך, אויסגעצויגן, האַלטן דאָך
דעם טיש פאַר זיין, טשוּפּרינע, אינגעקלעמט אָן טיש, און די
שטימע אַ צעפקע, דאָס קול צווינגט, די ווערטער באַפעלן:

— און אַז איך פיל מיינט עס אַזוי...

— חבר וואַסיליעוו, דיין פילן מיינט אַט-דאָס-אַ! —
אַ קנאַק מיטן גרויסן און גראַבן פינגער צעקנאַקן פראַקאָפּס פילן,
זיינע רייט. — וואָס ווייסטו?

— איך ווייס אַז דער אַלטער איז ניט שולדיק.

— קאָנקרעט. האָסט געזען די חתימה, צי ניין?

— געזען, און טאַקע דערפאַר זאָג איך: ניט ער, דאָס איז

ניט זיין האַנטשריפט.

לייבציע האָט זיך צעלאַכט.

— דאָס, זעסטו, איז שוין... איז שוין. מענטש, ער האָט

עס אַליין צוגעגעבן!

— איך וואָלט אויך צוגעגעבן.

— וואָס אַזוינס פּלויד ערסטו? חבר וואַסיליעוו,

ווייסט עפעס, זאָג?

— הער. היינט האָב איך דערקענט מײן חתימה אויף

אַ קוויטל, כאַטש אוינטערגעשריבן דאָס קוויטל האָב ניט איך, נאָר...

— נאָר ווער?

— דער בוכהאַלטער, קיווקע.

א פרעגנדיקער קוק און א ניט-זיכערע פראגע:

— און דעריבער?

— און דעריבער דענק איך, אז יענעם קויטל האָט אונז טערגעשריבן ניט דוד שאַפיראַ, נאָר דער זעלבער פּאָדליעץ, קיווקע. און איך האָב גוטע אורזאכן צו דענקען אזוי. דער אַלטער האָט אים איין מאָל אַרויסגעטריבן אָט דעם.. אָט די קאַנאַליע.

— שפּרינגסט צו שנעל, פּראָקאָפּ. דינע באַווזיזן זינען אזוי דין ווי אָט דער פּאַפּיראַסן-רויך.

— הער, חבר לייַאָווע, דו וועסט היינט אַרעסטירן אָט דעם... דעם בוכהאַלטער. און אויב דו וועסט אים ניט אַרעסטירן היינט, וועסטו מיך אַרעסטירן מאָרגן. איך וועל אים דערשלאָגן, אָט דעם...

פּראָקאָפּ האָט זיך אַ הייב געטאָן. לייבציע איז אים אַנט-קעגנגעשטאַנען. — חבר, וואַסליעוו, איך דענק, איך וואָלט דיך געדאַרפט אַרעסטירן היינט, ניט מאָרגן.

— נו...

— אזוי רעדט ניט אַ חבר, א...

— נו, אַנטשולדיק. איך ווייס. אָבער הער, חבר לייַאָווע, איך קען געבן מיין קאַפּ, אז אָט דער ציפּער-קראַצער, אָט די שטיצע מוויז איז פאַרמישט אין דעם עסק.

אַ געדאַנק איז דורכגעלאָפּן ביי לייבציען: אפשר קען דער בוכהאַלטער געבן אַ שפור צו מונין.

— און אז דו וועסט אים אַרעסטירן, וועסטו ניט האָבן קיין שווערע אַרבעט ביי אים אַרויסקריגן וואָס דו דאַרפט. דענקסט אזוי?

— ער איז אַ פּחדן, אַ פּאָדלע באַשעמעניש. אויב ער וועט דיר ניט זאָגן דאָ, וועט ער אויסשפּייען דאָרט, אויג אויף אויג מיטן אַלטן.

— דענקסט צופיל וועגן דיין אַלטן...

פּראָקאָפּ דערשטיקט אַ שווער וואָרט און ברענגט בלוז אַרויס: וועסטו אים אַרעסטירן?

— מירן זען.

— דו בעסער טו עס גלייך. אמאל קען זיך מאכן איידער
מ'קוקט זיך ארום — פוט!

דאָ גיט זיך שוין לייבציע אַ קרים פון דעם שטאָך. אַ גע-
מיינטן, אָדער צופעליק? פראַקאָפּ רעדט מער ניט, קוקט ניט
אפילו אויף לייבציען. אַ מאַך מיט דער האַנט: אַ גוטן — און ער
איז שוין אויף יענער זיט טיר.

אַ שמייכל אין לייבציעס אויגן דערציילט:

— קאָמיש, ווי יעדער איינער האָט זיך זיין קרעצל. דוכט
זיך, אַזאָ רויקער, ערנסטער פראַקאָפּ, און... קען זיין דער קיווקע
ווייסט עפעס. אַ טרייסל טאָן וואָלט ניט געשאַדט.

ביים „טרייסלעך“ האָט לייבציע געפונען אין קיוועס קוואַר-
טיר אַ גאַנץ היבשע קאַלעקציע פאַרנאַגראַפישע קאַרטלעך, אויך
אייגענע „בילדער“. צווישן די בילדער, איינס, וואָס ציט צו לייב-
ציעס אויג גאַנץ נאָענט. ער באַטראַכט: אַ מענטש צוגעשפּאַרט
צו אַ וואַנט אין דער פּאַרמע ווי יעזוס אויפן קרייץ. אַרעמס צע-
שפרייט, לענדן פאַרדרייט, אויבן אַן אויפשריפט: פעניענדזע ניט-
מאַם, האַנאַר מאַם, אַנטקעגן אַ פּייג פעכער און אַ פראַגע:
נו, פאַניע, דוד שאַפּיראַ? נאָכדעם קומען די צוויי ווערטער דוד
שאַפּיראַ אַיבערגעשריבן וויפיל מאָל.

אויף די פראַגן, וואָס איז דאָס אַזוי פיל מאָל דוד שאַפּיראַ,
האָט קיווקע מיט אַ שמייכל געענטפערט:

— זעט דאָך. זיך אַמוזירט. אַמוזירט צו טראַכטן פון אַט
דעם בורשוי. האָט שוין, דוכט זיך, ניט אַ גראַשן, אָבער די
פסיכאָלאָגיע איז געבליבן אַ בורזשוואַזע: „איך. ד—ו—ד
שאַ—פי—ראָ!“ אַז מ'ווייל, איז דאָס אפילו אַ רעוואָלוציאָנערע
צייכענונג.

— יאָ, אַז מ'ווייל. און אַט די קאַרטלעך? אויך רעוואָלוציאָ-
נערע, אַז מ'ווייל? וואָס?

אויף קיוועס פנים איז אַ פאַרפלייצונג געקומען. ווען זי
הייבט אַן אָפּפאַלן, אַנטפלעקט זיך אַ מיאוסער שמייכל:

— די? די זינען מער אַמוזאַנט...

— יאָ, זייער אַמוזאַנט, — האָט לייבציע צוגעגעבן און אַ ווונק געטאָן, מזאָל אַרויספירן קיווען. בלייבנדיק אַליין, האָט ער נאָך אַ זוך געטאָן אין קיוועס קליידער. אין זײַן ווינטערדיקן פאַלטאָ האָט ער געפונען איינגענייט אַן אַמעריקאַנער פינפערל. — אַ פאַסקודנער נפש, דאָס זעט מען. אָבער קיין ניס פון אים ניט געקראָגן, לייקנט שטיין און ביין. מיט מונין קיין עסקים ניט געהאַט, ווייסט פון גאַרניט. דער רוח ווייסט אים. און אפשר ווייסט ער יאָ. דאָס פינפערל איז פאַרדעכטיק, אָבער וועגן דעם ניט פרעגן איצט. וועט צונויף קומען שפעטער, דאָרטן. אים אָפּ שיקן. שוין נמאס דער גאַנצער עסק. זאָלן זיי זיך דאָרט פונאַג-דערקלייבן. אַראָפּ פון די הענט. זעסטו, מוני...

אין דערזעלבער צייט, וואָס מענדל דער מלמד איז אין דער באַגלייטונג פון ניאָמע העכטמאַן, דעם האַלבן אַדוואָקאַט, געפאַרן זיך משתדל זײַן פאַר די סמאָלדאָראָווער חשובע באַלעבאַטיים, איז קיווע דער בוכהאַלטער, אין דער באַגלייטונג פון אַ פּאָר שומרים און לייבציעס אַ גענויעם באַריכט און דאָקומענטן, אויסגעריכט געוואָרן אין וועג אַריין...

תלמידי אהרן ברב שלמה ז"ל.
 ,אני, איך, דיין רבי רב מענדל, דאָרף דיך זען. זייער נויטיק".

אהרן לוריע האָט געטאַפט דאָס ביליקע, גרינלעכע, געווי-
 רעט שטיקל פאַפיר, געקוקט אויף די דרייבנע רשי-כתב-אותיות.
 מאַדנע. עטלעכע יאָר געלערנט ביים רבין רב מענדל און אים
 קיינמאָל ניט געזען שרייבן, דאָך צווייפלט ער ניט, אַז דער כתב
 איז זײַנס. אָט דער אַלף, די שפיציקלעך, היינט דער נוסח...
 תלמידי... אהרן וויל זיך דעווען מיט אַכצן יאָר צוריק. אַכצן?
 יאָ, בײַ אַכצן יאָר, און קען ניט, קען זיך ניט זען אַלס תלמיד.
 זיצט אויף אַ באַנק, לערנט גמרא בײַ אַ רב מענדל. וואָס אַכצן?
 אפשר הונדערט יאָר אין דעם. און דער רב מענדל לעבט נאָך,

און גמרא... קאָמיש. אהרנס אויג טראַגט זיך איבער צו די אַקטן
 אויפן טיש. געקומען מן-הסתם וועגן אָט די... זינע סמאָדאָראָ-
 ווער. פאַסקודסטווע. אינערלעכע שונאים. וואָרט עס כאָטש געווען
 אַ שונא מיט אַ ביקס. דאָ — ליז. מיט יענע זיך געשלאָגן, און
 די... דערגייען די יאָר, קאַמאַרעס, און גיי יאָג זיך נאָך אַ קאַמאַר
 מיט אַ ביקס. זיי פאַרביטערן אָבער דאָס לעבן אָט די קאַמאַרעס.
 דאָרט געדאַרפט זוכן אַ יידן, און דאָ... עס ווימלט פשוט. פאַס=
 קודסטווע. אים גיט צולאָזן, דעם אַלטן. און וואָס האָט דער אַלטער
 גאָר צו טאָן מיט זיי? געווען אַן ערלעכער ייד, אַ ייד אַ בטלן,
 האָט דאָך אַפילו קיין שכר-לימוד גיט געוואָלט נעמען... פאַר אַ
 גוט יינגל. ווי ער האָט עס הנאה געהאַט פון אַ גוט יינגל! אים,
 אהרנען, האָט ער דאָך אַפילו קיינמאָל גיט אָנגערירט. און וועמען
 האָט ער יאָ געשלאָגן? וואַרט, שמואליק ביק האָט ער יאָ איינמאָל
 געשלאָגן, דערלאַנגט מיט אַ גמרא איבערן קאָפּ און נאָכדעם אַזש
 געציטערט, שיר גיט געוויינט. אַ קאָמישער אַלטער. וועלן אויף
 אים אַ קוק טאָן.

— נו, רוף אַריין דעם אַלטן. — באַפעלט ער גיט אָן אַ
 שמיכל.

דער וועכטער ביים טיר האָט אַריינגעלאָזט מענדל דעם
 מלמד, און ווען דער האַלבער אַדוואָקאַט ניאָמע העכטמאַן האָט
 אויך געוואָלט זיך נאָכלאָזן, האָט אים אַ אָרעם פאַרצאַמט דעם
 וועג און נאָך איידער ער האָט צייט געהאַט צו עפענען דאָס מויל,
 איז פאַר זיין נאָז אויסגעוואַקסן אַ פאַרמאַכטע טיר.
 מענדל דער מלמד האָט זיך אומגעקוקט. גיט דערזעענדיק
 זיין באַגלייטער, האָט ער זיך דערפילט ווי אַ קינד, וועמען די
 ניאָניע האָט אַריינגעלאָזט אין אַ גרויסער שטוב צו פרעמדע
 מענטשן און אַליין זיך באַהאַלטן. דער „באַלעבאַס פון דער גרוי-
 סער שטוב“ ווייזט זיך אויס צו זיין אַ פריינדלעכער מענטש. ער
 שטעלט זיך אויף, ציט אויס די האַנט:

— שלום-עליכם, רבי.

באַמעקנדיק אַ פאַרווירטן, זוכנדיקן קוק, באַרויקט ער:
 — קענט זיצן אין היטל. זיצט!

ער האָט באַטרעכט דעם אַלטן. ווי ווינציק זיך געביטן!
 מלחמה, פאָגראַמען, רעוואָלוציע, פאַר זיי — גאָרניט. געשטאַנען,
 אָדער געלעגן אינגענורעט דעם קאָפּ ערגעץ, די צייט איז פאַר=
 בינגעלעפּן, ניט אָנגערירט אַפילו, פאַרגעסן אָן אים, ער אָן איר,
 לעבט, וועט אייביק לעבן, זיך ניט ענדערן. בלויז מיר, יונגע,
 לויפן דער צייט אַנטקעגן, און די צייט שמייסט אין פנים, לעזט
 שניטן, קריצן. ער — אַ זקן אין פאַרגלייך מיט אַט דעם אַלטן.
 — כ'וואָרט דיך ניט דערקענט. — פאַרווונדערונג און אויך
 אַ געוויסע הנאה הערט זיך אין די ווערטער.

שמייכלט אהרן. — אויסגעוואַקסן! און איר, רבי, האָט זיך
 ווינציק וואָס געביטן, אַפילו די פאַטשיילע די זעלבע.

מענדל דער מלמד האָט אין פאַרווירונג געשלעפט די רויטע
 פאַטשיילע מיט די שוואַרצע פינטעלעך, געווישט די טרערנדיקע
 אויגן, אויסגעווישט, געכאַפט אַ קוק אויף הינטן, אפשר איז ניאָמע
 דער בעל-דברן פאַרט אַרײַנגעקומען. — איך? וואָס, שוין אויס=
 לעבן די פאַר יאָר וואָס באַשערט.

— ווי אַלט זייט איר דען!

— דעם פסח איז מיר געוואָרן נײַן און זיבעציק. און דו,
 קיין עין-הרע, אויסגעוואַקסן. שווער צוקומען צו דיר.

אהרנען איז געפעלן דער איבערגאַנג פון דעם אַלטן. —
 אָבער, אַז מ'גייט כאַבאַר, לעזט מען צו, וואָס?
 — כאַבאַר!?

— נו יאָ, עס מוז ניט זײַן געלט. „תלמידי“ איז אויך כאַ=
 באַר... — סענעקאָ קומט צו זײַן תלמיד נעראַן, — לויפט פאַרביי
 אַ געדאַנק בײַ אהרנען.

— דאָס מיינסטו?

— און צוליב וואָס איז דער רבי געקומען? דאָך ניט סתם
 געוואָר ווערן, וואָס דער תלמיד מאַכט. — נעראַן פאַרמשפט
 סענעקאַן, — שלעפט זיך נאָך אַ געדאַנקען-פאַדים.

— איך בין געקומען מכוח די יידן, די...

— אַהא, געקומען זיי אַרויסראַטעווען פון גו? שלע הענט...

עפעס גרויסהאלטערישס האָט דער רבי דערפילט אין דעם
 האַלב־שפּאַטיקן טאָן און ער ענטפּערט:
 — די הענט, ווי איך זע, זינען דווקא ניט ידי־עשו, דער־
 פּאַר אָבער איז דאָס קול ניט קול יעקב.
 אהרן לוריע דערפילט די שפּילקע, פּאַרטושירט עטוואָס דעם
 שפּאַטיקן טאָן און פרעגט:
 — און וואָס זאָגט רב יעקב?
 — רב יעקב? — האָט דער אַלטער מענדל געצויגן, —
 רב יעקב וויל וויסן, פּאַרוואָס מ'האַלט זיי, די יידן?
 — פּאַר זייערע מעשים־טובים. — אָפּענער, ביטערער שפּאַט.
 דער אַלטער האָט אויפגעוויפן די טרערנדיקע אויגן, געקוקט
 אויפן יונגמאַן פּאַר זיך און גערעדט מיט אַ סודותדיקן טאָן:
 — און דער שכר?
 דער סודותדיקער טאָן, די טרערנדיקע אויגן, דער איינגע־
 שרומפּענער, דאַרער ייד וועקט רחמנות. צו דער זעלבער צייט
 שטייגט אַ שנאה־כוואַליע, וואָס פּאַרדעקט דעם רחמנות־געפיל,
 דערטרינקט אים. וואָס וויל ער? קליאַנטשען? אונטערקויפן? מקיים
 זיין פּדיון שבויים? ווער ווייסט, אפשר מיט דערזעלבער רויטער
 פּאַטשיילע אַרומגעאַנגען קלייבן געלט „אַריינצושטעקן דעם אָדון
 אין דער יד“. אהרנס קוק ווערט פינסטערער, אַרום די מויל־ווינקל־
 לען פּאַרמירן זיך צוויי בערגעלעך פון געצווונגענעם ניט עפענען
 דאָס מויל, ניט אַרויסשרייען: גייט! אַרויס פון דאַנען! דער
 אַלטער פילט זיך געצווונגען צו ריידן.
 — מ'שמועסט, אַז מ'האַלט זיי פּאַר מורד במלכות זיין, שיסן...
 דער שנאה־געפיל אין אהרן לוריען רייסט זיך אַרויס אויס־
 שניידנדיק אַ שאַרפן שמייכל אַרום מויל.
 — שיסן? ניין, אַ שאַד דאָס ביסל בליי. דאָס באַהאַלטן
 פּאַר... פּאַר מענטשן. — די קאַלטבלוטיקע איראַניע ווערט דער־
 שטיקט פון אויפריכטיקער אויפּרעגונג. — פּאַר זיי, פּאַר אַט די
 מייז, איז אַ ביסל סם אויך גענוג.
 — סם! ?

— סם! סם! — האָט שוין אהרן כמעט געשריען. — אזעלכע מינו! לייגט אין די נאָרעס! איז ניין, האָבן שאַרפע ציין.
 — מינו, מינו, — ברומט דער אַלטער מענדל צו זיך אין בערדל אַרײַן, נעמט אַרום דאָס רויך-גרויע בערדל, ווי ער וואָלט דאָרט וועלן באַהאַלטן די „מינו“, נאָר-וואָס אַרײַנגעברומט אַהין און ריכט די אויגן צו אהרנען: — און, אַז מינו? אַ מויז איז אויך גאָטס אַ באַשעפעניש, וויל אויך לעבן, און אַז דער מענטש האָט זי פאַרטריבן אין אַ לאַך, האָט איר דער אויבערשטער גע-געבן שאַרפע ציין...

— דער אויבערשטער האָט געגעבן שאַרפע ציין און מיר וועלן די ציין אַרויסנעמען. זיי וועלן ניט צעשטערן וואָס מיר בויען. מירן זיי צוריק אין די לעכער פאַרטרייבן, אזעלכע מינו.

— ניט די מויז איז דער גנב, נאָר די לאַך. האָט איר זיי ניט אַרויסגערופן פון די לעכער? האָט איר ניט ערלויבט צו האַנדלען?

— יאָ, ערלויבט צו האַנדלען. — האָט אהרן שווערלעך אַרויסגערעדט, — דאָס מיינט אָבער ניט שווינדלען, גנבענען. דאָס זיינען דאָך אָבער פשוטע גנבים.

— און האָסטו, מיין זון, אַ טראַכט געטאָן, פאַרוואָס גנבעט דער גנב, האָ? — די טרערנדיקע אויגן לויפן אַקאָרשט איבער. — גיב דעם גנב צו עסן, וועט ער אין גנבענען פאַרגעסן.
 — איבער די הענט וועלן מיר זיי געבן! ווילן עסן, זאָלן זיי גיין אַרבעטן. אַרבעטן און ניט גנבענען.

— מ'דערציילט פון שפּאַלער זיידן: ער איז געזעסן און געלערנט, מיט אַמאָל דערהערט ער עפעס אַ גערויש. דרייט ער זיך אום, טוט אַ קוק, ערשט איינער גנבעט האַלץ. האָט דער שפּאַלער זיידע אויפגעעפנט דאָס פענסטער און אַ געשריי געטאָן: — הפקר! האַלץ איז הפקר! פאַרשטייטו, ניט ברענגען אַ מענטשן צו דער עברה פון גנבה.

— אזוי! — כאַפט זיך אהרן אויף אַ גערייצטער. — ווילט איר, הייסט עס, מיר זאָלן אַ געשריי טאָן הפקר! די וועלט איז

הפקר! זאג איך איך: אויס הפקרות! דאָס איז ביז אַהער
געווען אַ וועלט פון הפקרות, פון כאַפּ-לאַפּ. אָט די וועלט מאַכן
מיר חרוב וווּ מיר קענען און איבערניצעווען וווּ מיר מוזן, און
מאַכן אַ נייע וועלט, אַ וועלט אַ שכלדיקע.

— און ווי אַזוי וועסטו דאָס איבערמאַכן די וועלט? מיט
גוואַלד?

— קודם מיט שכל, און אויב נייטיק, איז אויך מיט

גוואַלד.

— צדק הכוח. און האַסטו גאָר פאַרגעסן, אַז ס'איז דאָ
אַזאַ זאַך ווי כוח הצדק. ניט קיין יידישע מידה אָט דער צדק
הכוח. ברוח, אַהרן, ברוח.

— און וווּ איז געווען די יידישע מידה ביים געבן די
יידישע תורה? נעמט איר די תורה איז גוט, אַנטי ווערט איר
פאַרגאַבן אונטערן באַרג. וואָס איז דאָס, כוח הצדק צי צדק
הכוח?

— דאָס? דאָס האָט מען אָנגעשראַקן קליינע קינדער, און
שרעק מיך, גאַטעניו, אָבער שטראַף מיך ניט. ווען עס האָט
געהאַלטן ביי שטראַף, האָט משה ניט געלאָזט.

— איר הערט, רבי, איר ווייסט גאַרניט, וואָס פאַר אַ פנים
די וועלט וואָלט געהאַט, ווען משה זאָל צו די לוחות אין דער
לינקער האַנט נאָך געווען האָבן אַ שווערד אין דער רעכטער.
דער זיגרטיכער נביא איז דער באַוואָפנטער. און מיר וועלן זיגן.
מיר מוזן זיגן.

— הערסטו, אַרעלע, איך בין אַ ייד, אַ פרומער ייד, און
אסור מיר, אויב מיך אַרט, וואָס משה רבינו האָט, לויט דיין שיטה,
פאַרלאָרן. לאַ בחרבי, ניט מיטן שווערד. דו ווייסט, איך בין
מיין גאַנץ לעבן געווען אַ מלמד, און די שיטה ביי די מלמדים
איז דאָך געווען — אַז מ'שלאָגט אין הינטן, גייט אין קאַפּ, פונעם
דעסטוועגן האָב איך זיך אויסגעהיט פון דערלאַנגען אַ קלאַפּ. דו
ביסט מיין עדות. און אַז איך בין שוין אַמאָל אַרויס פון די
פלים און דערלאַנגט אַ יינגל אַ קלאַפּ, ווייסט איין גאָט דעם
אמת, אַז מיר האָט עס מער וויי געטאַן ווי אים, און איך ווייס

ניט ווער עס האָט אַרויסגעגעבן בעסערע תּלמידים, איך זי אַג-
דערע. — דער קוק נאָך די רייד האָט געמאָנט: אדרבא, זאָג
שוין דו.

— און אונדו, דענקט איר, טוט ניט וויי? — איז אַהרן
אויפגעשפרונגען, פאַרהערנדיק אַפילו דעם קאָמפּלימענט פאַר זיין
אַ גוטער תּלמיד. מיר האָבן דאָס פאַרגעניגן פון אָט דעם
שלאָגן, ווי איר זאָגט? די בייטש טוט ווי דעם שלאָגער אפשר
מער ווי דעם געשלאָגענעם, אָבער וואָס זאָלן מיר טאָן? טויזנט-
טער יאָרן, אַז עס רייסט דער בלאָטער. איינערע אַלע פּלאַסטער-
לעך, ווי פוח הצדק, האָבן ניט געהאַלפּן. מ'האַט דעם בלאָטער
געמוזט אויסשטעכן. טוט וויי, אָבער דאָס איז דער איינציקער
וועג. אויסגעשטאַכן, רינט מאַטעריע, אייטער, פּאַסקודסטוועס
אַלערליי, און אויב מיר ווילן ניט פאַרסמט ווערן, מוזן מיר גוט
אויסוואַשען, דעזינפּעקצירן, מיט קאַרבאָל איז מיט קאַרבאָל, און
אויב נייטיק בלייב, הייסע בלייב, איז הייסע בלייב, מירן זיך פאַר
דעם ניט אָפּשטעלן, אונדזערס וועלן מיר זיך דערשלאַגן.
— מיט שלאַגן וועסטו זיך צו גאַרניט דערשלאַגן.

— און מיט תּהילים זאָגן?

— מיט תּהילים זאָגן? — די פּראַגע — האָט דער אַלטער
מענדל איבערגעפרעגט זיך אַליין און ערשט נאָכדעם זיך גע-
ווענדט צו אַהרען. — ווייסט אַרעלע, איך זיך און רעד מיט
דיר און טראַכט צו זיך: אפשר איז ער פאַרט אַ צדיק. אָבער
געדענקסט דאָך די גמרא, אין קידושין איז עס: „צדיק פּי טוב“.
פרעגט זיך, איז דאָ אַ צדיק, וואָס איז ניט קיין גוטער? איז
דער תּירויך: יאָ, ס'איז דאָ. ווער עס איז גוט צו גאָט און צו לייטן,
איז אַ גוטער צדיק, ווער עס איז אָבער גוט בלויז פאַר גאָט און
שלעכט צו לייטן, דער צדיק איז ניט קיין גוטער צדיק. ביסט
אפשר אַ צדיק, אָבער ניט קיין גוטער, ניט קיין גוטער, אַרעלע.
צו מענטשן דאַרף מען זיין גוט!

די טרערנדיקע אויגן האָבן זיך ממש געבעטן: זיי גוט צו
מענטשן, אָבער געזען האָבן זיי, אַז דער, ביי וועמען זיי בעטן
זיך, שמייכלט מיט אַזאַ מידן, דאָך פון אויבן אַרונטער שמייכלט.

פארדריסט עס דעם אַלטן און ער וואַרפט פֿאַר: לאַכסט פון מיר, האָ?

— נ—י—ן, ניט פון אייך, רבי, אַפילו ניט פון איינער תורה, וואָס איר האָט מיר נאָר-וואָס געזאָגט. זיין גוט צו מענטשן. כמ... זיין גוט צו מענטשן... געהערט, רבי. און ניט נאָר גע-הערט... אָבער וואָס איז דאָ צו ריידן? אונזער וויכוח וועט צו גאַרניט פירן. איר אַ רב אפשר יאָ, אָבער איך אַ גלח...

די לעצטע ווערטער שפּאַסיק, אָבער ניט שפּאַטיק ברענגען ווידער דעם אַלטן אין פאַרווירונג און ער פרעגט פאַרטרוילעך: וואָס אַזוינס ביסטו? כ'מין, וואָס פאַר אַ שטעלע פאַרנעמסטו? — דער אַלטער האָט גענומען אַרומקוקן דעם צימער, ווי זוכנדיק דעם „קיסרס פאַרטרעט“, און פון אַט דעם פאַרטרעט זיך דערוויסן ווי נאָענט צום „קיסר“ זיין געוועזענער תלמיד שטייט.

— איך בין פאַלקס-אויספאַרשער.

זעענדיק, דעם אַלטן איז ניט קלאַר, האָט ער צוגעגעבן:

— איך דאַרף חוקר-ודורש זיין אַלע באַשולדיקונגען און באַשולדיקטע, וואָס ווערן געבראַכט. — זאָגנדיק דאָס, איז זיין אויג געפאַלן אויף די אַקטן פון די סמאָדאָראָווער יידן, וואָס זיינען געלעגן שוין דורכגעשטודירטע, זיך געכאַפט, באַלד דאַרף זיין אַ פאַרהער, דער צווייטער שוין, און זיך אויפגעשטעלט.

— און דו דאַרפסט עס פסקענען? — דער אַלטער האָט זיך אויפגעשטעלט.

— ניין, דערויף איז דאָ אַ געריכט, אַ בית-דין. איך דאַרף בלויז צושטעלן אַ באַריכט.

— אַהא, נו, זיי מיר געזונט. — האַלטנדיק זיין תלמידס האַנט, פרעגט ער פאַרטרוילעך: איז זאָגסטו מיר צו?

— איך זאָג גאַרניט צו! — די ווערטער האָבן זיך שאַרף אַרויסגעריסן. די האַנט זיינע האָט דערביי זיך שאַרף אַרויסגע-צויגן פון אַלטנס האַנט.

— איך מיינן ניט, חלילה, — האָט דער אַלטער זיך פאַר-כאַפט, גייענדיק שוין צו דער טיר, ווי געטריבן פון אַהרנס טריט

הינטער אים. — איך מײן, מױעט זײ דאָך נײט דערשיסן? — שױן
בײ דער טיר האָט ער זיך אָפגעשטעלט.
— נײט דערשיסן, נײט דערשיסן.

אומגעדולדיקע, פאַרעווע ווערטער און די האַנט שטרעקט
זיך אומגעדולדיק צו דער טיר אַרויסצולאָזן דעם אַלטן.

נאָך דעם אַלטנס אַרויסגיין האָט אַהרן דערפילט אַ ביטערן
אָפזאָץ אין מויל. נאָדיר אַ באַזוך, אַ וויכוח. גערעדט צופיל. נײט
געדאַרפט געווען גאָר צולאָזן. אַ רבי! זײן קינדהײט, יוגנט,
האָט ער דערפילט, איז אָפגעשפרונגען פון אים. עס שטייט חבר
לרוע, דער פּאָלקס-אויספאַרשער, און עס וואַרטן אויף אים אַקטן,
אַקטן, אַקטן...

ער האָט געהייסן אַרײנפירן די באַשולדיקטע, און, אָפגע-
געגעבן דעם באַפעל, האָט ער שױן דערפילט אַ ביטערן טעם,
דעם טעם פון פאַרהערן...

14

— און די צוואַנציק טשערוואַנצעס, וואָס מ'האָט געפונען
אין די אויסגעלובעטע פיסלעך פון טיש, זײנען אויך אײנער
אײדימס?

— אויך מײן גאַנאײדימס, — ענטפערט אַסיפ שלײען אין
דער הײך, און אָן ווערטער גיבן צו זײנע לײפן קללות אויפן
חשבון פון „גאַנאײדים“.

— און די פינף אַמעריקאַנער פינפערלעך, וואָס מ'האָט גע-
פונען אײנגענייט אין אײער קישן, זײנען אויך זײנע?
— זײנע, אַ שריפה זאָל אויף אים קומען וווּ ער איז, —
האָט שױן אַסיפ שלײען געשאַלטן אויפן קול, זעענדיק די צוויי
הונדערט — צוויי הונדערט! — אַמעריקאַנער דאָלאַרן, וואָס
מוני האָט פאַרנומען.

— און די מעל פון די ספּעקולאַנטן, וואָס איר האָט גע-
מאַלן אויף דער סאַוועטישער מיל, און אָן געלט דערצו, דאָס
האָט אויך געטאַן מוני?

— דאָס איז אַ קלייניקייט.
 — יאָ, אַ קלייניקייט, — זאָגט איבער אַהרן לוריע און פאַטערט אָפּ אַסיפּ שלייען פון פאַרהער, רופט אַ צווייטן.
 אַ קורצער פאַרהער. דערוויסנדיק זיך, אַז מוני איז בעלם געוואָרן, האָבן אַלע געוואַלדערט זייערע חטאים אויף מוני. מוני האָט פאַרקויפט לייבונט דעם שניט-קרעמער, מעל—דעם מוטשניק, אַפילו דער אויפזעער פון „סאַראַבאַקאַפּ“, וואָס האָט פאַרקויפט צו קער צו פּריוואַטניקעס, האָט עס אויך געטאָן, ווייל... מוני...
 — און די זעגן אויפן זאָוואַד?
 — מוני.
 — און די שפּאַלן?
 — מוני.
 — וואָס מוני?
 — מוני האָט עס געדאַרפט קריגן די שפּאַלן.
 — פון וואַנען ווייסט איר דאָס?
 — הערסט אַ מעשה, פון וואַנען איך ווייס? — חידוש זיך יאָסל זיסלס אויף דעם אויספאַרשערס אומוויסנהייט. — ער האָט מיר פאַרגעשלאָגן גיין אויפן זאָוואַד ריידן מיטן חבר פּראָ-קאַפּן אָדער דוד שאַפּיראַן, אָבער איך האָב ניט געוואָלט.
 די אומשוילד אַליין וואָלט ניט דערציילט מער תּמי-מותיק.
 — איר האָט נאָך ניט געוואָלט?
 — ניט געוואָלט האָבן צו טאָן דערמיט. איך בין אַן ערלע-כער סאָוועטישער סוחר.
 — אַן ערלעכער סאָוועטישער סוחר. פיין. גענוג.
 יאָסל זיסלס האָט שוין פאַרלאָזט די ביוראָ. דער פּאַלקס-אויספאַרשער האָט דאָך ניט געהייסן גלניך אַרנינפירן נאָך איינעם אויפן פאַרהער. ער האָט ווידער-אַמאָל גענומען בלעטערן די פּאַ-פירן, וואָס ליאָווע באַרו פון סמאָלדאַראָו האָט צוגעשטעלט צוזאַ-מען מיטן בוכהאַלטער קיווע שרייבשטיין, און ערשט נאָכדעם געהייסן אַרנינפירן דוד שאַפּיראַן.

— קענט איר מיר ניט זאָגן, פאָרוואָס איר האָט גלייך נאָך
דער רעוואָלוציע ניט געוואָלט זיך שטעלן אַרבעטן אויפן זאָוואָד?
אהרנס קוק עגבערט דוד שאַפיראָן. די מערסטע, לאַנדס-
לייט זיינע האָט ער געקענט, הגם זיי האָבן אים, דוכט זיך, ניט
דערקענט: יוסף מיט זיינע ברידער, טוט אַ בלאַנדזשע אַ געדאַנק.
דעם, דוד שאַפיראָן, האָט ער קיינמאָל ניט געזען ביים טאַטן זיך
פראַווען, געהערט פון אים האָט ער יאָ.

— ווי זאָל איך אייך זאָגן, — האָט דוד געצויגן פאַרטראַכט
די ווערטער — גאַרניט לויט זיין טבע, — ניט געקענט.
— אזוי, ניט געקענט. און ווי קומט עס, וואָס נאָכדעם האָט
איר יאָ געקענט?

— דאָס קאָן איך אייך ניט זאָגן.

— איר קענט ניט זאָגן? — אַ בלוי פניערל האָט אויפגע-
בליצט אין אהרנס אויגן. — איר קענט ניט, אָבער מיר קענען
און, נאָך מער, מיר קענען עס ביי אייך אליין אַרויסקריגן. וואָס
האָט איר באַצוועקט מיט אייער שטעלן זיך אַרבעטן?

— עס איז מיר אליין ניט אינגאָצן קלאָר געווען, — האָט
דוד שאַפיראָ שטיי גערעדט. — ערשט דאָ, דאָ, — האָט ער
אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, ווי אָנווייזנדיק אויף דער
תפיסה, — ערשט דאָ איז עס מיר אַ ביסל קלאָרער געוואָרן.

— רעדט קלאָרע דבורים.

— מיר דוכט, — האָט דוד שאַפיראָ ווידער גערעדט אין
זיין שטיינ טאָן, אָט ווי ער וואָלט גערעדט צו זיך אליין אין
דער הויך, — מיר דוכט, אַז דאָס האָב איך גענומען אַ תשובה
אויף זיך, אַן אָפּקומעניש פאַר מייע זינד.

— וועגן וועלכע זינד רעדט איר דאָס?

— זינד אַנטקעגן... האָט זיך דוד שאַפיראָ פאַרהאַקט, אַרונ-
טערגעלאָזט די אויגן.

— אַנטקעגן וועמען?

דוד שאַפיראָ האָט געשוויגן.

— אַנטקעגן די סאָוועטן?

— סאָווען?! — איז דוד שאַפיראָ פאַרווונדערט. — ניין, קעגן זיי האָב איך ניט געזינדיקט.
 — טאָ קעגן וועמען דען?
 — קעגן... איך... איך...
 דוד שאַפיראָס אַקסלען לאָזן זיך אַרונטער. די גאַנצע מאַסע פון זיין אויבערשטן קערפער רוקט זיך צו די פיס צו, און די פיס זינגען צו שוואַך די מאַסע אויפצוהאַלטן, די קני בויען זיך. ער האָט זיך אָנגעכאַפט אין טיש. אהרן לוריע האָט אַ שאַרפן דריי געטאָן דעם קאַפּ, אָנגעקוקט דעם אַלטן און אים געהייסן זיך זעצן קעגנאייבער אים.
 — האָט איר געקענט מוני גערשטיינען?
 — נ—י—ן.
 — איר האָט אים קיינמאָל ניט געזען גאָר?
 — יאָ, איין מאָל.
 — איין מאָל האָט איר אים יאָ געזען. ווען איז דאָס געווען?
 — ווען ער האָט ביי מיר צוגענומען מיין הויז.
 — ניט וועגן דעם. געשעפטלעך. האָט איר ווען עס איז געהאַט מיט אים וועלכע-ס'איז געשעפטן?
 — ניין.
 — האָט עמיצער אייך פאַרגעשלאָגן אַ געשעפט אין זיין נאָמען?
 — יאָ, איין מאָל.
 — און ווען איז דאָס געווען?
 — מלחמה-צייט.
 — ניט פון דאָן. דאָ ניט לאַנג?
 — ניין.
 — אזוי, ניין. און ביי וועמען האָט איר געקויפט זעגן פאַרן זאָוואָד?
 — די זעגן האָט געקויפט פראַקאָפּ און אויף וויפל איך ווייס, האָט ער זיי געקראָגן פון צענטער.
 — אויף וויפל איר ווייסט. ווייסט איר, אַז דער מעקלער

יאָסל זיסלס איז געקומען פאַרקויפן זעגן ?

— יאָ, דאָס ווייס איך.

— דאָס ווייסט איר שוין יאָ. איז וואָס איז געווען איבער
אַפּמאַך מיט דעם יאָסל זיסלס, ווי האָט איר זיך מיט אים געטיילט,
הצי-הצי ?

— איך !?

אַ פּרוּזשינע איז אָפּגעשפרונגען פון האַטשעק. דוד שאַפּיראַ
איז שוין געשטאַנען ציטערנדיק אין גאַנצן קערפּער. אהרן האָט
אים שטום געוויון זיך צוריק אַוועקזעצן.

— יאָ, איר, בירגער דוד שאַפּיראַ.

— איך... איך האָב אים אָפּילו נישט צוגעלאָזט צו זיך.

— איר האָט אים נישט צוגעלאָזט, פונדעסטוועגן ווייסט איר.

— פּראַקאָפּ האָט מיר דערציילט וועגן דעם, האָב איך

אים געזאָגט...

— אַז וואָס ?

— איך האָב אים געזאָגט... מיט קליינע גנבים זאָל ער
קיינמאָל נישט האַנדלען.

— הם, מיט קליינע גנבים. און ווי דענקט איר, צוויי וואָ-
גאַן שפּאַלן איז אַ גענוג גרויסע גנבה פאַר אַ זיך ?

שאַפּיראַ האָט זיך נאָכאַמאָל אַ הייב געטאַן. דערזען אהרנס
קוק, האָט ער פאַמעלעך זיך אַרונטערגעלאָזט. אַ דערשלאָגענער,
מיט געבעט אין קול האָט ער אַ זאָג געטאַן:

— איך שווער איך ביי... ביי אַרץ, וואָס מיר איז הייליק,
אַז איך ווייס גאָר נישט וועגן דעם. אַרויסגעזאָגט, איז ער
קלענער געוואָרן, איינגעזונקען אויף זיין שטול.

— איר שווערט. אַז מ'שמוסט אַ שבועה. קוקט זיך גוט
איין אין אַט דער התימה. איז די חתימה איבערע ?

פאַר דוד שאַפּיראַס אויגן האָבן זיך רעדער געדרייט. ער
האַט אַ וויש געטאַן, די רעדער אָפּגעווישט, אָבער אַרץ, וואָס ער
זעט, איז איין שמיר. דוד שאַפּיראַ האָט זיך געחידושט, וואָס
ער זעט אַזוי שלעכט. שיקט זיך עס, אַז אין אַ פאַר וואָכן זאָלן
זיינע אויגן אַזוי קאַליע ווערן ? ער האָט ווידער אַ וויש געטאַן

די אויגן, צוגערטראָגן נאָענט צום פּאַפּירל פּאַר זיך און אַרויס-
געזאָגט:

— די חתימה זעט אויס ווי מײַנע.

— איר גיט צו, אַז איר האָט אונטערגעשריבן דאָס קוויטל?

— ניין, אונטערגעשריבן דאָס קוויטל האָב איך נישט.

— די חתימה איז אַינערע און איר האָט נישט אונטערגע-
שריבן. וואָס מיינט עס?

— איך ווייס אַליין נישט. איך ווייס בלויז, איך שווער...
עפעס האָט זיך אים געשטעלט אין האַלדז. ער האָט פּאַר-
האַקט די ציין, פּאַרביסן די אויבערשטע לייפ.

— צופיל זאָכן ווייסט איר נישט, — האָט אהרן לוריע אַ זאָג
געטאָן, און ביז דוד שאַפּיראַ איז געקומען צו זיך, האָט ער דער-
ווייל גענומען אַ בלאַט פּאַפּיר, אויסגעריסן אַ שטיקל ווי אויף
אַן אויג אין אַ מאַסקע, עס אַרויפגעלייגט אויף אַ צווייטער בלאַט
פּאַפּיר, עס צוגערוקט צו דודן, און טייטלענדיק מיטן פינגער
געפרעגט:

— איז דאָס אַינער חתימה?

— איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז יאָ.

— הערט אויף שווערן, — האָט אהרן גערייצט באַפוילן. —

ענטפערט: איז דאָס אַינער חתימה צי ניין?

— קוקט אויס ווי מײַנע.

אהרן האָט מיט כּעס אַרונטערגעשאַרט דאָס אויבערשטע
בלאַט פּאַפּיר, אַנטפלעקנדיק דאָס בלעטל פּאַפּיר מיט קיוועס
צייכענונג און די ווערטער דוד שאַפּיראַ.

— דאָס איז נישט מײַנס, — האָט דוד שאַפּיראַ אַ זאָג גע-
טאָן, נאָך איידער אהרן האָט אים עפעס געפרעגט, און, אויפ-
הייבנדיק די אויגן צו אהרנען, קלאַר און אָפּן אַ קוק געטאָן: —

דאָס איז נישט מײַנס.
— נישט אַינערס, זיכער נישט אַינערס? — האָט אהרן, ווי
אַ מידער פון אַ שווערן געראַנגל, אַרויסגעערעדט, אַ ווונק געטאָן
צום טיר, און דודן געפרעגט: — פאַרדעכטיקט איר וועמען ס'איז
אין נאָכמאַכן אַינער חתימה?

— פארדעכטיקן אין נאָכמאַכן מיין חתימה, — טראַכט
דוד איבער אין דער הייד, און דאָס איצטיקע טראַכטן דערוועקט
אַן ענדלעכן געראַנק פון פריער שוין.

אין די לאַנגע נעכט, טראַכטנדיק וועגן זיך, זיין סוף —
און געפילט האָט ער, אַז דאָס איז דער סוף — האָט ער אים
אַנגענומען פאַר ליב. ער האָט אָבער בשום אופן ניט געקענט
שלום מאַכן מיטן געדאַנק, אַז אָט אַזוי אַרום וועט ער קומען צו
אים. אַ פראַגע-צייכן איז געשטאַנען פאַר אים. פאַרוואָס? פאַר
וועלכע זינד? וועמען האָט ער עס געטאָן אַזויפיל שלעכטס,
וואָס זאָל פאַר אים מקרב זיין דעם קץ, אַז ער קער זיך דאָך
מיט קיינעם ניט אָן!

— איך ווייס ניט. קען אויף קיינעם ניט זאָגן, — ענט-
פערט שטיל דוד שאַפיראַ.

— גענוג, — טוט אהרן לוריע אַ מאַך מיט דער האַנט.
דוד שאַפיראַ האָט זיך אויפגעהויבן, געוואַרט, מ'זאָל אים
אַרויספירן, אים הייסן גיין.

— שטייט דאָ, — האָט אים לוריע אָנגעוויזן. אַן אומהיימ-
לעכער געפיל האָט אַרומגענומען שאַפיראַן פון אָט דעם נאַכלע-
סיקן, שטייט דאָ. וואָס נאָך? דאָס שווינגן פון זיין קאַמער,
וואָס האָט אים אַזוי געמאַטערט, האָט איצט, נאָכן פאַרהער, גע-
לאָקט און גערופן: ביי מיר געפינסטו רן.

מ'האַט אַרײַנגעפירט קיווע שרײַבשטיין. דערזען אים, האָבן
דודס אויגן זיך ברייט אַ עפן געטאָן. אַ ציטער האָט אָנגעכאַפט
זײַנע הענט. דער גאַנצער קערפער זײַנער האָט דערפילט: ער!
דוד האָט אַ קוק געטאָן אויפן אויספאַרשער, אויף קיווען.
קיווע האָט שוין געהאַלטן אַרונטערגעלאָזט די אויגן. דער אויס-
פאַרשער האָט דרינגלעך געקוקט אויף ביידן.

— איר זײַט באַקאַנט, נײַן?

אַזאַ לײכטער טאָן. געמעגט שווערן, אהרן לוריע איז דער
באַלעבאָס פון הויז און שטעלט פאַר זײַנע געסט אײַנעם פאַרן
צווייטן. בײַ דודן האָט דאָס מויל זיך ניט געעפנט. קיווע טוט
אַ קוק אויפן אויספאַרשער, אויף דודן און גיט אַרויס:

— יאָ.
— מיטאַרבעטער דאָך, ניין?
— יאָ, — ווידער קיווע.
— און, מעג איך אייך פרעגן: ווי האָט איר זיך פאַרהאַלטן
איינס צום אַנדערן ביי דער אַרבעט? — האָט שוין אהרן געפרעגט
קיווען דירעקט.

— אַזוי זיך. יעדער איינער האָט זיך געטאָן זיין אַרבעט.
— גוט. איצט, — האָט אהרן אַ שאַר געטאָן דאָס בענקל
אונטער זיך, פעסטער זיך אַוועקגעזעצט און איינגעלאָרן קיווען
זיך צו זעצן קעגנאייבער, — איצט וועלן מיר אייך שטעלן אַ פּאָר
פּראָגן: האָט איר געקענט מוני גערשטיין?
— יאָ.

— געהאַט מיט אים וועלכע ס'איז געשעפטלעכע פאַרבינד-
דונגען?

— ניין. וואָס פאַר געשעפטן האָב איך געקענט האָבן מיט
מוני? איך אין זאַוואָד, און ער...
— הם... האָט מוני גערעדט מיט אייך וועגן שפּאַלן?
— שפּאַלן? איך ווייס וועגן דעם אַבסאָלוט גאַרניט.
— איך פרעג ניט, צי איר ווייסט. איך פרעג, צי האָט
מוני גערשטיין מיט אייך גערעדט וועגן שפּאַלן?
— נ—י—ן, — קומט אַרויס אַ ביסל צעצויגן. אין דער
צעצויגנקייט באַהאַלטן די פּראָגע: שוין געמאַכט אַ דורכפאַל?
— האָט בירגער דוד שאַפיראַ גערעדט מיט אייך וועגן דעם?
— אַ עכאָ פון אַ „בירגער דוד שאַפיראַ“ האָט אָפּגעקלונגען
אין די אויערן פון ביידע אויסגעפרעגטע.
— ניין, — ענטפערט קיווע.

— איצט וועט איר אַזוי גוט זיין מיר זאָגן, וואָס זינט איר
אויסן געווען מיט אָט דער „צייכענונג“? מיט אָט דעם שרייבן?
אהרן האָט צוגערוקט נעענטער דאָס בלעטל פאַפיר און
אויך זיין געזיכט נעענטער צו קיוועס פנים. דערזען, האָט קיוועס
פנים גענומען זיך מיניען.
— דאָס האָב איך גלאַט אַזוי, צינט פאַרטרייב.

— יא, אזוי שטייט פארשריבן אין פראטאקאל. און קענט איר מיר ניט זאָגן, פארוואָס דווקא האָט איר אויסגעקליבן אָט די פערזאָן און אָט דעם נאָמען פאַר אייער... צייט=פאַרטרייב. — ווייל... ווייל איך האָב אים פּינט! — האָט קיווע אויס=געשריען. — ווייל ער איז אַ בורזשוי, אַ... פאַן, אַ... — יא, אזוי שטייט פארשריבן אין פראטאקאל אויך. אָבער, אויך איך מאַך ניט קיין טעות, האָט איר נאָר=וואָס געזאָגט, אַז איר האָט זיך פאַרהאַלטן גאַנץ פרידלעך, יעדער האָט געטאָן זיין אַרבעט. — דאָס האָב איך געזאָגט ניט ריכטיק, — האָט קיווע שטייט צוגעגעבן.

— הם... אזוי. און איצט זאָגט מיר: איז דאָס אויך איינע פון אייערע צייט=פאַרטרייבעכצן? — האָט אהרן לוריע אונטערגע=רוקט דאָס קוויטל מיט דער חתימה דוד שאַפיראַ. — די חתימה איז ניט מיינע, — האָט קיווע אויסגעשריען, זיך אַ הייב געטאָן פון שטול.

לוריע האָט אים אָנגעוויזן זיך אַוועקזעצן, און קיווע האָט מיט אַ שטימע, איבערגעהאַקט פון אַ ניט=אויסגעפלאַצטן געוויין, געפרוּווט רעדן:

— מ'ויל אויף מיר אַרויפלייגן יענעמס שולד. איך... — באַרוקט זיך, בירגער שרייבשטיין, מ'ויל ניט אַרויפ=לייגן. אפשר אַרויסציען יא, אָבער ניט אַרויפלייגן. — איך בין ניט שולדיק, די חתימה איז ניט מיינע. — ווער ס'האָט געשריבן—דעם פאַרשיבן. ווי נעמט מען אים אַהער, דעם... — קיינער זאָגט ניט, אַז איר זייט שולדיק אָדער, אַז די חתימה איז אייערע. וואָס איך וויל איצט וויסן, איז: צי אָט דאָס איז אייערס?

דאָס גרין=בלויע אַמעריקאַנער פינפערל האָט ווי אַ באַרג זיך פּלאַצונג פאַרוויזן פאַר קיווען. זיינע אויגן האָבן גענומען פלינצלען, אַ שווינדליקער ישוב=הדעת: — יא, ניין? לייבציע האָט עס אים ניט געפרעגט, ניט געוויזן אַפילו, אָבער האָט מן=הסתם געשריבן...

— איז עס אייערס?

קיווע הייבט אויף די אויגן צו אהרנען, פרעגט מיט די אויגן: וואָס זאָל איך זאָגן און, געמעגט שווערן, ער האָט איבער-געלייענט אין אהרנס אויגן צו זאָגן: יאָ, דאָס איז מײַנס.

— און איר האָט עס איינגענייט אין דער לײַסט פון אייער ווינטערדיקן מאַנטל, פּדי איר זאָלט עס ניט פאַרלירן, וואָס?

— יאָ.

— אַזוי. און בײַ וועלכן ספּעקולאַנט האָט איר עס געקויפט, און וויפיל האָט איר דערפאַר באַצאָלט.

— איך האָב ניט ספּעקולירט.

— אַהא, איר האָט עס מן-הסתם געפונען.

— יאָ, טאַקע געפונען, — ענטפערט קיווע, חידושנדיק זיך, וואָס אים איז עס גאָר ניט איינגעפאַלן. אַ נס, וואָס דער אויספאַרשער האָט עס אים אַרײַנגעלייגט אין מויל. דערווענדיק אָבער דעם אויספאַרשערס קוק, דערפילט ער — אַרײַנגעפאַלן! פאַרשאַטן! מוּנײַ!!!

— און קענט איר מיר ניט זאָגן, וועלכער נאַר האָט עס פאַרלוירן?

— איך ווייס ניט.

— קענט איר מיר זאָגן, וועלכער נאַר וועט עס אייך גלויבן? אַ קרייז-בלייך פנים קוקט איצט אויפן אויספאַרשער, און דער אויספאַרשער שפילט זיך מיטן פינפערל. דאָס אויסכאַפן, צע-רייסן. די הענט רירן זיך ניט, און די אויערן הערן:

— אַ פּײַן פינפערל. איר האָט עס ניט געקויפט, און ווייזט אויס, אויך ניט געפונען. קענט איר מיר זאָגן, וווּ האָט איר פאַרט דאָס געקראָגן?

קיוועס אויערן האָבן נאָך געהערט אַ שמייכל אין די רייז, אַ שטעכיקן שמייכל, אָבער אַ שמייכל. זײַנע אויגן זעען אָבער אויגן ווייט ניט קײַן שמייכלענדיקע, די אויגן מאַנען, צוויי-גען: זאָג!

— איך... איך ווייס ניט, געדענק ניט.

— אַ שוואַכער זכרון, גיי געדענק וווּ מ'האַט גענומען אַן אַמעריקאַנער פינפערל! ווייסט איר אָבער, אַז מיר האָבן אַ מיטל

צו אַ שוואַכן זפרון? מיר קענען דערמאָנען וועלכער ריכער
פעטער האָט עס אייך צוגעשיקט. זאָגט בעסער מיט גוטן: ווו?
ביי וועמען? ווער האָט עס אייך געגעבן?

— איך... איך...

— האָט עס אייך מוני גערשטיין געגעבן פאַר אונטער-
שרייבן אָט די חתימה? מ'פרעגט דאָך אייך? יאָ, צי ניין?
קיווע שרייבשטיינס קאָפּ האָט אַ פאַל געטאָן צום טיש. עס
האָט זיך דערהערט אַ געוויין, אַ לאַנג פאַרצויגענער געוויין ענ-
לעך אויפן געהייל פון אַ הונט.

דוד שאַפיראַ, וועלכער איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אין
אַ פיבער-צושטאַנד, אָט קוקנדיק, אָט אויסמיידנדיק צו קוקן אויפן
אויסגעפרעגטן, אויספרעגער, האָט ביי דער לעצטער פראַגע אַ דריי
געטאָן מיטן קאָפּ, אויפגעריסן די אויגן, און ביים אויסבראָך פון
קיוועס געוויין, האָט ער געפילט זיין אונטערשטע לייפ ציטערט.
קיווען האָט מען אַרויסגעפירט. אהרן לוריע האָט גענומען אַרומ-
שפאַנען. דערזען דוד שאַפיראַן, האָט ער זיך אָפגעשטעלט, ווי
הידושנדיק זיך: וואָס טוט ער דאָ, און נאָך מער זיך געהידושט
הערנדיק דער אַלטער שטאַמלט עפעס.

— וואָס אַזוינס?

— איך... איך... דאָס איז טיילווייז מיין שולד.

— וואָס!?

— ס'איז אפשר ניט אַזוי די פינף דאָלאַר. איך... איך האָב
דעם מענטשן באַליידיקט, שטאַרק באַליידיקט.

— דוד האָט געזען, דעם אויספאַרשער איז ניט קלאַר, אָבער
אַנשטאַט קלאַרער מאַכן, האָט ער ווידער געשטאַמלט, נאָך מער צו זיך:

— מ'טאָר ניט באַליידיקן אַ מענטשן.

— אַזוי? נו, גוט. ביים געריכט זיך פונאַנדערקלייבן, —

האָט דער אויספאַרשער אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, גענומען
ווידער שפאַנען, ניט פילנדיק אפילו דודס אַרויסגיין פון צימער.

פאַר אהרנען איז די ביוראָ געוואָרן צו קליין.

— צידקות, — האָט ער געלאָזט פאַלן אַ וואָרט. — צידקות

פאַרלאַנגען זיי. כוח-הצדק. אַ צדיק טוב. פאַר פינף דאָלאַר! פינף

דאָלאַר! פאַרשיווצעס! אַלע פאַרשיווצעס! סיידן אפשר דער אַל-
טער דאָ. און אויך ער אַ שונא. אַלע שונאים. שנאה. שנאה. און
שנאה ברענגט שנאה.

אהרן פילט, ער ווערט דערשטיקט אין דער געדיכטער
שנאה-לופט אַרום אים, ער ווערט דערוואָרגן פון דער שנאה-כוואַ-
ליע ביי אים אין האַלדז.

— דער טאָג איז געענדיקט, — גיט ער אַ זאָג צום ביוראָ-
היטער, כאַפּט זיין מאַנטל, היטל, לויפט אַרויס אין דרויסן. אַ ביסל
פרישע לופט, איינאַטעמען אַ ביסל שנאהלאַזן זויערשטאַף, וואָס
זאָל אַרויסשטויסן דעם אים שטיקנדיקן שנאה-שטיקשטאַף.

15

— נו, אָט זיינען מיר דאָ!

דער וואַרעמער האַנט-דרוק נאָך אָט דעם פריידיקן אויס-
רוף האָט אויסגעדריקט פּראָקאָפּס גאַנצע צוגעבונדנקייט צו דוד
שאַפּיראַן, זיין פאַרפלאַנטערניש מיט אים. פּראָקאָפּ איז געווען
צופרידן צו זען דודן צוריק. דאָס האָט געמיינט, אַז זיין אַרבעט-
באַוויזן דודס שאַפּיראַס אומשולד — איז ניט געווען אומזיסט.
איז ער ניט געווען דער ערשטער, דער איינציקער, וואָס האָט
דערשפּירט דודס אומשולד? ער איז אויך צופרידן, ווייל דודס
אומשולד באַוויזט אויך, אַז ער האָט זיך ניט אָפּגענאַרט רופנדיק,
אַריינעמענדיק אים צו דער אַרבעט. דוד שאַפּיראַס באַפרייאונג
האָט אויך געמיינט אַ באַפרייאונג פאַר פּראָקאָפּן, אַ באַפרייאונג
פון אַזוי פיל שוואַרצע צווייפלען וועגן זיך גופא. דערצו נאָך
האָט ער געפילט, אַן אַלטער חוב, אַ חוב אין וועלכן ער איז
אַפילו ווינציק וואָס שולדיק, אָבער דאָך אַ חוב אויף זיינע פליי-
צעס: נחמהקעס טויט איז טיילווייז באַצאָלט געוואָרן.

דוד שאַפּיראַס ענטפער אויף דער באַגריסונג — אַ לויזע
האַנט, אַ שוואַכע שטימע און אַ דערשלאַגענער קוק האָט געדעמפט
פּראָקאָפּס פרייד. ער האָט זיך גוט איינגעקוקט אין דודן. ער

געפעלט אים ניט, דער אַלטער. אזוי פארעלטערט געוואָרן. דאָך
ווייל ער זיך און דודן אויפמונטערן און זאָגט:

— איר ווייסט, איר האָט אויסגעפעלט אויפן זאָוואָד.
— ווי גייט עס?

— ניט שלעכט. אָבער ווינציקער אַ מענטש... נו, וואָס איז
דאָ צו רעדן. איר וועט זיך אויסרוען. דער וואָלד, די לופט,
איר ט'זיך שטעלן אויף די פיס, און...

— יאָ, דער וואָלד, — האָט דוד אַ פיר געטאָן מיט די
אויגן אין דער ריכטונג פון די ביימער, און, איבערטראָגנדיק
דעם קוק צו פראַקאָפּן-צו, האָט ער הכנעהדיק געזאָגט:
— לאָז מ'ך דאָ אין וואָלד, איך בעט דיך.
— נו, געוויס.

— כ'מיין אינגאָנצן... ניט אויפן זאָוואָד. כ'וועל אַרבעטן,
אַרבעטן, וויפיל איך וועל נאָר קענען, אָבער דאָ, אין וואָלד,
ניט דאָרט...

דודס בעטנדיקער קוק איז געבליבן הענגען אויף פראַקאָפּס
פנים. פראַקאָפּ האָט זיך געפילט נידערגעשלאָגן סיי פונם אַלטנס
לידל, „אין וואָלד, ניט אויפן זאָוואָד“. ווידער עפעס „פריצישס“;
סיי פון דעם בעטנדיקן קוק, וואָס האָט אזוי ניט האַרמאָנירט מיט
דער אַמאָליקער פריצישקייט.

— נו, וואָס איז דאָ צו רעדן? דערווייל זייט איר אין
וואָלד, און ווייטער וועלן מיר זען. אַ גוטן.

אַרויסטרעטנדיק פון דוד שאַפיראַס שטיבל, האָט פראַקאָפּ
צו זיך אַליין אַ זאָג געטאָן:
— צעפאלט זיך דער אַלטער.

דוד שאַפיראַ איז זיך צעפאלן. די צעפאלנקייט האָט זיך
געוואָרפן אין די אויגן. געווען אַ פנים, אַ שטערן, אַ נאָז,
אַ געוויסער ברעמען-שניט, מויל-שניט, אַרום דעם מויל אַ בערדל
אַרומגעשוירן און פאַרשוירן קמץ-אַרטיק, וואָס האָט אויסגעזען ווי
אַ בלאַט-שלעסל. דאָס שלעסל האָט פאַרשלאָסן אַ גאַנץ געזיכט,
אין וועלכן עס איז געווען אַ איינהייטלעכע ליניע. דאָס געזיכט —
אַ צייבענגונג, אַ בילד, אַן אַריגינאַל, וואָס האָט געטראָגן דעם

נאָמען דוד שאַפיראַ, ניט צו פאַרמישן מיט אַנדערע. איצט איז פון דעם בילד געבליבן אַ קאָפּיע, און אַ שלעכטע דערצו. אויפן שטערן דיקע קנייטשן אין דער ברייט, פאַלבן-קנייטשן אין דער לענג פון פנים, דאָס מויל אַ שלעסל, אָבער געעפנט, — עס הענגט לוי, און אונטערן קין הענגט נאָך אַ ליידיק שטיקל הויט, אַ שי-טערס, אָט ווי אַ ליידיקער פאַרדאַרטער אייטער פון אַ פאַרלאָז-טער בהמה. די ליניעס אין פנים צעצויגן, צעפאַרן, און האָט דוד שאַפיראַ אַ שפאַן געטאַן. האָט מען געזען די ליניע פון קערפער איז איבערגעבראַכן.

אַן אָנגעבראַכענער איז דוד שאַפיראַ אַרײַן אין תּפּיסה, און מיט יעדן טאַג איז ער אַלץ מער צעבראַכן געוואָרן. צוערשט די איינזאַמקייט. דוכט זיך, קיינמאָל ניט געווען קיין מעורב לבריות; דאָס שטיבל אין וואַלד איז געווען אַ פאַלאַץ בלויז דערפאַר, ווייל עס איז ווייט פון מענטשן, דאָך די איינזאַמקייט אין דער תּפּיסה האָט ער ניט געקענט פאַרטראָגן. אין וואַלד איז קיינער ניט געווען, אָבער געווען דער וואַלד, און דוד, דער וואַלד-מענטש פון יאָרן, האָט זיך אין וואַלד קיינמאָל ניט געפילט איינ-זאַם. ווען דער וואַלד האָט זיך אַפּילו ניט אַ טענע געטאַן, האָט ער דאָך געפילט די לעבעדיקע באַשעפענישן, ביימער, שטייען און שווינגן, און ער האָט זיך פאַרשטאַנען מיט זיי אויף שטום-לשון. דאָ, אין תּפּיסה, האָט ער געוויסט, אַז אויף יענער זייט וואַנט זיצט נאָך אַ מענטש, מענטשן, אָבער וואָס האָט ער צו טאָן מיט זיי? אָט די מענטשן וועלן אים ניט העלפן אַריבערטראָגן די איינזאַמקייט פון דער תּפּיסה.

זײַן גאַנצן לעבן האָט דוד געלעבט, פאַר זיך. געוויס, געווען אַ סוחר, געהאַנדלט מיט מענטשן, אָבער די מענטשן זײַנען, אויסער מסחר, אים ניט אָנגעגאַנגען. דאָ מסחר, מוזן זײַן מענטשן, אָבער ניט מער ווי דאָס. שפעטער געווען משגית. די מענטשן אונטער זײַן השגחה אויך מענטשן, וועלכע מוזן דאָך זײַן, פּדי צו טאָן די אַרבעט. און די ראַפּאַפּאַרטס, די באַלעבאַטיס, זײַנען אויך דאָ בלויז דערפאַר, ווייל עס איז דאָ אַ וואַלד, גע-הילף, אַ זאַוואַד. זיי טוען זיך זייערס, ער זײַנט, מ'קער זיך

ווינציק וואָס אָן. די ראַפּאָפּאַרטס האָבן אים שוין געקענט און פאַרשטאַנען ניט אַרויסצוווּיזן אים זייער באַלעבאַטישקייט. די שרעק פון קריג אַ באַלעבאַט, אַ מענטשן איבער זיך, זיין אַן אַר- בעטער צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע, גלייכע צו אים, האָט אים ניט געלאָזט גיין אַרבעטן צו די, נייַע באַלעבאַטיים. ערשט נאָכ- דעם, ערשט נאָך זיין טאָכטערס טויט...

ערשט אין תּפּיסה, אָפּגעצאַמט פון דער גאַרער וועלט, אָן וועלכער ס'איז אַרבעט, אָן אַ מענטשן איבערצובויען אַ וואָרט, האָט דוד שאַפּיראַ גענומען רעדן צו זיך אַליין אין דער הייך און אין דער שטיל, און וואָס מער ער האָט געטראַכט, אַלץ שאַרפּער איז אַרויסגעטראָטן זיין שולד, אַלץ שווערער האָט זיך אויף אים געלייגט די טויטע מאַסע. געוויס, ער האָט עס ניט געוואָלט, אָבער האָט ער ניט גורם געווען דערצו? האָט ער זיין גאַנצן לעבן זי ניט געהאַלטן אויף אַ שלאַס, צוגעבוונדן צו זיך? זי איז דאָך געווען זיין היים. אַ ליגן, אַז ער האָט ניט חתונה געהאַט, וויל ער האָט איר ניט געוואָלט געבן קיין שטימפּאַמע. דער אמת איז: ער האָט זי געוואָלט האָבן לעבן זיך, דערפאַר האָט ער אַפילו ניט געוואָלט זי זאָל חתונה האָבן, ניט נאָר פאַר דעם אַפטייקערל, פאַר קיינעם ניט. מיט אים זאָל זי בלייבן, און אָט... געגאַנגען אַרבעטן אויפן זאוואָד. יעדעס מאָל, וואָס ער האָט דער- זען פראַקאָפּן, האָט ער געפילט, זיין בלוט טריפט ביסלעכווייז. אַן ערלעכער שייגעץ, ערלעך ביז גאַר, און קען צו אים גאַרניט האָבן. אָבער דערזעענדיק אים, האָט ער דערזען זיין שותף אין דער טאָכטערס טויט, און פון דער שותפות איז אים ניט גרינגער געוואָרן צו טראַגן די מאַסע. ער האָט אויף זיך גענומען אָט דאָס בלוט-טריפעניש, דענקענדיק, אַז דאָס וועט זיין אַן אָפּקומע- ניש פאַר זיינע זינד. אָבער דאָס איז, קענטיק, ניט געווען גענוג. נו, איז תּפּיסה. אויך דאָס האָט ער אָנגענומען פאַר ליב. אין געדאַנק גערעדט צו דער טאָכטער: דו האָסט געליטן, לינד איך אויך, אפשר וועלן ליידן אָפּוואַשן די זינד קעגן דיר.

מיט וואָס דוד שאַפּיראַ האָט ניט געקענט שלום מאַכן, איז מיט דער, וועלט. וואָס וויל די דרויסנדיקע וועלט פון אים?

וועמען איז דאָס אָנגעבאָנגען דער דוד שאַפּיראַ צו ברענגען אים אין תּפּיסה, אים דאָרט איינשפּאַרן? וואָס האָט ער דער וועלט געטאָן? קעגן איר האָט ער דאָך ניט געזינדיקט, אַז סך-הפּל האָט ער זיך מיט איר ניט אָנגעקערט, ניט געוואָלט זיך אָנקערן. ערשט ביים פּאַרהער, ווען ער האָט דערזען די וועלט אין דער געשטאַלט פון דעם בוכהאַלטער, האָט ער דערפּילט, אַז די מחיצה, וואָס ער האָט זיין גאַנצן לעבן געפרוּווט אַוועקשטעלן צווישן זיך און דער וועלט, איז צעבראָכן. ער און די וועלט, מעג עס זיין אַ קיווע בוכהאַלטער, אַ מוני אַפּטייקער, זיינען פּאַרבונדן מיט הונדערטער טויזנטער פעדים.

אַ וואָרט געזאָגט איז אַ קערנדל פּאַרזייט, וואַקסט אויס מיט אַ צייט שפּעטער. פון אַ קערנדל ווערט אַ זאַנג אַ גאַנצער, תּבואה, וועלכע קען שפּיין און אויך פּאַרמען, ניט נאָר דעם זיין, נאָר הונדערטער אַנדערע. זיך ניט אַפּצושיידן פון דער וועלט, זיך ניט אויסשיילן פון איר. און די וועלט איז, איינגוט-לעך, ניט הימל און ערד, נאָר מענטשן, מענטשן. באַליידיקט איין מענטשן, איז באַליידיקט אַ וועלט; זיך אַפּגעפרעמדט פון מענטשן, איז אויס מענטש. און ער האָט בייזוויליק געריסן די פעדים, אַזוי זיין גאַנצן לעבן. ערשט איצט, אין תּפּיסה, ביים „אויסטטיין שמונה-עשרה“, איז עס אים קלאָר געוואָרן. צו שפּעט. דאָס וואָס סער, וואָס האָט געוואָשן זיינע זינד קעגן דער טאַכטער, זיינע זינד קעגן דער וועלט, האָט אונטערגעשווענקט דעם פונדאַמענט פון זיין לעבן, דאָס לעבן פון דעם איין-און-איינציקן דוד שאַפּיראַן, און אַרויסגעקומען פון דאָרט איז ער אַ צעבראַכענער, אַ צעפּאַלענער, זעענדיק פאַר זיך בלוין איינס: דעם טויט. דאָס האָט אויך געזען פּראַקאַפּ, דאָס האָט אויך געזען דבורה.

— נו, גייט זעט אייער אַלטן, — האָט לייבציע, ניט אָן פּאַרעניגן, וואָס ער קען אָנזאָגן זיין מומען אַ גוטע בשורה, אַ זאָג געטאָן פּלומרשט אין אַ שפּאַסיקן טאָן, דעם ערשטן טאָג, וואָס דוד האָט זיך צוריקגעקערט.

— וו—אַ—אַ—ס!

— יאָ, יאָ, ער איז דאָ, קענט אים גיין זען.
ביי דבורהן האָבן זיך געשטעלט טרערן אין די אויגן.
לייבציע זאָל זי ניט כאַפֿן ביי דער „גניבה“, האָט זי פֿלומרשט
גענומען זוכן די שאַל. באַרויקט אַ ביסל, האָט זי זיך מיישב גע-
ווען: ער איז דאָ. האָט שוין מן-הסתם וואָכן ניט פֿאַרזוכט קיין
לעפל געקעכץ. זי וועט פֿריער עפעס אָפּקאַכן, נאָכדעם אים גיין
זען. ווען זי איז געקומען, מיטן טעפל געקעכץ אונטער דער
שאַל, דערזען אים, האָט זי זיך צעוויינט. צעוויינט פֿאַר פֿרייד,
וואָס זי זעט אים, און פֿון... זיין אויסזען.

— וויי איז מיר! וואָס האָבן זיי אייך געטאָן?

— געטאָן? גאָרניט, דבורה, מ'האָט מיר גאָרניט געטאָן,
אַבער איך בין אזוי מיד, אזוי צעבראַכן.

דבורה האָט באַשלאָסן, זי וועט אים דאַרפֿן צופֿילנעווען
אַ ביסל, אים שטעלן אויף די פֿיס.

דוד שאַפֿיראָ האָט זיך פֿלומרשט געשטעלט אויף די פֿיס.
ער איז אַרויסגעגאַנגען אין וואַלד, געטאָן אַרבעט אַפֿילו, אַבער
געפֿילט האָט ער — עס איז ניט דאָס. די פֿיס האָבן ניט געפֿאַלגט.
אַפּגעגאַנגען אַ מינוט צען, האָט ער געמוזט זיך צוזעצן, ווישן
דעם שווייס. האָט ער זיך אָנגעבויגן און זיך צוריק אויפֿגעהויבן,
האָט ער דערפֿילט די וועלט דרייט זיך פֿאַר זינע אויגן, אַ טונג-
קעלע, פינסטערע וועלט. סוף זומער, און דוד שאַפֿיראָ האָט זיך
געדאַרפט אָנפֿעלצן. ביינאַכט וויפֿיל צודעקן ער זאָל ניט אָנלייגן,
די פֿיס קאַלט ווי אייז, ניט איינצושלאָפֿן, און אַנטדרעמלט גע-
וואָרן, קומען אַזעלכע שווערע חלומות.

— איך גיי באַרג-אַראָפּ, — האָט ער איין טאָג אַ זאָג געטאָן

צו דבורהן.

— גייט שוין, גייט, — האָט זי ברוגזלעך אָפּגעענטפֿערט. —
באַרג-אַראָפּ! אַוודאי, אַז איר פֿאַלגט מיך ניט, עסט ניט... — דאָס
האָט איר ניט געשטערט צו זען דערביי זינע איינגעפֿאַלענע
שלייפֿן, די גריין-געלע הויט.

— עך דבורה!..

דבורהן איז אומעטיק געוואָרן פון אָט דעם זיפן, אומעטיק צום וויינען און צו דערזעלבער צייט דערפילט אַ פרייד פון אָט דעם נאָענטן „עך, דבורה“. איר דוד.

דוד שאַפיראָ האָט געפילט דער טויט דערנעענטערט זיך צו אים. דאָס האָט אים ניט געשראָקן, אדרבא, ער האָט שוין געוואַרט אויף אים, ער זאָל קומען. יידן בעטן מחילה ביי אַ טויטן, ער זאָל זיי פאַרגעבן פאַר די זינד קעגן אים, אָבער דער בעסטער מחילה-בעטער איז דער טויט. דער טויט וועט אים ברענגען די מחילה פאַר איר, פאַר אַלץ...

ער האָט געוואַרט אויפן טויט, און דאָך זיך געבריהט, גע-גאַנגען אין וואַלד, געמאַסטן, געציילט, זיך געשאַפן מיט מענטשן, ניט ריכטנדיק זיך, אַז אין וואַלד ביי דער אַרבעט זאָל ער אים אַנטקעגנקומען. ער האָט זיך אָנגעבויגן איבערמעסטן אַ קלאָץ, דערפילט דאָס בלוט קומט אים אין פנים אַרײַן. ער האָט זיך ראַש אויפגעוויבן, דערפילט, די ערד וויגט זיך אונטער אים, די וועלט דרייט זיך. איין אַרעם אַ צי געטאָן, די האַנט האָט געוואַלט עפעס אַנכאַפן, אָבער די פינגער האָבן אָנגעטאַפט לופט. ער האָט זיך אַ וואַקל געטאָן, אומגעפאַלן.

אויפגעעפנט די אויגן ביי זיך אויפן בעט, האָט ער שוואַך געזען די וואַנט קעגנאיבער. דער גאַנצער אַרום איז געווען מטושטש. ער האָט צוריק פאַרמאַכט די אויגן. מיט פאַרמאַכטע אויגן האָט ער געזען אַ וועלט, וועלטן גאַנצע, אויך ניט קלאָר. זיי זייגען געשפּרונגען, די וועלטן, געשווינדלעך פאַרן אינערלעכן אויג, זיך געטראָגן מיט קורצע שנעלקייטן, איין וועלט אַרײַנג-קריכנדיק אין דער צווייטער, אָפגעריסן אינמיטן און ווידער אַ נייע וועלט.

דודס פאַרמאַכטע אויגן האָבן זיך געטראָגן איבער אַן אויס-געבויגענער ליניע. אָט-אָט איז ער שוין ביי איין עק, באַלד קומט זיך דער עק צוזאַמען מיטן צווייטן, שליסט זיך אין אַ קרייז, אָבער ניין, דאָ אַ עפענונג אינמיטן, און דאָס אויג שפּרינגט אַריבער. ווידער ביי דער קינדהייט. דוד שאַפיראָ אַ קליין קינד. אַינגע-וויקלט אין אַ טלית טראָגט מען אים אין חדר. אַ רבי... אָפגעריסן.

דער רבי איז שוין גאָר דער גמרא-מלמד זיַנער. גמרא, ש"ס, ספראויטע... ער טוט אָן עפן די אויגן, דער קוק בלאַנדזשעט, זוכט דעם ספראויטער ש"ס, געפינט אים ניט, פארמאָכן זיך ווידער די אויגן.

אַ ליידיק צעבראָכן שיפל אויף אַ פאַרלאָזענעם ברעג פון טיך. דאָס וואַסער פעלבלט זיך, ניט עס וויגט דאָס שיפל, נאָר עס גלעט. קומט אָן עראינערונגס-כוואַליע, גיט אַ קלאַפ, אַ שפּריץ וואַסער — זיין ווייב... זיין טאָכטער, נחמהקע. עפנט דוד שאַפּיראַ די אויגן, דערזעט דבורהן, און דאָס וואַס איז נאָר-וואַס געווען אַ פאַרנעפּלער חלום, זעט ער איז אַ ווירקלעכקייט. אָט זיצט דאָך דבורה. דבורה, חיה-שרהקע, נחמהקע. אָנכאַפן אָט די ווירק-לעכקייט, זי ניט אָפּלאָזן, זיך אָנהאַלטן אָן איר.

דודס אויגן זיַנען שוין ווידער פאַרמאַכט, אָבער זיין האַנט, די האַנט פון אַ בלינדן, טאַפט נאָך, זוכט אָן אָנהאַלט. דבורהס האַנט באַגעגנט זיַנע. אָנבויגנדיק זיך, פּרעגט זי:

— איר ווילט עפעס ?

דוד שאַפּיראַ וויל שוין גאָרניט. זיין פנים טוט זיך אַ קרים, ווי עפעס שווערס אַרונטערגעשלונגען, און זיין האַנט אַ שטייפע, אומבאַוועגלעכע, ליגט אין דבורהס האַנט. ביך אַפּקיד רוחי...

אַ צעלעכצט, צעטריקנט שיפל ביים ברעג טיך. דאָס וואַסער פּעלבלט זיך, קוים, קוים עס רירט אָן דאָס שיפל. אַ קלייניג-קע כוואַליע האָט נאָך אַ גלעט געטאָן דאָס שיפל, אַ גלעט און אָפּגעטראָטן... שאַ, שטיל, נאָר איין דבורה פאַרגייט זיך אין אַ געוויין.

דער טיך... גייט זיך זיין גאַנג...

דאָס רעדל דרײַט זיך

דאָס רעדל דרייט זיך

א הויכער קוימען, ברוין פון אונטן, פאַרשוואַרצט פון אויבן, איז אַ נאַקעטער געשטאַנען אויף דעם פעלד, וווּ ס'איז אַמאָל געווען זוסאַנס פאַרצעליי-פאַבריק. דער ריזיקער אויוון, וואָס האָט אַמאָל געהאַלדזט דעם קוימען, די פילע הילצערנע געביידעס, וווּ דאָס געפעס איז אויסגעאַרבעט געוואָרן, די סטאָ-סעס האָלץ, און אַפילו דער הויכער פאַרקאַן, וואָס האָט אַרומגע-נומען די גאַנצע פאַבריק — אַלץ איז אַוועקגעגאַנגען מיטן פייער, און וואָס דאָס פייער האָט ניט פאַרצערט, האָבן מענטשן צע-שטערט, צעשעפעט שטיקלעכווייז, ברעקלעכווייז, געבליבן בלויז דער הויכער קוימען — אַ מצבה; דאָ איז אַמאָל געשטאַנען אַ פאַרצעליי-פאַבריק.

אַמאָל — פאַר 1914 — האָט פון דעם לאַנגן קוימען-האַלדז געזעצט אַ פלאַם-פייערדיקע צונג. אַ פרעמדער, צופאַרנדיק צו זואַניצע, דערזעענדיק דעם פלאַם, האָט זיך געקענט דערשרעקן: אַ שריפה. די זואַניצער איינזוינער האָבן מיינסטנס דעם פלאַם ניט געזען, אָט ווי זיי האָבן טעג נאַכאַנאַנד ניט געזען דעם בלויען הימל איבער זיי. וואָס איז דאָ צו זען? אַ הימל דאַרף זיין בלוי, פון קוימען דאַרף זעצן אַ פלאַם. און האָבן זיי אַמאָל דערזען דעם פלאַם מיט „פרעמדע“ אויגן, האָבן זיי געקוקט אויף אים, ווער מיט שטאָלץ, ווער מיט פאַרדרוס — אונדזער פאַבריק.

אין כינע האָט מען געמאַכט פאַרצעליי, אין סעוור, דרעז-דען, קוזנעצאָוו האָט אויך געהאַט אַ פאַרצעליי-פאַבריק, אָבער

די פאבריק איז זוסמאנס פאבריק אין זוואָניצע, ווו דאָס פאָרצעלי ווערט געמאכט.

ניט אלע האָבן געקענט זוסמאנען, און גאָר פילע, וואָס האָבן געארבעט אויף דער פאבריק, האָבן אַפילו ניט געוואסט, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט אַ ייד זוסמאן און די פאבריק איז זינע. פאַר אַ איצע קאָפּעלניק*, משה מופליאַר, וואָלף לאַ-בונעץ (לייבניץ), פאַר די הונדערטער יידן און ניט-יידן, וואָס האָבן געמאכט די טעלער, שאַלן, טעפלעך, ליאלקעס אלערליי, געבראכט לייט, האַרץ, פאַר די אלע איז דער באַלעבאָס געווען — דער קאַנטאָר. פאַר אייניקע איז דער קאַנטאָר באַשטאַנען פון זיבן קאַנטאָרשטיק, וואָס האָט אָפּגענומען די לייט, דאָס האַרץ, אַרױסגעגעבן קוויטלעך דערפאַר, און דעם קאַסירער, וואָס האָט פאַר די קוויטלעך געגעבן געלט. פאַר אַנדערע, די בעלי-מלאכות, איז דער קאַנטאָר שוין באַשטאַנען פון יהושע דעם דירעקטאָר, אַליהו דעם בוכהאַלטער, און אַפילו אפרים קופערשטיין, דעם „אופראַוואַשטשי“, האָבן זיי אויך געזען. גאָר-גאָר ווייניקע האָבן געהאַט די „זכיה“ צו זען אים אַליין, דעם הער זוסמאן. אז געוויינט האָט ער אין דייטשלאַנד (ער האָט אַפילו געוויינט אין לעמבערג, אָבער רעדט מען ניט אין לעמבערג דייטש?), גע-קומען איין מאָל אין אַ שמיטה, און ווען געקומען, וועט ער דאָך ניט גיין אָפּגעבן שלום-עליכם יעדן אויוו-הייצער. בלויז אַזעלכע אַלטע הענט און איבערגעגעבענע אַרבעטער, ווי אַ פּייוול דער מאַלער, אַ וואָלף שלאַפּירניק און נאָך אַ פאַר אַריסטאָקראַטן פון דער פאבריק, האָבן זיך געקענט באַרימען, אז ווען זוסמאן איז געווען לעצטן מאָל, האָבן זיי גערעדט מיט אים אַליין און ער האָט זיי אַפילו געגעבן די האַנט. פון אַט דעם שלום-עליכם זינען זיי ביי זיך אַזוי דערהויבן געוואָרן, אז ווען עס האָט זיך עפעס געמאכט, מ'האַט באַדאַרפט גיין אין קאַנטאָר ריידן מיטן

* קאָפּעלניק — דער וואָס מאַכט די קאַפּולן, גרויסע ליימענע בליט, אין וועלכע מ'ברענט דאָס געפעס. מופליאַרעס — די וואָס ברענגען דאָס געפעס.

פארוואלטער אפרים קופערשטיין, האָבן זיי ניט געזען וועמען קען מען אָנפאַרטרויען אַזאַ וויכטיקע שלִיחות, אויב ניט זיי, און, דער אמת מוז געזאָגט ווערן, גאָר אַ גרויסער טייל אַרבעטער האָבן אויך קיין פּאַסיקערע פּאַר זיי ניט געזען — פּאַרט מקורבים לַמַּלְכוּת. און זיי זיינען געגאַנגען אין קאַנטאַר, אַרונטערגענומען די היטלען פּאַר פּאַניע קופערשטיין, גערעדט מיט פּאַניע קופערשטיין אין אַ דייטשמערישן יידיש, כאָטש אפרים קופערשטיין איז אויסגעוואַקסן אין רוסלאַנד, איז קיינמאָל אין לעמבערג ניט געווען, און גערעדט אַ זאַפטיקן אוקראַינישן יידיש, און מיט גוטע רייד און זיסע חניפהלעך אַמאָל געפועלט אַ קלייניקייט און אַמאָל זיך אומגעקערט מיט ליידיקן, אָבער אָן פּאַריבל אויפן פּאַרוואַל-טער. פּאַרקערט, זיי האָבן מיט אַלע כוחות געפרוווט באַווייזן, אַז ס'איז גאָר לכתחילה געווען אַן עוילה צו גיין בעטן, אַבי דרייען אַ קאַפּ.

האָט זיך אָבער געמאַכט איין מאָל, און אָנשטאַט אויס-קלייבן חשובע באַלעבאַטיים, זיי זאָלן גיין צום פּאַרוואַלטער. איז דער פּאַרוואַלטער געקומען צו לויפן אַ צעטראַגענער צו די אַרבעטער, און נאָך שנעלער ווי ער איז געקומען צו לויפן, איז ער געלאַפן צוריק, און דעם גאַנצן וועג, פון שליאַמאָוויצע ביז דעם קאַנטאַר, האָט ער געפּאַכעט מיט די הענט אין דער הייך און איבערגעחזרט איין וואָרט: פּאָדערן! פּאָדערן! אליה דער בוכהאַלטער, ישיעה דער דירעקטאָר און משה-לייב דער אָבער-דרייער (אויבערמאַלער), זיינע באַגלייטער, האָבן זיך באַמיט אים נאָכצוהאַלטן אין זיין גאַנג, אָבער ניט אַרויסגערעדט אַ וואָרט, צווישן זיך אַפילו ניט גערעדט, זיך דורכגעוואָרפן מיט אַ קוק בלויז, און אויסגעמיטן זיך טרעפן מיט אַ קוק פון די פּאַרביי-גייענדיקע אַרבעטער.

פּאַסירט האָט עס אַזוי:

שוין אַ שטיק צייט, אַז אין זוואַניצע האָט זיך געברויעט. גענוי וואָס און ווער האָט געברויעט, האָט דער קאַנטאַר ניט געוואוסט. געוואוסט האָט מען בלויז, אַז אין זוואַניצע געפינען זיך אַ פּאַר סטודענטן, אַט פון די סטודענטן וואָס ענדיקן קיינמאָל

ניט דעם אוניווערסיטעט; זיי גיבן פלומרשט שטונדן, גרייטן צו אין גימנאזיע, אָבער חוץ די שטונדן פאַרנעמען זיי זיך מיט אַזאַ מאָדנער אַרבעט, ווי לערנען די אַרבעטער פון דער פאַבריק אין די שפעטע אָונטן, און ס'איז אַ סברא, אַז זיי לערנען ניט דוקא לייענען און שרייבן, נאָר עפעס גאָר אַנדערע זאַכן.

מ'האָט אויך געוויסט אין קאַנטאָר, אַז אַחוץ די שטענדיקע סטודענטן קומען עפעס געהיימע חברה, אַ איסאַק, אַן אַבראַם, נעמען צונויף די אַרבעטער אין וואַלד הינטערן שטאָט, אַדער גאָר אויפן בית-עולם און האַלטן דאָרט רעדעס. וועגן דעם האָט מען געוויסט אין קאַנטאָר, אָט ווי עס האָט געוויסט דער פּרי-סטאַוו, דער אוראַדניק. די עטלעכע סטראַזשניקעס פון זוואַנציגע האָבן אָנגעהויבן אָפטער זיך באַווייזן אין גאַס. דער אוראַדניק און פּריסטאַוו האָבן זיך אויך געלאָזט זען. דער פּריסטאַוו, גע-וויינלעך, אין זיין פאַיעטאַנדל. פאַרנדיק, איז ער געזעסן מיט אַ מינע: היט זיך, זוואַנציגע, איינס צוויי, און איך פאַר דיך איבער. דער אוראַדניק, אָנגעצויגן, מיט אַ סאָלדאַטישן טראָט, האָט געצויגן די לאַנגע וואַנצעס, זאָגנדיק דערמיט: איך האָב עס אַלץ ביי מיר אָט דאָ-אַ. איך ווייס אַלץ. איין ריר - און... די סטראַזשניקעס, ווידער, האָבן אָפטמאַל אונטערגעהויבן זייערע לאַנגע שווערדן אָט ווי אַ פרוי פאַרנעמט איר שלעפּ פון קלייד, דערבײַ אָבער געמאַכט אַ מינע, אַז וואָס עפעס, נעמען זיי גלייך אַרויס די שווערדן פון די שיידן און... די פערד-סטראַזשניקעס, וועלכע מ'האָט שוין ספעציעל אַרונטערגעבראַכט צוליב דער „ברויעניש“, האָבן קאָקעטירט מיט זייער זיצן אויף די פערד, און פאַרביפאַרנדיק, אַ פאָך געטאָן מיטן אַראַפניק, אַרויסגעבנדיק אַ היליכיקן קלאַנג, סתם אַזוי פון פריילעכקייט וועגן, דאָך ניט געזשאַלעוועט קיין באַדייטנדיקן קוק אויף די פאַרביגייער, צו-שויער: איר זעט? אַנו פרוווט נאָר עפעס אָנהייבן! אוי וועלן מיר דערלאַנגען! אוי וועלן מיר שמייסן!

די זוואַנציגע פון פּריסטאַוו, אוראַדניק, סטראַזשניקעס און קאַנטאָר איז ניט געשלאָפן, דאָך האָט מען אין קאַנטאָר גע-

שמייכלט פון דער גאַנצער מעשה: ווייס איך וואָס! אַ רעוואָץ-
לוציע אין זוואַניצע! זיך דערמאָנט!

דעם שמייכל פון קאַנטאָר האָט אַרויסגעטראָגן יהושע דער
דירעקטאָר און אים באַוויון ביים באַגעגענען זיך מיט יאָסל דעם
בלוינדן.

— נו, יאָסל, ווען וואָרפן מיר אַרונטער דעם קיסר?

— איר, ט'שוין זען פאַרטיקערהייט.

— געפעלט דיר טאַקע ניט דער קיסר?

— אַבי אייך געפעלט ער.

דער פּוזאַטער ישיעה דער דירעקטאָר מיטן שיטערן מעשן
בערדל, וואָס האָט אַרומגעזוימט אַ קופּערנעם פנים, האָט געלאַכט
מיט אַ דריבנעם געלעכטערל: גיי מאַך, עס געפעלט אים ניט!
און געלאַזט יאָסל דעם בלוינדן פאַרבלייגן.

פון אַן אנדערן וואָלט ישיעה דער דירעקטאָר אַזאָ ענטפּער
ניט געליטן. גאַנץ אנדערש איז יאָסל דער בלוינדער. יאָסל האָט
געהאַט די פּריוויילעגיע פון דעם בלוינדן. אָפּענע אויגן, אָבער
טויטע. קליין, דאַר, שטאַק-בלוינד, האָט ער געאַרבעט אויף דער
פאַבריק פון צוועלף יאָר אָן. געדרייט די קאַרבע פאַר וויגדער
דעם טעלער-מאַכער.

אין די גרעסטע בלאַטעס האָט יאָסל דער בלוינדער מיטן
שטעקן אין האַנט אויסגעטאַפּט דעם וועג און געקומען מיט וויג-
ציקער בלאַטע אויף זיינע אויסגעפּוצטע שטיוול, ווי אַ סך זעענ-
דיקע. די קוטשמע האָר, אַ טונקעלער נוס-ברוין, איז געווען
אויסגעקעמט אַזוי פּיין, מיט די קוטשערן אַרויף, אַז אין ווינטער
האַט דאָס שמויסענע היטל זיך אַרײַנגעשטעלט אין די קוטשערן
ווי אַ גלעזל אין אַ לאַמפּ. זומער איז די וועלאָסיפעדקע געזעסן
אויפן קאַפּ עטוואָס אָן אַ זיט, איין קוטשער האָט ווי אַ קריכנ-
דיקע פּלאַנץ זיך געדרייט אויף אַרויף איבערן דאַשעק, געמעגט
שווערן ער איז געשטאַנען ביים שפיגל מי-יודע ווי לאַנג ביז ער
האַט געכאַפּט דעם ריכטיקן שניט. בלוינדערהייט האָט ער געפּו-
גען זיין וועג אין דער פאַבריק, צו זיין וואַרשטאַט, בלוינדערהייט

האָט ער אויך געפונען זײַן וועג צו די פּאַרזאַמלונגען אין וואַלד.
 אייניקע האָבן אפילו דערציילט, אַז יאָסל שטייט פּאַטרול און ער
 גיט עס צו וויסן ווען סטראַזשניקעס קומען אָן. ניט איינער האָט
 זיך דערלויבט צו מאַכן שפּאַס איבער יאָסל דעם בלינדן פּאַר
 זײַן רעוואָלוציאָנערישקייט. אייניקע האָבן אפילו געוואַגט אים
 אַ רוק טאָן דאָס היטל איבער די אויגן. יאָסל דער בלינדער האָט
 פּאַרנומען אַ שפּאַס גוטמוטיק, און אפילו ווען אָנגערוקט דאָס
 היטל, איז ער אויך ניט אין פעס געוואָרן, נאָר שפּאַסיק געענט-
 פּערט: די צרה מיט אײַך איז, איר זײַט בלינד, זעט ניט וואָס
 עס טוט זיך אויף דער וועלט. פּאַרריכט דאָס היטל אויפן קאַפּ,
 געקוקט, דוכט זיך, אויף די חוּק-מאַכער, און זיי האָבן צופרידן
 געלאַכט: גיי מאַך, אַז מיר זײַנען בלינד.

פון יאָסל דעם בלינדן האָט עס געלאַכט ישיעה דער דירעקט-
 טאָר, און לאַכנדיק פון יאָסל דעם בלינדן האָט ער געלאַכט פון
 אַלע אַרבעטער: מישטיינס געזאָגט, וועמען עס געפעלט ניט דער
 קיסר, ווער עס בונטעוועט זיך!

נו, איז געקומען דער פרימאָרגן, ווען די לייט-אַרבעטער,
 יאָסל דער בלינדער צווישן זיי, האָבן אלע אָפּגעשטעלט די קאָר-
 בעס, אַרונטערגענומען די פּאַרטעכער, און עס איז אַנטשטאַנען
 אַזאַ שטיילקייט, אַז זי האָט אַזש אַ קלאַפּ געטאָן ישיעה דעם
 דירעקטאָר אין די אויערן. האָט ער אַ צעמישטער אַ פרעג געטאָן:

— וואָס איז געשען?

— גאָרניט, — האָט געענטפּערט וויגדער דער טעלער-
 מאַכער. וויגדער „וועווערקע“, אַ אויסגעדאַרטער, אָבער
 דראַטיקער, זשוואַווער ייד, מיט אַ געקניפּלטן נאָז —
 דין צווישן די אויגן, אינמיטן אַ האַרט-ביינערדיק קניפּל, דאָן
 ווידער דין און ווידער אַ קניפּל — אַ שאַרף, שוואַרץ בערדל,
 און נאָך אַ שאַרפּערע צונג. — גייט, זײַט מוחל, זאָגט דעם פּאַר-
 וואַלטער, אַז מיר מאַכן שבת.

— וואָס? וואָס...

— אָט דאָס וואָס איר הערט, גייט, גייט, גיכער!

דער דיקער ישיעה דער דירעקטאָר האָט ניט גענוי פאַר-
שטאַנען, וואָס דאָ טוט זיך, וואָס מ'רעדט צו אים, ער האָט אָבער
געזען די פנימער פון וויגדער וועווערקע, יאָסעלע סאַפּאָזשניקאָוו,
לייבציע דער אלמנהס, און דער עיקר, פון דעם לאַנגן אַבנר
לאַבונעץ (לייבניץ). און דערזען, אַז דאָ שמעקט מיט ניט גוטס.

ער האָט זיך געאַינלעך אַרויסצוגיין, ניט בלייבן איינער
אַליין מיט זיי, און ווען ער איז נאָכדעם געקומען אַלס באַגליי-
טער צום פאַרוואַלטער, האָט ער באַמיט זיך האַלטן הינטער אים,
הינטער דעם בוכהאַלטער.

ווען דער קאַנטאָר — פאַרוואַלטער, בוכהאַלטער און דירעק-
טאָר — איז אַרויפגעקומען, איז שוין אַ דרייער-קאַמיסיע — וויגדער,
לייבציע און אַבנר — געשטאַנען גרייט מקביל-פנים זיין און דער
קאַנטאָר האָט דעהערט אַ דרייפאַכן איין-האַלדזיקן: מיר פּאָדערן...
דער אויסגעטריקנטער, לאַנגער אליה דער בוכהאַלטער,
מיט די קאַלע-אויגן, געליאַמעוועטע וויעס, מיטן שיטערן אַש-
קאַליר-בערדל, האָט ביי די ווערטער אַ הייב געטאָן זיין לענג-
לעכן קאַפּ, אַ בלינדל געטאָן מיט די אויגן און אָנגעשטעלט זיי
אויפן פאַרוואַלטער, ווי איינער רעדט: וואָס זאָגסטו ניט דערצו,
האַ? דער פאַרוואַלטער, אפרים קופערשטיין, אַ קרעפקער ייד,
אַ געזונט-רויט פנים, וואָס האָט טראַציק אַרויסגעקוקט פון צווישן
אַ זילבער-ווייסן קאַפּ האָר און אַ שניי-ווייסער באַרד, האָט ביי
דעם, מיר פּאָדערן" אַ דריי געטאָן דעם קאַפּ, ווי ער וואַלט גע-
קראָגן אַ שטויס אין איין זייט, און אַרויסגעלאָזט אַ הייליכן:
וואָס!?

— פּאָדערן?! — האָט ער איבערגעחזרט מיט אַזאַ פאַר-
וונדערונג, אָט ווי ער וואַלט דאָס וואָרט קיינמאָל אין זיין לעבן
ניט געהערט. — פּאָדערן! — אין די אַלטע גרויע אויגן האָט
אויפגעבליצט דער בלויער קוק זינער, פאַר וועלכן קאַנטאָר-
מענטשן האָבן געציטערט, שטענדיקע שתדלנים פּלעגן בלייבן אָן
לשון, און ניט אויסריידנדיק מער אַ וואָרט, זיך אויסגעדרייט מיטן
רוקן צו די אַרבעטער, גענומען לויפן פון די טרעפּ, און אויפן

גלייכן וועג, אויפן וועג צום קאנטאָר, געפאָכט מיט די הענט און
געחזרט דאָס וואָרט: פּאָדערן! פּאָדערן!

די לייים-אַרבעטער האָבן זיך אַרונטערגעלאָזן אין הויף, נאָך
זיי אַלע אַרבעטער פון די מופליאַרעס און קאַפּצעלניקעס ביז די
מאַלאַרעס און שלאַפּירניקעס. די לעצטע, די אַריסטאָקראַטן,
האָבן זיך געקווענקלט, געטענהט, אַז מיט גוטן קען מען אויפּלאָזן,
אויספירן. ווען אַבנר לייבניץ האָט זיך אָבער אַ רוק געטאָן צו
פּייוול דעם מאַלער און וואָלף שלאַפּירניק, אַ וואָרף געטאָן זיי
איין וואָרט — טאָכעס=לעקער! — זיינען זיי געבליבן שטום. די
אַרבעט אויף זוסמאַנס פּאַבריק האָט זיך אָפּגעשטעלט.

פון קוימען האָט נאָך אַליץ געזעצט אַ פּלאַם, אָבער דער
אוייון האָט געברענגט אויף פּוסט, קיין געפעס האָט מען ניט גע-
ברענגט, געטריקנט, דאָס האָט מען בלוזי אָנגעהאַלטן פּייער, ניט
אויסלעשן דעם אויוון. האָט פּאַרדראָסן, וואָס „עמיצער“ הייצט
נאָך דעם אויוון, פּונדעסטוועגן געווען צופּרידן — אַז מ'לעשט
ניט אויס דעם אויוון, מיינט עס: מ'וועט באַלד גיין צו דער
אַרבעט.

דער „באַלד“ האָט זיך געצויגן אַ היפשע פּאַר וואָכן. אין
די פּאַר וואָכן האָט זוואַניצע געפּיבערט. ניט נאָר די פּאַבריק-
אַרבעטער, נאָר פון יונה דעם באַקאַליישטשיק ביז נחמן דעם
שניט-קרעמער און פון וואָליע דעם בעדער ביז רב שליאַמקע
דעם רב, אַלע האָבן גערעדט און זיך געאַמפּערט וועגן שטרניק.
ווען עס איז נאָך געקומען דערצו און מ'האַט אַלע בונטאַוושטשי-
קעס — וויגדער וועווערקע, לייבציע דער אַלמנהס, יאַסל סאַ-
פּאַזשניקאָוו, אַבנר לייבניץ, און צו זיי נאָך צוויי סטודענטן און
צוויי לערערקעס — אַרעסטירט, איז דאָס שטעטל געגאַנגען כאָ-
דאַראָם. שבת, פאַר אויסנעמען, האָבן די מאַמעס און די ווייבער
פון די אַרעסטירטע זיך אַרײַנגעריסן אין דער מאַגביילשער שול
און ניט געלאָזט אויסנעמען ביז מ'וועט ניט אַרויסראַטעווען די
יידן פון גויישע הענט. אַז מ'שלאָגט זיי דאָך מכות=רצח! אָבער
נאָך איידער די ווייבער האָבן זיך גוט אויסגעוויינט, די מענער
זיך גוט אָנגעשריען. האָט עמיצער אַ געשריי געטאָן: סטראַזשני-

קעס! און נאך איידער דער ערשטער צעשראָקענער ייד האָט, פּלאַנטערניק זיך אין טלית, באַוויזן אַרויסצושטעלן אַ פּוס דורך אַן אָפּענעם פענסטער, איז דער בית-מדרש שוין געווען אַרומ-גערינגלט מיט סטראַזשניקעס, פּוס-גייער און אויף פּערד, און זיי האָבן ניט געזשאַלעוועט קיין שמיץ פון דער נאַהייקע. אין טיר איז שוין געשטאַנען דער אוראַדניק מיט עטלעכע סטראַזשניקעס:

— וואָס איז דאָ פאַר אַ זשידאָווסקע בעזאָבראַזיע?
יידן זינען מיט אַמאָל שטיל געוואָרן. דער רב האָט אַ זיפן געטאָן, באַו גוים בנחלתך, טליתים זינען ניט איינגעלעגן אויף די פלייצעס, אַ מורמלען: ווער האָט עס גערופן? קיינער ווייסט ניט, ווער עס האָט עס געטאָן, קיינער ווייסט ניט וואָס צו טאָן. אַ נס, וואָס זוואַנציג האָט אַ יידישן סטאַראַסטע. גבריאל דער סטאַראַסטע, אַ לאַנגער ייד, מיט אַ לאַנג פּערדיש פנים, אַ לאַנגע, שפיציקע באַרד, אַ שמאַלע, וואָס ער קאַטשעט אַרונטער אונטערן קין און די באַרד זעט אויס ווי אַ ווייבערשער קובליק, גייט צו טאַטעטשנע צום אוראַדניק, גיט אַ שאַר די יאַרמולקע אויפן קאָפּ, פאַרנויגט זיך:

— גאַרניט, פאַניע אוראַדניק. אַ פאַר ווייבער. זייערע קינדער זינען קראַנק, האָבן זיי זיך אַרײַנגערײסן צום ארון-קודש, צו דער הייליקער תורה, בעטן גאָט, ער זאָל זיי היילן, געזונט מאַכן, ווילן אַלע זאָלן בעטן פאַר זיי. נו אַ ביסל זיך אויסגעוויינט, זיך אָנגעשריען, אָט ווי יידן, כע—כע—כע, גאַרניט, וואַשע וויסאַקאָ—ראַדיע, איצט וועט שוין זײַן שטיל. איך בין ערב.

— געדענק!

— איך בין ערב...

דער אוראַדניק האָט נאָך אַ קוק געטאָן אויף גבריאל דעם סטאַראַסטע, געוואַלט שוין דערגיין, וויפיל אָט די ערבות וועט אים אַרײַנברענגען אין מזומן, זיך אויסגעדרייט, די סטראַזשניקעס נאָך אים, דער בית-מדרש איז אויסגעליידיקט געוואָרן. אין דער ליידיקן חלל האָט זיך אַ גאַס געטאָן אַ טומל-כוואַליע. גבריאל דער סטאַראַסטע, וואָס האָט זיך נאָר וואָס פאַרבייגן פאַרן אוראַד-ניק, אַז די באַרד זינע האָט שיר ניט דערלאַנגט דעם פּופיק.

האָט זיך איצט אויסגעגלייכט אין זײַן פּוֹלעֶר לענג, אַ פּאַטש גע-
טאָן אין בימה, ווי מיט אַ פּראַטש, און אַ געשרײַ געטאָן:

— שטיל זאָל זײַן! וואָס ווילט איר? מ'זאָל אונדז דאָ
אַלעמען נהרגן? האָסטו געזען, אַרעסטירט עטלעכע בונטאַוושטשי-
קעס, קומט מען אין שול! שטרייִקן ווילט זיך זײַ! זאַבאַסטאַוו-
קעס! דעם דירעקטאָר שלאַגן! גײט צום אופּראָולאַיושטשי, צום
קאַנטאַר!

אויגן האָבן זיך אַ צי געטאָן צו דער מזרח-וואַנט, וווּ דער
„קאַנטאַר“ דאַונט אַמאָל. קײנער פון „קאַנטאַר“ איז ניט געווען.

— אין שול-אַרײַן געקומען! נעמט אויס די ספר-תורה!

מ'האָט אויסגענומען, געלייענט, אַ אומעטיק לײענען, אַ טעמ-
לאָו דאַווען, און אַ אומרוֹקער שבת-נאָך-טשאַלנטידיקער שלאַף.
אויף מאָרגן האָט מען אַלע אַרעסטירטע אָפּגעפירט אין
קרייז-שטאַט. די שײנע באַלעבאַטיים, די אַרבעטער-שתדלנים, אַ
פאָר קרעמער, ווי אויך דער רב, האָבן זיך אַרײַנגעלייגט אין
שלום. מ'האָט צוגעזאָגט די אַרבעטער געוויסע הנחות, דערווײַל
זאָלן זײ זיך שטעלן אַרבעטן, און די פּאַבריק איז געלאָזט גע-
וואָרן.

זוואַניצע האָט ווידער געלעבט מיט דער פּאַבריק. אַרבעטער
האָבן געאַרבעט, קרעמער האָבן געבאַרגט פון איין אויסצאָלונג
ביז דער צווייטער. ווינטער זײנען, ווי דער שטייגער, עטלעכע
געשטאַרבן פון לונגען-אַנטצינדונג, געכאַפט ביים איבערטראָגן
האַלב נאַקעטערהייט די ברעטלעך אַרבעט פון איין געביידע אין
דער צווייטער צום טריקענען אָדער צום גלייזן.

זומער, ווען יאָנטל-אַליה דעם בוכהאַלטערס, אַ גימנאַזיסט,
האָט זיך צוריקגעקערט צוזאַמען מיט נאָך גימנאַזיסטן און גימנאַ-
זיסטקעס פון קרייז-שטאַט, האָט מען געמאַכט אַ ספּעקטאַקל אין
דער פּאָזשאַרנע פּאַר די פּרישע אלמנות; מ'האָט זיך געקריגט
איבער אַ חזן, אַ שוחט, בשר-חוי, טאַקסע. פון דעם שטרײַק האָט
מען ניט גערעדט. בלויז ווען-ניט-ווען האָט אַ קלוגיטשקער ייד
אָפּגעשטעלט יאָסל דעם בלינדן:

— נו, וואָס הערט זיך עפעס? שרייבסט נאָך אַלץ דאלאָי
ניקאָלאָי?

יאָסל דער בלינדער האָט שוין נאָך דער שטימע דערקענט
דעם פרעגער.

— וואָס אַרט אייך צי איך שרייב דאלאָי ניקאָלאָי? איר
מאָכט אַ מי שברך? גענוג.

— קריגסט עפעס בריוו פון דיניע חברים?

— איר ווילט זייער שטאַרק וויסן?

— כ'מייין...

— איר ווייסט דאָך, וואָס מ'זאָגט: אַ מפה פאַרן וועלן.

יאָסל דער בלינדער האָט פאַרלוירן אַ ביסל פון זיין גוט-
מוטיקייט, איז אַפילו קאַרג געוואָרן אויף אַ וואָרט. ער איז גע-
גאַנגען אין פאַבריק, געדרייט די קאַרבע פון אַן אנדער טעלער-
מאַכער, אָבער עס איז געווען שווער צו דרייען, אַז גאַנץ אָפט
האַט ער, מיט דער האַנט אויפן הענטל, זיך פאַרטראַכט, מיט די
בלינדע אָפענע אויגן געקוקט ערגעץ אין דער ווייט. דער באַלע-
באַס האָט, פאַרשטייט זיך, אים אויפגעוועקט, יאָסל האָט ווידער
געדרייט, די פאַבריק איז געגאַנגען. פעסער געפעסט האָט מען
יעדן טאָג געפאַקט און געשיקט אין דער וועלט, און די וועלט
האַט אַלץ געמאַנט: גיב נאָך! אַזוי ביז 1914.

אין 1914 האָט די וועלט פלוצלונג זיך דערוויסט, אַז דער
אייגנטימער פון דער פאַבריק איז אַ דייטש, אַ שונא, און זי האָט
מיט אַמאָל אויפגעהערט צו דאַרפן געפעסט. די פאַבריק איז „אינ-
מיטן דערינען“ געבליבן שטיין. אין אַ צוויי יאָר אַרום איז דער
שונא, דער דייטש — ניט זוסמאַן, נאָך טאַקע דער דייטש —
געקומען קיין זוואַניצע, געקומען אַלס באַלעבאַס, אָבער אַנשטאַט
לאָזן די פאַבריק, האָט ער זי גענומען טרייבערן: וווּ אַ שטיקל
מעטאַל האָט ער צוגענומען, און פון האַלץ האָט ער זיך אויך ניט
אָפגעזאָגט.

אָוועק דער דייטש, נאָך אים זינגען געקומען היימישע באַ-
לעבאַטים, ווייסע, שוואַרצע, דער גרינער ראָמאַניק, און ער האָט
עס אַרויסגעלאָזט דעם רויטן האָן איבער זוואַניצע, און די פאַבריק

צוזאמען מיט א העלפט פון שטעטל איז אוועק מיטן פייער. די פאבריק איז אינגאנצן חרוב געוואָרן, בלויז דער קוימען איז געבליבן, א מצבה נאָך דער פאַרצעליי-פאַבריק, א מצבה אויפן שטעטל זוואַניצע, וואָס איז אָן דער פאַבריק געבליבן איין גרויסער בית-עולם. איבער דעם בית-עולם האָבן זיך שאַטנס געשליכט, געלעבט מיט נסים און געוואַרט אויף א נס, אויף תחיית-המתים, עמעצער זאָל קומען און ווידער אויפלעבן די פאַבריק.

2

- א גאָסט אין שטעטל!
- געזען אים?
- וואָס טוט ער דאָ?
- ווער ווייסט זיי.
- מ'זאָגט, א גאַנצער מאַכער.
- גוטע יאָרן! לאַבונען!
- מ'נאָ...

דאָס האָבן יידן ביים בית-מדרש גערעדט וועגן אבנר לייב-ניץ, וואָס איז נאָר-וואָס געקומען קיין זוואַניצע. זעכצן יאָר, אז אבנר לייבניץ האָט „פאַרלאָזן“ זוואַניצע, ווען מ'האָט אים צוזאמען מיט נאָך פאַבריק-אַרבעטער אַרעסטירט און אוועקגעפירט. טורמע, מלחמה, רעוואָלוציע, בירגער-קריג — מילשטיינער, צווישן וועלכע די זעכצן יאָר זינען צעמאָלן געוואָרן, ניט געבליבן. ווען לייבניץ האָט, צום ערשטן מאָל נאָך זעכצן יאָר, ווידער באַטראָטן זוואַניצע, האָט זיך אים ניט געגלויבט, אז עס איז שוין זעכצן יאָר זינט ער איז דאָ געווען, אז דאָס איז זוואַניצע. אָט דאָ איז ער געבוירן געוואָרן, געוואַקסן, זיין היים געווען.

היים. די ערשטע צייט אין טורמע האָט ער נאָך געטראַכט וועגן היים, טאַטע-מאַמע, שוועסטער, ברידער, וועגן צוריקקומען אַהין, פאַבריק, און וועגן... בנציון, ישיעה דעם דירעקטאָרס זונדל. קומען קיין זוואַניצע, כאַפן אָט דעם תכשיט און אים ברעכן רוק-

און לענד. ניין, אים... קיין שטרעף איז ניט געווען שטארק גענוג פאר אבנרן צו שטיין זיין נקמה און און דעם בנציון, וואָס האָט אים דערלאָנגט אַ פּאַר פעטש דאָרט אין „כאַלדאַנע“ אין זוואַנציגע. אַלע איבעריקע קלעפּע האָט ער פאַרגעסן, — אָבער ניט די. אַ טראַכט טוענדיק בלוז וועגן דעם, האָט ער געפילט די האַנט, וואָס פאַרט אַרײַן אין זײַנע האָר, פאַרריסט אים דעם קאָפּ, די פעטש אין פנים, דאָס שיפּען, וועסט שלאָגן מיין טאַטן? האָר, באַק, הענט האָבן געמאַנט נקמה, די ערשטע צײַט בלוז, וואָס לענגער ער איז געזעסן אין טורמע, וואָס מער ער האָט דאָרט געלערנט, אַלץ מער האָט זײַן באַק זיך אָפּגעקילט, אַלץ ווייטער האָט זײַנע ניצע זיך אָפּגערוקט. וואָס איז אַ פאַטש פון אַ סמאַרק אַ יינגל, און וואָס איז אַ פאַבריק פון אַ דריי-פיר הונדערטער? אין טורמע מער ווי אין וואַלד הינטער זוואַנציגע, מער אַפילו ווי אויף דער פאַבריק, האָט ער זיך דערוואָסט פון מיליאָנען אַרבעטער, וואָס „שלאָגן זיך“ ניט מיט אַ ישיעה דעם דירעקטאָרס אַ זונדל, פון טויזנטער, וואָס זיצן אין טורמע, ווי ער, און אַלע האָפּן און וואַרטן, זיי וועלן אַרויס און...

אין די טראַנשעען, ווייקנדיק זיך אין בלאַטע, האָט די מאַמע אַמאָל דורכגעריסן דעם שלאָף זײַנעם, געקומען אים אויסגעבעט דאָס בעטל, אים אַרײַנגעלייגט אַהין, זיך איבערגעבויגן, אים אַ קוש געטאַן: שלאָף, מיין קינד. ער האָט אַרומגעקלאַמערט דער מאַמעס האַלדז, זי ניט געלאָזט אַוועקגיין. די ביקס, וועלכע ער האָט שטינף געהאַלטן „אויף דער וואַג“, דער פּייער-האַגל, האָט פאַר-טריבן מאַמע און היים און מענטש, אַנטלויפנדיק, צינדנדיק דער-פער, שטעטלעך, האָט אויפגעפלאַמט די פּייער-צונג פון דער פאַרצעליי-פאַבריק, זוואַנציגע, וואָס איז שוין מסתם אויך אַוועק מיטן פלאַם, אָבער אויפגעפלאַמט און אויסגעלאָשן. ערשט אין שפיטאַל, וו ער איז געלעבן אַ פאַרווינדעטער, האָט ער געזען זוואַנציגע, היים, געטראַכט וועגן טאַטע-מאַמע, שוועסטער, שרייבן צו זיי, קומען אַהין.

רעוואָלוציע, בירגער-קריג. דער שטראָם האָט געטראָגן אין דער פאַרקערטער ריכטונג, אַלץ ווייטער פון דער היים. שטעט,

שטעטלעך, דערפער, וועלדער, פעלדער, מאשין-ביקס, גראנאט,
רעוואָלווער און מעסער... אַ מעסער אין זײַט, ווען ער, מיט
אַ פּאַרווידנדעטער פּוס און אַ פּוסטן רעוואָלווער, האָט געפרוּווט אַנט-
לויפן, זיך ראַטעווען, האָט אים אָפּגעשטעלט, ווידער אוועקגע-
לייגט אין שפּיטאַל.

אַ קראַנקער, אַ מידער, אַ טויט-מידער, איז ער דאָ ניט
איין מאָל אַנטלאָפּן צוריק אַהיים, צו דער קינדערשער היים, צו
דער מאַמען, צום טיך, וואָלד. ווען ער איז שוין אָבער געוועסן
אויפן פּאַר-שטול, געקענט נעמען אַ צײַטונג אין האַנט, איז די
קינדהײַט, דער גאַנצער נעכטן אָפּגעשפרונגען פּון אים. קינדהײַט
נעכטן — אַ וועלט פאַר אַלטע, קראַנקע. מאָרגן! ער האָט זיך
געריסן צום מאָרגן און אין פעס געווען אויף זײַן הײַנט, זײַן
פּאַנדאַזשירטן פּוס, וואָס לאָזט אים ניט לויפן, זיך באַוועגן, כאָטש
נעם פּאַר אַרויס אויפן פּאַר-שטול. רעוואָלוציע אין כינע, שטרײַק
אין ענגלאַנד, דײַטשלאַנד, אַמעריקע, און... זוואַנציע! נײַן, ניט
קײן זוואַנציע פּירט דער וועג.

אונטערהינקענדיק, אָבער מיט אַ פּריילעכן שמײכל, האָט
אַבנר פּאַרלאָזט דעם שפּיטאַל אויפן וועג אין דער וועלט אַרײַן,
און די וועלט האָט אויפגענומען אַבנרן מיט אַ פּריילעכן און
אײליקן שמײכל:

— ביסט דאָ? פּײַן! הינקסט אַ ביסל אונטער? נו, ניט
געפערלעך, עס וועט גײן. אַלזאָ צו דער אַרבעט!

אין רעגנדיקע טעג האָט די היפט גענאָיעט, דער מעסער,
האָט אַבנר געפילט, שטעקט נאָך ערגעץ אין זײַט. אים אַרויס-
שלעפּן! אַרײַנגראָבן די פינגער, אַנטאַפּן דאָרט דעם שפּײַץ מעסער
און איין מאָל פאַר אַלע מאָל אים אַרויסציען, אַרויסרייסן. אָבער
ווער האָט עס צײַט דערויף, ווער קען זיך עס צוהערן צו אַ שטאָך
אין זײַט, אַ הוסט? די בעסטע זאַך איז — ניט צוהערן זיך. אַז
מ'איז שטאַרק פּאַרנומען, שווער פּאַראַרבעט, פילט מען ניט דעם
שטאָך. און אַנשטאַט אַרויסציען, האָט ער טיפּער פּאַרגראָבן דעם
מעסער, אים באַגראָבן אונטער אַ באַרג אַרבעט, אָט ווי ער האָט
באַגראָבן דעם נעכטן, זוואַנציע, די היים.

ווען דער מעסער האָט אָבער, פון אונטער דעם באַרג אַרבעט, זיך אַלץ געלאָזט פילן און מ'האָט אים געוואָגט, אַז צוליב דער אַרבעט טאַקע מוז ער נעמען אורלויב אויף אַ צוויי, דריי חדשים, ער מוז פאָרן ערגעץ אין אַ סאַנאַטאָריע, אין קרים, האָט זוואַניצע זיך אַרויסגערוקט פון אונטער דעם באַרג יאָרן און אַרבעט און געפאָדערט: אויב שוין יאָ פאָרן ערגעץ, איז זוואַניצע בילכער. אַבנר האָט שמייכלענדיק וועגן זיך אַליין: זיך פאַר-בענקט אַהיים, וואָס? — געלאָזט זיך אַהיים קיין זוואַניצע אויף אורלויב.

מיט יעדער ווערסט, וואָס אבנר האָט זיך דערנעענטערט קיין זוואַניצע, אַלץ נעענטער איז אים געוואָרן דער נעכטן. אַזאַ פרישער, לעבעדיקער, מיטן האַנט אָנצוטאַפן נעכטן. דאָ איז דער וואַלד, דאָ איז די „סטאַראַזשקע“. אַ ווונדער, צי דער וועכטער איז דער זעלבער. ער דאַרף זיך אַינהאַלטן ניט צו פרעגן דעם בעל-עגלה, ווער איז דער וועכטער. דער בעל-עגלה האָט אים ניט דערקענט און אבנר איז צופרידן צו בלייבן אַ ניט-דערקענטער. ווען די פור קייקלט זיך אַרונטער פון באַרג צום טיך צו און פאַרט אַרויף אויף אַ בריק, קען אבנר זיך ניט אַינהאַלטן:

— און וווּ איז דער פאַראַם?

— דער פאַראַם? — אַזאַ פאַרווונדערטער קוק ביי יודל דעם בעל-עגלה. — אַ מענטש האָט זיך דערמאַנט: אַ פאַראַם! און אין דער הייך גיט ער צו: שוין לאַנג ניטאָ. די דייטשן האָבן נאָך געמאַכט דעם בריק. אַ היגער?

— געווען דאָ אַמאָל, — אבנר שיקט דעם ענטפער פאַרביי יודל דעם בעל-עגלהס פאַרשנדיקע אויגן.

זיַנע אויגן קוקן צום פאַראַם אויף יענער זייט טיך. אַלע מאָל איז דער פאַראַם געווען אויף יענער זייט טיך. ער הערט דעם פויער שרײַען „דאַוואַי פאַראַם!“ דער געשריי קוי-לערט זיך איבערן טיך, עס ענטפערט אַ סקריפּ פון אַ טיר און נאָכדעם אַ ראָלן פון דער לינווע. ציען די לינווע. דער גרע-סטער פאַרגעניגן איז דאָס געווען ביי אים, אָבער יואליק דער

פאראַמטשיק האָט אים זעלטן פאַרגונען דעם פאַרגעניגן. אַ ווונ-
דער, וואָס ער טוט איצט, דער יואליק? וווּ איז ער? זײַן
מיידל, שרהקע, אַ שיינע מיידל געווען.

די פור דראַפּעט זיך שוין באַרג אַרויף צום שטעטל צו.
פאַר אבנרס אויגן וואַקסט אַרויס דער נאַקעטער פאַבריק-
קוימען, דאָס אויג גיט אַ בלאַנדזע איבערן גאַנצן געוועזענעם
פאַבריק-שטח. ער זוכט די געביידע, וווּ ער האָט געאַרבעט.
וויסט. שערבלעך. צווישן די שערבלעך וואַקסט גראַז, און דער
קוימען שטייט און היט — אַ מצבה אויף אַ בית-עולם.

ניט די ערשטע חורבה, וואָס אבנרן קומט אויס צו זען.
שטעטלעך אינגאַנצן אָפּגעווישט, קוימענס פון די היזער, פונדאָ-
מענטן — אַ זכר, אַז דאָ איז אַמאָל אַ ישוב געווען. שטעטלעך
מיט בלינדע היזער — היזער, טיר און פענסטער מיט ברעטער
פאַרקלאַפט און היזער מיט אויסגעקלאַפטע שויבן, אויסגעבראַכע-
נע טירן און ראַמען, אָבער דער הויכער קוימען דאָ שרייט אים
אַזוי אין די אויערן: זעסטו? אָט דאָס-אַ איז געבליבן, חרוב,
טויט. נעכט-בי וואַלטן זיי שוין דעם קוימען צעוואַרפן, צע-
שלעפּן!

די פור איז שוין פאַרביי דעם פאַבריק-פלאַץ, לאָזט זיך
אויפן וועג צו די „האַלעס“, דער נײַער שטאָט, וווּ זײַניקע האָבן
אַמאָל געוווינט. אבנר זעט פילע היזער נײַ אויסגעבויטע און,
ווינדער, ניטאָ קיין שטרוענער דאָך. רויטע טשעריפעס און
אַמאָל גאָר גרינער בלעך. דער עולם האָט זיך ביסלעכווייז אויס-
געבויט נאָך דער שריפה, מער ניט צווישן צוויי היזער דערזעט
זיך אַ סימן פון אַ פונדאַמענט, אַ בערגל מיסט — אויסגעריסענע
באַק-צײן, צעפּוילטע פּניאַקעס. ניט אַלע האָבן זיך אויסגעבויט,
און אַפילו מיט די אויסגעבויטע היזער, פילט ער, ער פאַרט
איבער אַ גרויסן בית-עולם, און אים טוט באַנג, וואָס ער איז
געפאַרן אויף קבר-אבות זיך אַפרוען.

די שוועסטער האָט זיך צעוויינט דערקענענדיק אים. ער
האַט זי באַטראַכט — ווי געעלטערט זי איז. יינגער פון אים,

דרייטיק יאָר קוים, און זעט שוין אויס אַריבער פּערציק. די קינד
דערלעך — פּינע חברה. און דאָס הויז, דעם טאַטנס הויז, דאָ
געבוירן געוואָרן, דאָ שטייט נאָך די קאַנאַפּע — זיין בעט אַזוי
פיל יאָרן! ווי אַרום איז דאָס הויז, און דער עיקר אָט די קאַנאַפּע,
געראַטעוועט געוואָרן פון מלחמה, רעוואָלוציע, פּאָגראַמען? זי
שטייט, די קאַנאַפּע. אים ציט זיך אַוועקזעצן אויף איר.

די שוועסטער איילט זיך אָנוואַגן איר מאַן. ער קומט
אַריין, דער שוואַגער, און די שוועסטער קוקט מיט אַ שטיפּערישן
קוק: זען צי וועט מען זיך דערקענען. געוויס! דער שוואַגער
האַט זיך שוין אָנגעשטויסן און אבנר האָט טאַקע דערקענט —
נאַכקע בערל דעם קאָוואַלס. עס קומען אַריין שכנות, פּרי-פּאַר-
עלטרערטע ווייבלעך, וואָס ער קען קוים דערקענען. שעמעוודיקע
מיידלעך, וואָס ער קען גאָר ניט, און ער איז אַזוי פּרעמד צו
זיי, צו דעם אַלעמען, אַפילו צו דעם שוואַגער זינעם. די שווע-
סטער האָט זיך דערווייַל אַרויסגעשאַרט, אַריינגעלאָפּן און ווידער
פאַרשווינדן, פאַררינגדיק אַ קוק: וואָס נאָך דאַרף איך? ער
פאַרשטייט, זי קלאַפט צוזאַמען אַן אַנבאַסן, גרייט עסן. ער האָט
נאָך ניט געגעסן, דאָך וואָלט ער ליבערשט זיך אַרויסגעלאָזט,
געגאַנגען איבער די גאַסן, זיך געלאָזט אין וואַלד אַריין. יאָ, אין
וואַלד.

— ווי רופּט מען זיך? — פּרעגט ער זיין פאַרמורזעט
פּלימעניקל. אַזאָ חנעוודיק פאַרמורזעט פּנימל.

— אַרעלע, — ענטפּערט שעמעוודיק דאָס קינד. גלעט
אבנר דעם יינגלס קעפּל, זעט פאַר זיך דעם הויכן, געזונטן ייד
אהרן אברהם-שמואלס, אהרן „לאַבונעץ“, זיין טאַטע. אַ נאָמען
נאָך אים. טאַטע, מאַמע — טיפּוס, צוויי ברידער, איינער אין
קריג אומגעקומען, איינער פון די ווייסע. טויט, טויט, בית-עולם.
און די לעבעדיקע?

— וואָלט שוין ווי עס איז געווען צו דערליידן, אָבער
די נאַלאָגן! — רעדט דער שוואַגער זינער ביים עסן. — אַלע
יאָרן געווען אַ קאָוואַל, מיט צמאַל בין איך געוואָרן אַ קוסטאַר.
וואָס איך האָב שוין פון דער קוזניע!.. אַז די פאַבריקע איז

ניטאָ. וואָרט, טאָמער וועט קומען אַ גוי אָנטאַטשען אַ קאָסע
אָדער אָנציען אַ ראָד, און אַ שטיקל אינזן — אַ רענדל. וואָסער
אויף קאַשע מאַכט מען. זעסט אָט=דאָס=אַ? — די האַנט וויזט
אויף די מאַכלים — דאָס איז צוליב דיר, אַ גאַסט, געבאַרגט,
געליען. אזוי באַגייט מען זיך מיט שיטערן קאָליש. אָבער דער
פינאינספעקטאָר מיינט, אַז איך באַד זיך אין עשירות, בין אים
גרויס אין די אויגן, גיט ער מיר אינן אַ פאַרציע סאַציאַליזם,
מאַכט מיר אַ טרוקענעם פּאָגראַם.

— לָאָז כּאָטש אָפעסן, — מישט זיך אַריין די שוועסטער.
זעכצן יאָר דעם ברודער ניט געזען. ווי ער האָט זיך עס גע=
ביטן אין דער דאָזיקער צייט! אָבער דאָס פאַרקנייטשן מיטן
רעכטן אויג איז אים געבליבן. ווען ער איז נאָך געווען אַ יונגל,
טאָמער געדאַרפט אויסהערן פון טאַטן וואָס אים איז ניט געפּען
געווען, האָט ער פאַרקנייטשט מיטן רעכטן אויג, און איצט שוין
דעם ערשטן אָונט האָט זי דערזען אָט דעם פאַרקנייטש.

אבנר באַטראַכט זיין שוואַגער. נח בערל דעם קאָואַטס.
נאַכקע. אַ ווילדער בחור געווען. בײַ אים אין קווינע באַהאַלטן
געווער, ליטעראַטור, דער טאַטע זאָל ניט וויסן. אַ קנאַפּער לייע=
נער געווען, אָבער מיט וואָס פאַר אַ דרך=אָרץ ער האָט עס צו=
געריט זיינע האַרט=הויטיקע פינגער צו די פאַפּיראָס=פאַפּיר=בלעט=
לעך, בראַשורן! מיט וואָס פאַר אַ „ליבע“ געצערטלט דאָס גע=
ווער! איצט קלאַנגט ער — נאַטאַנגן.

— ווען איך בין דו, וואָלט איך אַוועקגעפאַרן פון דאַנען.
אין אַ גרויסער שטאָט, אויף אַ זאַוואָד, אַ מעכאַניק ווי דו...
— ווייס שוין די גליקן פון דער גרויסער שטאָט. שמואל
אַבצעס אַוועקגעפאַרן. מ'פאַרדינט טאַקע מער, מ'איז אַ פּראָלע=
טאַריער, ניט קיין קויסטאַר, אָבער וווּ צו שלאָפּן איז ניטאָ, וואָל=
נער זיך אין באַראַק ערגעץ. און זי? און די קינדער? און די
שטוב? שטעלסט אַרויס אַ פּוס, איז אויס שטוב. און דאָ וואָלט
מען ניט געקענט פאַרדינען? די צרה איז: מ'לאָזט ניט. לעבן
לאָזט מען ניט. אַ שטיקל אינזן איז ניט צו קריגן און פאַר
יעדן טשוואַק נאַטאַנג. סאַוולאַסט? אוודאי זיך אויך געשלאָנגן

פאר איר, זאָל דיין שוועסטער זאָגן, און איצט, חלילה, ניט קיין
נעפמאָן צי אַ ספעקולאַנט. שטיי אין קוואַנע און אַרבעט, אויב
ס'איז נאָר דאָ וואָס. אָבער ס'איז ניטאָ, און די נאַלאָגן... דאָ
אַנומלטן מיר גאָר געוואָלט פאַרפעטשאַטעווען די קוואַנע... קוים
זיך אויסגעקויפט, געמוזט געבן... אין דער יד אַרײַן.
אבנר האָט אַ פאַרקנייטש געטאָן דאָס רעכטע אויג, נאָכ-

דעם שאַרף אַ קוק געטאָן אויף זײַן שוואַגער.
— דיין טיי ווערט קאַלט, — האָט רבקה אַ זאָג געטאָן צו
איר ברודער און דעם מאַן אירן האָט זי אַ קניפ געטאָן, אַז ער
האָט שיר ניט אויסגעשריען. ער האָט זיך אַ דריי געטאָן צו
איר, זי האָט אָבער געטיקעט מיטן פינגער אויף דעם ברודערס
גלאַז טיי, ערשט נאָכדעם אַ פיר געטאָן מיט די אויגן צום מאַן
צו. אַ קוק, וואָס באַפעלט: שוויג! דער געזונטער קאָוואַל
נאַכקע, דער מאַן, דער טאַטע פון צוויי קינדער, האָט זיך דער-
פילט ווי אַ קינד, וואָס האָט אָפגעטאָן אַ נאַרישקייט... און איז
דאַנקבאַר רבקהן, וואָס זי ראַטעוועט אים אַרויס, דערמאָנט אים,
ער דאַרף נאָך דערענדיקן אַ שטיקל אַרבעט, און ער נעמט זיך
אײַן אין קוואַנע אַרײַן, כאַטש ער האָט דאָרט גאָרניט וואָס
צו טאָן.

זעכצן יאָר האָט אים די שוועסטער ניט געזען. ביז זי
דערציילט, רעדט זיך אויס, הערט נאָך אבנר צעשטרייט; ווען
זי נעמט אָבער אים באַשיטן מיט פראַגן, זינגען זינגע ענטפערס
אַזוי קנאַפ, אַז די שוועסטער גיט אַ קוק אויף אים: איך זיך און
פלודער און דו מוזט גאָר וועלן שלאָפן. מיד, האַ? אפשר
וואָלסטו טאַקע געגאַנגען שלאָפן?
— וואָלט ניט געשאַדט.

אַ מידער שמייכל בעט בײַ דער שוועסטער אַנטשולדיקונג.
די שוועסטער נעמט זיך פאַדען, מאַכן אַ געלעגער און אבנר זיצט,
קוקט צו וואָס זי טוט, באַגעגנט אַפילו דער שוועסטערס אַ שמייכל
מיט זינגעם אַ שמייכל, אָבער ער פילט אַזאַ מידיקייט אין זײַן גאַנצן
קערפער, און די מידיקייט, ניט אַזוי פון דעם טרייסלען אויף דער
בעל-עגלהשער פור, פון זײַן מעסער אין זײַט, ווי פון דעם

שוואַגערס רייד: „נאַלעגן, געבן אין דער יד ... און ווו צו
 שלאַפן איז ניטאָ.“ ער וויל אויך שלאַפן. ער איז מיד, טויט=מיד.
 אָט איז די איבערבעט, וועגן וועלכער ער האָט אַמאָל אין
 טראַנשיי געחלומט, און דאָ איז די שוועסטער—די מאַמע אַ ביסל
 יינגער, און זי פרעגט, צי אים איז ניט האַרט און אפשר וויל
 ער נאָך אַ קאָלדערע זיך צוצודעקן. אזוי ווייך, אזוי וואַרעם, און
 דער שוועסטערס קוק איז דער מאַמעס אַ קוש, אַ קוש מיט די
 אויגן. אָט דערווייטערט זי זיך שוין אויף די שפיץ פינגער, ווי
 זי וואָלט מורא געהאַט אים שוין אויפצוועקן, און ער איז אזוי
 מיד. איינשלאָפן. און ער דרייט זיך דאָך פון איין זייט אויף
 דער צווייטער. אוועקפאַרן, אַנטלויפן פון דאַנען. אַ בית=עולם.
 שוין גלײַך זיך אויפהייבן, אַרויסגיין און מער ניט קומען. ער
 עפנט די אויגן, שטאַרט אין דער פינסטערניש. אַ שווינגנדיקע,
 אָבער ניט קיין שטומע פינסטערניש. עפעס פליסטערט זי, אָט
 די פינסטערניש, אָבער ער פאַרשטייט זי נישט, און זי שרעקט
 אים, ליימט אים, האַלט אים אין בעט. אַ כראָפּען. דאָס שנאָרכט
 זיין שוואַגער. אויפגעהערט. שאַ, שטייל. זוואַניצע שלאַפּט,
 אַ בית=עולם שלאַפּט מיט אַ טויטן שלאַפּן. קו—קו—רי—קו! הע=
 גער קרייען. אויף אַ בית=עולם? אבנר לייבניץ איז איינגע=
 שלאַפן מיטן געדאַנק: מאַרגן שוין פאַרט ער אַוועק פון דאַנען.
 דער פרימאַרגן, אַ לויטערער, אַ זוניקער זומער=פרימאַרגן,
 האָט אזוי פריידיק אַ קוק געטאָן אויף אבנר לייבניץ, אַז ער
 האָט פאַרגעסן אָן דער שרעקנדיקער נאַכט=פינסטערניש. זיין
 ערשטער געדאַנק איז געווען: אַרונטערלויפן. ניט אַרונטערגיין,
 נאָר טאַקע אַרונטערלויפן, צום טיך, זיך אויסבאָדן. און ער נעמט
 אַ האַנטעך און אַ קליין שטיקל מיטגעבראַכטע זייף.

— גייסט זיך באַדן ?

— יאָ.

אַ קורצע פראַגע, נאָך אַ קירצערער ענטפער, אָבער אין
 דעם קוק=אויסטויש ביי פראַגע און ענטפער האָט אויפגעטויכט
 שוועסטער און ברודערס קינדהייט, יוגנט, ווען מאַיז געלאָפן זיך
 באַדן אָן טאַטע=מאַמעס וויסן, שטיפערניש אין טיך, קינדערשע

סודות, און ס'איז ביידן מיט אמאָל געוואָרן אזוי פריילעך, אזוי קינדעריש גוט.

דער טיך, זיין רויקער, גלאַטער פנים נאָך פאַרצויגן מיט אַ לייכטן נעפֿל. דאָס שטילע, קילע וואַסער גלעט און קילט, דערקוויקט און דערפרישט אבנרן. אזוי גוט צו לייגן נאָזנדיק און קוקן אין הימל אַרײַן, אַדער גאָר פאַרמאַכן די אויגן און וויגן זיך אין דעם טיך=וויגעלע.

אַ דערפרישטער גייט ער צוריק פון באַדן זיך. דער קוימען פון דער פאַבריק, האַרט אויפן בערגל ביים טיך, גיט נאָך אַ גע=שריי: קוק, זע! אָבער דער געשריי איז שוין ניט אַזאַ רינסנדיקער ווי נעכטן. דערפאַר דאָס שילדל ביים ראָג גאַס מיט דעם אויפ=שריפט „לענינסקאַיאַ“ גיט אַ ריס זיין אויג, שטעלט אים אָפּ. ער בוכשטאַבירט דעם אויפשריפט: לע=נינ=סקאַ=יאַ. לענין! לענין אין זוואַנציגע! דער פּיכטער האַנטעך גליטשט זיך אַרונטער פון אַקסל, קריכט אַרײַן צו אבנרן אין האַנט, און אבנר פאַכט, ניט מיטן ווייסן פּיכטן האַנטעך, נאָר מיט אַ פּאָן אַ רויטער — לע=נינסקאַיאַ! לענין! און עס איז אים אזוי פריילעך, אזוי גוט!..

אַ פריילעכער טרינקט ער אויס זיין גלאַז טיי, פאַרבייסט מיט אַ שטיקל ברויט און אַזילט זיך אַרויסגיין. ניין, ניט אין שטעטל, אַפילו ניט אין לענין=גאַס, וווּ שמידן קלאַנגן אויף נאַלאַנגן— אין וואַלד אַרײַן, וווּ ער האָט צום ערשטן מאָל געהערט דעם נאַמען. וואַלד, פאַרזאַמלונגען, פאַטרוילן, סיגנאַלן.

אַ שאַרפער סאָסנאַווער ריח האָט גערייצט אבנרס נאָזלעכער: דערקענסט דעם ריח, האָ? די גרינע נאָדלען האָבן שטיפעריש געשטאַכן, און די זשיוויצע האָט שקאַציש אָבער פלומרשט תּמע=וואַטע געפרעגט: געדענקסט? אַרײַנגעקלעפט אַ מיידל אין די האָר און געמאַכט אַ שוויג. ניט דיך מיינט מען, געדענקסט? און קאַליפּאַניע פאַר פידעלעך=סטרונעס? האָ, געדענקסט?

אַ וואַלד פון ערינערונגען. דאָ דאַרף זיין אַ געוויסער בוים... וואַרט... גיין אזוי, קומט מען צו אַ טאָלעכל אַרומגערינגלט מיט ביימער. די חופּה האָט מען עס גערופן... עס טראַגט אים אַהין. געקומען, דערמאָנט ער זיך אַן אַנדער פּלאַץ, און עס טראַגט

אים וויטער. אזוי לאנג ניט געווען אין וואַלד, דאָך דערקענט
ער די וועגן. די סטעזשקע פירט אַהין, די סטעזשקע... וואַרט,
וואהין פירט זי, די סטעזשקע? שיקט זיך עס, ער האָט פאַרבלאָגן=
דושעט? דאָ האָט דאָך איסאַק גערעדט פאַרן אַרויסרופן דעם
שטרייך. אויב אזוי, פירט די סטעזשקע...

אבנר האָט געשמייכלט צו זיך אַליין, ווען ער האָט דערזען,
ווי די סטעזשקע האָט אים אַרויסגעפירט דורך דעם, לעסנאָי פע=
רעאולאָק, ניין, סווערדלאָווסקי פערעאולאָק צו דער באַזאָרנע,
ניין, צו, לוקסענבורג פלאַשטשאַד, ווו עס שטייט נאָך דער קלויס=
טער און דער בית-מדרש. פון דער גרויסער שול בלויז אַ סימן
פון אַ פונדאַמענט. דאָ אויך אַ סימן פון קלייטן, וואָס זיינען
אַמאָל געשטאַנען אין אַ האַלבן קרייז. אבנר קוקט זיך אַזן אין די
געביידעס, זעט שילדן, אַלטע פלאַקאַטן: „מיר עלעקטריפיקאציען די
וועלט“, „קאָמוניזם — סאָוועטישע מאַכט פלוס עלעקטריפיקאַציע.“
ער זוכט עלעקטרישע דראַט. „רעליגיע איז אָפּיום“, און דאָ איז
דער קלויסטער, דער בית-מדרש. אַרום בית-מדרש אַ רעדל, ווי
פאַר זעכצן יאָר, פאַר הונדערט און זעכציק יאָר. וואָס איז היינט?
דאָך ניט שבת. ער וואַלט גערן אויסגעמיטן פאַרבלייגן דאָס רעדל.
ער זעט אָבער, מ'האַט אים שוין „דערזען“, מ'וואַרט שוין אויף
אים. פאַרבלייגן. כאַפט זיי... נייגעריקע, פאַרשנדיקע בליקן ציען,
שלעפּן: נו, קום שוין, לאַמיר דיך שוין זען אינגאַנצן. ניט נאָר
ווי דו זעסט אויס, נאָר וואָס דו ווילסט, נאָך וואָס ביסטו געקו=
מען אַהער.

אבנר לייבניץ וויל פאַרבלייגן דעם עולם, דאָך פאַרפאַ=
מעלעכט ער זיין טראַט. די פאַרקירצטע פּוס. ווען ער גייט שנעל,
זעט זיך עס שטאַרק אָן. פאַמעלעך, מיט אַ שטעקן דערצו, גייט
ער פּמעט גלייך, און ער, אבנר לייבניץ, דער באַזיצער פון
„רויטן שטערן“, לענין-אַרדן, אים גייט עס אין לעבן, אַט די
יידן זאָרן אים ניט זען אַ הינקעדיקן. קען ער זיי? ווער זיינען
זיי? ער קוקט שטרענג, גלייך פאַר זיך, זעט אַלעמען. דערקענט
אייניקע און קען קיינעם ניט.

יאָסל זיסלס, דער שדכן און מעקלער, קען אָבער ניט פאַר-
ליידן, מ'זאָג אים ניט דערקענען אָדער ער זאָל עמעצן און עפעס
ניט קענען, ניט דערוויסן זיך פריער פון אַלעמען. און, אַז אבנר
לייבניץ — אַ יחוס אַ גרויסער, לאַבונעץ! — וויל אים ניט דער-
קענען, ווערט ער נתפעל דערפון? עס הייבט זיך ניט אָן. ביז
יאָסל זיסלס איז אַלע מאָל געווען גרייט אַ שידוך, אַ געשעפטל,
און אַלס פאַררעדע צו דעם אַ שמייכל, וואָס האָט געמאַכט אַ וועג
פאַר זײַן האַנט זיך אַ רוק צו טאָן און דערלאַנגען: „אהאַ! שלום-
עליכם! אַ גאַסט אין שטאָט!“

אַ ברירה האָט אבנר? ער מוז נעמען די האַנט, דערפאַר
אָבער אָפּשטעלן זיך וויל ער ניט, און עס קומט אויס ווי ער
וואָלט געשלאָפּט יאָסל זיסלס פאַר דער האַנט, ער זאָל נאָכגיין.
יאָסל זיסלס דאַרף מען ניט שלעפּן, ער גייט, שפּרינגט אונטער,
פאַרלויפט פון פאַרנט, און רעדט, מאָלט, שיט מיט פראַגן.

— אַ גאַסט, אַ גאַסט. שוין אַ שאַק מיט יאָרן ניט געווען,
איז ווי זשע גייט עס עפעס? וואָס מאַכט מען? געקומען אַהער
אַזוי זיך, צו גאַסט, אָדער?... אַזוי, צו גאַסט. נו, פּיין, און וואָס
הערט זיך עפעס אויף דער וועלט? גייט שוין, גייט, וואָס הייסט
אויף וועלכער? אויף יענער וועלט? אויף דער וועלט!

— די וועלט איז גרויס, — נעמט אים אבנר די יאָר, אָבער
יאָסל זיסלס פאַלט ביז זיך ניט אַרונטער. — נו, אוודאי, די וועלט
איז גרויס, און אויף דער גרויסער וועלט דאָ גרויסע שטעט,
אַ מאַסקווע. וואָס הערט זיך עפעס אין מאַסקווע?
— אין מאַסקווע? וואָס איז גאָר מאַסקווע? דאָ גרעסערע
שטעט.

— פאַרשטייט זיך, אָבער איך מײַן, איר ווייסט דאָך,
מאַסקווע...

— קום ניט פון מאַסקווע.

— אַזוי גאָר? ניט פון מאַסקווע? און איך האָב געמיינט...

מילא, נו, איז ניט פון מאַסקווע, איז פון פייטער — מײַן איך —
לענינגראַד.

— אין לענינגראַד אויך ניט געווען.

— הם... אזוי. וואָס זשע, פון קיעוו מסתם? — געזאָגט איז
 דאָס מיט אזא טאָן, ווי איינער רעדט: צען יאָר דעם קיסר גע=
 דינט און דעם קיסר ניט געזען, האָסטו כאָטש געזען אַ גענעראַל?
 — גראָד קום איך איצט ניט פון קיעוו.
 — אָבער געווען אין קיעוו.
 — יאָ, געווען, — האָט אבנר ענדלעך צוגעגעבן מיט
 אַ שמיכל.

— אַ פיינע שטאָט קיעוו. אַ פּרך. איך בין דאָרט געווען
 נאָך אין ניקאָלאַיאַקעס צייטן, געפאָרן צום דאָקטאָר, צו מאַנדל=
 שטאַמען. אַ גרויסער דאָקטאָר. איר ווייסט ניט, ער וווינט נאָך
 אויף דער זעלבער גאַס?
 — געשטאָרבן.

— וואָס רעדט איר? ברוך דיין אמת. אַ דימענטענער
 מענטש געווען, און אַ טייערער ייד געווען, אַ הייסער ייד. איז,
 זאָגט איר, געשטאָרבן. זינט איר זיכער? יאָ, אז מ'זאָגט געשטאָרבן,
 זאָל מען גלויבן. או-וואַ, אַ שאַד, אַ שאַד. נאָ-נאָ, אזוי... און
 וואָס הערט זיך עפעס נײַס?

— אין כינע איז געווען אַ רעוואָלוציע.

— יאָ, אין רעוואָלוציעס זינען מיר, ברוך = השם, ניט
 זשעדנע.

— איז ווי געפעלן זיי אײך, די רעוואָלוציעס?

— געפעלן געפעלן זיי מיר, אָבער וואָס קומט אַרויס אז
 געפעלן, ווען צו קיין שיוון קומט עס ניט.
 — אז סע געפעלט...

— געפעלן איז נאָך ווינציק, מ'דאַרף האָבן נדן דערצו, און
 קיין נדן איז ניטאָ.

— טאַקע, ניטאָ קיין נדן, וואָס?

— אַלץ הייסט ניטאָ?

יאָסל זיסלס האָט מיט אַמאָל אָפגעמאַסטן אבנרן אין
 זײַן פּוֹלעֶר גרייס, זיך אזש אָפגעשטעלט.

— און איר? איך מײן, שוין באַווייבט מסתם?

אבנר האָט דערפילט אַ באַגער אים אַ שטויס צו טאָן מיטן
אַרעם, אַ מאַך טאָן אויף הינטערוויילעכס, ער זאָל אָפּשפּרינגען,
אַבער דאָס מענטשל, יאָסל זיסלס, איז צו קליין, גרייכט אַפילו
ניט דעם אָרעם. ענטפערט אבנר קורץ:

— יאָ.

— אזוי, אזוי. און געקומען אָהער מיט איר? אַליין? צו
דער שוועסטער געוויר ווערן, צו גאַסט בלוזן.

— יאָ, צו גאַסט.

— נו, אַן אָנגעלייגטער גאַסט. מהיכי תיתי. זיך זען, מסתם.

יאָסל זיסלס האָט געמאַכט אַ מין רעוועראַנס און הינטער-
וויילעכס זיך אָפּגעטראָגן צוריק צום רעדל יידן, וווּ ער האָט מיט
אַ חשובער מינע איבערגעגעבן, אַז:

— גאַרניט, ניטאָ וואָס צו רעדן. כ'ווייס, אַלאַבונעץ! ווייס
איך וואָס, ניט געשיקט אָהער. געקומען סתם אזוי. אַ קנעפל?
אפשר. סיי-ווי, אַ מעשן-קנעפל. אַז איך זאָג אייך, איז פאַרלאָזט
זיך אויף מיר.

די פרישקייט פון טיך, דעם שאַרפן ריח פון סאַנסאָוון
וואַלד — דאָס אַלץ האָט יאָסל זיסלס צוגענומען ביי אַבנרן, אים
איבערגעלאָזט ווידער אויפן בית-עולם אין זוואַנציג, איבער וועלכן
ער שפּאַנט מיט פאַמעלעכע טריט, מעסט פעלד.

נאַכקע דער קאָוואַל קלאָגט אויף נאַלאָגן, יאָסל זיסלס
פעלט נדן. די פּלה געפעלט אים, נאָר נדן פעלט אים. נדן
גיב אים! גיב אים נדן! — ווילט זיך אַבנרן אויסשרייען. ער
קוקט זיך אַרום. צו וועמען וועט ער שרייען? וווּ געפינט ער
זיך? דאָס איז דאָך די... באַד-גאַס. יאָ, די באַד-גאַס. וואַרט,
טרודאָוואַיאַ. אזוי גאָר? טרודאָוואַיאַ? ניט שלעכט. און אויף
דער באַד... טרודאָוואַיאַ-גאַס, טאַקע ניט ווייט פון באַד וויינט
דאָך, האָט געוויינט וויגדער וועווערקע. צו אים גייט ער דאָך
עס. איז וווּ איז זיין שטיבל? זעסט, עס שטייט דאָך. ניט איינ-
געפאַלן, ניט אָפּגעברענט. זען, וואָס מאַכט ער. אפשר קלאָגט ער
אויך אויף נאַלאָגן. פון טורמע אָן ניט געזען, מוז שוין זיין אַלט...

— זע נאָר, ווער ס'איז דאָ!

האַנט גרייפט האַנט, אויגן קוקן, מעסטן, וועגן.

— גרוי=געוואָרן, — זאָגן אויגן, אַרונטערקוקנדיק צו וויגדערס באַרד.

— מאַן געוואָרן, — זאָגן וויגדערס אויגן, מעסטנדיק די ברייטע ברוסט, קרעפטיקע לענדן, און צוקומענדיק צו די פיס, צום שוך מיטן העכערן קנאַפּל, שטעלן זיי זיך אָפּ, שפּרינגען אַרויף צוריק צו אַבנרס אויגן.

אַבנר זעט דעם קוק, הענט באַפּרייען זיך, אַבנר מאַכט אַ טריט. די עטוואָס קירצערע, אונטערגעשטוקעוועטע לינקע פּוס שרייט חוצפהדיק: איך גיי! די רעכטע לויפט נאָך: איך בין אויך דאָ.

— געוואָלט מאַכן מיט אַ קאַפּ קירצער, — זאָגט אַבנר גוטמוטיק, — אויסגעלאָזט זיך צו אַ פּוס.

וויגדער באַטראַכט, באַקוקט, ווי אים וואָלט עפעס קשה געווען, און אַבנר רעדט:

— חברים וויצלען זיך. אייניקע זאָגן: אַ רעכטע אַריענטאַציע, אַנדערע — אַ לינקער אָפּנויג, אַבער איך גיי גלייך.

אַבנר האָט געמאַכט אַ פּאַר טריט צום זאַל=עס=און=שלאָף= צימער. וויגדער האָט זיך אַ לאָז=געטאַן, אַ שאַר געטאַן אַ בענקל: — זיך!

אַ לאָף געטאַן צו דער קיך:

— לאה! לאה! קום אַהער! זע, ווער עס איז דאָ!

לאה האָט שאַרנדיק די פיס, זיך אַריינגעשטעלט פון קיך אויף איר פאַרשנורעוועטן ביטל צעקנייטשן מויל, געזיכט, האָט זיך באַוויזן אַ שמייכל, זיך צעשפּאַלטן אין די קנייטשן אויף אַ סך שמייכעלעך.

— אַבנר! דאָס ביסטו? ווען ביסטו געקומען?

אַבנר האָט אויך געשמייכלט, צופרידן צו זען אַט די שטילע פרוי, וואָס האָט אים ניט איין מאָל צוגעלאַשטשעט ווי זיך איי=

גענע מאמע. פון די פיל קנייטשן אויף איר געעלטערטן פנים
האָט אים פאַרקנייטשט ביים האַרצן.

— שטעל דעם סאַמאָוואַר, — האָט וויגדער וועווערקע אין
זײַן איינדיקן רעדן אַ זאָג געטאָן, און צו אַבנרן: וועסט עסן
וועטשערע מיט אונדו.

ביי אַבנרן איז דורכגעלאָפֿן אַ געדאַנק: וועט שוין מסתּם
נעמען לויפֿן צוזאַמענשטעלן אַ וועטשערע, אָבער וויגדער לאָזט
ניט טראַכטן:

— וואָס זשע מאַכסטו? דערצייל, פון וואַנען קומסטו איצט?
וואָס טוסטו? וואָס... ווען... ווי אַזוי...

ביי דער וועטשערע האָט מען שוין ניט גערעדט, ווי אַלטע
פריינד, וואָס האָבן „אַ שאַק מיט יאָרן“ זיך ניט געזען, נאָר ווי
חברים, וואָס האָבן זיך ערשט נעכטן געטראָפֿן און פאַרענדיקן
דאָס נעכטיקע אַמפּערן זיך.

— דו מוזט אויף זיך נעמען אויפבויען די פאַבריק, —
שרייב מער ווי רעדט דער קוועקזילבערדיקער וויגדער מאַרגאַלין
וועמען זוואַניצע האָט אַזוי טרעפֿלעך געקרוינט מיטן צונאַמען
וועווערקע.

— וויגדער, דאָ בילכערע זאכן, ווי מאַכן קוקלעס, צי אַפּילו
טעלער און שאַלן, — ענטפערט אַבנר שווער-געוויכטיק.

— בילכערע זאכן? — גיט וויגדער אַ וואָרף.

— יאָ, בילכערע זאכן. איצט איז ניט קיין פראַגע, צי זאָל
איוואַן אָדער משה עסן פון אַ פאַרצעלייענעם טעלער, איצט איז
אַ פראַגע פון שווערער אינדוסטריע, מאַשין, טראַקטאָר, אַעראַפּלאַן...
— פליי ניט אַזוי, פליי ניט אַזוי, — כאַפט אים אָן וויגדער

פאַרן אַרעם, אָט ווי אַבנר וואָלט זיך געריסן אַוועקצופלייען. —
מאַשין, טראַקטאָר, אַעראַפּלאַן... פליין, וויכטיק, זייער וויכטיק.
אוראַל, טולע, מאַנגיטאַגאַרסק, דניעפראַסטראַי, כ'ווייס דאָרט נאָך
אַזעלכע פלעצער, גוט. זאָג מיר אָבער, איך בעט דיך, און זוואַ-
ניצע? וואָס זאָל זוואַניצע טאָן? זוואַניצע דאַרף דאָך אויך
לעבן. און אָן דער פאַבריק איז זוואַניצע טויט. הערסטו? טויט.

— כ'ווייס, — גיט אַבנר אומעטיק צו. — שוין געזען.
אַבער וואָס קען מען העלפן. זוואַנציגע איז פאַראורטיילט צום
טויט, און וואָס גיכער זי וועט שטאַרבן, טאַקע שטאַרבן, אַלץ בעסער.
— דענקסט אַזוי?

אומעט, פאַרווירף, ווייטאַג און באַליידיקונג האָט זיך גע-
הערט אין דער שטילער פראַגע.

— זוואַנציגע איז ניט די איינציקע. אַלע זוואַנציגעס. דאָס
שטעטל מוז שטאַרבן. פאַרשטייט איר מיך, וויגדער, דאָס שטעטל
האָט אָפגעלעבט. איצט איז ניט קיין פראַגע פון שטעטל, איצט
איז שטאַט, פאַבריק, וועלט, וועלט=פּראָלעטאַריאַט. נו, פּרעג איך
איך, וואָס פאַר אַ ווערט האָט אייער יאָסל זיסלס, אייער זוואַנציגע
לגיבי די געשעענישן אין כינע, דײַטשלאַנד, ענגלאַנד...

— איך פאַרשטיי, איך פאַרשטיי, — האָט די האַנט גע-
לעט דאָס שיטערע צינגל=גרויע בערדל און ווערטער איינגעהילט
אין אַ פאַרטראַכטן הויך האַבן פאַמעלעך זיך געצויגן: כינע,
דײַטשלאַנד, ענגלאַנד, וועלט=רעוואָלוציע, אַבער הער וואָס איך
וועל דיר זאָגן. — די האַנט האָט אָפגעלעזט די בערדל, אָנגע-
כאַפט אַבנרס שלאָס=ביין: איר ווילט אייננעמען די וועלט, די
וועלט ווילט איר אייננעמען, און זוואַנציגע וויל עסן, הערסט, עסן
וויל זוואַנציגע, שאַמאָוקע*, און לאַמיר דיך זאָגן, זוואַנציגע איז
בילכער. וואַרט=וואַרט, לאַז זיך ריידן. הערסט, אַבנר, אַזוי לאַנג
ווי זוואַנציגע וועט ניט האַבן וואָס צו עסן, וועט איר די וועלט
ניט אייננעמען. איצט קענטו רעדן.

וויגדער האָט אַ שטויס געטאָן אַבנרס האַנט, זיך אַ רוק
געטאָן אויף זיין בענקל. ער האָט שוין מער גאַרניט וואָס צו
זאָגן, אַבער נאָך איידער אַבנר האָט צייט געהאַט אַרויסצוזאָגן
עטלעכע ווערטער, האָט וויגדער זיך שוין ווידער געקאַכט:

— דאָס שטעטל מוז שטאַרבן! אַזוי האָט איר באַשלאָסן אין
אייערע קאַבינעטן דאָרט. איך בין ניט קיין קאַבינעט=מענטש,
ווייסט עס, און דו האָסט אויך געאַרבעט. — אַבנר האָט אַ שמיכל*

* שאַמאָוקע — זשאַרגאָן פאַר עסן.

געטאָן בײַ דעם, האָסט געאַרבעט. — איך מײן, דו וועסט מיך פאַרשטיין. און איך זאָג דיר: דאָס שטעטל וועט נישט שטאַרבן. עס וויל נישט שטאַרבן. פּרעג מיך. מ'האַט פּאַגראָמירט, געראַ- בעוועט, געצונדן, געברענט, געהרגעט. ווער עס האָט געקענט האָט זיך געראַטעוועט מיטן לעבן, אַנטלאָפּן, געמײנט אַן עק, אויס, נישטאָ וואָנאָניצע. געשטאַרבן. ווי נאָר עס איז שטיל געוואָרן, אַהאַ, מ'איז דאָ צוריק. אַ גרויסע וועלט, דוכט זיך, געלאָפּן אין דער וועלט אַרײַן. געקומען צום באַזעצן זיך, האָט עס געצויגן אַהײם. דער גוי איז געלאָפּן פון שטאָט אין דאָרף, יידן זײַנען פון די דערפער געקומען אַהער. נישט אַלע. בײַ דעם אַ קינד, בײַ דעם אַ ווייב, אַ טאָטע, אַ מאַמע, אַ זון, אַ טאָכטער האָט געפּעלט ... אָבער מ'איז געקומען. גענומען ווידער בויען, ווידער קינדלען, מ'ויל לעבן, און מ'שטאַרבט פון הונגער.

— פאַרוואָס פּאַרן זיי נישט אויף ערד? — האָט שוין אַבנר גערייצט געפּרענט. מ'גייט דאָך ערד. פאַרוואָס פּאַרן זיי נישט אין שטאָט, אויף די פּאַבריקן? דאָרט זוכט מען דאָך איצט אַרבעטער. זיצן דאָ און...

— פאַרוואָס פּאַרט מען נישט? פאַרוואָס פּאַרט מען נישט? דאָס ערשטע מאָל האָט נאָך ווידער איבערגעפּרעגט אַבנר פּראָגע, דאָס צווייטע מאָל האָט שוין ווידער אַפּילו נישט געפּרעגט, נאָר ווייטאַגדיק מעדיטירט. לאַה האָט גערוועזן גענומען זוכן מיט די אויגן איבערן טיש, די יונגע טאָכטער בײַלעקע האָט אַרונטער- געלאָזט די אויגן. אַבנר האָט דערפּילט, ער האָט אָנגעטראַטן אויף עפּעס אַ ווונד.

— נישט אַלע קענען פּאַרן. אַ סך זײַנען זיך צעפּאַרן, און די וואָס זײַנען נישט אַוועקגעפּאַרן, וועלן בלייבן, מוזן בלייבן. דער, מוזן בלייבן איז אַרויסגעקומען ווי אַ געשריי פּמעט. ער האָט אַ ביס געטאָן די אונטערשטע לײַפּ, אַז דאָס צינק-גרױע בערדל האָט זיך אַ הייב געטאָן, אַ קוק געטאָן אויף ווייב און טאָכטער, אויף אַבנרן.

— כ'ווייס, האָסט מסתם אַ סך איבערגעלעבט אין די פּאַר יאָר, אָבער ביסט נאָך פּאַרט אַ יונגער מענטש, פאַרשטייסט נישט.

ווייסט ניט וואָס דאָס מיינט. גיין אויף ערד, און ווי אַז מ'קען זיך ניט שייַדן מיט דער ערד? מיט אָט דעם שטיקל ערד, פיר איילן, אַכט איילן?

אַ שווער שווינגן האָט געדריקט אַלעמען, דער עיקר אַבנרן. ער האָט שוין פאַרשטאַנען, זיך געפילט שולדיק, וואָס ער האָט דערמאָנט וויגדערן אָן צוויי קברים, צוויי זין, און דאָך ניט שולדיק. האָט ער ניט קיין קברים אין זוואַנציגע? און וואָס איז מיט יענע קברים? ברידער-קברים אויפן שלאַכט-פעלד, ברידער-קברים פֿי טשיטאַ... קבריימלאָזע ברידער... וועמעס ביינער... קברים... נעכטן... נעכטן. אַוועק מיטן נעכטן! מאָרגן!
וויגדער האָט אַ פיר געטאַן מיט דער האַנט איבער באַק און באַרד.

— מ'נאָ, ניט דער איינציקער. ניט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגן. זאָגסט: גיין אויף ערד. גערעדט וועגן דעם. יידן ווילן ניט גיין אַקערן מיט דער נאָז די ערד.
— אַזוי! זיי ווילן ניט!

וויגדער האָט אָנגעטאַפט דעם סאַרקאָזם:
— מעגסט זיך לאַכן. אַבער זיי ווילן ניט, ס'יזן ס'איז פֿית ברירה.

— נו, וועט זיין פֿית ברירה.
— אָט דאָ, זעסטו, מאַכסטו, מאַכט איר דעם טעות. — האָט זיך שוין וויגדער געהיצט. — אָט דאָס פאַרשטייט איר ניט. אייך דוכט זיך, איר וועט אַרויסגעבן אַ באַפעל: ניט האַנדלען, גיין אויף ערד, ניט דרייען דאָס האַנט-מאַשינדל און שטעפן וועש, צי איך ווייס דאָרט וואָס, נאָר גיין אויף דער פאַבריק — וועט דער ייד גלייך פאַלגן. עס הייבט זיך ניט אָן! איך וועל דיר דערציילן פון דאָרפס-יידן, הערסט, דאָרפס-יידן, צוואַנציק, דרייסיק יאָר געלעבט אין דאָרף, זינען איצט געוואָרן ספעקולאַנטן. האָבן פריער אויך געהאַלטן קלייטלעך אין דאָרף, „געדרייט דעם ביקל פאַרן וויידל“ — געהאַנדלט מיט אַקסן פֿלומרשט. ווען די בהלה איז געקומען, איז מען געלאָפן זיך ראַ-טעווען, זיין כאַטש צווישן יידן. שטיל געוואָרן, מיינסטו זיי זינען

צוריקגעפאָרן אין דאָרף? הייבט זיך ניט אָן. — איר זאָלט מיר אָפּגילטן פאַר איך ניט צוריק. פאָרן זען ווי וואַסיליע שיכור האָט זיך צעלייגט ביי מיר אין שטוב? סטייטש, ניטאָ אַמאָליקע יאָרן, סאָו-וולאַסט, אַנטיסעמיטיזם איז קאַנטר-רעוואָלוציע. ער ווייסט בעסער. ער קען וואַסילקע שיכור, ווייסט, וואָס וואַסילקע האָט געטאָן ווען עס איז געקומען צו דער „ראַזוויאַרסטקע“, און ס'איז אַ סברא, אַז אַ סעלעקטאָר האָט שוין וואַסילקע אויך אַוועקגעשיקט צו ניקאָלאַיען. ער ווייסט מיט וועמען ער האָט צו טאָן. אין דאָרף גייט ער, נאָך אַ מין גיין. ווען מ'איז געגאַנגען מיט זעקלעך, איז זיין זעקל געווען דאָס געשוואַלנסטע, איצט פאַרט ער שוין אין דאָרף מיט אַ געשוואַלענער קעשענע, מעשה-פרייך, איין קלייניקייט, אַ סאָוועטישער סוחר. דאָס איז די דאָרפס-יידן. פון די יאָסל-זיסלס, די שליינענס, די ראַפּאָפּאָרטס, פון זיי איז דאָך אָפּגערעדט. מען אַרעסטירט איינעם, געוויינלעך אַ פּלאַטקעלע, וואַקסן אויס צען אַנדערע, קאַרפּן.

— און פאַר זייערטוועגן דאָרף מען דאָס בויען אַ פאַבריק? די ראַפּאָפּאָרטס און די שליינענס און די יאָסל זיסלס וועלן עס גיין אַרבעטן?

— די ראַפּאָפּאָרטס, די שליינענס? זיי אפשר ניט, אָבער פאַרגעס ניט, שליינען איז דאָ בלויז אַ פאַר, די מערסטע זיינען פּראָטקעלעך, סטיינקעס, און אַלע ספעקולירן. נעם וואַלף שלאַ-פירניק, פּינול דעם מאַלער...

— נו, זעסטו, אַ שאַד וואָס...

— איך ווייס, איך ווייס, אָבער משה מופּליאַר און איצע קאַפּצעליניק, זיי ספעקולירן אויך, שוין אַפילו אין חד-גדיאַ געזעסן אויך. פרעגסט זיי: סטייטש, היתכן? ענטפערן זיי: וואָס זאָלן מיר טאָן? מ'מוז דאָך עסן, מ'מוז דאָך לעבן. בויט אויס די פאַבריק, וועלן מיר אַרבעטן.

— איר ספעקולירט דאָך ניט.

— איך? ניין, דערווייל ניט.

אבנר האָט אַ קוק געטאָן מיט איין אויג. ביי'לעקע, וואָס איז

די גאנצע צייט געזעסן א שווינגנדיקע, האָט אַ דריי געטאָן מיטן קאָפּ אַ דערשראָקענע:

— מיר האָט אָפּגעגליקט, מיך אַריינגענומען אין וואַלד. ווען ניט דאָס, ווייס איך ניט וואָס איך וואָלט געטאָן. — ספּעקולירט ווי פּייוול דער מאַלער.

אַבנרס שמייכל האָט זיך באַגעגנט מיט בייִלקעס אומ-רויקן קוק.

— נאָך געהאַט אַ שטיקל מזל. — האָט וויגדער גערעדט מער צו זיך.

— אַזוי גאָר, מזל. דעם אַרטיקל האָבן מיר שוין לאַנג דיקווידירט. אונדזער מזל איז — פּלאַן, ווילן טאַט, אַרבעט. ווער עס וויל אַרבעט, קען געפינען, און ווער עס וויל ניט...

— אָבער איך פרעג דיך: פאַרוואָס זאָל איך, וויגדער דער טעלער-מאַכער, אַרבעטן אין וואַלד, און פאַרוואָס זאָל משה מופּ-ליאַר און איצע קאַפּצעלניק פּאַרן זוכן אַרבעט, אַן אַנדער אַר-בעט, אַ פרעמדע, וועלכע ער קען ניט, אַז ער קען דאָ זיין אַ גוטער אַרבעטער? — וויגדער איז שוין כּמעט אַרומגעלאָפּן. — מיט וואָס, פרעג איך דיך, איז זוואַניצע ערגער פון דער גרויסער שטאָט. באַשר בכּן, איר האָט באַשלאָסן אויס שטעטל! וויפּל גרויסע שטעט איז דאָ אויף דער וועלט? אין יעדן לאַנד איין שטאָט, די איבעריקע — קליינע שטעטלעך, גרעסער, קלענער, עס איז אַ שטעטל, פאַרשטייסט, אַ שטעטל. ציטערט ניט אַזוי פּאַרן נאָמען. אַ שטעטל, וווּ עס איז דאָ אַ פּאַבריק, וווּ מענטשן אַרבעטן, איז אַ שטאָט. פון יענע שטעטלעך, דאָרט וווּ עס איז קיין פּאַבריק קיינמאָל ניט געווען, וווּ קיין פּאַבריק קען ניט זיין, פון דאָרטן זאָל מען פּאַרן אויף ערד, אין די שטעט. דאָ איז געווען אַ פּאַבריק, קען ווידער זיין אַ פּאַבריק, אַ גרעסערע, אַ בעסערע-פאַרוואָס זאָלסטו דאָס ניט פאַרשטיין?

— אין פאַרשטיי.

— נו!

— וואָס?

— טאָ נעם און בוי די פּאַבריק.

— אהא! נעם און בוי. גוט געזאגט. און וואָס איז מיט

אינך?

— געפרוּווט, — האָט וויגדער שטיף געענטפערט. — עס

גייט ניט.

אבנר האָט פאַרחידושט געקוקט אויף דעם קוועקזילבער-יידן
וויגדער, אויף וויגדער וועווערקע. גרוי, אלט געוואָרן, אָבער נאָך
אַלץ אזוי רירעוודיק — פול מיט ענערגיע.

— זיך געווענדט דאָ הי, האָט מען מיר געענטפערט: דאָס
איז ניט אין דער לאַקאַצער מאַכט, דאָס דאַרף קומען פון צענ-
טער. בין איך געפאַרן, יאָ, געפאַרן — ענטפערט וויגדער אויף
אבנרס קוק — האָט מען מיר געשיקט פון איין ביוראָ אין דער
צווייטער. געזאַנגען, גערעדט, האָט מען מיר געענטפערט: דאָ
בילכערע זאָכן. פאַרוואַנדלען אַ פיר-פּינף הונדערט מענטשן פון
ליידיקגייט אין אַרבעטער דאָס איז גאַרניט. גערעדט, געטענהט,
סוף-כּל-סוף צוגעזאָגט, מ'וועט זען. אָבער צוערשט דאַרף קומען
אזאַ פּאָדערונג מיט אַ פּלאַן פון דער אַרטיקער מאַכט, פון וואָס-
ניצע, הייסט עס. פאַרשטייט, וואָנניצע שיקט מיך אין צענטער,
דער צענטער קיין וואָנניצע. געקומען צוריק, ווידער גערעדט,
ווידער געטענהט, ענטפערט מען מיר: פּאָדערן קען מען, אָבער
קיין פּלענער קענען מיר ניט מאַכן, מיר זיינען ניט דער גאָספּלאַן.
כאָטש נעם פאַר קיין מאַסקווע. געזען, ס'איז אַ מעשה אָן אַן עק,
אַרומגיין אין אַ קיילעכדיק הויז, האָב איך זיך מיישב געווען,
זאָל עס גיין.

— איז וואָס איז געוואָרן?

— זעסט דאָך וואָס! עס גייט פון שלעכט צו ערגער. ווער

עס לעבט על חשבון אַמעריקע, ווער עס ספּעקולירט און ווער
עס פּוכניעט פאַר אַ שטיקל ברויט.

— און וואָס טוט דער אַרטיקער קאָמיטעט?

— פּרעג מיך אַ גרינגערע זאָך. — אַ מאַך מיט דער האַנט, —

שרייבט פּאפּירלעך, מאַנט נאַלאָגן ביי שכנא דעם שניידער, און
יענער באַרימט זיך, ער האָט נאָך אין זיין לעבן ניט גענייט אזוי
פיל נייע מלבושים — ער נייט תּכריכים. זעסטו, זי איז שוין אין

פעם, די קאָמיוניסטקע מינע. — האָט ער פּאַטערלעך אָנגעוויזן
אויף זײַן טאַכטער.

זי האָט זיך שוין לאַנג געריסן צו ריידן, אָבער זיך גע-
צאַמט. אבנר האָט אַ קוק געטאָן אויף איר, זי האָט בײַגעקומען
איר פּלוצלונגדיקע פאַרשעמטקייט און אַרויסגערעדט:

— איר'ט זיך צוהערן צו אים, וועט איר מײנען, אַז דאָ
טוט מען טאַקע גאָרניט. מיר טוען שוין גאָר. מיר האָבן דורכ-
געפירט אַ פּסח-קאַמפּאַניע, אָ...

אבנר האָט געקוקט אויף בײַלעקען: געפּעלסט מיר. עס
געפּעלסט מיר דײַן לענגלעך, פּלױם-אַרטיק פּנים, דײַן מאַטעווע
הויט, דורך וועלכער דײַן שעמעוודיקייט שלאַנגט זיך קױם דורך,
דײַנע לאַנגע וויעס און דײַגע ברען-אויגן, וואָס דערצײלן, אַז דו
ביסט גאָרניט אַזאַ שטילדינקע. אַ ביסעלע דין ביסטו, אָבער שטייף
מוזסטו זײַן, קענסט שטאַרק וועלן, און אַ סך טאָן אויך. ביסט וויגדער
וועווערקעס אַ טאַכטער, מער ניט ער איז אַלט און דו יונג. ווי
אַלט ביסטו, אײַנגטלעך? איך געדענק דאָך דיך אַלס אַזאַ...

— הערסט, אבנר, מ'וואָלט באַדאַרפט נעמען דעם היגן קאָ-
מיטעט און אים גוט אַ טרייסל טאָן, — האָט וויגדער מבטל גע-
מאַכט זײַן טאַכטערס רייד. מ'דאַרף אויפבויען די פּאַבריק, וועט
זײַן אַרבעט, וועט זײַן טעטיקייט, וועט זײַן לעבן. פּאַלג מיך,
אבנר, נעם זיך דערצו.

— איך? — ער האָט נאָך אַמאָל אַ קוק געטאָן אויף בײַל-
עקען. — איר מײנט דאָך ניט, וויגדער, אַז איך בין דער גאַספּלאַן.
דאָס האָט יאָסל זיסלס געמײנט, אַז איך בין כאַטש אַ נאַרקאָם.*
ער האָט ניט אַנדערש געוואָלט איך זאָל קומען פון מאַסקווע.
אבנר האָט זיך צעלאַכט:

— נאָר פון מאַסקווע. אויב ניט מאַסקווע איז כאַטש פון לענינגראַד.
— מילאַ, יאָסל זיסלס אין יאָסל זיסלס. מיר דאַרפסטו קײן
מעשהס ניט דערצײלן. דו וועסט ניט דערלאָזן אַרונטערלײגן
אונטערן געוואַנט. און דאָ וועט מען פאַר דיר אַ ביסעלע מער

* נאַרקאָס — פּאַלקס-קאַמיסאַר.

דרך=ארץ האָבן ווי פאר מיר. איך בין דאָך אפילו קיין פארטיי-
 נער. — פארוואָס טאָקע ניט?
 — ווי זאָל איך דיר זאָגן? צו אַלט. פארטיי איז אַן אַר-
 בעט פאר זיי, פאר די יונגע, — ער האָט אָנגעוויזן אויף ביי-
 קען. ביילקע מיט אבנרן האָבן זיך איבערגעשמייכלט:
 — גוט צו זיין יונג, האָ?
 — דאָ עלטערע פון אייך אין דער פארטיי.
 — איך ווייס, אָבער... וועגן דעם וועלן מיר ריידן אַן אַנ-
 אנדערש מאָל. וואָס איז מיט דער פאַבריק? נעמסט עס אויף זיך?
 — זע, דער טאַטע פרעגט דאָך „דאַיאָש“? — האָט אבנר
 געלאַכט צו בייילקען. — גרינג צו זאָגן: נעמען אויף זיך. איר
 מיינט דאָך ניט, אַז איך בין אַ פיידיקגייער. איך האָב מײַן אַר-
 בעט. הויך דעם, דאַרף איך פאַרענדיקן דעם אַרבעט.
 — אויסלערנען נאָך אַ ביכל. אַ גוואַלדיקע מעשה. הערסט,
 אבנר, וועסט אויפבויען איין פאַבריק-געביידע, וועסטו מער אויס-
 לערנען ווי פון צען ביכלעך, אויף מינע נאמנות. זעסטו, וועגן
 דיין אַרבעט, דאָס איז שוין עפעס אנדערש. איך מײַן אָבער, אַז
 ווען דו זאָלסט ווערן, טאָקע אמת וועלן, וואָלסטו עס געקענט
 דורכפירן. און, לאָמך דיר זאָגן: אויפבויען אַ פאַבריק דאָ אין
 זוואַנציג איז מער ווי זיצן ערגעץ אין אַ ביוראָ אָדער אפילו
 זיין אַ פאַרוואַלטער אין אַ שוין אויפגעבויעטער פאַבריק. דאָ וועסטו
 אויפבויען ניט נאָר אַ פאַבריק, נאָר אַ שטעטל אַ גאַנצע, הונדער-
 טער, אפשר טויזנטער מענטשן.
 — באַלד, באַלד וועל איך שוין זיין אַ גאַנצער אימפעריע-
 בויער. פאַרגעסט אַ פנים, אַז געווען בין איך בלויז אַ טעלער-
 מאַכער און וועגן בויען ווייס איך אזוי פיל ווי איר.
 — בויען וועט בויען דער דײַטש.
 — ? ? ?
 — געדענקסט ניט דעם דײַטש, וואָס זוסמאַן האָט נאָך גע-
 האָט אַריינגעשיקט אַ קורצע צײַט איידער מ'האַט אונדז אַרעסטירט?
 אַ מאָדנע געשיכטע מיט דעם דײַטש. אין צײַט פון קריג איז ער,
 פאַרשטייט זיך, געווען אַרעסטירט — אַ שונא. נאָכדעם האָט מען

אים אויסגעביטן, איז ער אוועקגעפאָרן אַהיים. אָבער די היים
האַט אים, קענטיק, ניט פּאַלובעט, איז ער צוריקגעקומען, חתונה
געהאַט מיט אַ רוסישער. וווינט איצט, האָב איך געהערט, אין
באַראַנאָוקע, בויט דאָרט אַ פּאַבריק. ניט קיין קאָמוניסט. כ'ווייס
ניט, מיר דוכט, אַז ניט, אָבער קירע-דייטש, מ'קען זיך אויף אים
פּאַרלאָזן. און קיין געהילף וועט ניט פעלן, פּאַרשטייטו דאָך.

— און אַרבעטער, בויער ?

— זאָל איך האָבן אַזאַ דאגה מיט איך ווייס-וואָס, ווי איך
האַב אַ דאגה מיט אַרבעטער. אַלע וועלן בויען.

— אַ שטייגער, פּשוויל דעם מאַלער...

— פּשוויל דער מאַלער אויך. דו נעם זיך נאָר צו דער

אַרבעט, אַפילו אליה דעם בוכהאַלטערס קדיש וועט אַרבעטן.

— לעבט נאָך ?

— דער אַלטער געשטאַרבן, דער קדיש איז דאָ.

— און ישיעה דער דירעקטאָר ?

— אויך געשטאַרבן. דער גּוּנאַק איז דאָ. אָן אַ האַנט.

— ווי ? — האָט אבנר אַ פּרעג געטאָן, שטאַרק פּאַראַיג-

טערעסירט אין דער איינער האַנט.

— אין מלחמה פּאַרלאָרן. דרייט זיך אַרום.

— זאָגט מיר נאָר, וווּ איז יאַסל דער בלינדער ? לעבט נאָך ?

— לעבט, אודאי לעבט ער.

— און וואָס טוט ער ?

— בעטל. — אַ שטילער, שעמעוודיקער ענטפער.

— בעטל ?

— זיך גענומען דערצו מלחמה-צייט, — האָט וויגדער שטייל

גערעדט, — קיין אַנדער ברירה ניט געווען. אַלע האָבן געבעטלט

אויף אַזאַ אַדער אַנדער אופן, נאָכדעם שוין געהאַט זיך אַריינגע-

צויגן, שווער אַרויסציען זיך. און וואָס זאָל ער טאָן ? קומט אַמאָל,

עסט אָפּ, פּרעגט זיך נאָך אויף אַלעמען, אויף דער פּאַבריק, בענקט

זיך אים נאָך דער קאַרבע.

— אַ שאָד. אַ בעלן געווען אים זען.

— וועטט אים זען. פּאַרסט דאָך מאַרגן ניט אוועק.

מ'איז געזעסן, גערעדט, הארציק, פארטרוילעך, זיך דערמאָנט
וועגן מופלאַראַס, קאָפּצעלניקעס, מוליאַרעס, שוסטער, שנידער,
קרעמער, יעדער מיט זײַן נאָמען און צוגאָמען; וועגן געשעענישן,
עפּיזאָדן אין דער היים, פּאַבריק, גאַס, טורמע. דאָס קליינע
שטעטל זוואַנציע, האָט זיך אַרויסגעוויזן, איז געווען אַזוי ריך
אין געשעענישן, סײַ דאָן ווען אַבנר איז געווען דאָרט, און נאָך
מער אין דער לעצטער צײַט. וועגן אָט די געשעענישן דערצײלט
מיינסטנס בײַלעקע. זי האָט פּאַרלירן איר שעמעוודיקייט. צוריק=
געהאַלטן, דאָך לעבעדיק דערצײלט זי וועגן דעם, וואָס זי האָט
איבערגעלעבט, אַנדערע, דערצײלט ניט קײן וויכטיקע
זאַכן, לײכטע פּאַסירונגען בלויז, און באַלויכטן מיט איר פּינעם,
שאַרפּן הומאָר, קומט עס אַרויס אַזוי לעבעדיק, פּריילעך, אַז
אַבנר לאַכט האַרציק, טאַטע-מאַמע שמייכלען צופּרידן.

ווען אַבנר האָט זיך געכאַפט גײן אַהײם, איז שוין געווען
שפעט אין אָוונט. זוואַנציע איז שוין געשלאָפּן, בלויז אַבנר און
וויגדער און בײַלעקע, אַרויסגעגאַנגען אים באַגלייטן אַ ביסל, וועקן
זוואַנציע פון שלאָף. די נאַכט, די אוקראַינער טיפע, שטילע נאַכט,
האַט געפּישופּט ווי פאַר זעכצן, פאַר הונדערט, טויזנט יאָר צוריק.
אַ שטיקקײט, וואָס גלעט און סודעט, אַ טיפקײט, וואָס רופּט און
לאַקט. נײַן, גײן אַזוי די גאַנצע נאַכט. זיך אײַנהערן אין דער
שטיקקײט, אַרײַנדרינגען אין דער טיפקײט, דערצו נאָך פילן
לעבן זיך בײַלעקע, ניט רײדן מיט איר, נאָר פילן איר יונגן
קערפּער, אַ דריק טאָן איר אַרעם מיט זײנעם און שווינגן. נײַן,
אַבנר פּאַרט נאָך ניט אַוועק.

4

- נו, מ'שטעלט זיך בויען.
- אייניך=וואָס. מ'עט אַזוי בויען, ווי איך בין אַ רב.
- שוין געמאָסטן, גע...
- געמאָסטן, ווער האָט געמאָסטן?
- ס'הייסט, ווער? אינושינערן.

— אינזשינערן! אבנר לאַבונעץ וועט בויען אַ פּאַבריק!

— זוסמאן האָט געקענט בויען?

— ז-ו-ס-מאן!

פּיזול דעם מאַלערס אויגן האָבן סאַרבענקט געקוקט אין דער ווייט, אין דעם ווייטן נעכטן, ווען זוסמאן איז געווען דער באַלעבאַס פון דער פּאַבריק, ער אַ חשובער מענטש ביי זוסמאַנען, ניט ווי אַלע אַנדערע דאָרט. געדאַרפט חתונה מאַכן די עלטערע טאָכטער, געגאַנגען צו אים און געקראָגן דריי הונדערט רובל אויף נדן. אויסגעצאָלט, אַוודאַי, אָבער געקראָגן אַ הלואה, חתונה געמאַכט. דער איידים אַוועקגעפּאַרן קיין אמעריקע, זי אַרויסגענומען צו זיך. שווער געווען צו שידוך זיך מיטן עלטסטן קינד. ערשטן אייניקל, אָבער גאָט ווייסט, וואָס ער טוט. ווען ניט זי, וואָס וואָלט ער איצט געטאָן, ער מיט צוויי איבערגעוואַקענע טענע טעכטער אויף זיין קאַרק און אַ בּנאַק וואָס איז אַוועק, וויל אַפילו ניט וויסן פונם טאטן. גוטע יאָרן, אַ זון זאָל זיך אַפּזאָגן פון טאטן. ניטאָ די גוטע יאָרן.

— וואָס זוסמאַן? — לאָזט אים ניט אָפּ איצע קאַפּצעלניק.

איר מיינט אַ פנים, אַז זוסמאַן איז עס געווען אַזאָ גוואַלדיקער ריסטאַטלעס. אַז מ'האַט געהאַט געלט, איז מען געווען קלוג, שייך, געבויט פּאַבריקן, זאָוואָדן. איצט איז אַן אַנדער וועלט, רב פּיזול.

— אַוודאַי אַן אַנדער וועלט, — בראַקט פּיזול דער מאַלער אין

פּעס. — אַן אַנדערע און אַ פּאַסקודנע.

— וואָס, גאָר פּאַסקודנע?

— פּאַסקודנע, וויל פון איוואַן איז געוואָרן פּאַן. לאַ=

בונעץ אַ גאַנצער יאָ=טעבי-דאַם.

אין דעם וואָרט לאַבונעץ — פאַרגרייזט פון לייבניץ — האָט פּיזול דער מאַלער אַרויסגעזעצט דורותדיקע פאַראַכטונג צום דריטן שטאַנד פון שטעטל. געווען אין זוואַנציג דריי „שטאַנדן“. טייל פון זוואַנציג איז באַשטאַנען פון די זיבוועלעך מיט די פּיזוועלעך. געווען אַמאָל אַ פעטער זיזול (זאַוול), רב זיזול שרייען, אַ ייד אַ גביר, וואָס האָט געהאַט די פאַראַווע מיל, געהאַקט וואַלד, געדונגען פּאַסעסיעס, געפירט גרויסע גע=

שעפטן. אָט דער פעטער זייוול האָט זיך אַמאָל מתחמת געווען מיט אַ שעפטער געוואָרענעם פעטער פייוול. ניט אזא גביר ווי רב זייוול שלייען, דערפאַר אָבער פון גרויסן יחוס, געקנאָטן פון רבנישן טייג. פון אָט דעם זייוול און פייוול זינען עס אַוועק-געגאַנגען די זייוועלעך מיט די פייוועלעך. צווישן זיך האָט מען געפירט ברוגזן, אָט יאָ געגאַנגען אויף קידוש, אָט צעקריגט, אַמאָל זיך איבערגעבעטן ביים אויסגעבן אַ טאַכטער און אַמאָל אַפילו צו אַ לוייה ניט געגאַנגען.

צעקריגט ווי די זייוועלעך מיט די פייוועלעך זינען גע-ווען, האָבן זיי אַלע אָבער געקוקט פון אויבן אַרונטער אויפן דריטן שטאַנד, אויף די לאַבונצעס. די פייוועלעך האָבן שטאַל-צירט מיט זייערע רבנים, דיינים און שוחטים, און האָט זיך גע-מאַכט, אַ פייוועלע האָט זיך אַרונטערגעלאָזט, געוואָרן אַן אַרבע-טער אויף דער פּאַרצעליי-פּאַבריק, איז ער פאַר דער משפּחה געווען אַ פּלעק און פאַר זיך איז ער ניט געווען אַ פּשוטער אַרבעטער, נאָר אַן איידעלער בעל-מלאכה, אַן אַרבעטער מיט אַ זיידענער פּאַדשיווקע, געאַרבעט אין שלאַפּירניע אָדער מאַלאַר-ניע, און ביי יעדער געלעגנהייט געלאָזט וויסן די אַנדערע — ער איז אַ פייוועלע, שטאַמט פון לויטער זיד... ביי די זייוועלעך איז אַרבעטן אויף דער פּאַבריק שוין ניט געווען קיין פּלעק אין דער משפּחה, אָבער קיין יחוס אויך ניט. דערפאַר אָבער ביי די לאַ-בונצעס — אַלע וואָס האָבן ניט באַלאַנגט צו די זייוועלעך און די פייוועלעך — איז דאָס אַרבעטן אויף דער פּאַבריק שוין געווען אַ גרויסע דערגרייכונג, ווייל צו זיי האָבן אויך געהערט שניידערס און שוסטערס, שמידן און וואַסערטרעגער און אַפילו שטריקדרייער און קוימענקערער.

אָזוי איז געווען פון יאָרן און יאָרן. מיט אַמאָל ווערט אַבנר לאַבונעץ אַ גאַנצער יאָ-טעבי-דאָם. ער בויט די פּאַבריק, און אים, פייוול דעם מאַלער, האָט מען אַפילו ניט געפרעגט. — מיין מאַמע פּלעגט זאָגן: זאָל די שול ברענען, ווו ער וועט שוין דרשענען, און איך זאָג: זאָל די פּאַבריק ברענען, וואָס לאַבונעץ וועט שוין בויען.

דאָס איז שוין געווען אַ ביסל צו שאַרף פאַר איצע קאַפּ-
 צעלניק און נאָך עטלעכע יידן אַרום פּינולען.
 — שוין געהאַט גענוג ברענעניש, רב פּינול. און די פּאַ-
 בריק בויט דאָך גאָר דער דייטש.
 — ימח-שמו זאָל ער ווערן, — האָט דער דייטש געקראָגן
 זיין חלָק פון פּינולען.

אַן אַלטע שנאה טראָגט ער אויפן דייטש נאָך פון זוסמאַנס
 צייטן. אַ דייטש פאַרווילט זיך איינפירן, מ'זאָל קומען צו דער
 אַרבעט דווקא אַכט אַזוייגער, ניט פריער און ניט שפעטער. ס'יז
 זומער ס'יז ווינטער. און ווי אַז ער, פּינול, פאַרשפעטיקט דעם
 ערשטן מנין און מוז דאוונען מיטן צווייטן? אַ דייטש זאָל אים
 זאָגן ווען צו קומען. וואָס איז ער: אַ פּאַדיאָנע, אַרבעט פון
 טאָג? ער אַרבעט דאָך פון שטיק, דער בעסטער מאַלער. איז ער
 געלאַפן אין קאַנטאָר צו פּראָאָים קופערשטיין און האָט אָפּגעשריען
 די גזירה. די שלאַמאַוויקעס, פאַר זיי אַרט אים ניט, זאָלן זיי
 קומען פונקט אַכט, אָבער די מאַלאַרעס, און דער עיקר ער, פּינול
 ראַפּאַפּאַרט, ער מעג קומען ווען ער וויל. אויסגעפירט האָט ער
 טאַקע, אָבער אַ בייז לעבן איז געוואָרן צווישן אים און דעם
 דייטש, כאָטש דער דייטש האָט אים יעדן פרימאָרגן אונטערגע-
 טראָגן דעם „גוט מאַיען“ מיט אַ שמייכל. אָט דעם שמייכל האָט
 ער טאַקע ניט געקענט פאַרליידן. איצט וועט עס דער דייטש
 זיין דער גאַנצער מאַכער און אבנר לאַבונעץ — אַן עכאָ פון
 אַ מיאוס וואָרט קלינגט אָפּ אין די אויערן ביי דעם וואָרט. ער
 וויל עס ניט הערן, אָבער עס טראָגט זיך אין קאַפּ — טאַכעס-
 לעקער — אָט דער גראָבער יונג וועט עס זיין באַלעבאַס. ניין,
 ער, פּינול, וועט ניט גיין אַרבעטן, ער זאָל באַדאַי...

- הערט דאָך, די פאַבריק וועט גיין אויף לעקטורע.
- אויף קוליעס וועלן זיי אַלע גיין.
- געהערט, מ'ברענגט שוין די מאַשין.
- וואָס מאַשין, ווער מאַשין, מאַשין!
- די מאַשין צו מאַכן די לעקטורע.
- מאַשין, לעקטורע. רעדט נאַרישקייטן.

— וואָס אַרט אינך, זוואַנציע וועט נאָך ווערן אַ סטאַליצע.
 — אַ סטאַדאָלע ניט קיין סטאַליצע.
 — איך האָב אָבער גלייך געזאָגט, — האָט זיך אַרײַנגע-
 מישט יאָסל זיסלס, — אַז ער איז ניט געקומען סתם אין דער
 וועלט אַרײַן, אַזוי זיך צו גאַסט צו דער שוועסטערל. איך האָב
 גלייך דערשמעקט, אַז עפעס איז דאָ. ערשט אָט האָסטו דיר,
 פאַבריק, לעקטורע, ס'טוט זיך...
 — איז וואָס געפעלט אינך ניט אַזוי?
 יאָסל זיסלס קוקט זיך אום אויפן פּרעגער און איילט זיך
 צו מיטן ענטפער:
 — ווער זאָגט דען, אַז עס געפעלט מיר ניט? אַדרבא,
 עס געפעלט מיר שוין גאָר, פאַרוואָס זאָל עס מיר ניט געפעלן?
 נאָדיר גאָר, עס געפעלט מיר ניט.
 יאָסל זיסלס איז „זייער שטאַרק געפעלן“ דער עסק פאַבריק
 לעקטורע, דאָך רוקט ער זיך גלייך אַרויס פון רעדל, און דאָס,
 רעדל, באַאומרואיקט פון דעם טערפּקען טאָן אין דער לעצטער
 פּראַגע, צעקריכט זיך אויך.
 דאָס רעדל איז זיך צעגאַנגען, אַנדערע זײַנען זיך צוזאַ-
 מענגעקומען, זוואַנציע איז געגאַנגען אויף רעדלעך: מ'בויט די
 פאַבריק. זי וועט גיין אויף לעקטורע. ווען עס איז אָנגעקומען
 די ידיעה, אַז היינט מאַרגן ברענגט מען די דינאַמאָ פאַר דער
 עלעקטרישער סטאַנציע, איז וואַנציע אַוועקגעגאַנגען כאַדאַראָם.
 דאָס פאַרטיי-קעמערל, דער קאַמסאַמאָל האָבן געגרייט
 אַ קבלת-פנים פאַר דער דינאַמאָ. דער פּלאַקאַט, קאַמוניזם —
 סאָוועטישע מאַכט פּלוס עלעקטריפיקאַציע, אָפּגעבלאַקעוועט פון
 דער צײַט און מיט אַ פנים פון חוּק אין וואַנציע ביז אַהער,
 האָט מיט אַמאָל געקראָגן אַ פּרישן גלאַנץ. גרויסע, פּריש-געמאַל-
 טע טראַספּאַראַנטן האָבן אויך געשריען וועגן עלעקטריק, בויען,
 מאַכן אַ סוף צום חורבן. יידן און ניט-יידן האָבן זיך געפילט
 יום-טובדיק אין דערוואַרטונג פון דעם חשובן גאַסט, וועלכער
 דאַרף קומען אַהער און מ'דאַרף אים אויפנעמען מיט ברויט און
 זאַץ. ווען דער גרויסער לאַסט-אויטאָמאָביל, באַלאָדן מיט דער

דינאמא, האָט זיך אַרונטערגעלאָזט צום בריק, האָט ער געטראָפן
ניט נאָר אַ בריק באַצירט מיט מענטשן, וווּ ניט נאָר אַ לאַסט-אויטאָמאָביל—
אַ דישל פֿון אַ וואָגן איז ניט דורכצושטופן. ווער עס איז אַרויפֿ-
געקראַכן אויף די פֿאַרענטשעס, ווער עס איז געשטאַנען אויפֿן
בריק גופא און זיך געצויגן אויף די שפיץ פינגער, זען די „מאַשין“
און ... דעם הויכן באַאַמטן, וואָס ברענגט די דינאַמאָ. אַז אַזאָ
הויכער באַאַמטער מוז זיצן כאַטש אין דער הויך אויף דער
דינאַמאָ, אין דערזיין האָט קיינער געצווייפֿלט. היינט דער מאַש-
ניסט און דער טרייבער.

רעדעס, געזאַנג, הילכיקע „הוראַס“. דער טרייבער האָט
שוין געלאָזט דעם מאָטאָר, אָבער דער עולם שטייט נאָך אַלץ
אויפֿן בריק. ערשט ווען אַ פֿאָר מיליציאַנערן הייבן אָן ענערגיש
אַרבעטן מיט די אָרעמס, נעמט דער עולם זיך צוריקרוקן, דער
בריך ווערט פֿריי, און דער לאַסט-אויטאָמאָביל מיט די צוויי מי-
ליציאַנערן ביי די זיטן פֿאַרט דורך פֿאַמעלעך און פֿאַרנעמט זיך
באַרג אַרויף צום שטעטל צו.

דער מאַרשטרוט איז געווען פֿון בריק צו דער גרעבליע,
ווי עס איז אַמאָל געשטאַנען די אַלטע וואַסער-מיל, דער
„קרבן-פֿסח“, ווי יידן האָבן זיי גערופן, ווייל יעדן פֿסח, ווען די
קריע האָט גענומען גיין, איז די גרעבליע אויסגעריסן געוואָרן,
און נאָך דער גרעבליע איז געקומען די מיל. יעדעס יאָר האָט
עס געריסן שטיקלעך פֿון איר, ביז זי איז אינגאַנצן אַוועקגע-
טראָגן געוואָרן. אויף דעם פֿלאַץ פֿון אָט דעם וואַסער-מיל וועט
עס שטיין די נייע עלעקטרישע סטאַנציע. און די גרעבליע, שוין
ניט מער אַ געמיש פֿון קלעצער, צווינגן, ערד און שטיינער, נאָר
אַ דאַמבע פֿון קאָנקריט. די דאַמבע רעגולירט דעם וואַסער-
אַראַפֿפּאַל, דאָס וועט געבן די נייטיקע קראַפט פֿאַר דער סטאַנציע,
גענוג ניט נאָר פֿאַר דער פֿאַבריק אין זוואַניצע, ניט נאָר פֿאַר
זוואַניצע גופא, נאָר פֿאַר דערפֿער און שטעטלעך אַרום.

דער טרייבער פֿון אויטאָמאָביל האָט שוין אַ פֿאָר מאָל
אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ פֿון אונטערן דעכל, געפרוּווט אַ קוק

טאָן צו דער ראָד, ווי טיף זי קריכט דאָס אין זאָמד. איין מאָל
 עפעס אַ פּרעג געטאָן דעם מיליציאַנער אין זיין זייט, געביטן פון
 די מיטלסטע ציין אויף די ערשטע, פאַרויכטיק גערודערט, געפילט
 דאָס רעדל אין האַנט דרייט זיך, אַ פאַר מאָל אַ זאָג געטאָן:
 פאַרשאַלטענע זאָמד, און געקוועטשט שטאַרקער דאָס גאַז-קנעפל,
 זיך געהויבן אויף זיין זיך, ווי אונטערטרייבנדיק דעם מאָטאָר:
 שלעפּ, ברודערקע, שלעפּ, באַלד-באַלד וועלן מיר שוין איבערקו-
 מען די פּאַסקודסטווע זאָמד, זיין אויפן באַרג. דער מאָטאָר האָט
 געשלעפּט מיט אַלע כוחות, געריסן אויף אַרויף, אַזש אַ פאַרע
 איז געגאַנגען פון ראַדיאַטאָר, אָבער דער באַרג, און דער עיקר
 די זאָמד, איז איבער זיינע כוחות. איין אונטערשטע ראָד איז
 אַרזין אין אַ זאָמד-גרוב. דערפילנדיק אַ לייכטן שטויס און
 אַ זייטיקן דריי פון רעדל אין האַנט, האָט דער טרייבער פאַר-
 פעסטיקט זיינע פינגער אַרום רעדל, אַ קוועטש געטאָן דאָס גאַז-
 קנעפל. אַ זאָמד-שטויב האָט זיך אויפגעהויבן פון אונטער דער
 ראָד, די פּאַדערשטע רעדער רירן זיך ניט. ער האָט האַסטיק
 פאַרהאַקט די האַנט-אַלמע, געשיקט זיך אַרונטערגעוואָרפן פון זיין
 זיך, זיין קוק געווענדט צו די הינטערשטע רעדער.

— וואָס האָט פּאַסירט?

דער פּראַגע-שטראַם איז דורכגעגאַנגען איבער דער גאַנצער
 מאַסע. אַן אויגנבלויק איז די מאַסע געפענטעט פון דער פּראַגע,
 באַלד ווערט זי פון דערזעלבער פּראַגע געשטויסן, ווער מיט ניי-
 געריקניט, ווער מיט שרעק, ווער פון פאַרדראָס. אַלע שטופן זיך
 צום אויטאָמאָביל, אייניקע האָבן שוין באַוויזן זיך אַרויפצוכאַפן.

— אַרונטער!

דעם טרייבערס געשריי, אַ נערוועזער, אַן אויפגערעגטער,
 ווערט באַפעסטיקט מיט הענט-באַוועגונג פון מיליציאַנערן. דער.
 גאַנצער עולם גיט זיך אַ רוק צוריק — עפעס ניט גוטס האָט
 פּאַסירט.

— וואָס האָט פּאַסירט? — פּרעגן שוין די מיליציאַנערן

אויסערלעך רויק דעם טרייבער.

— וואָס האָט פּאַסירט! זעט ניט? זאָמד! טיילו! ביז דער אַקס

ער האָט אַ וואָרף געטאָן אַ בליק צום מאָטאָר, זיך געכאַפט.
ער אַרבעט אויף פּוסט, מאַכט נאָך ערגער, האָט ער אים פאַר=
שלאָסן. באַטראַכט נאָך אַמאָל די רעדער, זיך אַרונטערגעלאָזט,
אַ שאַר געטאָן די זאַמד פון אונטער איין ראָד.

— אפּשר, — האָט ער פאַרלאָרן אַ וואָרט, אַרונטערגענו=
מען דאָס לעדערנע רעקל, אַ לייג געטאָן ביי דער איינזונקענער
ראָד, אַ מעסט געטאָן מיטן אויג און אַ שאַקל געטאָן מיטן קאָפּ:
— ניט אַרבעטן. צו טיף. טייוול!

— מוזן אונטערהייבן. אַרויסשלעפּן.

ווידער האָט זיך די מאַסע אַ שטופּ געטאָן, און אַ מאַסע
עצות האָט זיך אַ שאַט געטאָן. פון צווישן אַלע עצות סטאַר=
טשעט אַרויס איינע, ווייל מ'קען זי שוין אָנווענדן — פּשוט, אונ=
טערשטעלן אַ פלייצע, אויפהייבן. דער טרייבער קוקט מיט אומ=
צוטרוי אויף די פלייצעס, דאָך גיט ער זיך אַ וואָרף אַרויף אויף
זיין קעלניע, לאָזט דעם מאָטאָר.

— ראַ—ז—אַם!

יונגע און אַלטע פלייצעס, אַקסלען, קערפּערס אָנגעצויגן,
אָנגעשטרענגט, מ'קען, דוכט זיך, זען ווי די ענערגיע פון אַלע
קערפּערס טראַגט זיך אַריבער צו דעם מאָטאָר, און דער מאָטאָר
רייסט זיך פאַרויס, אָבער אומזיסט. זאַמד לאָזט ניט. דער טריי=
בער האָט פאַרשלאָסן דעם מאָטאָר.

באַפּרייטע אַקסלען און פלייצעס און אויך מילער באַפּריי=
טע. הערט זיך: דרענגלעך! פּירד! אַקסן! אַרונטערנעמען
די מאַשין! שטופן אויף צוריק!

— גייט צום טייוול — דאָס איז דעם טרייבערס ענטפּער
אויף דעם האַגל עצות, וואָס האָט זיך מיט אַמאָל אַ שאַט געטאָן
אויף אים, און ער איז גרייט אַרויפפאַלן אויפן ערשטן בעסטן,
וואָס קלעפט שוין ווידער ביים אויטאָמאָביל.

ווידער אַרבעטן די מיליציאַנערן אָפּצושטופן דעם עולם
אַ ביסל און מיט די געציילטע, וואָס בלייבן, גרייט צו פּאָלגן
און העלפּן, האַלט מען אַן עצה. פּרווון דרענגלעך, אפּשר וועט
מען קענען אויפהייבן, צו דער זעלבער צייט שיקן נאָך פּערד.

כאַטש אויב די צוואַנציק פּערד העלפּן ניט, ווייזט אָן דער טרייב-
 בער אויפן מאָטאָר, איז אַ פּראָגע, צי יענע וועלן העלפּן.
 די דרענגלעך האָבן ניט געהאַלפּן. מ'האַט צוגעשפּאַנט
 די פּערד. די שטומע באַשעפענישן האָבן געקוקט מיט די גרוי-
 טע פּלוימען-אויגן דערשראָקענע פּון אַזאָ עולם, ניט באַגרייפּנדיק,
 וואָס וויל מען דאָ פּון זיי. אַ פּאָר בייטשן האָבן גלייך געלאָזט
 וויסן, וואָס מ'וויל, אָבער ניט די בייטשן, ניט די הייליכקע וויאַס
 האָבן געהאַלפּן, דער אויטאָמאָביל איז אַינגעפּלאַנצט אין
 דעם זאַמד.

— אפשר צוזאַמען מיטן מאָטאָר?

דער טרייבער האָט ניט זיכער אַ קוק געטאָן, זיך אַרויפּ-
 געכאַפט אויף דער קעלניע, אָבער ווי נאָר ער האָט אַ טראָט
 געטאָן אויפן „אָנהייבער“, איז ער אַרונטערגעשפּרונגען בלייך פּאַר
 שרעק, פעס. די פּערד, דערשראָקענע פּון מאָטאָר-ציטער און
 טומל, האָבן זיך אַ ריס געטאָן. אייניקע האָבן זיך אָפּגעריסן,
 ווילד זיך געלאָזט צווישן עולם. די געבליבענע האָבן משוגענער-
 ווייז זיך געריסן פּון די לייצעס, געשפּרונגען. עטלעכע פּויעריים
 איז געלונגען כאַפּן די פּערד ביי די ציימלעך, און מיט פּויסטן-
 קלעפּ, געשרייען און צאַרטע גלעטענישן וויס'ניט-איז אינגע-
 שטילט די פּערד. דער עולם, אַ דערשראָקענער פּון די צעוילע-
 דעוועטע פּערד, האָט זיך מיט קוויטשערנייען געלאָזט לויפּן, אַזוי
 אַז ווען די בהלה איז געווען פּאַראיבער, זיינען שוין געבליבן
 ווינציק מענטשן, וועלכע האָבן אָבער נאָך אַלץ אַ היבש ביסל
 געשטערט מיט זייערע עצות. דער טרייבער, אַ באַרויקטער,
 וואַרפּנדיק בלוזי בייזע בליקן אויף די אַנווענדיקע, האָט זיך
 שטייל גענישט מיט די מיליציאַנטן.

— ווייסט אפשר, וווּ מ'קריגט אַ פעסל גאַזע? — האָט
 יאָסל זיסלס, גייענדיק פּון דער „שמחה“, געפּרעגט זיין מיטגייער
 ישראל גיציס.

— גאַזע?!

— נו, יאָ, אַ פעסל גאַזע.

— וואָס עפעס פּלוצלונג?

— איך מײן, אז מיר האָבן שוין לעקטרע, דאַרפסטו דאָך
שוין ניט קײן גאַזע.

— טאָ וואָס דאַרפסטו עס?

— בײַ אַזאַ לעקטרע וואָלט פון אַ פעסל גאַזע מיר ליכטיק
געוואָרן אין די אויגן...

— שיק זײ אַ פּאָר ליכט כאָטש, דאַרפן שבת האַלטן דאָרט.

— ווי זאָגט דער גוי: ביז די זון וועט אַרויסגיין, וועט
נאָך די נשמה אויסגיין. לעקטרע! געפאַטערט צוויי שטונדן
אומזיסט און אומנישט.

באַדויערנדיק זײנע טײַערע צוויי שטונדן, וועלכע ער האָט
געבען אומזיסט און אומנישט געפאַטערט, האָט יאָסל זיסלס צו-
זאַמען מיט ישראל גיזיס און נאָך אַנדערע זיך געלאָזט באַרג-
אַרויף צום שטעטל צו, ווער אַהיים, ווער אין גאַס, ווער צום
בית-מדרש דערציילן, איבערדערציילן, שפעטן, לַצעווען אַ ביסל.
בײַ דעם אויטאָמאָביל זײנען ווידער שוין געשטאַנען יונגוואַרג,
קאָמסאָמאָלצעס מיט לאַפּעטעס, גראַב-אַיזנס, געשאַרט זאַמד פון
אונטערן אויטאָמאָביל, געשלעפט שווערע ברעטער, געלייגט אין
גלייכע ליניעס דעם גאַנצן באַרג-אַרויף, שפּרייטנדיק אַ וועג
פאַרן לאַסט-אויטאָמאָביל. ווען די גאַנצע זאַמד פון אונטער אַלע
פיר רעדער איז געווען אָפּגעראַמט, ברעטער גוט אונטערגעלייגט,
האָט דער טרייבער נאָך געוואָרפן אַ לעצטן קוק אויף די היג-
טערשטע רעדער, זיך אַרויפגעכאַפט אויף דער קעלניע, אַ לאָז
געטאָן דעם מאָטאָר, און ווען דער אויטאָמאָביל האָט זיך אַ ריס
געטאָן פאַרויס, איז דער טומל פון מאָטאָר דערטרונקען געוואָרן
אין דעם הילכיקן, פריידיקן אויסגעשריי פון די יונגע העלדזער.
באַגלייט פון געזאַנג, איז דער אויטאָמאָביל אַרויפגעפאַרן
אויפן באַרג, זיך געלאָזט איבערן שטעטל צו דער גרעבליע צו,
און פיל פון די, וואָס האָבן שוין „אויפגעגעבן“ די „לעקטרישע
מאַשין“, האָבן זיך ווידער געלאָזט מיט דער פּראָצעסיע צו דער
גרעבליע.

..... אַלע שוועריקייטן וועלן מיר איבערקומען, אַ גײַ ליכט

וועלן מיר אָנצינדן, די וועלט וועלן מיר באַלויבטן, אָנווייזן דעם
גנעם וועג...

הילטיקע הוראען און דער, אינטערנאַציאָנאַל־ האָבן גע-
שלאָסן די פּייערונג. דער עולם האָט זיך אָנגעהויבן צעגיינן.

ווען די מערסטע זיינען שוין געווען אַוועקגעגאַנגען, גע-
בליבן בלויז געצייילטע, מיינסטנס יונגוואַרג, איז וויגדער מאַרגאַ-
לין צוגעגאַנגען גאַר נאָענט צום אויטאָמאָביל, זיך איינגעקוקט
אין דער דינאַמאָ, דאַן איבערגעפירט די האַנט איבער דער גלאַס-
טער פּאַלירטער אויבערפלאַך פון ראָד. ער האָט דערפילט, עמי-
צער קוקט אויף אים, האָט ער צוגעכאַפט די האַנט, ווי אַ יינגל
כאַפט צו די פינגער פון געבעקס, וואָס די מאַמע האָט נאָך ניט
אַרויסגענומען פון בעקן.

— ביסט אויך דאָ? — האָט ביידיקע פריילעך לאַכנדיק
אים געפרעגט.

— וואָס עפעס אויך דאָ?

— כ'האַב דיך ניט געזען פריער. ביסט שוין לאַנג גע-
קומען? און דו ביסט שוין אין פעס.

צו ווייזן אים, אַז ער דאַרף ניט זיין אין פעס, נעמט זי
דעם טאַטן אירן אונטערן אָרעם. דאָס ערשטע מאָל אין איר
לעבן, דוכט זיך, אַז זי נעמט אים אַזוי אונטערן אָרעם, חבריש
און ניט אָן באַהאַלטענעם פאַרגעניגן.

— איך קום ערשט פון דער אַרבעט. ווי איז עס צוגע-

גאַנגען?

— די אויפנאַמע איז געווען אַ גראַנדיעזע! געווען אַזוי
איינדרוקספול! האָסט באַדאַרפט זען אונדזער אַרקע ביים בריק
מיט אונדזער פּאָן! נאָכדעם געווען אַ שטיקל דורכרייס, אָבער
דאָס איז אַ קלייניקייט. מיר האָבן אַ דינאַמאָ, און מירן האָבן
אַ פאַבריק, און... אומדערוואַרט האָט זי אים אַ צי געטאָן צו
זיך און אַ שטאַרקן קוש געטאָן אין באַק...

— משוענע! — האָט וויגדער שפּאַטיש, ברזג אַ זאָג
געטאָן. — אינמיטן דערינגען... — אַ פאַרשנדיקער, אָבער ניט קיין

שטרענגער קוק בעט אן ענטפער אויף דעם פלוצלונגדיקן אויסברוך.

ביילקעס פנים האָט פאַרפלייצט אַ רויטקייט... זי האָט מער ניט אַרײַנגעטאָן איר אָרעם אין טאַטנס, געגאַנגען פאַר זיך, ניט גערעדט, אויסגעמיטן אַפילו אַ קוק צו טאָן אויפן פּאָטער. ער האָט אָנגעהויבן ריידן ווי פאַר זיך: איצט, אַז די דינאַמאַ איז שוין דאָ, זײַן די סטאַנציע, וועט מען זיך שוין נעמען בויען. — ווען שטעלט מען זיך בויען?

— אבנר דאַרף קומען אין אַ הודש אַרום.

דאָס פריערדיקע אַרומכאַפן דעם פּאָטער, דער קוש האָט זיך באַוווּן אין בליץ פון ביילקעס אויגן בײַם קריגן דעם ענטפער. זי האָט אַ מעסט געטאָן דעם פּאָטער און אַרויסגעזאָגט: ער וואָלט באַדאַרפט זײַן הײַנט. גלייך האָט זי חרטה געקראָגן, דאַמי זי האָט עס אַרויסגעבראַכט פון מויל, געוואַרט וואָס דער טאַטע וועט ענטפערן.

— ניט וויכטיק, — האָט וויגדער אַ זאָג געטאָן. דער עיקר

איז: ווען מ'וועט זיך נעמען בויען.

— יאָ, — האָט ביילקע צוגעגעבן. אַ שטיפערישער שמייכל

האָט אַרומגעטאַנצט אין אירע מויל-ווינקלען — ניט געכאַפט דער טאַטע... אין אַ הודש אַרום...

5

— דאָס איז ניט קײַן פּלאַן, — האָט האַנס וויילבאַכער

רויך אַרויסגערעדט, אַ שאַר טוענדיק מיט ביטול דעם בלויען בויען פאַפיר, וועלכער האָט זיך גענומען קניקלען און וויקלען צוריק אין זײַן מגילה-פאַרם. — דאָס איז אַן אַנטוורף, אָבער ניט קײַן פּלאַן.

אבנר לייבניץ האָט פאַרקנייטשט דאָס רעכטע אויג, אַרויס-

גענומען די לולקע פון מויל-ווינקל און מיט אָנגעלאָדנקייט אין שטילן טאָן געפרעגט:

— פאַרוואָס איז דאָס ניט קײַן פּלאַן?

וויגדער מארגאלין האָט אומרוק אַ קוק געטאָן אויף אַבנרן.
פֿון אים איבערגעטרָגן דעם קוק אויפֿן „דייטש“ האָנס וויילבאַ-
כער האָט אַ צי געטאָן דעם פֿלאַן צו זיך, אים אויסגעגלייכט מיט
די האָנט=פֿלאַכן, און צוהאַלטנדיק ביידע ברעגן מיט די פֿאַר-אַרעמס,
גענומען פֿירן מיטן ווייז=פינגער איבערן פֿלאַן, שלעפֿנדיק אַבנרן
און די איבעריקע, זיי זאָלן אים נאָכפֿאָלגן.

— דאָ איז די שליאַמאַווינע. גוט. די לענג, די ברייט,
פֿיין. און וויפל וואַרשטאַטן וועלן דאָ שטיין? ניטאָ. און ווי גרויס
יעדער וואַרשטאַט? ניטאָ.

— נו, דאָס וועלן מיר שפעטער זען, — האָט אַבנר ניט
אָן שפּאַט איבער דייטשישער פינקטלעכקייט געזאָגט.

— שפעטער? וואָס הייסט, שפעטער? יעדער פיצעלע דאַרף
זיין אויסגערעכנט פריער. ווען איך גיב אַ פֿלאַן אָן אַרבעטער,
דאַרף ער אים קענען פֿייענען ווי אַ בוך מיט גרויסע אותיות.
קיין פינטעלע, קיין קאַמאַ טאָר ניט פֿעלן. שפעטער! און ווי
זינען די קעמערלעך צום טריקענען?

— דערויף דאָ אַ באַזונדער געביידע.

— געוויס, אַ באַזונדער געביידע, — האָט שוין וויילבאַכער
ניט אָן שפּאַט געזאָגט. — אָבער דאָס טויג ניט. דאָס איז אַבסאָ-
לוט ניט דערלאָזבאַר.

— אזוי גאָר?

— נו יאָ, פריער, פאַר זוסמאַנען, איז אזוי געווען. דאָ פֿיגט
דער פֿעלער. געקומען אינושינערן אין איילעניש, אַ קוק געטאָן,
און לויט דעם פֿלאַן פֿון די פריערדיקע געביידעס געצייכנט
אַ פֿלאַן. אָבער די פריעדיקע פאַבריק איז ניט געווען קיין פאַבריק.
אַ בודע איז דאָס געווען. נעמט די וואַרשטאַטן. פריער געווען
גרויסע, אומגעלומפערטע, אייניקע פּוס-וואַרשטאַטן, אייניקע הענט=
וואַרשטאַטן, אַ מענטש האָט געדרייט די ראָד מיט דער האָנט,
צופעליק קיין איין פּערד=וואַרשטאַט, — האָט ער צוגעגעבן מיט
איראָניע. איצט וועלן די אַלע וואַרשטאַטן געטריבן ווערן פֿון
עלעקטריק. די וואַרשטאַטן מוזן שטיין אין איין ריי. קענען זיין
פיל קלענער. און טריקענען האָט מען געטרָגן אין אַ צווייטער

געביידע. דער ארבעטער האָט פאַרלאָרן צייט, דערצו נאָך יעדן
ווינטער קראַנק געוואָרן אויף לונגען-אַנטצינדונג, געכאַפט ביים
איבערטראַגן די אַרבעט. די אַרבעט מוז געטריקנט ווערן דאָרט
ווי ער מאַכט זי, אין קעמערלעך, וווּ עס ציען זיך די היץ-רען.
דער אַרבעטער דאַרף ניט אַרויסגיין, דאַרף זיך אַפילו ניט אויפ-
הייבן, אַ העלפער טראַגט אַריין די ברעטלעך אַרבעט, נעמט זיי
אַרויס. דאָס מוז זיין אין פּלאַן. און דאָס איז ניטאָ.
— ווייטער ?

— און די אַנדערע געביידעס ? זעט, ווי צעוואָרפן איינע
איז פון דער צווייטער. עס וועט דאָך פאַרנעמען אַזוי פיל
פּלאַץ, אַז...

— נו, פּלאַץ האָבן מיר גענוג, — האָט שוין וויגדער אַריינגע-
געוואָרפן אַ וואָרט.

— געוויס, דאָ גענוג, אָבער פּלאַץ איז ווערטפול, און פיל
פּלאַץ מיינט אויך פיל צייט פאַרשווענדן אויף גיין פון איין גע-
ביידע אין דער צווייטער, און צייט, זאָגט דער יענקי, איז געלט.
— יאָ, אָבער איר פאַרגעסט, הער וויילבאַכער, אַז מיר
זיינען ניט קיין יענקיס. — האָט שוין אַבנר געענטפערט, — צייט
איז וויכטיק, אָבער נאָך וויכטיקער איז, אַז אַרבעטער זאָלן ניט
זיין צוזאַמענגעקוועטשט, זאָלן האָבן גענוג לייכט און לופט.
— יאָ, יאָ, דאָס ווייס איך, — האָט וויילבאַכער טרוקן
געענטפערט. — די אַרבעטער מוזן לייכט און לופט האָבן. און וווּ
זיינען די „עקזאַסטאַרס“, דעם לייים-שטויב אַרויסצוציען ? דאָס איז
אויך אין פּלאַן ניטאָ. פאַרשטייט מיך.

וויילבאַכער האָט זיך אַ רוק געטאָן, אָפגעקערט די אויגן
פון פּלאַן און קוקנדיק שאַרף מיט זיינע גרויע אויגן אויף אַבנר
גערעדט :

— איך ווייס גאַנץ גענוי, אַז די פאַבריק ווערט געבויט
פאַר אַרבעטער און ניט פאַר אַ הער זוסאַמן. דאָס ווייס איך. איך
ווייס אָבער אויך, וואָס אַ פאַבריק איז, דאַרף זיין. אין אַ פאַבריק
דאַרף קיין צענטימעטער פּלאַץ, קיין סעקונדע צייט ניט פאַרלאָרן
גיין אומזיסט. איך זאָג עס אײַך נאָך אַמאָל, דער פּלאַן איז גע-

מאכט געוואָרן אין איילעניש, לויטן פריערדיקן מוסטער, און די
פריערדיקע פאבריק איז געווען אַ בודע, ניט קיין פאבריק.
— האָט הער ווילבאָכער דאָס ווען געזאָגט דעם הער
זוסמאן?
— אַ שלעכט באַהאַלטענער שמייכל האָט אַרומגעטאַנצט
אין אבנרס מויל-ווינקלען.
— איך האָב דאָס אים איין מאָל געזאָגט, — האָט וויל-
באָכער רויק געענטפערט.
— און וואָס האָט ער געזאָגט?
ווילבאָכער האָט אָנגעשטעלט זיין קוק אויף אבנרן און
שאַרף אַרויסגערעדט:
— פאַר אַזעלכע אייזלען, — האָט הער זוסמאן געזאָגט, —
איז דאָס נאָך צו גוט.
אבנר האָט אַ פאַרקנייטש געטאָן דאָס רעכטע אויג
אַ שווער שווייגן איז אַנטשטאַנען. וויגדער, נאָך אַ פאַר מיטגלי-
דער פון דער קאָמיסיע האָבן זיך איבערגערוקט אויף זייערע
בענקלעך.
— און וואָס איז אייער פּלאַן? — האָט אבנר מיט שווע-
ריקייט אַרטינגעוואָרפן אַ פּראַגע.
— איך האָב קיין פּלאַן.
— ווי?
— קיינער האָט דאָך מיר ניט געהייסן מאַכן אַ פּלאַן!
— קירע-דייטש, — האָט שטיל אַ זאָג געטאָן איינער פון
דער קאָמיסיע.
— איך מיין, ווי וואָלט איר געבויט? — האָט אבנר
געפרעגט.
— איך וואָלט, — האָט האַנס ווילבאָכער פאַמעלעך צע-
וויקלט דעם פּלאַן אויף ס'ניי, גענומען פירן מיטן פינגער, אי-
בערגעטראַגן איין געביידע אויף דער צווייטער, איין שטאָק
אַרויפגעשטעלט אויפן צווייטן, שפּאַרנדיק פּלאַץ, צייט, ניט
פאַרלירנדיק קיין ליכט און לופט, אָנגעוויזן ניט נאָר ווי יעדער
וואַרשטאַט דאַרף שטיין, נאָר ווי יעדער טעלער, דוכט זיך, דאַרף

זיך געפינען, און אפילו ווו די פייערלעשער-אפארטן וועלן זיך געפינען.

די קאמיסיע-מיטגלידער האָבן זיך איבערגעשמיכלט.
— הער ווילבאכער האָט פאָרגעסן אָנצייכענען, ווו די פעסלעך מיט וואַסער וועלן שטיין.

— פעסלעך מיט וואַסער? אַ צום לעשן דאָרף מען ניט קיינע פעסלעך! דאָס וואַסער גייט פון טיך דירעקט צו דער פאַבריק. יאָ, דירעקט צו דער פאַבריק. דאָ איז די פאַמפע. גע= טריבן פון עלעקטריע, וועט זי אָנפאַמפען אזוי פיל דיטער וואַסער פער שטונדע.

— וואַסער= לייטונג, — האָט וויגדער אויסגערופן מיט אַ שמייכל.

— יאָ, עפעס אזוינס, — האָט ווילבאכער באַצאָלט מיט אַ שמייכל.

— קענט איר אָנצייכענען אייער פּלאַן גענוי, מיט אלע דעטאלן? — האָט אַבנר טרוקן געפרעגט.

— יאָ, דאָס קען ער טאָן, נאָטירלעך, אויב מ'וועט אים...

— מיר וועלן באַצאָלן, — האָט אַבנר שאַרף געענטפערט.

— באַצאָלן, דאָס איז זעלבסטפאַרשטענדלעך, — האָט וויל=

באכער אָנגעשטויסן געענטפערט. — אָבער מ'מוז אים געבן צייט דערויף.

— ווי לאַנג דאָרף עס נעמען?

האַנס ווילבאכער האָט ווידער אַמאָל צעוויקלט דעם פּלאַן.

געפירט איבער אים די אויגן בלוז. פאַרטיק געוואָרן מיטן פּלאַן.

האַט ער אַ קוק געטאָן אויף אַבנרן:

— ניין טעג.

דער שמייכל פון די קאָמיסיע=מיטגלידער האָט אָפן גע=

זאָגט: קירע=דיטש! צייט דאָרף ער האָבן. ניין טעג. אויסגע=

רעכנט, גענוי ניין.

— מאַכט דעם פּלאַן, — האָט אַבנר באַפעלערש אַ זאָג

געטאָן, זיך אויפגעהויבן, זאָגנדיק מיט זיין אויפשטיין: פאַרטיק.

איצט קענסטו גיין.

האַנס ווילבאכער האָט פאַמעלעך צוזאַמענגעוויקלט דעם פּלאַן.

— אָבער איך מוז אייך זאָגן, דאָס וועט זיין בלויז אַ בלעזע
 פען-צייכענונג. קיין בלוי-אַפּדרוק קען איך דאָ ניט מאַכן, און
 מעגלעך, געוויסע ענדערונגען וועלן דאַרפן געמאַכט ווערן.
 — גוט. — שאַרף, אָפּגעהאַקט. ניטאָ מער וואָס צו רעדן.
 — אַ גוטן טאָג. — האָט זיך האַנס וויילבאַכער העמלעך
 פאַרבייגט.

גלעך נאָך וויילבאַכערס אַוועקגיין איז די שטילקייט אין
 צימער צעטרייסלט געוואָרן פון מענטשלעכע שטימען. די פינף
 מיטגלידער האָבן זיך אַלע געהיצט, אַרײַנגעפאַלן איינער דעם
 צווייטן אין די רייד, געוויסט פריער און בעסער, וואָס יענער
 וויל זאָגן, און אויסגעכאַפט בײַ אים, באַוויזן, אַז ס'איז ניט אַזוי
 און נאָך אַלע רייד איז געבליבן, אַז מ'מוז וואַרטן די נײַן טעג.
 — נאָך גוט, וואָס ניט דריי וואָכן, — האָט וויגדער שפּאַ-
 סיק אַ זאָג געטאָן.

— פאַרגעסט ניט, אַז נאָך די נײַן טעג קומט תּשעה-באַב.
 — נו, צו קינות זאָגן וועט ניט קומען, — האָט וויגדער
 פריילעך געענטפערט.

ער האָט צוטרוי צום דײַטש. ווייסט, וואָס ער רעדט, קען
 די פאַבריק. אים פאַרדריסט דערפאַר אויף אבנרן, פאַר זײַן אָנ-
 געלאָדענער באַצײונג צום דײַטש. ער וואָלט געוואָלט זיך דורכ-
 רעדן מיט אים מכוח דעם. ניט דאָ, פאַרשטייט זיך, ניט געשעפט-
 מעסיק, נאָר פריינדלעך, אינדערהיים.

— אפשר גיין טרינקען אַ גלעזל טיי ?
 — אַ גלעזל טיי ? — האָט אבנר אַפּוועזנד איבערגעפרענט.
 — בײַ מיר אין שטוב.

פון אבנרס פנים האָט זיך גענומען אַרונטערגליטשן דער
 ערנסט, — וואָלט ניט געשאַדט. גייט עס, — האָט ער שוין לע-
 בעדיק אַ זאָג געטאָן און גלעך זיך געכאַפט: — הערסט אַ מעשה!
 וועגן אַ סטאַלאָווקע פאַרגעסן!

— אַ סטאַלאָווקע ?
 — אַ סטאַלאָווקע פאַר די אַרבעטער צו עסן.
 — דענקסט, מ'וועט דאַרפן ?

— איך דענק? זיכער!
 — פריער ניט געווען.
 — מצלע וואָס פריער איז ניט געווען, מ'דאַרף אים גלייך
 זאָגן, דעם...
 — וועסט אים נאָך אָנזאָגן. לאה מיט ביילקען מוזן שוין
 אויסקוקן די אויגן.
 דאָס גלעזל טיי איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ וועטשערע
 אַ גאַנצער. לאה האָט, ווי דער שטייגער פון אַלע באַלעבאַסטעס,
 זיך גערוגזט אויף איר מאַן, וואָס ער האָט ניט אָנגעזאָגט ער
 ברענגט אַ מענטשן אויף וועטשערע, און וויגדער האָט הויך גע-
 ענטפערט:
 — געבראַכט אַ מענטשן אויף וועטשערע! אבנר איז ביי
 איר אַ מענטש! וואָס ס'איז דאָ וועט ער עסן. וואָס זאָגסטו,
 אבנר?
 פון דעם, וואָס וויגדער האָט אים געמאַכט פאַר, אויס
 מענטש, האָט אבנר זיך דערפילט ווי אַ היימישער מענטש.
 — זאָרנט זיך ניט, מומע לאה, וואָס ס'איז דאָ, וועלן מיר
 אַלע עסן.
 — דיר אפשר...
 — מאַכט גאָרניט פאַר מיר. וואָס ס'איז דאָ, וועט זיין גוט.
 — ביילקע, גיי אַרויס...
 — ביילקע וועט אין ערגעץ ניט אַרויסגיין, — האָט אַבנר
 אַ זאָג געטאָן און זי אָנגענומען ביים אַרעם, גרייט זי צוהאַלטן,
 ניט לאָזן גיין.
 ביילקע האָט זיך פאַררויטלט, אַפירגעקוקט צו אַבנרן און
 שטיל געזאָגט:
 — לאָזט, איכל גיין.
 אַבנר האָט זי אָנגענומען פאַרן קין, פאַרריסן אַ ביסל איר
 קאָפּ, אַרבינגעקוקט שאַרף אין די אויגן, און דער פאַרלאַנג צופאַלן
 גלייך צו אירע ליפּן האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ קוועטש פון
 דעם קין, אים אַ שטויס טאָן נאָכדעם מיט די ווערטער:
 — גיי, ביסט אַ שלעכט מיידל.

א צופרידענער פון דער, שלעכטער מיידל, וואָס האָט אים
 ניט געפּאָלגט און דאָך געגאַנגען און געקראָגן ווער ווייסט וווּ
 צוויי אייער, א צופרידענער, וואָס די, מומע לאה" געדענקט נאָך
 זיין באַליבטן קינדערשן מאַכט — אַ פּרעזשעניצע — און געמאַכט
 עס ספּעציעל פאַר אים, באַשטייט אַבנר, מ'זאָג זיך צעטיילן מיט
 זיין מאַכט. וואָס הייסט, ער איינער אַליין וועט עסן? אַלע
 פּראָטעסטירן, עס איז נאָר פאַר אים, אָבער איבער אַלע פּראָ-
 טעסטן שאַרט ער אָפּ בייַלקעס האַנט און לייגט אַרויף אויף
 איר טעלער.

— דאָס איז פאַר פּאָלגן אַ גאַנג, — זאָגט ער שטיפעריש,
 פאַרשטעלט זיין טעלער, זי זאָל צוריק ניט אַרויפלייגן, און עסט
 אַ פּרייעכער, אַ באַרעדעוודיקער.

— געהערט, איר האָט דאָ געהאַט צרות מיט דער דינאַמאַ.
 אייך דערצייילן אַ שפּאַס, וואָס איך האָב געהאַט. די דינאַמאַ
 געקראָגן. די פּראַגע איז געווען זי איבערצופירן. לויף איין מאָל
 צום באַן, אַ צווייטן מאָל, ניטאָ קיין פּלאַץ. ווייסטאָך, דער
 טראַנספּאָרט ניט אַזוי... וואָס טוט מען? האָב שוין אַן אָרדער,
 אָבער אָרדער היינט, אָרדער מאָרגן — ניטאָ קיין פּלאַץ. און דאָ
 די צייט שטייט ניט. אַוועקגעגאַנגען צום וואָקזאַל, גיי אַרײַן צום
 באַגאַזש-מיסטער, זאָג אים: איך האָב אַ בילעט אויפן מאָרגנדיקן
 צוג, אָבער איך האָב מיט זיך אַ ביסל נייטיקן באַגאַזש, מוז האָבן
 דעם באַגאַזש מיט זיך. — וווּ איז דער באַגאַזש? דאָ — זאָג איך
 אים. — גוט, זאָגט ער, מ'וועט עס באַזאָרגן. — ניין, זאָג איך, דאָס
 מוז מען גלייך באַזאָרגן, זאָל ער גלייך אַרויסגיין אַ קוק טאָן.
 אים פאַרדעכטיק די מעשה, גייט אָבער מיט מיר. גייען אַרויס,
 פּרעגט ער: וווּ? ווייז איך אים. קוקט ער אויף מיר: — איר
 מאַכט שפּאַס? דערקלער איך אים, ניט קיין שפּאַס, די דינאַמאַ
 מוז אַוועקגיין, אָבער איך קריג אַליץ קיין פּלאַץ ניט. בלייבט ניט
 אַנדערש ווי אַרײַנגעמען זי אין פּאַסאַזשיר-צוג אַלס באַגאַזש מיט
 זיך. וואָס טויג אייך מעשיות, די דינאַמאַ איז אויף מאָרגן אָפּגע-
 שיקט געוואָרן. נו, ווי געפעלט אייך מיין דיפּלאַמאַטיע?

וויגדער האָט זיך צוגעהערט צו אַבנרן, געקוקט אויף אים, זיך געחידושט: וווּ איז אַהינגעקומען דער שטרענגער ערנסט, דער שווערער, וואָס לייגט זיך אַרויף אויף יעדן, לאָזט טיילמאַץ אַזש ניט ריידן. דער זעלבער אַבנר זיצט, רעדט, שפּאַסט, לאַכט אַפּילו, לאַכט האַרציק, אַ גוטער געלעכטער פּון אַ אין תּוך גוטן מענטשן, אָבער פּאַרהאַרטעוועט.

— אַ גוטער איינפאַל, — גיט צו וויגדער, — כאַטש מיר דוכט, אַז אויפן געביט פּון דיפּלאָמאַטיע הינקסטו אונטער אַ ביסל. — נאָר אויפן דיפּלאָמאַטישן? — האָט אַבנר אַ פּרעג געטאָן מיט דעם שפּאַסיקן טאָן, וואָס יעדער ניט ערנסטער בעל-מום פּאַרגינט זיך אַמאָל אַ שפּאַס טאָן וועגן זיך. ביילקע האָט זיך געהיט קיינעם ניט צו קוקן אין די אויגן. וויגדער האָט זיך דערפּילט אומבאַקוועם פּון דערמאָנען אַ שטריק ביי אַ געהאַנגענעם איז הויז.

— איך מיינ, — האָט ער ווי פּאַרכאַפט זיך, — איך מיינ, ביסט אַ ביסעלע צו ערנסט פאַר אַ דיפּלאָמאַט.

— אזוי גאָר? צו ערנסט? דאָס הער איך ערשט.

שווער געווען צו זאָגן, צי פּאַרדריסט אים אָט די, ערנסטע מיינונג וועגן אים, אָדער, פּאַרקערט, ער האַלט, אַז צו ערנסט קען גאָר ניט זיין.

— אָט נעם היינט די געשיכטע מיטן דייטש.

אַבנרס קוק האָט געוואָרנט: בעסער ניט צו רעדן וועגן די ענינים דאָ ביים טיש. וויגדער האָט אָבער דווקא געוואָלט רעדן, אַרויסזאָגן וואָס האָט אים געקוועטשט זינט די אַרבעט אַרום דער פּאַבריק האָט זיך אָנגעהויבן. זיך דורכרעדן מיט אַבנרן ניט ווי מיט אַ „זאָוו“*, נאָר חברים.

— ווייסט, זאָלסט אויף מיר קיין פּאַריבל ניט האָבן, אָבער מיר איז ניט געפּעלן געוואָרן, ווי דו האַסט געהאַנדלט, דער עיקר דער טאָן, מיט וועלכן דו האַסט גערעדט.

* זאָוו — פּאַרוואַלטער.

— איר וויסט דאָך וויגדער, קיין קלעזמער בין איך קיין-
מאָל ניט געווען.

דער שפּאַסיקער ענטפּער האָט אין תּוֹך געזאָגט: קענסט
נאָך אָפּשטעלן דעם געשפּרעך. לאָמיר ניט רעדן דערפּון. אָבער
וויגדער האָט ניט געוואָלט אָפּשטעלן.

— ניט קיין קלעזמער, און דאָך געשפּילט מיט אים
אַ רוגז-טאַנק.

— און איר וואָלט געוואָלט אַ כּשר-טאַנק?
— ניט פּשר און ניט טריף.

— אַהא, פּאַרעוו. איך האָב זיי ניט ליב די פּאַרעווע ספּעצן.
די פּריילעכקייט, באַרעדעוודיקייט איז שוין ווידער
פּאַרשווינדן פּון אַבנרן. ער האָט גערעדט, אָבער די ווערטער
זינען שוין געווען שווערע. גערעדט — פּאַליעס געשלאָגן.

— אַ פּאַרעווער ספּעץ, דאָס איז אַ נגידיש יינגל, גייט
אַרום די הענט אין די קעשענעס פּול מיט ניס. גרויסט זיך און
רייצט זיך: הע, זעסט, איך האָב ניס און דו ניט. בייט איבער
אַנשטאַט אַ קעשענע מיט ניס אַ קאַפּ מיט קענטעניש און איר
האַט אײַך אײער פּאַרעווען ספּעץ.

— אָבער ער גיט דאָך ניס.

— ער גיט. ערשטנס, דאַרף מען פאַר די ניס גוט באַצאָלן,
און, צווייטנס, דאַרף מען אויף די ניס גוט אַכטונג געבן. זייער
אַפט זינען די ניס צעפּוילטע. די שאַלעכץ ריין און גוט, דער
יאָדער צעפּוילט. שוין געזען אַזעלכע.

— מאַכסט אַ טעות, אַבנר. דאָ מענטשן, וואָס זינען ווי
אַ פּלויט — לייכט איינצובייסן, געשמאַק צו עסן, קומט אָבער צום
קערל, צום קערן, איז האַרט ווי אַ שטיין און ביטער ווי טשימע-
ריצע. פּאַרקערט ווידער, נעמסט אַ האַרטן נוס, שווער צוצוקנאַקן.
אָבער צעקנאַקט, איז דער יאָדער אַ גוטער.

— מיט די „פּלוימען“ איז די מעלה, וואָס דאָס „פּלייש“
עסט מען, די קערלעך שפּייט מען אויס. איז די פּלויט, ווידער,
צעפּוילט, טאַפט מען עס גלייך אָן, מיזעט עס. ניס אָבער זינען
דאָ פּוסטע, פּוילע. קנאַקן זיי אומזיסט איז אַ שאַד די ציין.

— פוסטע ניס, פוילע איז ליכט צום קנאקן. נעם דעם
וויילבאכער. ער איז ניט קיין פלױם אָדער ווינשלאַ, גיט זיך ניט
אויס פאַר אַ „פּריינד“, אָבער אַ ריינער נוס.

— איך בין ניט אַזוי זיכער אין דעם.

— פון וואָנען נעמסטו דעם חשד?

— ווי זאָל איך אייך זאָגן, סמנים האָב איך קיינע, נאָר
גאַנץ אָפט פיל איך... אַ פאַרעווער ספעץ טראַגט אַ מילכיג
מעסערל מיט זיך, גרייט אַריינצושטעכן אין אונדזער פליישיקער
זינט...

— איך דענק, ביסט אומגערעכט. אין דעם פאַל וואָלט איך
געמעגט שווערן, ביסט אומגערעכט.

— געדענקט דעם ענטפער, וואָס ער האָט דערציילט, זוסמאַן
האָט אים געגעבן?

— איז דאָך זוסמאַן.

אָבנר האָט אַ שמייכל געטאָן:

— ניט נאָר זוסמאַן, וויילבאכער דענקט אויך אַזוי. ער
האָט ניס אין קעשענע, איז ער קלוג, מיר האָבן ניט, זינען מיר
אייזלען.

— אויב ניט קענען בויען אַ פאַבריק ווי עס דאַרף צו זיין
מיינט זיין אַן אייזל, זינען מיר אייזלען, אין דעם זין, פאַרשטייט זיך.
— נו, אפשר וואָלט געווען אַ פּלאַן, מאַכן דעם הער ווייל-

באכער פאַרן אָנטרייבער?

— נו, אַזעלכע אייזלען זינען מיר נאָך ניט, וואָס אַרט דיך.
— די וויילבאכערס דענקען ניט אַזוי. נאָר גוט, איצט האָט
ער די, ניס אין קעשענע, און ער איז דער קלוגער. מיר וועלן
די ניס אָפגעווינען, בלויז אַ פּראַגע פון צייט. דערווייל דאַרף
מען דעם הער וויילבאכער לאָזן וויסן וועגן דער סטאַלאָוקע
פאַר די אַרבעטער.

— ביי דער פאַבריק וועט זיין אַ סטאַלאָוקע?

ביילקעס פּראַגע איז געווען אַזאַ פּריידיקע, אַז אָבנר און
וויגדער, ביידע, האָבן זיך אומגעקוקט.

— זע נאָר, ס'אַראַ גדולה אויף איר! ביסט שוין פאַרוואָרגט
 מיט אַן עסער, — האָט וויגדער שפּאַסיק פאַרענדיקט.
 — איך וועל טאַקע עסן אויך.
 — אַזוי גאָר? האָסט אַ פנים פאַרגעסן, אַז מ'וויל עסן אויף
 דער פאַבריק, דאַרף מען דאַרט אַרבעטן אויך.
 — און איך וועל טאַקע אַרבעטן אויך.
 — זעסטו, דאָס רעדסטו שוין עפעס אַנדערש. זאָג זשע
 מיר נאָר, טאָכטער מיינע, וואָס אַזוינס קלייבסטו זיך צו טאָן
 דאַרט, ברענגען די קאַפּצעלס?
 — ניין, זי וועט הייצן דעם הייוון, — האָט די מוטער
 שפּאַסיק מיטגעהאַלטן.
 — מיינסט די הרובע.
 — לאַכט, לאַכט, איך זאָג אַרבעטן, וועל איך אַרבעטן.
 דאָס איז ניט קיין לערער-קורסן. מיך האַלטן ביי דער פּאַלע.
 איצט גיי איך אַרבעטן.
 — נו, נו, ניט געקאַכט זיך, נאַריש קינד. ווער זאָגט דען
 דיר, אַז ניין. — וויגדער האָט אַ גלעט געטאָן בייַלקעס גלאַט
 פאַרקעמטן קאַפּ האָר. — שטייל, שטייל און צינדט זיך אָן איז ווי
 אַ שוועבעלע. געוואַלט פאַרן אויף קורסן, — דערקלערט ער שוין
 אַבנרן, — אָבער גיי שיק אַזאַ נפש אין דער פרעמד. איצט שוין
 גאַלד, האָסט באַדאַרפט זען — הויט און ביין איז דאָס געווען.
 בייַלקע האָט זיך אַ דריי געגעבן, אומגערן... אַ שטורכע
 געטאָן דעם טאַטן, וואָס רעדט פון איר אַזוי: „דאָס איז געווען
 הויט...“ און נאָך פאַר אַבנרן.
 דער טאַטע האָט פאַמעלעך אַ קוק געטאָן אויף איר.
 אַ שמייכל געטאָן:
 — נו, און אויף וועלכע קורסן וועסטו גיין אין דער פאַ-
 בריק? שוין באַשטימט? דאַרט דאַרף מען אויך לערנען.
 — וועסט שוין זען.
 — איך דענק, אַז אין מאַלאַרנע וואַלט זי טאַקע געקענט
 אַרבעטן.

ביילקעס פריידיקער קוק האָט אויסגערופן: געטראַפן! ריכט-
טיק געטראַפן?

— אין מאַ—לאַר—נע? האָט אַבנר אַ פּרעג געטאָן קיינעם
דירעקט, באַטראַכט ביילקען און אַ זאָג געטאָן: מירן נאָך זען...
דערווייל דאַרף מען גיין. אַ גוטן.

6

אַ לויטערער, זוניקער פרימאַרגן. זוואַנציע, אַן אויסגע-
באָדענע אין טוי, האָט זיך געטריקנט און געוואַרעמט אַנטקעגן
דער מאַרגן-זון — אַ מילדע, אַ לייכטיקע, אַ פריידיקע. די מילד-
קייט, דאָס לייכט, די פריידיקייט האָט זיך איבערגעגעבן צו די
זוואַנציער איינזויגער, אַפּווישנדיק פון זייערע געזיכטער די
שפורן פון שלעכטע חלומות, שווערן שלאַף.

אַ מונטערער איז וויגדער וועווערקע געגאַנגען צו דער
אַרבעט אויף דער זיך בויענדיקער פאַבריק. וויגדערס אַרבעט
איז געווען אויפפאַסן אויף די אַרבעטער. דאָר אָבער דראַטיק.
קליין, זשוואַווע, ספּריטנע האָט זיך וויגדער געטראָגן איבערן
פאַבריק-הויף טאַקע ווי אַ וועווערקע, ניט געווען אַ ווינקל, ווי
זיין אויג זאָל ניט פאַלן. אימפעטיק איז געווען זיין גאַנג, אימ-
פעט אין זינע שנעלע קורצע רייד, אין דער אימפעט האָט זיך
איבערגעגעבן צו די אַרבעטער, סטאַלאַרעס, מולאַרעס, שלאַסערס.
הענט האָבן זיך העכער געהויבן, פּיס האָבן זיך שנעלער באַוועגט,
די אַרבעט האָט געברענט אונטער די הענט.

— מיט באַלשעוויסטישן טעמפּ, — האָט דורכגעבליצט ביי
וויגדערן אין קאַפּ אַבנרס ווערטער. אין זינע בורשטיגענע אויגן,
אַזעלכע לעבעדיקע, אומגעאַכט אויף זינע פיר-און-פּופציק יאָר,
האָט אַ שפּיל געטאָן אַ שמייכל. מאַדנע רייד זיי ריידן, די
יונגע, אַזעלכע שאַרפע ווערטלעך, שניידן זיך אַרײַן אין קאַפּ, ווי
אַ שאַרפּער קליין, כאַטש די ווערטער זינען אַזעלכע פרעמדע.
ניט היימישע—ער, וויגדער, אַ מיטגליד פון פאַבקאָם. פאַבקאָם!

קאמיש. מע, א דאנה, זאָל זײַן פאַבקאָם, דער עיקר די אַרבעט
זאָל געטאָן ווערן.

— גוט מאָרגן, שמשון!

— גוט מאָרגן, וויגדער!

— טראָגסט, האָ?

— נו, ווי-דען?

— טראָג, טראָג, צום יאָר וועסטו אויסטראָגן.

— וואָס איז גאָר צום יאָר? ניין חדשים.

— נו, אין ניין חדשים וועט עס שוין ניט זײַן, אָבער צום
יאָר וועלן מיר זײַן פאַרטיק.

וויגדערס קוק האָט אַ שוועב געטאָן איבערן גאַנצן פּאַב-
ריק-הויף, אַרײַנגענומען אַלע געבידעס, טייל סקעלעטן בלוז,
אַ טייל שוין אַרויפגעצויגן, הויט און ביינער. ער האָט שוין מער
ניט געזען פאַר זיך שמשונען, ווי ער טראָגט די ברעטער, ער
האָט זיך געטראָגן ווייטער איבערן פאַבריך-הויף.

ביי דער קאַפּצעליניע האָט ער דערזען אַלעקסאַנדער בראַ-
גינסקי זיצן און רויכערן אַ פאַפּיראָס. אין דעם אופן, ווי אַלעק-
סאַנדער איז געזעסן און גערויכערט, אין די ברייט צעשטעלעטע
פיס, אין דעם האַלטן דעם פאַפּיראָס, אין דעם אַלעס איז געווען
עפעס אויפרייצנדיקס. אַט אַזוי רויכערט ניט אַן אַרבעטער, וואָס
כאַפט אַרײַן אַ ציגאַר טיטון. אַן אַרבעטער, אַ רויכערער, פאַר-
דרייט אַ ציגאַרל שטייענדיק, גיט אַ צי און אַרבעט ווייטער. דער
פאַפּיראָס ווערט צוגעקלעפט צו דער אונטערשטער ליפּ. אַלעק-
סאַנדער אָבער זיצט. די פיס צעשטעלעט, עלנבויגן אויף דער
קני, פאַפּיראָס צווישן צוויי פינגער, און דער רויך ציט זיך אַזוי
פּויל... דער רויך פון אַלעקסאַנדערס פאַפּיראָס פאַרשטעלט די
העלע ליכטיקע זון פון וויגדערס אויגן, אַ גרוי וואָלקנדל שפּרייט
זיך אויף וויגדערס פנים. אַזוי זיצן און רויכערן קען מען אפשר
נאָך אַ טאָג שווערער אַרבעט אָדער ווען אין קאַפּ דרייען זיך
שווערע מחשבות. נאָך אַזאָ רויכערן קען מען זיך אויפהייבן,
צערײַסן דאָס קייטל מחשבות אָדער זיי גאָר פאַרשליסן מיט
אַ קנאַק. און וועלכע מחשבות ביי אַלעקסאַנדער בראַגינסקי?

ניין, עס געפעלט אים ניט זיין רויכערן. פון אזא רויכערן קען
אפילו דער קלאָרער זומערדיקער הימל פאַררויכערט ווערן. אפשר
גאָר אים געדאַרפט אויסרויכערן...

וויגדער גייט פאַרבײַ, זאָגט פונדעסטוועגן גאַרניט, ער פילט
אָבער אזא גערייצטקייט. זיין דאַרער, דראַטיקער קערפער איז
צעשרויפט, צאַפלט זיך. גיין איצטער אין אַ גלייכער ליניע איז
אוממעגלעך. ער האָט זיך אָפגעשטעלט, אַליין פאַרויכערט
אַ ציגאַר טיטון, פאַרצויגן, אַרויסגעלאָזט דעם רויך פאַמעלעך,
פאַרקוקט צום בלויען הימל איבער אים. אַ שיינער הימל. אַ פאַ-
סקודנער גוי, — האָט ער אַ זאָג געטאָן אין דער הייך, און מיט
אַנטשלאָסענעם טראָט זיך געלאָזט גיין ווייטער איבערן פאַבריק-
הויף.

— איך בין אַ מאַלער ניט קיין מולער, — דאָס איז פניוול
דעם מאַלערס ענטפער אויף וויגדערס פראַגע, למאי ער זיצט
ווי אַ ברוגזער חתן פון חתנס צד.

— אַ מאַלער, דאָס ווייס איך. אָבער פדי מ'זאָל קענען
מאָלן, מוז מען אויפשטעלן די מאַלאַרנע, און דעריבער דאַרף
מען דערוויל זיין אַ מולער.

— דאַרף מען, — האָט פניוול דער מאַלער סתם אַ וואָרף
געטאָן אין דער וועלט אַרײַן, ניט אַ קוק טוענדיק אַפילו אויף
וויגדערן.

— דאַרף מען, — האָט וויגדער איבערגעזאָרט, אַ קנייטש
טוענדיק דערביי זיין צינק-גרוי בערדל. — און ווער דאַרף עס,
אַ שטייגער? וועמעס מאַלאַרנע איז עס? דוכט זיך, דיננע?
ניין?

— מיננע? — דאָס וואָרט, דער קוק דערביי שטעכט מער
ווי ער פרעגט.

— וואָס דען, איך וועל דאָרט אַרבעטן?
— ניין, דו וועסט ניט אַרבעטן. אין דעם, זעסטו, בין
איך זיכער.

וויגדערס נאָך-ווענטלעך, דינע, סענסיטיווע, האָבן אַ ציטער
געטאָן בײַ דעם שאַרפן, אינסיגורנדיקן שטאָך. דער שטאָך האָט

געטראָפן אין אַ שוואַכן פונקט. וויגדער, וועלכער איז דעם
באַנצן טאָג געווען אויף די פיס, ניט גערוט אַ מינוט, האָט ניט
איין מאָל, זיצנדיק ביי אַ פאַרזאַמלונג, הערנדיק וועגן פאַרשנע-
לערן דעם טעמפּ... זיך געטראַכט: און איך דאַרף עס טאָג איין
טאָג אויס טרייבן, יאָגן. ער האָט שוין אַפילו איין מאָל אַ זאָג
געטאָן צו אבנרן, ער וויל בעסער אַריבערגיין אויף שוואַרצע אַר-
בעט. יענער האָט אים בלויז געענטפערט מיט אַ קוק, אָבער
אַזא שווערער, שלעכטער קוק, אַז ער האָט שוין מער ניט גע-
קענט ריידן. איצט קומט דער פּיוול...

— פּיוול, איך אַרבעט שווערער פון דיר.

— יעדער בעל-עגלה דענקט, ער אַרבעט שווערער פון
זיינע פערד, כאַטש אַלץ, וואָס ער טוט, איז ער ש מ י ס ט די
פערד.

— בין איך, הייסט עס, דער בעל-עגלה און דו דער
פערד, — האָט שוין וויגדער אַ זאָג געטאָן מיט אַ בייז-פריידיקן
הינטערטאָן.

— אַ פערד? נאָך ערגער! אַן אייזל! אָ... — פּיוול
האָט פון אויפּרעגונג זיך אַ הייב געטאָן, זיך צוריק אַוועקגעזעצט,
אַ מאַך טוענדיק מיט דער האַנט, ווי איינער זאָגט: וואָס איז דאָ
צו ריידן? די ברילן אויף זיין נאָז זיינען אַרונטערגעפאַרן, די
אויגן האָבן ווי נאָכגעפאַלגט די ברילן צום שפיץ נאָז צו.

— הער אויס, פּיוול!

— איך פרעג דיך, — איז פּיוול ווידער אויפגעשפרונגען, —
צי האָט מיר גאָט געגעבן מיינע רמ"ח (צוויי הונדערט אַכט און
פערציק) אברים, שס"ה (דרײַ הונדערט און פינף און זעכציק)
אָדערן, און אַ קאָפּ, שכל, מוח, פאַרשטאַנד, כדי איך זאָל גיין
אין לייונטענע פלודערן, טאָג איין, טאָג אויס טראָגן לייים,
שלעפּן ציגל, ווי ביי ברעה מלך מצרים?

— אַוודאי, זיצן אין בית-מדרש און לערנען, אַן איי איז
געלייגט געוואָרן אום יום-טוב" איז שכלדיקער ווי אויסבויען
אַ מאַלאַרנע, און וויכטיקער אַוודאי.

פניוֹל האָט אַ וואָרף געטאָן אַ שנאהפולן קוק אויף וויג-
דערן. דער קוק זינגער ציט זיך אויס, מעסט וויגדערן, דערביי
ציט זיך אויס פניוֹלס האַלדו, קאָפּ, הייבט זיך העכער, ווייט אַרויס
איבער זינגע לייוונטענע הויזן, איבער דעם קלענער-געוויקסיקן
וויגדערן.

— הער מיך אויס, פניוֹל, — רעדט שוין וויגדער שווער
ערנסט. דער טאָן אין די ערשטע ווערטער פאַרפעסטיקט דעם
קורצגעוויקסיקן וויגדער. — וואָלט שוין צייט געווען, זאָלט איין
מאָל איבער אַלע מאָל פאַרגעסן, אַז ס'איז אַמאָל געווען אַ רב
פניוֹלע, וואָס האָט געפסקנט שאלות אָדער גענומען קוויטלעך
און האָט געטראָגן אַ שטריומל מיט אַ זשופיצע. הערסט, וואָס
איך וועל דיר זאָגן: אין אָט די לייוונטענע פֿרודערן דינגע, —
ער טיקעט אויף די פֿרודערן, — איז דאָ מער יחוס, ווי אין דיין
זיידנס זשופיצע אָדער אַטלעסענער קאַפּאַטע. וואַרט-וואַרט, לאָז
מיך ענדיקן. וואָס קלאָגסטו? שווער צו טראָגן ציגל? און מיר
איז גרינג? און אַ צווייטן איז גרינג? אַלע טראָגן, אַלע שלעפּן,
הערסט, אַלע, און קיינער שלעפט פאַר קיינעם, שלעפט ציגל
פאַר זיך, פאַר דיין מאַלאַרנע.

— אַז די מאַלאַרנע איז שוין יאָ מיינע, קען איך זיך פאַר-
גינען צו דינגען אַ גוי, זאָל ער שלעפּן די ציגל, ניט איך.
— אַ גוי, אַ גוי, — וויגדער האָט דערזען פאַר זיך אַלעק-
סאַנדערן, ווי ער זיצט און רויכערט. גויים, יידן. — און די
יידן וואָס וועלן טאָן? האַנדלען, ספּעקולירן, פאַרקויפּן פּון
אונטער דער פּאַלע?

וויגדערס פּראַגעס האָבן געשמיסן פניוֹלען. בני יעדער
פּראַגע האָט ער געפילט די שרעק פּון דער אויפגעהויבענער
בייטש נאָך איידער זי האָט זיך אַרונטערגעלאָזט, און אַ דער-
שראָקענער, שוין מיט געבעט אין קול געזאָגט:

— אָבער אַז ס'איז ניט פאַר מיינע כּוחות! נו, פּרעג איך
דיך: איז דאָס פאַר מיר אַן אַרבעט?

געבעכדיק האָט איצט אויסגעזען פניוֹל דער מאַלער אין
זינגע לייוונטענע שמאָלע הויזן, וועלכע האָבן נאָך דינער געמאַכט

זינע לאנגע אויסגעדארטע פיט — צוויי שטעקנס, און אויף די צוויי שטעקנס א שלעכט אויסגעשטאפטע טשוטשעלע מיט לאנגע הענט—שטעקנס, ניט איינצובויגן זיי, און אויף דעם לאנגן קער-פער אזא קליין קעפל מיט אזא נאָריש, שפיציק יארמלקעלע, און די ברילן, רייטנדיק שלעכט אויף דער נאָז, ציען אויס דעם פנים זינעם אזוי פערדיש-לאנג, אינגאנצן — א דאָרער, לאַנגער אויס-געהאָרעוועטער אַלטער פערד, אַ רחמנות פשוט.

— ס'איז דיר שווער, קום צו גיין און בעט אַנדער אַרבעט, ניט זיך אַוועקזעצן קלאָגן אויפן חורבן. נו, נעם זיך צו דער אַרבעט, ס'ווי שוין באַד אויס מוליער, די מאַלאַרניע אזוי גוט ווי פאַרטיק.

דער לאַנגער, דאָרער פייוול דער מאַלער האָט זיך אָנגע-בויגן, אויפגעהויבן דעם ציגל-טרעגער, איינגעמאָסטעט דאָס קי-שעלע אויפן אַקסל און בוטשאַן-מעסיק זיך געלאָזט מיט לאַנגע פאַמעלעכע שפּאַן. דער קליינער, דראַטיקער וויגדער וועווערקע האָט אים נאָכגעקוקט, אַ שמייכל געטאָן און זיך אָפּגעריסן פון אָרט — אָניאָגן די פאַרלוירענע צייט. דאָס איבעררעדן מיט פייוול-לען, אַלעקסאַנדערס רויכערן האָט אָבער געפּענטעט וויגדערס גאַנג, צוגענומען די אויפגעלייגטקייט, מיט וועלכער ער האָט אַלע מאַל באַגעגנט די אַרבעטער. אין קאַפּ האָט זיך געפּלאַנטערט פייוולס ווערטער, פאַר די אויגן האָט געשוועבט אַלעקסאַנדערס רויך. ער האָט זיך באַמיט אויסצומיידן, ניט פאַרבייגיין די קאַפּ-צעלניע, און געפילט, אַז עס ציט אים אַהין, עפעס וואַרט אויף אים דאָרט. ער האָט אָפּגעצויגן ביז פאַרנאַכט, ווען ער איז ווידער געווען דאָרט און ווידער געטראַפּן אַלעקסאַנדערן זיצן און רויכערן. וויגדער איז געבליבן שטיין. אַ ציטער האָט זיך אַריינגעכאַפט אין זינע הענט. אין האַלדז, האָט ער געפילט, קוילערט זיך אַ געשריי, אָבער דאָס מויל עפנט זיך ניט. די ליפּן און נאָז-ווענטלעך ציטערן.

— האָסט אפּשר צו פאַררויכערן ?

האָט ער דאָס אַרויסגעזאָגט די ווערטער ? וויגדער גלויבט זיך אַליין ניט, אָבער ער זעט, אַלעקסאַנדער דרייט אום דעם

קאָפּ, קוקט אַ ביסל פאַרחידושט, ציט דאָך אַרויס אַ קאָפּשוק, דער-
לאַנגט אים

— האָסט אפּשר אַ שוועבעלע אויך?

אַלעקסאַנדער ציט אויס איין לייטקע אין דער פולער לענג, זוכט אין איין קעשענע, ניטאָ, שטעלט ער זיך אויף, גיט אַ טאַפּ אין נאָך אַ קעשענע, נעמט אַרויס אַ פּודעלע, צינדט אָן, האַלט דאָס שוועבעלע אין שיעלע פון זיין אויסגעבויענער האַנט, און וויגדער שטעקט דעם פּאַפּיראַס אין פּייער, די אויגן קוקן אַרויף צו אַלעקסאַנדער, און קוק מיט קוק באַגעגנט זיך, ביידנס בליקן הייסער פון שוועבעלע-פּייער. ווען ער האָט פאַרצויגן דער ערשטן אָטעם-צוג רויך, האָט אַלעקסאַנדער, ניט אָפּלאָזנדיק נאָך וויגדערס קוק, פאַרלאָשן דאָס שוועבעלע מיט אַ האַנט-באַוועגונג.

— אַדאַנק, — האָט וויגדער אַרויסגעבלאָזן צוואַמען מיט אַ קנויף רויך.

אַלעקסאַנדער האָט האַסטיק אַ וואָף געטאָן דאָס שוועבעלע-לע, געשענקט אַ קורצן, זיטיקן קוק און אַוועקגעשפּאַנט. דער שצוף-ביטערער, בלויער מאַכאַרקע-רויך האָט געשניטן וויגדערן אין די אויגן, געריסן אין האַלדז. ער האָט אַרויסגענומען דעם ציגאַר טיטן פון מויל, באַטראַכט, אַוועקגעוואָרפּן, אַרויפגעטראָטן אויף אים מיטן שוך און שטאַרק אַ דריי געטאָן, צערניבנדיק דעם ציגאַר. ער האָט זיך געלאָזט גיין, די פּיס — לויזע ציטערנדיקע ספרווישנעס, דער גאַנצער קעפּער — אַ לויזע מאַסע.

אַ פאַרפלאַמטע פון איר טעגלעכן געלויף איז די זון פאַר-גאַנגען, אַ פאַרמאַטערטער פון זיין טאָג לויפן איז וויגדער גע-גאַנגען אַהיים — זיך אַנידערלייגן, אָפרוען. אָפּגעגעסן די אַרעמע וועטשערע, האָט ער זיך אַוועקגעלייגט אויף דער קאַנאַפּע, געפילט, די אָוונט-שאַטנס שפּרייטן זיך אין הייז. קיין אבר האָט זיך ניט באַוועגט אויפצושטיין, אָנצינדן פּייער. די טונקליקייט האָט זיך געוויקלט אַרום אים, אים איינגעוויגט. ערשט ווען ער האָט דער-הערט לאה עפנט די טיר פאַר עמעצן, האָט ער אַ אומצופרידענער זיך אויפגעוועצט, דערקענט אבנרן אין דער פּינסטערניש, און ווען לאה האָט אָנגעצונדן דעם לאַמפּ, האָט וויגדער פאַרושמורעט די

- אויגן, מיט א שפּיזלדיקן קוק דורכגענומען אבנרן: נאָך וואָס
ביסטו געקומען? היינט? דאָס מויל פּרעגט: דאָס ביסטו?
- ליגט גאָר? אין דער מינסטער?
 - זיך צוגעשפּאַרט.
 - פילט ניט גוט?
 - אַזוי זיך?
- דער געשפּרעך האָט זיך ניט געקלעפט. אבנר האָט פּרעגט-
דיק געקוקט אויף וויגדערן, געזען יענער מינדט אויס זיין קוק.
— ווי איז געגאַנגען די אַרבעט?
- ווי אַלע טאָג.
- כ'האַב מורא, מירן ניט פּאַרטיק ווערן.
- ???
- געדאַרפט פּאַרשנעלערן אַ ביסל דעם טעמפּ.
- וויגדער האָט אַ קוק געטאָן אויף אבנרן:
- אַז מ'לויפט גיך, צערניסט מען די שיך.
- שאַדט ניט גיין אַמאָל באַרוועס.
- פּשוט דער מאַלער, זיינע לאַנגע, דאַרע פּיס אין די שמאַ-
- דע לינונטע הויזן האָט זיך באַוויזן פאַר וויגדערן.
- יאָ, עס שאַדט ניט, אָבער...
- אָבער וואָס?
- אָבער איך... איך... נעם מיך אַוועק. שטעל מיך אַרבעטן
באַגלייך מיט אַלעמען.
- וואָס איז שוין ווידער?
- גאָרניט, אַזוי.
- גאָרניט, פלעגט מיין מאַמע זאָגן, איז גוט צו די אויגן.
וואָס האָט פּאַסירט?
- גאָרניט. וואָס האָט פּאַסירט?

אַבנרס רעכטע אויג האָט אַ צוק געטאָן. ער האָט זיך אויפ-
געהויבן, פון זיין הייך אַרונטערגעקוקט אויף וויגדערן. יענער איז
געזעסן מיטן באַווסטזיין, אַז איבער זיין קאַפּ הענגט אַ שאַרפּער
שפיז, בעסער ניט אויפהייבן דעם קאַפּ. אבנר האָט זיך ראַש

אוועקגעזעצט און וויגדער האָט דערהערט אַ ערנסטן, שיר ניט
באַסעלערישן:

— נו, דערציילט!

— ניטאָ וואָס צו דערציילן. פשוט, שווער צו זיין אַ בעל-
עגלה, איך קען ניט.

— אזוי גאָר, אַ בעל-עגלה? ווער האָט אייך געקרוינט מיט
דעם טיטל?

— ווער! וואָס איז דער חילוק ווער, ברוך צי זרה, זינור
צי פינור?

— פאַרשטיי שוין. די פינורעלעך. וואָס וויל ער?

— ער וויל זיין אַ מאַלער, ניט קיין מוליער.

— און ווער צווינגט אים?

אַלס ענטפער האָט אבנר געקראָגן וויגדערס אָן אומעטיקן
קוק, און אָט דער אומעט רייצט אַבנרן:

— פאַרוואָס האָט איר אים גאָר געשטעלט צו דער אַרבעט?
אָט די פינורעלעך...

אבנר האָט זיך אַ הייב געטאָן, געמאַכט אַ פאָר טריט און
זיך אוועקגעשטעלט פאַר וויגדערן, זיין ווקס, גרויס, דראָענדיק.

— ער איז ניט דער ערגסטער, דאָ ערגערע.

— דאַרף מען אוועקשיקן. אָפּראַמען.

— וועסט אָנהייבן אוועקשיקן, אָפּראַמען, וועלן מיר

בלייבן נקי.

— ניט אַלע זינען דאָך פינורעלעך.

— ניין, ניט אַלע זינען פינורעלעך, דאָ אַלעקסאַנדערס אויך.

— אַלעקסאַנדער? וועלכער אַלעקסאַנדער?

— אַלעקסאַנדער בראַגינסקי.

— דער דיקער מיט די פראַנטעוואַטע וואָנצעס?

— מיטן פאַפיראָס אין מויל.

— וואָס פאַר אַ פאַפיראָס?

— אַ פאַפיראָס. ציגאַר טיטון, מאַכאַרקע. גיי פאַרביי אינ-

דערפרי — זיצט און רויכערט, פאַרנאַכט — זיצט און רויכערט...

— נו?

— נו, גארניט, געבעטן ביז אים פאררויכערן.
— אויסרויכערן! אויסרויכערן זיי איינציקווייז! — ברויזט
שוין אבנר.

— ווינציק-וואָס אויפטאָן דערמיט, — דעמפט וויגדער
אבנרס אויפגעברויזטקייט מיט זיין נאָבלעסיקן קול.

— עפעס רעדט איר מיר פאררויכערטע רייד. קלאָרע
דיבורים, וויגדער!

— קענסט דעם אַלעקסאַנדערן?

— געדענק אים, דוכט זיך, פון אַמאָל.

— פון אַמאָל? איך קען אים פון נעכטן, הלואַזי וואָלט איך

ניט געקענט.

— ווער איז ער?

— ווער ער איז? אַלעקסאַנדער! אַלעקסאַנדער בראַגנינסקי
מיט די פאַרדרייטע, פראַנטעוואַטע וואַנצעס, מיט דער אויסגענייטער
העמד, ברייטע פלוידערן, אָפגעפּוצטע, גלאַנציקע שטיוועלעך, וואָס
גייט אַרום איבער זוואַנציע, קוקט אויף די חורבות, וואָס סמאָליען
זיך נאָך, און פּרעגט דווקא אויף יידיש: אַ גוטער יום-טוב
געווען? דאָס איז אַלעקסאַנדער.

— און מ'האַט אים ניט געמאַכט מיט אַ קאַפּ קירצער?

— האָט שכל געהאַט פריער זיך צודעקן... נאָכדעם זיך

צולעקן.

— און אים האָט איר עס אָנגשטעלט צו דער אַרבעט?

— ניט געשיקט נאָך אים. ער איז געקומען, וואָס האָב

איך געזאָלט טאָן? אים אַוועקשיקן?

— צו דוכאַניגען אַוועקשיקן! צום... ווענט!

— נאָר ניט געהיצט זיך. פאַרגעסט אַ פנים, אַז אַלעקסאַנ-

דער האָט ברידער, שוועסטער, שוואַגערס און שוועסטערקינדער,

און... שיקסט אים אַוועק, אָן אַ סיבה... האָסטו זיי אַלע פאַר

שונאים, דם-שונאים, גרייט אויף בלוט, אויף פייער, אויף

אַיץ.

— און אַזוי?

וויגדערס טאָקטיק איז אַבנרן אומפאַרשטענדלעך. ניט אַזוי
האָט מען געהאַנדלט מיט שונאים דאָרט, אין יענע צייטן...

— אַזוי? איז געגעבן דעם גנב די שליס.

— ס'זאָל אים זיין גרינגער צו גנבענען.

— פאַר אַ גנב איז אַ שלאָס אַ קנאַפע שמירה. געמיינט
געגעבן אים דעם שליס, אפשר וועט דאָס העלפן. אַ פנים
אַבער, אַז אַ מענטש איז ניט נאָר שטאַרקער פון איינז, נאָר אויך
האַרטער, נעמט לאַנג ביז ער שמעלצט זיך איבער, און דערווייל?
דערווייל איז ניט גוט.

— וווּ אַרבעט ער?

— נאָר ניט...

אַבנר האָט געהאַלטן זיין שמאַל נאָטיץ-ביכעלע, בלייפֿען
גרייט צו שרייבן. די אויגן, דער אויסגעבויענער פינגער אויפן
בלייפֿען האָבן געמאַנט: ענטפער, וואָס מ'פרעגט!

— ביי דער קאַפּצעלניע. — איז אַרויסגעפאַלן דער ענט-
פער, און מיטן ענטפער די גאַנצע שטייפקייט פון וויגדערס קער-
פער. ער זיצט אַ שלאַבערדיקער, אַ מידער.

— גוט. — דאָס ביכעלע גליטשט זיך אַריין אין קעשענע. —
מאָרגן אינדערפרי וועט זיך פּינאָס מעלדן צו אייך. שטעלט
אים אַוועק אַרבעטן מיט אַלעקסאַנדערן. גלייך אינדערפרי. און די
אַלעקסאַנדערס מיט די פּינאָס וועט מען מוזן געבן צו פאַר-
שטיין, אַז דאָ שפּילט מען זיך ניט. גלייך רופן אַ פאַרזאַמלונג.
דערקלערן דאָס אין קלאָרע דיברים. און איר, וויגדער, אויף אייך...

— מיר איז שווער, אַבנר, איך קען ניט, אַז איך...

אַבנר האָט דערזען, ווי ביי דעם עטלעכע-און-פּופּציק-יאָריקן
וויגדער פאַרציען זיך די אויגן, דערפילט, אים אַליין ווערט עפעס
אַזוי פּריקרע. ער טוט אַ ריב דעם קין, כאַפּט אַ קוק אויף וויג-
דערן, מאַכט אַ פאַר טריט, זעצט זיך צו צו אים, לייגט אַרויף די
האַנט-פלאַך אויף זיין קני, גיט זי אַזש אַ טרייסל.

— אייך איז שווער, שווער. און וועמען איז גרינג? צע-

שטערן איז גרינג, בויען איז שווער, און מיר בויען.

— בויען מיט האָלץ, שטיינער, דאָס וואָלט איך געקענט,
אַבער מיט מענטשן. איך האָב צו טאָן מיט מענטשן, און מענטשן...
— מענטשן — אַ האַרטער מאַטעריאַל, אָבער מירן זיי אויך
איבערבויען, איבערשמעלצן, און די וואָס וועלן זיך ניט לאָזן,
וועלן מיר צעשמעלצן. נאָר ניט אָפּלאָזן די הענט.

— ער האָט אַ טרייסל געטאָן וויגדערס קני, זיך אויפ-
געהויבן. וויגדער האָט זיך אויך אויפגעהויבן. אַבנר האָט שוין
געהאַלטן די היטל אין האַנט, אָט גייט ער שוין אַרויס, דאָך
פרעגט ער אַגב-אורחאדיק:

— איז וואָס? דענקט איר, מירן פאַרטיק ווערן?

— די געבינדעס וועלן פאַרטיק ווערן, אָבער מ'דאַרף דאָך
די וואַרשטאַטן אויפשטעלן, מאַשינעס, עס פעלט...

— וועגן דעם זאָרגט זיך ניט. איבערמאַרגן פאַר איך און
וועל שוין אַלץ באַזאָרגן דאָרטן אָבער איך דאַרף נאָך דאָ באַ-
זאָרגן פעס. — ביי די לעצטע ווערטער קוקן אַבנרס אויגן אויף
וויגדערן, מעסטן, וועגן אים. — איך דאַרף אַ שטעל-פאַרטערטער.
איינעם האָב איך, טימאָפעי, אָבער איך דאַרף נאָך איינעם. וואָס
זאָגט איר?

— איך?

— איר האָט באַדאַרפט זיין אין דער פאַרטיי. וועט זיין,
אזוי האָף איך. דערווייל וועט טימאָפעי זיין דער הויפט-פאַר-
טרעטער, איר דער צווייטער. אייך וועט ביילקע אַרויסהעלפן.
זאָגט איר, זי זאָל מאַרגן גלייך אינדערפרי זיין ביי מיר אין ביוראָ,
און דערווייל — אַ גוטן.

7

חתונהס זיינען פאַרגעקומען אין זוואַניצע גאַנץ אָפּט, שבת
נאָך שבועות, שבת נחמו, און אַפילו אין מיטן ווינטער האָט מען
אויך געשטעלט חופּהס, אויפן שול-הויף, און צו יעדער חופּה איז
מען געלאָפּן אָנקוקן די חתן-בלה. כאָטש מ'האַט זיי געקענט,

האַלטן אַ שטעקן פון דער חופּה, און אונטערן טאַקט פון, ווער
האַט דיך געבעטן, ווער האָט דיך גענויט, האָסט זיך אַליין דעם
קאַפּ פאַרדרייט, באַגלייט די חתן-פּלה צו דער חופּה-וועטשערע.
דאָרט האָט מען געקלעפט אַרום די פענסטער, געזען עסן, טרינקען,
טאַנצן. געהערט אויסרופן דרשה-געשאַנג. געבעטענע צי ניט, אויף
אַ חתונה איז יעדערער אין זואַניצע געווען אַ מחותן, אויב ניט
אינעווייניק, איז אין דרויסן. „געדענקט“ האָט אָבער זואַניצע
איין חתונה, ווען רב פּיוועלע האָט חתונה געמאַכט זיין ערשטע
טאַכטער.

קיינער פון די איצט לעבעדיקע אין זואַניצע האָט אַפילו
ניט בייגעוויינט די חתונה, אָבער ביי יעדער חתונה, ווען עמיצער
האַט דערציילט ווי די מחותנים זינען געקומען צו פאַרן מיט
אַ „ברענענדיקע פאַר פּערד“, ווי די פּלה איז געגאַנגען אָנגעטאָן,
ווי דער חתן האָט אויסגעזען, האָט דער צוהערער געענטפּערט:
ווי קומט עס צו פּיוועלעס חתונה! מחותנים זינען אלע געקומען
אין קאַליאַסן, פּערד געשפּאַנט נאַשפיץ, אפשר הונדערט קאַליאַסן,
היינט פּאָיעטאַנגען און בריטשקעס. די חופּה איז געווען מיט גאָלד
געשטיקט, די פּלה איז געגאַנגען אין אַ זילבערנער פּוטאַ, די
שלעפע האָבן צווייען נאַכגעטראָגן, און דער חתן...

חתן-פּלה, מחותנים, חופּה-וועטשערע, היליאַטשינע. דער
דערציילער איז ניט מיד געוואָרן איבערגעבן אלע איינצלהייטן.
הערנדיק אים, וואָלט מען געמעגט שווערן, ער איז אַליין געווען
ביי דער חתונה, כאַטש, געוויסט האָט מען, אַז רב פּיוועלעס
טאַכטער איז שוין לאַנג טויט, און צום טויט האָט זי שוין איבער-
געלאָזט אייניקלעך. דאָך האָט מען זיך צוגעהערט און הנאה גע-
האַט פון דער חתונה, געפילט ניט נאָר אַ חתונה ביי רב פּיוועלע-
לעס אַ טאַכטער, נאָר אַ יום-טוב איז עס געווען, פון וועלכן די
יום-טובדיקייט האָט זיך נאָך אלץ ניט אויסגעוועפּט.

— וואָס קלערט איר, דאָס איז שוין געווען איינמאָל
אַ חתונה. וואָס דען, ווי היינט, שמיי-דריי, פאַרשלייערט און
פאַרטיק.

— יאָ, — האָט דער צוהערער פאַרבענקט צוגעגעבן, —
ניטאָ די אַמאָליקע יאָרן.
ר' פּינעלעס חתונה פון די אַמאָליקע גוטע יאָרן האָט
ווידער אויפגעטויכט אין זוואַניצע. אויפגעטויכט און פאַרשווינדן,
אויף אייביק פאַרשווינדן, אַ פאַרטונקלטע, אַ פאַרשעמטע, ווען עס
איז באַקאַנט געוואָרן, אז אין אַ פאַר טעג אַרום עפנט זיך די
פאַבריק.

— שוין געזען די מחותנים.
— וועלכע מחותנים?
— וועלכע מחותנים! די סאַמע גלאַונע! פון קיעוו,
זאָגט מען.

— קיעוו! אויך מיר אַ שטאָט.
— געפּעלט דיר ניט קיעוו? — האָט יאָסל זיסלס זיך אַנגע-
געשטעלט פאַר זיין קיעוו. — געפּעלט אים ניט קיעוו, גיי מאַך,
טו עפעס. אַ שטייגער, מ'זאָל דיר געבן אַ הויז אויפן קרעשטשאַ-
טיק, וואָלסטו...

— דער קרעשטשאַטיק האָט אים געלאָזט גריסן, — האָט
שוין ישראל גיציס געשפּעט פונעם אָפּגעשטאַנענעם יאָסל זיסלס. —
ווי ביסטו געווען, ווען עס האָט געדונערט? קיעוו! מ'זאָגט כאָטש
כאַרקאָוו, נו...

— גוואַלדיקע מעשה, כאַרקאָוו.
— וואָס מיר כאַרקאָוו, ווער מיר קיעוו — מאַסקווע! פון
מאַסקווע זינען זיי געקומען.
— שוין געקומען?!

יאָסל זיסלס איז איבערראַשט און דערשראָקן. ער אַליין
האָט טאַקע גערעדט וועגן די מחותנים, — אז זיי זינען שוין
געקומען יאָקבי, אַ פראַגע בלויז פון וואַנען, אָבער דאָס האָט ער,
נאַטירלעך, ניט געמיינט, חלילה, זאָגן אַ ליגן. ער האָט פשוט ניט
געקענט פאַרטראַגן, עמיצער זאָל פריער פון אים זיי האָבן געזען,
ווי אַ זאך מאַכט זיך האָט ער זיי שוין פריער געזען. ערשט,
עמיצער, ניט ער, האָט שוין געזען די גלאַונע מחותנים פון
מאַסקווע אַזש ביי זייער אַרײַנפאַר. שיקט זיך עס?

— נאך א מין געקומען!
 — גיי שוין גיי.
 — וואָס זשע, דו ביסט זיי גאַרניט אַרויסגעפאַרן מקבל= פנים זיין? האָט ישראל גיציס גענומען יאָסל זיסלס די לעבער.
 — זיי זיינען אַזוי געקומען, ווי איך א רב.
 — מענטש איינער, איך האָב דאָך אַליין געזען. פיר אירע אין א גרויסן אויטאָמאָביל.
 — ווי האָט ער אויסגעזען, דער אויטאָמאָביל?
 — וואָס הייסט, ווי? ווי אַן אויטאָמאָביל! סײַדן דו האָסט נאָך קיינמאָל אין דיין לעבן קיין אויטאָמאָביל ניט געזען.
 — איך מײן, אַ בלויער, אַ שוואַרצער?
 — אַ שוואַרצער. האָט געבלישטשעט, אַז...
 — אַ שוואַרצער. געבלישטשעט. זאָלסטו מיר אַזוי זײַן מיט דער נאָז, ווי דו האָסט עס געזען! איר הערט? פון מאַסקווע אַ שוואַרצער אויטאָמאָביל! — האָט שוין יאָסל זיסלס טריאומ= פירט. — האָסט אַזוי געזען אַן אויטאָמאָביל, ווי איך אַ טשער= וואָגען. פון מאַסקווע קומט מען מיט אַ רויטן אויטאָמאָביל.
 אַ נצהון=קוק באַטראַכט אַלע אַרומיקע: נו, ווי געפֿעלט אייך? יאָסל זיסלס קען מען ניט נאַרן. יאָסל זיסלס איז ניט אַבי ווער. אין זוואַניצע וועט עמיצער קומען און יאָסל זיסלס וועט גיט וויסן! גוטע יאַרן. צו לאַנג האַלט ער פונדעסטוועגן גיט אַן דעם נצהון=קוק. דער אויטאָמאָביל, וואָס זײַן פאַנטאַזיע און לאַגיק האָבן אים אונטערגעזאָגט, אַז ער מוז זײַן רויט, האָט זיך פאַרבייגעטראָגן פאַר זײַנע אויגן, און גיט אַזוי דער אויטאָמאָביל, ווי דער קאַליר. רויט. וואָס דאָ טוט זיך עס אָפּ מיט רויטס! רויטע לענטעס, רויטע סטענגעס, רויטע פּלאַקאַטן, רויטע ווענט, אַ נס, וואָס זיי פאַרפֿן גיט אָפּ דעם הימל אויף רויט. אויב אַזוי, קען מען זאָך פון רויט אפשר אויך פאַרדינען אַ שטיקל ברויט. אין דעם קאָאָפּעראַטיוו, איז ער זיכער, איז שוין גיטאַ קיין אייל רויטע סחורה. צו דער דערפּענגונג איז נאָך דאָ אַ דרײַ טעג. ווען ער קריגט אַ קלעצל רויטן קומאַטש... אַפילו גיט קיין קומאַטש.

זאָל זײַן רױטער שפּאַליר, צי גאַר פּאַפּיר, אַבי רױט — אַ פּאַרמעגן
קען מען דאָך אָפּשאַרן!
יאָסל זיסלס האָט זיך אַרױסגעשאַרט פון רעדל, זיך גענו-
מען גרייטן צו דער „חתונה“, אַ מחותן פון אַלע צדדים... ווײַל
אַלע דאַרפן... רױט.

יאָסל זיסלס, ישׂראל גיציס, מנשה דער איינױאַרג-קרעמער,
די ראַפּאַפּאַרטס, די שלײענס, אַלע האָבן זיך געגרייט צו דער
חתונה, ווער מיט רױטן קומאַטש, ווער מיט רױטער פּאַרב, מיט
„רױטע“ פּאַרזשאַווערטע טשוועקעס, ניט איבעריק ווײַסע לײלעכער,
לאַנטעכער, און, ניט אויסגערעדט זאָל זײַן, מיט קאַרמין פּאַר די
ליפּן, פּודער פּאַרן פנים, ווײַל זױאַניצע, די גאַסן, די הײזער,
די מענער, פּרױען, אַלץ האָט זיך געפּוצט לכּבוד דער חתונה —
דער פּאַבריק-דערעפענונג. מ'האַט געקויפט און געצאָלט און גיט
מקפיד געווען, אויב דאָס איז בײַ אַ פּרױוואַטניק. דערפּאַר אָבער
האַבן די בחורים און מיידלעך פון קאַמיוג שױן גאַר מקפיד גע-
ווען, אַז זייער אָפּטיילונג זאָל זײַן די בעסט-אַרגאַניזירטע, זייער
אַרקעסטער, זייער כּאָר — דער בעסטער איינגעשטודירט, זייער
פּאַן-די גרעסטע, די שענסטע...

האַבן קינדער געקלעפט אַרום די פענסטער פון קלוב, זיך
צוגעהערט צו קלאַנגען און קולות, מקנא געווען טרובאַטש און
פּויקער, און אַ צופּ טאָן אַ סטרונע אָדער גאַר אַ קלאַפּ טאָן אויפן
פּויק — אַ פּאַרגעניגן שווער צו דערגרייכן, אָבער ווען דער-
גרייכט, קען מיטן גליקלעכן זיך קיינער ניט פּאַרגלייכן.

קינד און קייט, יונג און אַלט, מאַן און פּרוי האָבן אין
אויפגערגעטער דערוואַרטונג זיך געגרייט צום טאָג. אָבער דאָס
זײַנען אַלץ געווען צוגרייטונגען פון זײַטיקע מחותנים. די נאָענטע,
אמתע מחותנים, זיי האָבן זיך ניט געגרייט, זיי האָבן געפּי-
בערט, געפּיבערט מיט אַרבעט.

— וועסט מיך אויפוועקן פינף אַױיגער, — האָט וויגדער
אַ זאָג געטאָן צו לאַהן, אַרונטערציענדיק דאָס אויבערשטע רעקל
מיט האַלב-פּאַרמאַכטע אויגן שױן. דאָס ערשטע מאָל אין יאָרן,
אַז וויגדער בעט בײַ לאַהן, זי זאָל אים אויפוועקן. קיין חידוש.

שוין וויפיל נעכט, אז ער לייגט זיך איינט, צוויי דעם זייגער, לייגט זיך אזא מידער, אז ער קען פון מידקייט ניט איינשלאָפן, און אין בעט זעט ער אַרבעט אָפגעטאָגענע און נאָך מער אַרבעט, וואָס וואַרט, מאַנט, דאַרף נאָך אָפגעטאָן ווערן, דערמאָנט זיך וואָס פאַרגעסן און נעמט עס ערשט אַריין אין זינען גלייך אינעם דערפרי דאָס טאָן.

— דיך אויפוועקן. גיי שוין שלאָפן, גיי.

— אָנגעצויגן דעם זייגער?

— אָנגעצויגן. גיי שוין. נאָך צוועלף, און נאָך ניטאָ.

— ווער?

— ווער! אַ חידוש, וואָס דו געדענקסט נאָך, וווּ דיין שטוב שטייט. אָניט לייגט דיר אין זינען אַ ווייב, אַ קינד?

— בייילקע? נאָך ניטאָ? וועט מסתם באַלד קומען. גיי לייג זיך.

— גיי שוין דו, לייג זיך, די נאָז דינע פאַלט דאָך שוין אַרונטער, פאַרלירסט דאָך זי.

— וועסטו מיך אויפוועקן?

— אויפוועקן, אויפוועקן! גיי שוין. אוי, ווי קומט מען דאָס שוין איבער! — האָט שוין לאה גערעדט צו זיך אַליין, ווי דער אַ הייב געטאָן דאָס טעלערל, אַ קוק געטאָן, וואָס איז געוואָרן פון דער וועטשערע, צוגעגרייט פאַר בייילקען. — אזוי נאַכט איין, נאַכט אויס. קומט האַלבע נאַכט, גיט אַ לעמוזע, און מיטן טאָג איז זי שוין ווידער אויף. זי זאָל כאַטש ניט אַוועקפאַלן.

די מאַמע האָט זיך צוגעזעצט אויף דער קאַנאַפע וואַכן איבער איר טאַכטערס וועטשערע, וואַרטן אויף איר ביז זי וועט קומען. וואַכנדיק און וואַרטנדיק, האָט זי זיצנדיק איינגעדערעמלט. איר טאַכטער, ווידער, האָט אַ צעפרידענע אַרומגעקוקט די ווענט פון קלוב, וואָס זי האָט נאָר-וואָס געענדיקט דעקאָרירן. די ווענט, די סטעליע גייען דורך די לעצטע אינספעקציע, די אויגן הייסן גוט די אַרבעט, דאָך זוכן זיי נאָך, אפשר פאַרפעלט עפעס.

— נו, ווי געפעלט אייך? — א פראגע געשטעלט אין א לייכטן טאָן, דאָך שלאָגט זיך דורך די אינערלעכע אויפגעגונג, און די אויגן קוקן געשפאָנט אויף אבנרן, וואָרטן. דערזען זיינע אויגן לויבן איר אַרבעט, האָט זי דערפילט אַזאָ הייז אין די אויגן-לעדעלעך, אין די באַקן, אַז דער קאַפּ הייבט אַזש אָן שווינדלעך, אָט-אַט, און זי וועט זיך אַ וויג טאָן, פאַלן. אבנרס האָנט שטרעקט זיך צו אירער, ניט נאָר די האַנט, זיין גאַנצער אָרעם ציט זיך צו איר, אַריבער איר פליצע. איר אַקסל, פילט זי, ווערט צוגעדריקט צו זיין ברוסט. — גוט געמאַכט, — הערט זי און דערפילט, איר גאַנצער קערפער גיט זיך אַ טרייסל. ניין, זי וועט שוין ניט אומפאַלן, ווען אבנערס געזונטער אָרעם איז אַרום איר, און זי שפאַרט זיך אָן אָן זיין ברויטער, פעסטער ברוסט. זי וואָלט שוין דאָ אַזוי געבליבן צוגעשפאַרט צו זיין ברוסט, זיין אָרעם אַרום איר.

— און איצט אַהיים! — קאַמאַנדעוועט אבנר. — היינטיקע נאַכט מוז מען זיך אויסשלאָפן. די נאַכט פאַר דער לעצטער שלאַכט. און דאָס וועט זיין די לעצטע שלאַכט, — פאַרציט אבנר, כאַפט זיך, ער גייט ניט אַליין. — עך, ביילקע, ביילקע! עס ווילט זיך זינגען, שרייען, צי גאָר... אָבער מ'דאַרף גיין שלאָפן. שלאָפן. היינטיקע נאַכט מוז מען זיך אויסשלאָפן. איז אַ... גוטע נאַכט. ביז מאָרגן...

לאַה האָט זיך אויפגעכאַפט, ווי אַ הון פון דער נאַסידעלע, דערזען איר ביילקען, אַ פאַרפלאַמטע מיט אַזעלכע אויפגעלעבטע אויגן, האָט זי זיך פאַרשעמט פאַר איר שלעפערדיקייט, פאַר איר אַלטיקייט, מקנא געווען איר טאַכטערס יוגנט, און דעם פאַרדראָס, די זאָרג פאַר איר טאַכטער לאָזט זי אויס דורך די ווערטער:

— דאָס עסן שוין איבערגעשטאַנען, האָט שוין מאַצקעס טעם. נעם עס אָפּ און גיי שלאָפן.

— שלאָפן, שלאָפן, — ווידערהאַלט ביילקע דאָס וואָרט ניט אין דער מאַמעס טאָן. איר ווערט פריילעך פונם וואָרט. — אורדאי שלאָפן. זיך גוט אויסרוען אויף מאָרגן, אָבער איצט בין איך הונגעריק, אַזוי הונגעריק! — פאַרענדיקט זי שטיפעריש און

טוט דערביי אַ ריב איר גלאַטע, פאַרפלאַמטע באַק אָן דער מאַ-
מעס צעקנייטשטן, געבלעכען פנים.

— קומט פערצן אַזיגער, — בורטשעט די מאַמע מילד
ברוגו. — כאַטש עפעס איבערגעביסן?
— ניין, געהונגערט. האַסט נאָר מורא, דיין בת-יחידקעלע
וועט שטאַרבן פון הונגער. גיי, לייג זיך, וועל שוין אַליין אַלץ
צונעמען.

— זאַלסט באַלד גיין שלאָפן.

— גיי שוין, גיי שוין, — טרייבט ביידיקע אומגעדולדיק
די מוטער און צו זיך אַליין חורט זי די ווערטער: שלאָפן,
שלאָפן, היינטיקע נאַכט מוז מען שלאָפן.

לייגנדיק זיך אין בעט, האָט זי ווידער איבערגעזאָגט אין
קאָפּ: שלאָפן, שלאָפן. די פאַרמאַכטע אויגן האָבן שוין געפילט
אַ שלאָף-שוועריקייט לייגט זיך אויף זיי. דער נאַקעטער אַקסל,
די פלייצע האָט געפילט אַ קרעפטיקן אָרעם... מאַרגן, מאַרגן!

דער מאַרגן, אַ שפעטער, האַרבסטיקער מאַרגן, האָט נאָך
ניט באַוווּן זיך אויסצווויקלען פון נאַכטיקן שלאָף, ווען זוואַנציע
איז שוין געווען אויף. קינדער זיינען מיטן ביסן ברויט אין
מויל אַרויס אין גאַס, ניט הערנדיק די נאַכגעשרייען פון די מאַ-
מעס. די מאַמעס האָבן פלומרשט צוגעקליבן די שטוב, אָבער
די שאַל איז ווי אַרנינגעקראַכן אין די הענט, האָבן זיי געכאַפט
די שאַל אויף די אַקסל און זיך אויך געלאָזט אין גאַס, אַפליינג-
דיק דאָס קאָכן וואַרמעס אויף „שפעטער“, דערווייל אַ קוק טאָן,
בלויז זען, וואָס עס טוט זיך.

ווייבער מיט שאַלן אויף די אַקסלען, ווייבער אויסגעפוצט-
טע; מענער אין כאַלאַטלעך, פידושאַקלעך, צעריסענע רעקלעך,
און מענער אין אָרעמע, אָבער צוגעפוצטע מלבושים; מיידלעך
מיט סטענגעס אין די האַר, מיידלעך מיט רויטע טשיפעקלעך,
רויטע פאַטשייילקעס, און איין מיידל אַפילו אין אַ היטעלע מיט
אַ פעדערל. אַלע קוקן, וואַרטן, וווּ פון וואַנען וועט זיך עס
אָנהייבן. קליינוואַרג לויפט צו דער פאַבריק, דאָרט וועט דאָך
זיכער זיין די „גאַנצע חתונה“, וועלן זיי זיין די סאַמע ערשטע,

אָבער ביים טויער שטייען מיליציאַנטן און לאָזן ניט צו, שמייכלען,
אָבער לאָזן ניט צו, ווייזן — דאָרטן, אין מיטן שטאָט. לויפט
קליינוואַרג צוריק, און... די מיליציאַנטן זינגען געווען גערעכט.
אינמיטן שטאָט באַווייזט זיך דער אָרקעסטער, אָט די זעלבע
שפּילער, וועלכע קליינוואַרג האָט אַזוי מקנא געווען, איצט קען
מען זיי זען, גיין נאָענט, טאַקע לעבן זיי, און קליינוואַרג גיט זיך
אַ לאָז. אָבער ניט נאָר קליינוואַרג, זוואַנציע האָט זיך אַ ריר
געטאָן, זיך אַ לאָז געטאָן אויפן וועג צו דער פּאַבריק...

אַ הילכיקער פּיף. זוואַנציע האָט פאַרריסן דעם קאַפּ.
יאָרן-לאַנג געשטאַנען אַ פּאַבריק מיט אַ גרויסן קוימען, פון וועלכן
ס'האָט געזעצט אַ הויכער פּלאַם. יאָרן-לאַנג האָט אַ גלאַק טאָג
איין, טאָג אויס געקלונגען פיר מאָל אַ טאָג, און האָט ער זיך
אַמאָל צעקלונגען אַ פינפטן מאָל, האָט שוין זוואַנציע געוווּסט —
אַן אומגליק האָט פאַסירט: אין אַ זומערדיקן בייטאָג האָט עס
געמיינט, עמיצער האָט זיך דערטרונקען אין טיך צופוטנס פון
דער פּאַבריק, אין אַ ביינאַכט מיינט עס אַ שריפה, און דאָ
אַ פּיף גאָר. פון וואַנען קומט עס דער פּיף? קוקט זוואַנציע,
זעט אַ פאַרע שלאַגט פון עפעס אַ קוימען, דער קוימען ניט אַזאַ
גרויסער, אָבער דער פּיף אַזאַ הילכיקער, אַזאַ גייער... אַ גייע
פּאַבריק, אויף דער גייער פּאַבריק אַ גייס — אַ בינע אַזאַ,
אַ פּלאַטפּאַרמע, און אויף דער פּלאַטפּאַרמע...

— אָט דאָרטן זיצט ער.

— וווּ?

— דאָרטן! זעסט ניט? הייב זיך אונטער. זעסט?

מענטשן האָבן זיך געהויבן אויף די שפיץ פינגער, געקראַכן
אויף די געביידעס, אויפן פאַרקאַן. איין חברהמאַן האָט זיך אַזש
פאַרקליבן אויף אַן עלעקטרישן סלופ און דער מיליציאַנט האָט אים
געמוזט מטריח זיין אויף אַרונטער.

— אָבער איך וויל זען!

— איך וויל אויך זען, — ענטפערט דער מיליציאַנט, —

אָבער אויפן סלופ קריך איך ניט. דאָרט איז עלעקטריק, — ווייזט
דער מיליציאַנט, — מ'רירט זיך אָן, איז...

א דערשראָקענער קוקט זיך אַרום דער חברהמאַן אויף אָט
דער עלעקטריק, וואָס מיר=ניט דיר=ניט פאַר אַרויפקריכן אַ קוק
טאָן הרגעט עס אַוועק אַ מענטשן, און נעמט זיך זוכן אַן אַנדער
פּלאַץ, פון וואַנען ער זאָל קענען זען אַלץ, אָבער דער עיקר —
אים, דעם מאַסקווער.

— נו, זעסט שוין?

— דער=אַ? אַזא קלייניקער!

— פון מאַסקווע טאַקע?

— זאָל זיך שטייל!

— ש... ש... — אַ ששש שוועגט איבער דעם עולם. אויס=

געצויגענע העלדזער, אָפענע מיילער און אָפענע אויערן.

„...מיר האָבן זיך געשלאָגן אויף מיליטערישע פּראָגנאָסן און
בינגעקומען אונדזערע שונאים, אויסערלעכע און אינערלעכע,
איצט פירן מיר דעם קאַמף אויפן עקאָנאָמישן פּראָגנאָס... און יעדע
פּאַבריק, וואָס מיר בויען, עפענען, איז אַ שאַס אין אונדזער שונאי
דעם קאַפיטאַליזם, דער וועלט=בורזשואַזיע...“

— נו, וואָס זאָגסטו ניט דערצו? לאַבונעץ! אַ גאַנצער מגיד

געוואָרן!

אַ קוק פון אַ שכן פאַראַליזירט דעם באַאָבאַכטער. ער גיט
אַ שאַר דאָס שיטערע, בערדל אויף אַרונטער, פאַרריסט דעם גאַרגל,
הערט זיך צו צום צווייטן רעדנער.

— האָט אַ פּיינע געמבע.

— וואָס איז דאָס אַזוינס דאָסטרעליזאַציע?

— זאָלן מיך אַזוי וויסן צרות מיט אייך אינאיינעם. מסתם

עפעס זייערס.

— אינדוסטריע איז אַרבעט, פאַבריקן, און שווינגט, לאָזט

הערן אַ וואָרט!

יאָסל זיסלס האָט זיך אומגעקוקט, ווער עס פאַרטייטשט
און באַפעלט, אָבער יענער האָט שוין געהאַלטן דעם קאַפּ, גע=
ווענדט צום רעדנער צו.

— גוטע יאָרן, מ'טאָר שוין גיט אויסריידן אַ וואָרט.

אלס ענטפער האָט ער געקראָגן אַ קוק און ער פאַרלירט
שוין דעם חשק אויסצוריידין אַ וואָרט. אַניט האָט ער גערעדט?
ער הערט זיך צו, און ווען דער רעדנער ענדיקט, קלאַפט יאָסל
זיסלס בראַוואָ און קוקט, צי זעט כאַטש יענער, אַז יאָסל זיסלס
קלאַפט. דער געשריי פון מענטשלעכע הענט האָט זיך אינגע-
שטילט. אַ מענטשלעך קול, אָנגעשפּאַלטן אַ ביסל פון עלטער,
הערט זיך:

..... זעכצן יאָר געאַרבעט אויף דער פאַבריק. צוועלף-
פערצן שעה אַ טאָג. זעכצן יאָר געבויגן דעם רוקן, געשלעפט
ליים, געפורעמט ליים, און פאַר וועמען? פאַר אַ זוסמאַנען, מיט
זינע משרתים, אנשי משרתים, און אַז ס'איז געקומען, מ'האַט גע-
פּאַדערט מיט אַ גראָשן מער אויף אַ טעלער, אַ גראָשן — האָט
מען אונדז אין טורמע געוואָרפן. געדענקט איר?
— אַ פּיסק דאָס האָט, די וועוערקע!
— געדענקען, וויגדער, געדענקען.

— ווען די פאַבריק האָט אָפּגעברענט, אַ ליץ איז אַוועק
מיטן פּייער, זינען מיר געבליבן ביי גאַרניט. — די ליידיקע
הענט, צענומענע, האָבן געוויזן דעם „גאַרניט“ פאַרן עולם. —
ווער עס איז אַנטלאָפּן, ווער עס ס'איז אַרומגעלאָפּן, געזוכט אַ נעכטיקן
טאָג, אַ כּשר פאַרדינסטל... — אַ „טריפער“ שמיכל האָט זיך
באַוויזן ביי דעם „כּשר פאַרדינסטל“, שכנים האָבן זיך איבער-
געקוקט. — און דאָס האַרץ האָט געווייטאַגט, געבלוטטיקט: אָט
צוליב דעם האָבן מיר עס געקעמפט? פאַר דעם האָבן מיר זיך
געשלאָגן? פאַר דעם האָבן מיר אַוועקגעגעבן אונדזערע זין?
די פּראַגע איז געבליבן הענגען אין דער לופטן, אַ זיפּץ
האַט זיך אַנטקעגנגעטראָגן. וויגדער האָט זיך באַהערשט און
פאַרגעזעצט:

— נו, האָבן מיר צוריק אונדזער פאַבריק, אונדזערע,
ביט זוסמאַנס, אונדזערע, מינע, איינערע, מיר וועלן קענען אַר-
בעטן, פאַרדינען ערלעך אונדזער שטיקל ברויט...
— גערעכט, וויגדער.
— אַזאָ יאָר אויף מיר, ווי ער איז גערעכט.

דער עולם האָט וויגדערן הייליכיק אַפּלאַדירט. דעם גרעסטן
 בייפּאַל האָט אָבער געקראָגן יאָסל דער בלינדער.
 — זע נאָר, יאָסל דער בלינדער!
 — פון וואַנען האָט ער זיך עס גענומען?
 — שאַ! לָאָז הערן אַ וואָרט!

„..... פון צוועלף יאָר אָן געאַרבעט אויף דער פּאַבריק,
 געדרייט דאָס רעדל, געדרייט ווי אַ בלינד פּערד אין אַ טאַפּ-
 טאַק. אָבער די אַלע יאָרן האָט פאַר מיר געלויבטן די האַפּענונג,
 אַז עס וועט קומען אַ צייט, מיר וועלן אַרונטערוואַרפן פון זיך
 דעם יאָך, אַרונטערוואַרפן ניט נאָר דעם קיסר, נאָר די אַלע
 קיסרימלעך, די באַלעבאַטימלעך אונדזערע. מ'האַט געלאַכט פון
 מיר, חוזק געמאַכט. אָבער אָט האָב איך דערלעבט דעם טאַג,
 דעם גליקלעכסטן טאַג פון מיין לעבן, ווען איך שטיי אין אונד-
 זער אייגענער פּאַבריק, אַ פּאַבריק מיט מאַשינעס, מיט עלעקטרע.
 און איך האָף, אַז איך וועל נאָך דערלעבן דעם טאַג צו זען, ווי
 מיר וועלן באַלויבטן ניט נאָר אונדזער פּאַבריק, נאָר דעם וועג
 פון דער גאַנצער וועלט.“

אַ קלייפּ-קלאַפּ-שטרעם האָט זיך אַ גאָס געטאָן, עס האָט זיך
 געדוכט, מענטשלעכע הענט וועלן גאָרניט מיד ווערן קלאַפּנדיק.
 — הערסט דאָך, ער'ט נאָך דערלעבן זען, ווי מיר באַ-
 לויבטן די וועלט! נו?

— און אפשר זעט ער? ווער ווייסט?
 — בלינד איז דער, וואָס וויל ניט זען די נייע וועלט.
 „שטייט אויף איר אַלע ווער...“

פון הונדערטער העלדזער האָט זיך געריסן דאָס געזאַנג.
 ניט אַלע האָבן געקענט די ווערטער, אָבער הערצער האָבן גע-
 שלאָגן אין טאַקט צום ליד, און עס האָט זיך געזונגען פון זיך...
 ווען דאָס ליד איז שוין געווען געענדיקט, דער עולם האָט זיך
 שוין גענומען צעגיין, האָט נאָך אַליץ געקלונגען דער טאָן פון
 ליד, זיי ווערטער פון די רעדנער, און... פאַר די אויגן איז גע-
 שטאַנען די פּאַבריק, זייער אייגן ליד, אַליין געשאַפן.
 — נו, פייוול, דאָ אַ פּאַבריק! אויפגעבויט, האַ?

— דאָ, אַוודאי, דאָ.
 — און ניט זוסמאַן, זעסטו שוין?
 — וואָרט.
 — וואָס וואָרט? דאָ אַ פאַבריק?
 — אַוודאי דאָ, אָבער אַ פאַבריק אַליין איז נאָך גאַרניט.
 וואָרט, מירן נאָך זען, ווי וועט זי אַרבעטן?
 — מיינסט, ווי דו וועסט אַרבעטן.
 — איך? וואָס איז גאַר איך? אדרבא, זאָג אַליין, האָב
 איך ניט געאַרבעט?
 — טאָ וואָס דען?
 — וואָרט, אַז מירן לעבן, וועלן מיר זען.
 — אַוודאי וועלן מיר זען. איך וועל נאָך דערלעבן זען,
 ווי דו וועסט זיין אַ שלאַגלער.
 — אַ וואָס?
 — אַ שלאַגלער. ווייסט ניט, וואָס איז אַ שלאַגלער, אַ אַו-
 דאַרניק, אַ?
 — איך ווייס, איך ווייס, אַ שטייגער ווי דו. אַז דו
 וועסט דאָס דערלעבן, וועלן מיר שוין משיחן דערלעבן.
 — שוין דערלעבט, פינול, דערלעבט שוין, ער איז שוין
 געקומען, דו טרעב אים נאָר ניט אַוועק.
 — הַם... הַם... מילא נו, מירן זען.
 פינול דער מאַלער איז אַוועקגעגאַנגען זיין וועג אַהיים,
 מיט אים נאָך. וויגדער, ווי פילע אַנדערע, איז נאָך געבליבן
 אין פאַבריק — היימישע מחותנים, וואָס דאַרפן אַרונטערנעמען
 פון די טישן און אויך אַ קלער טאָן וועגן מאָרגן.
 די עלטערע, אבנר לייבניץ צווישן זיי, זינען נאָך געזעסן,
 אַרומגערעדט אַלע איינצלע היטן פון מאָרגנדיקן טאָג, דער אַרבעט,
 די יונגוואָרג האָט אונטערן קלאַנג פון קאַמיוגישן אַרקעסטער
 געטאַנצט אין דעם נייעם אַרבעטער-קלוב טאַקע דאָ אויף דעם
 פאַבריק-הויף. פאַרטיק געוואָרן מיט אַלע טעכנישע איינצלע היטן,
 האָט זיך דאָס אַלטוואָרג מיט אַ פון-אויבן-אַרונטער-שמיכל אַרטיג-
 געלאָזט צו די יונגע, זען ווי זיי מאַכן זיך דאָרט נאַריש, הוליען.

יונגווארג האָט זיך אַ לאָז געטאָן, אַרײַנגעכאַפּט די אַלטע, זײ
ניט געוואָלט אַרויסלאָזן, ביז איינער, צוויי האָבן זיך אַוועקגע-
לאָזט אין אַ אַלטמאָדישן טרעפּאָק, אַ קאָזאַצקע.

— אַלעקסייאיטש! וויזו זײ, וואָס דו קענסט, די שנעקעס!
— און איך וועל זײ ווייזן!

אַלעקסייאיטש, מאַקסימיטש, פינקוס און בערקאָוויטש, יעדער
האַט געוויזן, וואָס ער קען. אַ קײט יונגע אָרעמט, מיידלשע,
ײנגלשע, האָט אַרומגענומען אבנרן, אים ניט געוואָלט אַרויסלאָזן.
די קײט, אַ לעבעדיקע, אַ פּרײלעכע, דרייט זיך אַרום אים.
אַ געוואַנטער אָרעם גיט זיך אַ טײל־אַפּ פון דער קײט, אַ האַנט
לויפט אַרויס, גיט אַ רײס אבנרן פאַרן רעקל. די האַנט ציט אים,
שלעפט אים טאַנצן! אבנר איז געשטאַנען טורעמענדיק איבער
זײ אַלעמען מיט זײן הויכן וווקס, מיט זײן מאַסיוון קאָפּ, די
געדיכטע ברעמען, ווי דעכעלעך איבער די אויגן און די אויגן
זוכן אָנגעשטרענגט. ער האָט זי דערזען אויסערן ראָד. די קײט
פון מענטשלעכע אָרעמט — שפּינוועבס פאַר אבנרס קערפּער, די
קײט איז דורכגעריסן, ער איז לעבן בײלעקען. אַ פאַר פון רעדל
האַבן זיך איבערגעקוקט, די ראָד איז ווידער געשלאָסן.

— פאַרוואָס טאַנצסטו ניט? — זײן האַנט האָט אָנגעכאַפּט

איר אָרעם, אַז זי האָט שײר ניט אויסגעשריען פון ווייטאָג.
זי האָט אָבער בלוז אַ קוק געטאָן מיט אַזאַ מאַדנעם בעטנ-
דיקן קוק: דו ווייסט דאָך... זײן פּוס האָט איצט, אונטער איר
קוק, מער ווי אַלע מאָל אַ נאָג געטאָן. — דאָס טאַנצט זי ניט
צוליב מיר...

— גײ טאַנצן — האָט ער באַפוילן, זי אַ צי געטאָן פאַרן

אָרעם און פּמעט ווי אַרײַנגעוואָרפן אין רעדל.

יונגוואַרג האָט זי גלייך אַרײַנגעכאַפּט. פאַרביי־רייענדיק
זיך פאַרביי אבנרן, האָט בײלעקע פאַרגנבעט אַ קוק געקאָן אויף
אים, ווי ער זיצט און רויכערט. דורך דעם פאַפּיראַסן-רויך האָט
אבנר געזען בײלעקען, געפּילט, עס פאַרדריסט אים, וואָס ניט ער
טאַנצט מיט איר. פאַרשאַלטענע פּוס. ער האָט זי געהאַלטן
אויפן אויג. איר לענגלעך פנים, די באַקן איצט פאַרוויטלט, און

די אויגן... זינע הענט האָבן דערפילט די שלאַנקייט פון איר קערפער, די פינגער האָבן געפילט די שטייפע גלאַטקייט פון איר יונגער אָנגעצויגענער הויט... ער האָט אַ קוועטש געטאָן דעם פאַפיראַס צווישן די פינגער, אַפירגעקוקט צום רעדל. דער טאַנץ האָט זיך אָפגעשטעלט. פאַרפלאַמטע, פריידיקע, האָבן זיך יונג-וואַרג צעשאַטן איינצלנע און אין פאַרלעך. ער האָט דערזען בייילקען שטעלן פאַמעלעכע טריט אין זיין ריכטונג, ער האָט זיך אויפגעהויבן, געגאַנגען איר אַנטקעגן.

8

די וואַנט-צייטונג האָט געקלאַפט טרעוואַגע. די טרעוואַגע אַ צווייענדיקע. די אויוונט ברענען אויף פוסט, סײַ די שליאַ-מאַווינקעס, די פייס-אַרבעטער, סײַ די מאַלאַרעס זינען אַרונטער-געפאַרן אונטער דער נאַרמע, זייער פיל פראַגולן, און אַ פאַל פון כוליאַניזם — אַלעקסאַנדער בראַגינסקי האָט געשלאַגן זיין שכן, דעם אַרבעטער פישל פינקוס, געשלאַגן און פאַרשטאַפט דאָס מויל מיט פייס, ער זאָל ניט קענען שרייען.

טרעוואַגע! טרעוואַגע!

די ווערטער האָבן אַרונטערגעשריען פון דער וואַנט צו די אַרבעטער ביי וואַרשטאַטן, פולטן. מ'האַט פאַרמירט טעלער, שאַלן, טעפלעך, געמאַלט זיי, געשליפּט, געברענט, און טוענדיק די אַלע אַרבעטן, האָט מען געפילט דאָס וואַרט „טרעוואַגע“ שטעכט אין רוקן. מיטאַג-צייט האָט מען זיך געשטעלט פנים אל פנים מיט די ווערטער, געזען זיי, געהערט ווי זיי מאַנען: רע-אַגירט, האַנדלט, גלייך! געוויס וועט מען רעאַגירן, האַנדלען, שוין גערופן אַ זיצונג, דערווייל אַמפערט מען זיך, היצט מען זיך. — אַ כוליאַנן, וואָס איז דאָ צו ריידן. אינאָנן בלייבט

אינאָנן.

— כוליאַנן — ריכטיק, אָבער וואָס האָט עס צו טאָן מיט

אינאָנען?

— גיי דערצייל אים, וואָס עס האָט צו טאָן מיט איוואַנען.
איוואַן זלאָדע! ווייסטו שוין?
— איך ווייס פונקט אזוי פיל, ווי פון יאַנקל פאַרך.
— ביסט אַליין אַ פאַרך.
— זעסטו שוין, יאַנקל פאַרך האָט מיט דיר גאַרניט צו טאָן.
אויב אזוי, וואָס האָט צו טאָן אַלעקסאַנדער אַ כולִיגאַן מיט
אַ איוואַנען? אַלעקסאַנדער איז אַ כולִיגאַן, האָט געשלאַגן פישל
פּינקסן, אָבער מ'דאַרף נאָך וויסן פאַרוואָס.
— דערפאַר וואָס ער איז פּרייטאָג ניט געגאַנגען אין מרחץ,
ווייסטו שוין? פאַרוואָס? ווייל פישל איז פישל, און אַלעקסאַנדער
איז אַלעקסאַנדער.
— פישל איז טאַקע פישל און אַלעקסאַנדער איז אַלעק-
סאַנדער, אָבער ס'איז ניט דײַן פּינטעלע ייד. פישל איז אַ שלאַג-
לער און אַלעקסאַנדער אַ סאַבאַטאַזשניק.
— סאַבאַטאַזש, שמאַבאַטאַזש. רעדט! פישל איז אַ שלאַגלער
און אַלעקסאַנדער אַ שלאַגער! פאַרשטייטו שוין? און באַנדאַ-
רענקאָן וואָלט אַלעקסאַנדער פונדעסטווערן ניט געשלאַגן.
— ביסטו זיכער אין דעם?
— זעסטאָך!
דער פּניף האָט איבערגעריסן אַלע דיסקוסיעס. וואַרשטאַטן
האַבן געברומט, מענטשלעכע הענט האָבן פאַרמירט ליים, מענטש-
לעכע קערפערס האָבן זיך באַוועגט אין ריטם מיט די מאַשינען,
די מענטשלעכע געמיטער זינען אָבער געווען אויפגערעגט, און
די אויפּרעגונג האָט זיך געלאָזט פילן אין דער אַרבעט. פאַרטיק
ווערן מיט דער אַרבעט, אויסלאָדן די אויפּרעגונג.
— בירגער אַלעקסאַנדער באַגיינסקי איז אויפגעפאָדערט צו
ענטפערן, פאַרוואָס ער האָט אַטאַקירט חבר פישל פּינקס.
שטיל. אויפגערעגטע געמיטער זינען געשפאַנט, אויערן
און אויגן אָנגעשטרענגט צו הערן, זען. די אָנגעשטרענגטע שטיי-
קייט רוקט זיך אויף אַלעקסאַנדערן, אָט-אָט און ער ווערט דער-
דריקט פון דער אָנגעשטרענגטער שטיילקייט. ער רייסט זיך אַרויס
פון איר, לאָזט פאַלן די ווערטער:

— אָנגעשלאָגן און פארטיק
 אויגן קוקן זיך איבער, א געמורמל הייבט זיך אָן שפרייטן.
 אַבנר לייבניץ שנידט איבער דעם געמורמל מיט אַ שאַרפן זאַג:
 — דאָס איז ניט קיין ענטפער, בירגער בראַגינסקי. ענט-
 פערט! פאַרוואָס האָט איר אַטאַקירט חבר פישל פינקוס?
 די פראַגע שטייט שוין ווי אַ שפּיז צום האַלדז, ניט אויס-
 צודרייען זיך. אַלעקסאַנדער דערפילט די שפּיז, זעט הונדערטער
 שפּיזן זינען געווענדט קעגן אים, און אַ פעס פון אַן אַרומגערינגל-
 טער חיה בריוזט אויף אין אים: שפּרינגען! באַדאי אויף דער
 שפּיז. ער טוט אַ שפרונג:

— ווייל איך האָב אים פּינט!
 אַ טרייסל מיטן קאַפּ, אַ פיר מיטן קולאַק, אַ דריי מיטן
 מויל אַקצענטירן די ווערטער.

— אַזוי, — ווערט אַבנר ניט נתפעל פון דעם שפרונג,
 האַלט די שפּיז נאָך געענטער צום האַלדז. — איר האָט אים
 פּינט. איר וועט אָבער אַליין צוגעבן, אַז דאָס איז נאָך ווייט
 ניט קיין גרונט איר זאָלט אים אַטאַקירן. דאָ אַפּשר איינער, וואָס
 האָט אייך אויך ניט איבעריק לייב, וואָס וואָלט איר געזאָגט ווען
 ער אַטאַקירט אייך?

— זאָל נאָר ווער פרווון!
 דער קוק ביי די ווערטער מעסט די אָנוועזנדיקע, פרוווט
 זיי. דער שמייכל אין מויל-ווינקל לאַכט פאַרריטן: אַנו, לאַמיר זען!
 אַבנר לייבניץ האָט אַ פאָר מאָל אַ קלאַפּ געטאָן מיטן
 בלייפען פון צווישן די פינגער אָן טיש. זיין רעכט אויג האָט
 אַ צוק געטאָן:

— בירגער בראַגינסקי! איר וועט דאַרפן ענטפערן אויף
 אַ פאָר פראַגן, און ענטפערן צו דער זאַך: פאַרוואָס האָט איר
 אַטאַקירט חבר פישל פינקוס?
 ניט נאָר מיטן מויל האָט אַבנר געשטעלט די פראַגע. אויך
 די אויגן זינען האָבן זיך שוין פאַרטשעפעט אָן אַלעקסאַנדערס
 פנים, אויגן, האַלדז, און זיי לאָזן שוין ניט אָפּ. איצט, בירגער
 בראַגינסקי, וועסטו שוין ענטפערן.

— אלעקסאנדער בראגניסקי קוקט אויף אַבנרן. אין האַלדז
פילט ער, ווערט אים ענג, אָט ווערט ער דערשטיקט פון פעס,
פון ניט אויסגעבראַכטן, לאַנג פאַרקליאַקנעטן פעס. ער מוז אָט
דעם פאַרקליאַקנעטן פעס אַרויסברענגען, אויסשפּייען, אַרויסרייסן.
ער טוט אַ ריט :

— איך האָב אים אַטאַקירט, ווייל איך האָב אים
פּינט! — פאַרשטאַנען? — פּרעגט דער מעסער-קוק. — און איך
האַס אים, ווייל ער איז אַ ייד, אַ מיאוסער, פאַרשיווער זשיד, אַ...
דער הויכער אלעקסאנדער, זיין שטימע, זינע ווערטער
ווערן דערטרונקען אין דעם ליאַרעם, וואָס איז אַנטשטאַנען.
מענטשן האָבן זיך געהויבן פון די פּלעצער, פויסטן האָבן זיך
געצויגן, געריסן. אַבנר האָט זיך אויפגעהויבן פון זיין זיץ :

— אויף די ערטער! אלע אויף די ערטער!

דער אַנווייזונדיקער פינגער שיקט מענטשן, באַפּוילט זיי
אַוועקצוזעצן זיך, און אַ קראַפט איז דאָ אין דעם פינגער, מענטשן
זעצן זיך אַוועק, דאָן לאָזט זיך אַראָפּ די האַנט פּלאַך אויפן טיש :
— שטיי זאָל זיין! — ווען די שטילקייט איז שוין צום
אַנטאַפּן, הערט זיך : — זעצט פאַר, בירגער בראַגניסקי.

בירגער בראַגניסקי איז באַטויבט פון אַבנרס גבורה צו באַ-
רוינקן די אלע טומלענדיקע, פון זיין קאַלטבלוטיקייט, אָבער די
זעלבע קאַלטבלוטיקייט רייצט אלעקסאנדערן. ער האָט דאָך שוין
געפילט אין די קולאַקעס אין זינע, ווי ער שלאַגט רעכטס און
לינקס, און איצט פילט ער אַ אַנמעכטיקייט אין די פינגער. ווי אַ שול-
יינגל דאַרף ער ענטפערן דעם לערער, זיך פאַרענטפערן. ער!
זיך פאַרענטפערן! פאַר אים, אָט דעם אָ? כאַפן אָט דעם, לאַבון!
איינס אויף איינס. עס ציטערן די הענט, ער פאַרכליינעט זיך פון
פעס ביז ער שפּינט אויס :

— אַ ייד, אַ אונטערלעקער... איך האָב אים געזאַגט :
פּינקוס! אַרבעט ניט אַזוי שנעל. די נאַרמע איז אויך גענוג.
וועסט מאַכן אַריבער דער נאַרמע, וועל איך דיר איבערברעכן די
פינגער. האָט ער ניט געפּאַלגט. געשמייכלט, מיך גערופן אויף
אַ געוועט. מיר ווייסן שוין די געוועטן. געוואַלט ווערן אַ שלאָג-

דער, א פליער, נו, האָב איך אים אַ שלאָג געטאָן. ער וועט שוין מער ניט פליען. — האָט ער מיט אַ צינישן זיגרייכן שמייכל צוגעגעבן, און זיך צוועקגעזעצט מיט אַ מינע פון: נו, און וואָס וועט איר מיר טאָן?

אַבנר האָט זיך אויפגעהויבן. די פינגער פון איין האַנט אָנגעבויגן אָן טיש, האָט ער מיט דער צווייטער האַנט אָנגעוויזן אויף אַלעקסאַנדערן.

— הברים! איר האָט אַלע געהערט. בירגער בראַגינסקי קומט אַדאָנק פאַר זיין אָפענעם אַרויסטריט, אָן אַ מאַסקע. עס איז קלאָר. דאָ האָבן מיר אַ צווייענדיקן פאַל: אַ פאַל פון כוֹל־גאַנסטווע, פון אַנטיסעמיטיזם, וואָס איז בלוין אַ מאַסקע פון קאָנטר-רעוואָלוציע, און גאַנץ איינפאַכן סאַבאַטאַזש. וועגן דעם ערשטן דאַרפן מיר דאָ ניט רעדן. פאַר דעם וועט שוין בירגער בראַגינסקי דאַרפן געבן זיין דערקלערונג ערגעץ אַנדערש.

אַלעקסאַנדער האָט אַ וואָרף געטאָן מיט די אויגן און אויך אַבנר האָט אַ פיר געטאָן מיט די אויגן צו דער טיר און אַ רוקער ווייטער גערעדט: — דער צווייטער פאַל אָבער באַלאַנגט דאָ צו אונדז, שוין היינט, וויל בירגער בראַגינסקי איז ניט דער איינציגער. דאָ נאָך, ליידער, שוין צופיל אַזעלכע, וואָס דענקען, זיי אַרבעטן זיך איבער און זען מיט אַלע מעגלעכקייטן צו פאַרטאַכ-לעווען צייט אומזיסט. מ'גייט פופצן מאָל אַ טאָג פלומרשט צוליב נאַטירלעכע באַדערפענישן, זעכצן מאָל אַ טאָג רויכערן, פאַר אַ נויט גייט מען אינגאַנצן צוועק אויף אַ פאַר טאָג. מ'נעמט זיך סאַציאַליזם". דער רעזולטאַט — אויוונס ברענען אויף פוסט, די פאַבריק איז הינטערשטעליק, די אַרבעט דעוואַרגאַניזירט. קלאָר, צווי קען עס ניט אָנגיין, אַ ענדערונג מוז גלייך אַריינגעבראַכט ווערן. הברים זינען געבעטן זיך אַרויסזאָגן.

הענט האָבן זיך געהויבן צום וואָרט, צעטעלעך זינען געפלוין. אַבנר האָט געלייענט די צעטעלעך, דערביי האָט ער דאָך באַוויזן צו זאָגן אַ וואָרט זיין שכן פון פרעזידיום, צוליגן אַן אויער אויסצוהערן זיין ענטפער, צו דער זעלבער צייט געבן איינעם דאָס וואָרט, געהערט איינער רעדט וועגן שעדיקער, רופט

אָן נעמען. ער האָט דערוויל געשריבן עפעס, איבערגעגעבן
א קוריער, און פארטיק מיט דער אַרבעט, אינגאַנצן זיך געווענדט
צו דער פאַרוואַמלונג, צום רעדנער, אַ נייער שוין.

— איך אַ שעדיקער? — האָט זיך געהיצט קיווע דער
רויטער, זינע קליינע פיש-אויגעלעך וואַרפנדיק זיך פון איינעם
צום צווייטן. — אַ שעדיקער, באַשר-בכּן איך הייב זיך אויף
אַ פּאַר מאָל אַ טאָג, אויסגלייכן דעם רוקן, אויסרוען דעם, איך
בעט אייך איבער, די מערידן, בין איך אַ שעדיקער. איך פרעג:
ווי איז דאָס געהערט געוואָרן, אַ מענטש זאָל אַכט שעה נאַכאַ-
נאַנד זיצן ווי אַ צוגעקאוועטער?

— האָסט פאַרגעסן מיטאַג-אַפרו, צוויי-שטונדיקן איבעררייס.
— אַ שיינעם דאַנק דיר. און אַז פיר שעה, און אַז צוויי
שעה, ביי וועמען אַרבעט מען דאָס, ביי פּרעהן? אַפילו ביי זוט-
מאַנען האָט מען דאָך געמעגט זיך אויפהייבן ווען מ'האַט געוואָלט.
איז מען געגאַנגען אַהין, איז מען געגאַנגען אַרויסטראָגן די
אַרבעט, איז מען...

— און געקראָגן לונגען-אַנטצינדונג.

— אָבער אויפהייבן זיך האָט מען געמעגט.

אַ געלעכטער האָט אויסגעבראַכן.

— מ'האַט זיך אַוועקגעלייגט, מיינסטו, ניט אויפגעהויבן?

— האָט מען זיך אַוועקגעלייגט, איז מען געשטאַרבן, —

האַט שוין קיווע אַ גערייצטער געענטפערט, אָבער ביז מ'איז
געשטאַרבן, אַז מ'האַט געלעבט, געאַרבעט, איז מען דאָך געווען
אַ פּרייער מענטש, אַ באַלעבאַט פאַר זיך. היינט אַרבעט איך
מער, מאַרגן ווינציקער. דאָ אַ לַאָז געטאַן די עלעקטריק, איז
זיך, כאָטש קראַפּיר אויפן אָרט, מוזט אָנהאַלטן די מאַשין. און אַז
איך קען ניט? צדוק קען אויספילן די נאַרמע, קען מען מאַכן
אַריבער דער נאַרמע, און איך קען ניט. נו, איך קען ניט. נו,
וואָס זאָל איך טאָן? זעצן פון זיך די פאַרע? אַ טאָג צוויי גע-
פרוּוט, געבליבן אָן כוחות, געמוזט ליגן אין בעט, טאַקע ממש
ליגן אין בעט. ערשט דאָס טאָר מען אויך ניט — פּראָגול. וואָס פאַר
אַ פּראָגול, אַז איך האָב קיין כוח ניט? גיט מיר שטיק-אַרבעט.

ארבעטן פון שטיק, וויפיל איך וועל קענען, וועל איך מאכן.
יענער קען מאכן מער, איז אים גוט, אז מיר איז גענוג...

— הערסט דאך, אים איז גענוג.

עמיצער האָט אַרויסגערוּפֿן אַ עקסאַנדערן... מענטשן האָבן
זיך אומגעקוקט, אַ שושקען האָט זיך איבערגעטראָגן. אַבנר האָט
אַ קלאַפּ געטאָן אין טיש:

— דאָס וואָרט האָט בירגער פֿינול ראַפּאָפּאָרט.

— וואָס האָב איך צו זאָגן, וואָס? — האָט פֿינול אָנגע-
הויבן שטאַמלען, איין האַנט פּאַרנדיק אַרויף און אַראָפּ איבער
דער גרוי-ווערנדיקער באָרד. — איר זאָגט דאָך! איר זאָגט, איך
בין אַ שעדיקער, אַ... אַ... שטערער. זאָל מיך אזוי וויסן ביז, ווי
איך ווייס, וואָס איר ווילט פון מיר. אַ שעדיקער. אין בין אַ מאַ-
לער, שוין צוואַנציק יאָר אַ מאַלער, אַלע מאַל געווען דער בעס-
טער מאַלער אין דער גאַנצער מאַליאַרנע. ניט וואָס איך זאָג,
פרעגט וועמען איר ווילט. אַמאָל נאָך, אז מ'האַט געדאַרפט
אַ סערוויז פאַרן ספּראַווינק צי אַפילו פאַרן גובערנאַטאָר, צי פאַר
כ'ווייס וועמען, ווער האָט אים געמאָלן, אויב ניט איך?

— אר-ווא, אַזש פאַרן גובערנאַטאָר!

— איי-איי-איי, פאַרן סאַמע גובערנאַטאָר!

פֿינול דעם מאַלער איז צעמישט פון די שפּאַטענישן, ער
קוקט פאַרווירט אויף זיינע שכנים, דערזעט גאַרניט. דורך אַ נעפֿל
גליטש זיך דורך אַ געדאַנק: אפשר ניט געדאַרפט טאַקע דער-
מאָנען דעם גובערנאַטאָר. ער פרוּווט אַרויסקריכן:

— כ'מייך, כ'האַב געמאָלן סערוויזן, מיט דאַנדשאַפּטן, מיט...

מיט... און קיינער האָט מיך ניט געיאָגט, ניט געטריבן. דאָ זעצט
מען אַנידער שיקסעס, מ'גיט זיי אַ שטעמפל סערפּ און האַמער און
זיי שטעמפלען, און מ'גיט מיר אַ שטעמפל, און מ'ויל איך זאָל
זיך אויסגלייכן מיט די שיקסעס.

— אייערע מיידלעך אַרבעטן, דוכט זיך, אויך אין מאַ-

ליאַרנע?

— מינע מיידלעך? — פֿינולס אויגן בלאַנדזשען פאַרווירטע

איבערן פּרעגער, איבער אַנדערע פּנימער: וואָס ווילן זיי פון

אים? און אז זינע מיידלעך ארבעטן אין מאַליאַרנע, און אז זיי דערגייען אים די יאָר אינדערהיים, איז וואָס ווילן זיי נאָך פון אים דאָ? — יאָ, נו מינע מיידלעך...

— איר רעדט וועגן שיקסעס.
אַ שמייכל, זעט פינול דער מאַלער, שפרייט זיך, צעגיסט זיך ווי אַ כוואַליע, און די כוואַליע גרייכט צו אים, אָט רירט זי אים אָן. אזוי קאַלט. ע — האָט ער אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט און אַ צעטראַגענער זיך אַוועקגעזעצט. — וואָס איז דאָ צו ריידן, — האָט ער שוין פאַר זיך אַרויסגעזאָגט, ווידער אַ מאַך געטאַן מיט דער האַנט און געבליבן זיצן אַן אַפּוועזנדיקער צו אַלע איבעריקע און צו אַלעם וואָס קומט פאַר.

ערשט ווען מ'האַט אַוועקגעשטעלט די פּראָגע צי זאָל די פאַבריק איבערגיין אויף שטיק-אַרבעט, איז פינול ווידער וואָך געוואָרן. ער האָט געהערט טענות, דאָס וועט שאַפן אומגלייכהייט, איינער וועט פאַרדינען מער, אַ צווייטער ווינציקער, אָבער פינול איז אַנטשלאָסן — אַ רובל אַ טאָג זאָל ער פאַרדינען, נאָר קיינער זאָל אים ניט יאָגן אין קאַרק, ניט הערן דעם גאַנצן טאָג: נאָרמע. אוי, די נאָרמע!

— שטיק-אַרבעט — אזוי באַשטימט פינול, קיווע, טראַכים, און נאָך הונדערטער פינולס און קיוועס און טראַכים, און צו-פרידענע, באַפרייטע פון דער נאָרמע, צעגייען זיי זיך יעדער אין זיין היים.

9

אַ ניט-צופרידענער איז אַרויסגעגאַנגען אבנר לייבניץ, אַ ניט צופרידענער איז אויך אַרויסגעגאַנגען וויגדער מאַרגאַלין. דער אַלעקסאַנדער-אינצידענט האָט אים נאָך מער צעשרויפט ווי דער באַשלוס פון אַריבערגיין אויף שטיק-אַרבעט. אים דערמאַנט זיך, וואָס פינול האָט אים געזאָגט בײַ דער דערפּענונג פון דער פאַבריק: וואַרט, מירן נאָך זען. איצט זעט ער, די פינולס, די קיוועס, און ניט נאָר זיי, יעדער איינער טראַכט ניט פון דער

פאָבריק, נאָר פאַר זיך. אָבער דאָס איז, נאָך אַלעמען, ניט אַזוי שלעכט. אויב יעדער איינער, טראַכטנדיק פאַר זיך, זאָל אָבער צוליב דעם אַרבעטן, אַרבעטן געשמאַק, ניט זיך פוילן, וועט די פאָבריק סוף-פּל-סוף דערפון געווינען. גאַנץ אַנדערש איז אָבער די געשיכטע מיט דעם אַלעקסאַנדער. ער האָט דאָך אים „באַשיצט“, ניט געלאָזט אבנרן אים באַזייטיקן פון דער פאָבריק, געמיינט זיך איבעראַרבעטן, איבערשמעלצן, ערשט עס שמעלצט זיך ניט. פינקוסן גוט צעשלאָגן. מילא, פינקוס וועט צו זיך קומען, אָבער אַלעקסאַנדער, די אַלעקסאַנדערס. אפשר גערעכט אבנר.

— וואָלט איצט געטרונקען אַ גוטע גלאָז טיי, אַ שטאַרקע — באַטאָנט אבנר דאָס וואָרט „שטאַרקע“. אַ פאַרחידושטער צוערשט פון אבנרס אַרויסגערעדטן פאַרלאַנג נאָך אַ גלאָז טיי, כאַפט זיך אָבער וויגדער באַלד, אַז אַ גלאָז טיי איצט, זיצן מיט אבנרן, טרינקען, רעדן אויג אויף אויג, זיך אויסרעדן, אָפרעדן אַ ביסל פון האַרצן, דאָס איז דאָך וואָס ער וויל איצט.

— נו, קום אַרײַן צו מיר, מאַכן אַ גלאָז טיי.

מאיז געזעסן בײַ דער טיי. וויגדער האָט געוואַרט אבנר זאָל עפעס זאָגן, אים געבן די געלעגנהייט צו פאַרפירן אַ גע- שפרעך, אָבער אַבנר האָט געפירט מיטן פינגער איבערן ראַנד פון גלאָז, די אויגן אין גלאָז, ניט אַרויפגעקוקט אַפילו צו וויג- דערן, ביז יענער האָט אַ זאָג געטאָן: טרינק, עס ווערט דאָך קאַלט. אבנר האָט אַ זוף געטאָן און נאָכן ערשטן שלונג אַ קוק געטאָן אויף וויגדערן.

— נו ?

— ? ? ?

— ווי איז אייך געפעלן דער באַשלוס ?

— געפעלן, דעם אמת געזאָגט, געפעלט עס מיר ניט, ס'איז ניט דאָס, פאַרשטייט, ניט אַזוי וואָלט עס באַדאַרפט זײַן, נאָר אַז ס'איז שוין אַזוי, איז פאַרפאַלן... כ'מײן די פאָבריק, די אַרבעט וועט נאָך אפשר געווינען דערפון. ווינציקער צײַט פאַטערן, ווינציקער פראָגלן, ווייטטאָן. אויף אייגענער צײַט וועט מען ניט זײַן אַזא וותרן, פאַר זיך וועט מען אַרבעטן געשמאַקער. וואָס

מיר געפעלט ניט, איז דער געדאַנק וועגן באַלעבאַס פאַר זיך.
 אָט דער געדאַנק איז, ווי זאָל איך דיר זאָגן...
 — קליינבירגער. קליינינקע בירגערלעך, — האָט אבנר
 אַרויסגערעדט מיט פאַראַכטונג, אַ זופּ געטאַן טיי. — גיט קיין
 אַרבעטער, גיט קיין פּראָלעטאַריער.
 — ווייסטאָך, זאָל זיין פון אַ קאַזאַק, אַבי צום לעבן. זאָל זיין
 קליינבירגער, אַרבעטן וועלן זיי? דאָס קימערט מיך גיט אַזוי
 שטאַרק. זעסטו, די מעשה אַלעקסאַנדער...
 — שוין לאַנג געדאַרפט ליקווידירן.
 — אפשר ביסטו גערעכט.
 — גיט אפשר, נאָר זיכער. זיך געלאָזט פאַרפירן. — האָט
 ער צוגעגעבן מיט אַ שמייכל און גלייך דערטרונקען דעם שמייכל
 אין אַ זופּ טיי.
 — געמיינט, אַ מענטש וועט זיך איבעראַרבעטן, איבער...
 — יאָ, איבעראַרבעטן. גיט אַלע קענען דאָס, — גיט צו
 אבנר מיט אַ באַדייטנדיקן קוק אויף וויגדערן. — אפילו איר
 קענט עס אויך גיט.
 — איך?!
 — געדענקט, איך האָב אייך געפרעגט וועגן ווערן אַ שטעלע
 פאַרטעטער?
 — יאָ, איך געדענק, נו?
 — אייך געפרעגט, פאַרוואָס איר באַלאַנגט גיט צו דער
 פאַרטיי.
 — ווייסטאָך, אבנר, דיר געזאָגט — צו אַלט.
 — יאָ, דאָס האָט איר מיר שוין אַמאָל געענטפערט. גע-
 דענקט איר, וואָס איך האָב אייך דאַן געזאָגט? דאָ עלטערע פון
 אייך אין דער פאַרטיי. וואָס איז יאָרן?
 — אַ סך צו ריידן, אַבנר. ס'איז גיט נאָר יאָרן, יאָרן מיינט
 געוויינהייטן, געפילן...
 — ???
 — אַבנרס קוק האָט געמאָנט.

— שוין געטראכט, — האָט וויגדער מעדיטירט אין דער הויך, — איך טו דאָך סײַ-ווי די אַרבעט, איבערגעגעבן, ווי זאָגט מען, מיט לײב און לעבן, פאַרוואָס טאַקע ניט אַרײַנגיין אינעווייניג ניק, ניט שטיין פון יענער זײַט פאַרקאַן, אָבער, פאַרשטייטו מיך אבנר, דאָ אַ סך זאַכן. נעם, אַ שטייגער, זי, מײַן לאַה. איר יונגע, קענט זיך לאַכן פון דעם. אַ ווייב? ניטאָ אזא זאַך.

אבנר האָט אויף אים פרעגעריש אַ קוק געטאַן.

— כ׳מײַן, ניטאָ אזא זאַך ווי חתונה. היינט מיט דער מאָרגן מיט אַן אַנדערער.

ווידער האָט אבנר אַ קוק געטאַן: — וואָס רעדסטו וואָס?

— איך מײַן, פאַרשטייט זיך, ניט אַלע. אָבער איך זע, דער און טראַכט, ווער ווייסט, אפשר, יונגע, לײבע. אָבער איך, לאַה? דרייסיק יאָר, אז מיר לעבן צוזאַמען. דרייסיק יאָר. פאַרשטייט? זיך צוגעוויינט. אזוי צוגעוויינט, אז איך אָן איר, זי אָן מיר, עס פעלט, ממש, עס פעלט, אָט ווי דער ציגאַר טיטון. רויכערסט דאָך, פאַרשטייטו וואָס איך מײַן. און זי, לאַה בענטשט לײכט. נאָך ביז היינט צו טאָג. ניט פרום, אָבער בענטשט לײכט. אויך צוגעוויינט. קומט פרייטאָג צונאַכטס, צינדט זי אָן לײכט. און למאי זאָל איך לײגן זאָגן, שוין אויך צוגעוויינט. קום צוגיין, לײכט אויפן טיש, ווערט מיר וואַרעמער, רויקער, אַ יום-טוב. און שבת צונאַכט צי מאַנטאָג אָדער דינסטאָג וועט זי קיין לײכט ניט צינדן. עס איז פרייטאָג. אָדער יאָרצײט...

וויגדער איז אַנטשוויגן געוואָרן. ערשט ווען ער האָט דער-

פילט אויף זיך אַבנרס קוק, האָט ער ווידער גענומען רעדן:

— פאַרשטייט דאָך, איך גלויב ניט אין דעם. נאָך מײַן טאַטן, נאָך מײַן מאַמען שטעל איך ניט קיין יאָרצײט. ווען עס קומט אָבער זי ער... יאָרצײט צינדט זי אָן לײכט. דאָס ערשטע יאָר אַפילו געאַנגען זאָגן קדיש נאָך זײ. וואָס זאָל איך דיר זאָגן? איך פאַרשטיי ניט די ווערטער פון קדיש, אָבער ווען איך האָב געזאָגט, האָב איך ניט געטראַכט וועגן אַ גאָט צי אַ יענער-וועלט, איך פלעג זײ דערזען, אַמאָל זיך אויסוויינען, און עס איז

מיר גרינגער געוואָרן. וואָס דאַרפסטו מער, ווען איך זע דיך, טראַכט איך... זיי... וואָלטן דאָך געקענט אזוי פיל טאָן... אָבער... אבנר האָט געקוקט אויפן דעק פון דער ליידיקער גלאַז, אויסגעבויגן די גלאַז. עס איז אים „געגאַנגען אין לעבן“ און איינ-ציקער טיי דאָרט אויפן דעק זאָל זיך איבערקערן אין דעם ביסעל-לע ברױנער פליסיקייט וואָס אויפן דעק.

— איז נו, נעם די אַלע קלייניקייטן. וואָלט די פאַרטיי דאָס געקענט פאַרזען, וואָלט איך שוין אפשר געווען דאָרט. אָבער אייער פאַרטיי איז, ווי זאָל איך דיר זאָגן, שוין אַ ביסעלע צו פרום, צו... מאַנאַסטיריש. פון אַלץ זאָג זיך אָפּ. און דאָס איז ניט אזוי גרינג. איך, יונגע, איז גרינגער, איר דאַרפט זיך בלויז אָפּזאָגן פון דעם, וואָס איר האָט געירשנט. פון ירושה קען מען, ווי עס איז, זיך אָפּזאָגן. ביי מיר, ביי די עלטערע, איז דאָ ניט גאָר ירושה, איך דאָ געוויינהייטן, אייגענע געוויינהייטן פון אַ לעבן לאַנג. פון ביידע זיך אָפּזאָגן, אַלץ אַרויסרייסן איז אַ ביסל צו שווער. מיינסט, איך האָב קאַרג אויסשטיין פון איר, פון בייַלקען? דערזעט זי פרייטאָג די ליכט, ווערט איר פּינסטער אין די אויגן. ניט זי פילט, וואָס דאָס מיינט פאַר דער מאַמען אָנצינדן ליכט, ניט זי וויל איר מיטפילן. פאַרקערט, זי האָט גאָך מורא, ציטערט, טאַמער וועט זי גאָך דאַרפן לייַדן חרפת-פנים. אָדער גאָר חלילה אַרויסגעוואָרפן ווערן. וואָס קלערסטו, איז טאָ-קע ניט גוט. אָבער זי, מילא, דערויף איז זי דאָך יונג. איך? מוז איך עס באַלאַנגען? קען איך דען אזוי ניט טאָן וואָס מ'דאַרף? איך טו וויפיל איך קען, און די מעשה „זאָם“? זאָג מיר דעם אמת, צו וואָס דאַרפסטו עס אינגאַנצן? קיינער וועט זיך ניט ספּראַווען אזוי ווי דו, טאָ...

— און ווי אז איך וועל אַוועקפאַרן פון דאַנען?

— אַוועקפאַרן?

וויגדער האָט געקעמט די באַרד מיט די פינגער, גאַכדעם אומעטיק אַ קוק געטאָן אויף אבנר:

— געמיינט...

— איך וויל אַוועקפאַרן און מיטנעמען בייַלקען מיט זיך...

וויגדערס אויגן האָבן, פאַרגרעסערטע, געקוקט אויף אבנרן:
 — ביילקען?
 אבנר האָט אַ קוק געטאָן אויף וויגדערן, באַלד אַרונטער-
 געלאָזט די אויגן:
 — איך גלויב, איך... איר...
 — באַמערקט, — האָט אים וויגדער אַרויסגעהאַלפן, כאָטש
 גערעדט האָט ער פאַר זיך. — געהערט עפעס, — אָבער זיך ניט
 געריכט, אַזוי פּלוצלונג, אַזוי... און זי?
 — שוין לאַנג געוואָלט רעדן מיט אייך, אָבער אַלץ... די
 פּאַפּריק, דערעפענונג, איינשטעלונג, איצט...
 — און איצט, דענקסטו, איצט קענסטו שוין אַוועקפּאַרן?
 — איצט, גלויב איך, קען איך אַוועקפּאַרן, ווען איך זאָל
 האָבן עמעצן, ווען איר... זי אפשר געפעלט אייך גאַרניט דער
 איידעם? — האָט אבנר מעשה בראַוואַדא פאַרענדיקט.
 וויגדער האָט אויף אים אַ מאַדנעם קוק געטאָן, און אָנגע-
 מענדיק אים ביים פּאַר-אַרעם אַרויסגערעדט:
 — מיין זון, איך בעט דיך, פאַר נאָך ניט אַוועק, וואַרט...
 נעם זי נאָך ניט צו... איך בעט דיך...
 וויגדער האָט צוגענומען די האַנט פון אבנרס פּאַר-אַרעם,
 זינע צוויי פינגער האָבן אָנגענומען דאָס נאָז-בריקל ווי מיט אַן
 אָפּצווענגע, פאַרקלעמענדיק די אויגן. אבנר האָט דערפילט זינע
 אויגן פינטלען, ער האָט ראַש פאַררויכערט, צעבראָכן דאָס שווע-
 בעלע מיט די פינגער פון איין האַנט, אַ קוק געטאָן אויף וויג-
 דערן, זיך אויפגעהויבן. ער האָט זיך דורכגעשפּאַצירט איבערן
 צימער, זיך אָפּגעשטעלט לעבן וויגדערן. יענער האָט אַ עפן
 געטאָן די אויגן, אַ קוק געטאָן אויף אבנרן, דער קוק — אַ שטום
 געבעט.
 — גוט, — האָט אבנר אַרויסגערעדט, — איר'ט זאָגן בייל-
 קען, איך בין געווען ביי אייך. איבערקלייבן זיך צו מיר קען זי
 דאָך. איז אַ גוטע נאַכט.
 אבנר האָט אין איילעניש פאַרלאָזט וויגדערס הויז.

די וואַנט-ציניטונג האָט ווידער געקלאַפט טרעוואַגע: בראַק!
 טעלער, שאַלן זינען אַרויסגעקומען קרום, כאַטש נעם פאַק יעדער
 שטיקל באַזונדער, דערצו נאָך פּרישטשעוואַטע אַדער געפאַקט, מיט
 פּיפקעלעך אַדער לעכלעך, דאָס געמעל אויף די פּליים פאַרווישט,
 צעשמירט. טאַמער איז דאָס נאָך ווינציק האָט מען אַוועקגעשיקט
 געפעס ניט געפאַקט אין פעסער, נאָר לויז אין וואַגנס און פּמעט
 אַ העלפט איז צעבראַכן געוואָרן ביים איבערפירן.

דער הייליכיקער, פּריילעכער פאַרצעליי-געקלאַפט איז פאַר-
 טומלט געוואָרן פון דעם טעמפן קלאַנג — בראַק, וואָס האָט זיך
 געטראָגן איבער דער פאַבריק. אבנר לייבניץ האָט געפילט די
 קלעפ פון אַ הייצערנעם האַמער אין שטערן, אַ האַמער קלאַפט
 פאַמעלעך, אָבער אומאויפהערלעך: בראַק, בראַק...

— מיר זינען ניט שולדיק, — האָבן די לייים-אַרבעטער
 געטענהט. — מיר גיבן אַרויס די אַרבעט ריכטיק. שולדיק זינען
 די ברענער. זיי...

די ברענער האָבן אַפילו ניט געוואָלט הערן וועגן זייער
 שולד. וואָס מ'גיט זיי, דאָס ברענען זיי. שולדיק זינען די...
 אַפילו דער עקספעדיטאָר האָט געוואָרפן די שולד אויף עמעצן
 אַנדערש, אויף דער באַנדאַרניע. אַז מ'קריגט ניט גענוג פעסער.
 דער סקלאַד איז פאַרוואַלגערט. קומט אויס אַדער אָפּשטעלן די
 פאַבריק אַדער פטור ווערן אויף וועלכן ס'איז אופן פון דעם גע-
 פעס, נו, האָט ער געשיקט אין וואַגנס לויזערהייט. די באַנדאַרניע,
 פאַרשטייט זיך, איז אויך ניט שולדיק: ניט געקראָגן גענוג קלעפ-
 קע, און פון לייים קיין פעסער קען מען ניט מאַכן, ניט אין באַנ-
 דאַרניע.

קיינער איז ניט שולדיק, און בראַק, בראַק. אַן אויפגערעג-
 טער, אַ דענערווירטער איז אבנר געלאָפן פון איין צעך אין
 צווייטן. אויפגעבראַכט שוין ניט אַזוי צוליב דעם בראַק, ווי צוליב
 דעם „מיר זינען ניט שולדיק“, צוליב דעם אַוועקשאַרן דאָס מיסט
 צו אַ צווייטנס טיר. ניכאיבי וואָלט עמעצער געזאָגט: יאָ, אין

בין שולדיק. פאסירט האָט עס צוליב דעם און דעם, ווייטער זען דאָס אויסמינדן. קיין זעלבסט-קריטיק, אויפן פאפיר אַזוי פיל שלאָגלעך, באַווייזונדיקע. קומט צו דער אַרבעט, ווייזט זיך אַרויס—גאַרניט. ווער עס פוילט זיך אונטער און ווער עס „שיסט“, אָבער אָן קיין פאַראַנטוואָרטלעכקייט, אָן דעם ברייטן באַווייזונדיגן פון מיין אַר-בעט אַלס אַ טייל פון דער אַלגעמיינער אַרבעט. אויב ער אַרבעט שוין פלייסיק, איז פדי צו קריגן עטוואָס מער פאַר זיך. די קוואַל-ליטעט? בראַק! וווּ האָט ער עס נאָך געוואָלט אַרבייטן? יאָ, אין מאַליאַרנע. אבנר האָט זיך געלאָזט צו דער מאַליאַרנע, אָבער אויפן וועג זיך דערמאָנט אָן דער שליאַפירנע, זיך דאָרט אָפּ-געשטעלט.

אין מאַליאַרנע, אין דער מענערשער אָפטיילונג, איז די אַרבעט גענאַנגען „ווי געוויינלעך“ גלייך נאָכמיטאָג: ווער עס האָט שוין געאַרבעט דעם קאַפּ אויף אַ זיט, אינגאַנצן אַרבייט-טאָן אין דעם רעדל, אויף וועלכן ס'האָט זיך געדרייט דער טע-לער אָדער די שאַל, שאַפנדיק אַ גאָלדן שטרעפּעלע אויפן ראַנד אונטער דעם אָנגעשטעלטן פענזל, און ווער עס איז נאָך אַרומ-געאַנגען פון איין פּולט צום צווייטן, געכאַפט אַ שמועס.

— וואָס גייט איר עס אַזוי אַרום פון בוניען צו שמוניען? —
פּרעגט מיכ'ל דער אָבערדרייער ביי פּינול דעם מאַלער.

— וואָס זשע, מ'טאָר זיך שוין ניט אויפהייבן? איך גיי דאָס אויף דיין צייט? מ'אַרבעט, גאָט צו דאַנקען, פון שטיק, ניט פון נאָרמע.

— אָבער איר דאַרפט דאָך פאַרטיק מאַכן דעם סערוויו.
— פאַרטיק מאַכן, זאָלסט זיך גאַרניט זאָרגן. פּינול האָט שוין געהאַלטן אין האַנט גרעטערע סערוויו.
דאָנק דעם סערוויו, באַשטעלט צוליב עפעס אַ אויסשטע-לונג, איז פּינול ביי זיך דערהויבן געוואָרן.

— וואָס דען, אַז מ'דאַרף אַ סערוויו, מוז מען קומען צו פּינולען. אָט דאָס איז אַרבעט! — האָט ער אָנגעוויזן אויף זיינע „לאַנדשאַפטן“, וואָס ער האָט געמאַלן, — אָט דאָס איז מאַלערני.
וואָס דען, אָט די צילמען? — האָט ער אָנגעוויזן אויף אַ סערפּ-

און האַמער-שטעמפל. — אַ שמיר, אַ קלאַפּ, פאַרטיק, מאַליאַרעס!
שמירער! איך געדענק, ווען מ'האַט געדאַרפט דעם סערוויז פאַר...
פּינול האַט זיך אַוועקגעלאָזט אין זינע, זיסע עראינערונג-
גען, ווען ער האַט געמאַלן אַ סערוויז פאַרן ספּראַוויק, פאַרן
גובערנאַטאָר...

— און פאַר וועלכן גובערנאַטאָר מאַלט איר דעם איצטיקן
סערוויז? — האַט אים אַבא וואַלף לייבס איבערגעשלאָגן.
— לאַכסטו דאָך, האַ? זאָל נאָר דער סערוויז פאַרטיק
ווערן, אויף די הענט וועט מען אים טראָגן!

— אויף טעלעראַלעך צעלייגט מען אים שוין.
— אויף טעלעראַלעך? וועלכע טעלעראַלעך? פון מיין סערוויז?
אַבא וואַלף לייבס פּריסקעט אויס אַ געלעכטער.
— וואָס פאַר אַ געלענדער אויף דיר? וואָס טוט זיך דאָ?
אַבע פאַרשטיקט דעם געלעכטער און אום ווייטער ניט צו
לאַכן זאָגט ער ניט אַרויס אַ וואָרט, ווייזט נאָר אָן מיט דער
האַנט, זאָגנדיק אזוי אַרום: קוק אַהין, וועסטו שוין זען.

פּינול טוט אַ פאַרקנייטש דעם שטערן אויף אַרויף, די
ברילן זינע רוקן זיך אַרונטער נידעריקער אויף דער נאָז און
ער קוקט איבער די ברילן אין דער ריכטונג, וואָס די האַנט האַט
אָנגעוויזן. ניט זעענדיק גאַרניט, טראָגט ער איבער זיין קוק, שוין
אַ עטוואָס אומרויקן, צוריק צו אַבאן:

— וואָס ווייזסטו?

— אָט דאָרט, אויף דער וואַנט.

— אויף דער וו-א-ג-ט?

פּינול דער מאַלער האַט פּינט די וואַנט אַפילו וווּ די
צייטונג ווערט אויסגעהאַנגען. ווען די צייטונג הענגט, אַ גרופע
שטייט און לייענט, רעדט, שפּאַסט, לאַכט, גייט ער פאַרבײַט מיט
אַ מינע: לאַבוסעס! האָבן שוין גאַרניט וואָס צו טאָן. פאַרשטע-
פּעט אים איינער: קומט נאָר אַהער רב פּינול, ענטפערט ער
מיט אַ קוק בלויו, און אויך דער קוק איז אַ פאַרעווער, ער זאָגט:
איך האָב ניט געזען די וואַנט, ניט געזען קיין צייטונג, ניט גע-
זען דין, איך קוק ניט אויף אַזעלכע זאַכן. גייט ער פאַרבײַט, ווען

אויף דער וואַנט הענגט ניט קיין צייטונג, קיינער שטייט דאָרט
 ניט. האָט ער דעם געפיל ווי ער וואָלט פאַרבייגעגאַנגען אַ ליי-
 דיקן קלויסטער, אויסשפייען: שקץ תּשקצנו... שפּיען שפּיעט ער
 ניט אויס, אָבער ער איז פּרום מהרהר — פאַרזאָנדקעס! וואַנט=
 צייטונגען, מ'נאָ... און זעצט זיך צו דער אַרבעט מיט אַ פּרומען
 אומעט אויפן פּנים. אַמאָל ברומט ער נאָך אונטער אַ ימים=
 נוראימדיקן ניגון. ווען ער האָט געקראָגן די אַנווייזונג צו דער וואַנט,
 האָט ער דערפילט ניט די געוויינלעכע פאַראַכטונג, נאָר אַ אומ-
 רוֹקייט, אַ אומרוֹקייט, וואָס פענטעט, לאָזט ניט מאַכן קיין
 זיכערן טראַט. באַלד גייט איבער די אומרוֹקייט אין שרעק, און
 די שרעק אָט שטויסט זי אויף צוריק — גיי ניט! און אָט שטופּט
 זי שטומערהייט — פאַרפּאַלן, מוזסט גיין, דאָס ערגסטע, אַבי
 איבערקומען.

אומרו אין די אויגן, ישוב אין די פיס, לאָזט זיך פּיוול
 צו דער וואַנט, וווּ עס שטייען אַ פיר-פּינף מענטשן, לאַכן, שפּאַסן,
 רעדן. אַבא קוקט גנביש נאָך, און ווען ער זעט פּיוול איז שוין
 באַלד ביי דער וואַנט, הייבט ער זיך אויף, שטעלט קעזישע
 טריט, אויף די שפיץ פינגער, צווינקענדיק צו די זיצנדיקע אַר-
 בעטער: קומט, וועט איר עפעס זען. די פּאַר מענטשן ביי דער
 וואַנט, דערזענדיק פּיוולען זיך דערנעענטערן, צעטיילן זיך אין
 צוויי רייען, אַ מין שפּאַלער פאַר אים דורכצוגיין. אַן אַרויפגע-
 צוונגענער ערנסט אויף זייערע פּנימער. פּיוול וואַרפט אַ פּלו-
 מרשט בייזן און אין תּוך אומרוֹקן קוק אויף די זייטיקע און
 ערשט נאָכדעם טוט ער אַ הייב דעם שטערן, כאַפט אַ קוק אויף
 דער פּריש אויסגעהאַנגענער צייטונג, וואַרפט נאָך אַמאָל אַ קוק
 אויף די דערביישטייער, טראַגט צו דעם פּנים נעענטער צו דער
 צייטונג — ער דערזעט עפעס אַ צייכענונג. אים איז ניט קלאָר וואָס
 דאָס איז. אונטער דער צייכענונג איז דאָ אַן אויפּשריפט: „וואַרט,
 וואַרט, פּאַניע גובערנאַטאָר! דער סערוויז איז באַלד... שוין
 פאַרטיק“.

מיט אָט דעם פּסוק רש"י ווערט אים שוין די צייכענונג
 אויך קלאָר. מיט איין קוק באַנעמט ער, ווי דער גובערנאַטאָר

שטייט מיט אַרונטער געלאָזטע הויזן, גרייט זיך אַוועקצוצען. איינער
שטייט דערבײַ מיט אַ ראָנאַל אין האַנט, גרייט אים אונטערצו-
שטעלן. דער איינער — ער, פּינול.

באַנומען דאָס אַלץ, גיט ער אַ שאַרפן דריי דעם קאַפּ.
אַ פּאָך טוענדיק איבערן געזעמל, וואָס האָט זיך שוין אָנגעקליבן
הינטער אים, גיט ער זיך אַ דריי אויף צוריק. די האַנט שטרעקט
זיך צו דער וואַנט, גרייט זיך איינקלאַמען מיט פינגער, נעגל, —
אַרונטעררייסן. אַ האַנט פאַרשטייפט זיין שלאַסביין, ליימט זינע
פינגער, ציט אָפּ די האַנט פון דער צייטונג. ער טוט אַ ריס די
האַנט, דרייט זיך אום צום אָנגרייפער און זיין באַרד איז אַזש
פאַרשפיצט.

— נאָר גיט געריסן, — זאָגט יענער רויק, לאַזט אָפּ
פּינולס האַנט. אַ ווינקל פון זיין אויג גיט פונדעסטוועגן אַכטונג
אויף איר.

— נעם גלייך אַרונטער די פאַסקודסטווע! — שרייט פּינול,
ציטערנדיק פאַר פעס. קיינער רירט זיך גיט אויספירן זיין באַ-
פעל. ער דערפילט זיין אוממעכטיקייט, און דער פעס זינער
שטינגערט, דער פעס פון אַ שטומען, וואָס ריטשעט און קיינער
פאַרשטייט גיט.

— ווער האָט עס געטאָן? ווער, פּרעג איך, האָט עס
געטאָן? — שרייט ער טאַפּשענדיק זיך אויף איין אָרט, מאַכט
אַ באַוועגונג נאָך אַמאָל אַ ריס טאָן די צייטונג.

דער וועג איז פאַרשטעלט. ער דרייט אום דעם קאַפּ, דער-
זעט אַבא וואַלף לייבס, דער עיקר, דעם שמייכל אין זינע פריי-
לעכע אויגן, און דער פעס גיט פּינולען אַ שטופּ צו אים:

— דאָס האָסטו געטאָן! דו, דו אַ רוח אין דנין טאַטנס
טאַטן אַרײַן, דו, דו, דו!...

פּינול דער מאַלער האָט זיך געדרייט אין אַ רעדל, זוכנ-
דיק וואָס צו כאַפּן אין האַנט. פאַר די אויגן האָט געשוועבט
דער גרויסער לאַנגער טיש צעטיילט אין פולטן, די סלופּעס, וואָס
האַלטן אונטער די סטעליע, די וועגעלעך, קאַסטנס מיט געפעס,
און ערשט נאָכדעם איז דאָס געפעס געקומען צום פאַרשיין. דער-

פאַר אַבער דערזען, איז דאָס געפעס שוין געקראָכן צו אים אין די הענט, און ער האָט גענומען וואָרפן ווי אַ יינגל, וואָס שטייט לעבן אַ קופּע שטיינער און וואָרפט איינס נאָך דאָס אַנדערע אַזוי שנעל, אַז ער דערלאָזט נישט דאָס יינגל אַנטקעגן אים מיט אַ שטעקן אין האַנט צוקומען צו אים.

דאָס יינגל אַנטקעגן — אַבא, די איבעריקע, האָט ביי די ערשטע געוואָרפענע טעלער אינסטינקטיוו זיך אַ צי געטאָן צוריק אויסמינדן דעם קלאַפּ, נאָכדעם זיך אַ לאָז געטאָן צו פּשוּלען, אים איינגעמען. ער האָט ווי אַ באַזעסענער אַלץ געוואָרפן, שוין נישט קוקנדיק אין וועמען, ווהיין.

— כאַפט אים אָן! האַלט אים! — האָט שוין עמיצער גע= שריען, אַבער עס איז געווען אים נישט איינצוהאַלטן, און ער איז שוין נישט געווען דער איינציקער וועמען איינצוהאַלטן.

עמיצער האָט שוין דערוויל אַרונטערגעריסן די צייטונג, עמיצער האָט שוין עמיצן דערלאַנגט אַ קלאַפּ, געוואָרפן געפעס. איין מינוט, און אַ באַטאַליע, וווּ קיינער ווייסט נישט ווער דער ערשטער איז געווען, פאַרוואָס און פאַר וועמען מ'שלאָגט זיך, איז אַנטשטאַנען. צוויי מהנות יינגלעך האָבן זיך באַוואָרפן מיט שטיינער — געפעס, טעלער, שאָלן, טעפלעך, טשייניקלעך. אַ שרייענדיקער שערב-קלאַנג, ליידנשאַפטלעכע, שקאַצישע אויס= געשרייען פון יינגלעך געשלעג, וואָס האָט דערטרונקען די פאַר אויסגעשרייען פון ווייטאָג ווי אויך די געשרייען און רייד פון די וואָס האָבן געפרוּווט אָפּשטעלן די באַטאַליע. די „שטיינער“ וואָרפער זיינען אַריין אין אַזאַרט און ס'וואַלט שוין קיינעם נישט געקומערט, ווען זיי וואַלטן טאַקע געוואָרפן שטיינער.

בן-ציון שפּילבאַרג, אַדער ווי מ'האַט אים נאָך איצט גערופן, דאָס בּנאָקל, אַלס זכר פון די צייטן ווען זיין טאַטע איז געווען דירעקטאָר פון דער פאַבריק, איצט אַן אַרבעטער אויף דער פאַב= ריק, פירנדיק וועגעלעך געפעס פון שלאַפּירניע אין מאַלאַרניע און צוריק, איז געשטאַנען וויגנדיק זיך אויף די שפיץ פינגער, זיין איין אָרעם אויפגעהויבן, אין דער איינער האַנט אַ טעלער, פאַרמאָסטן צו שיקן עמיצן אין קאַפּ, נאָכדעם כאַפן דאָס ליידיקע

וועגעלע, אַרויספאַרן, ווען אַבנר לייבניץ האָט זיך אַרײַנגע-
 שטעלט אין דער אָפּענער טיר. אַ בליק, און אַבנרס פינגער האָבן
 זיך אײַנגעקלאַמערט אין בן-ציונס שלאָסביין. דערפילנדיק דעם
 שטייפן בראַסלעט, וואָס האָט אַזוי אומגעריכט אַרומגענומען זײַן
 געלענק און אַזוי שאַרף אַ בויג געטאָן זײַן עלנבויגן, האָט ער
 זיך אומגעדרײט און נאָך אײדער ער האָט דערזען ווער עס האָט
 אים אָנגעטאָן דעם בראַסלעט דעם שטייפן, איז דער טעלער
 אַרויסגעפאלן פון צווישן די פינגער, צעשפּאַלטן געוואָרן. דער
 קלאַנג פון דעם צעבראַכענעם פּאַרצעלײַ איז באַגלייט געוואָרן
 מיט אַ אָפּגעריסענעם סווישטש פון אַ מענטשלעכער האַנט אײבער
 אַ מענטשלעכער באַק, און דער סווישטש איז צוגעדעקט געוואָרן
 פון אַ הילכיקן קוויטש, וואָס איז אײבערגעגאַנגען אין אַ געהײל.
 דער הילכיקער קוויטש האָט דורכגעריסן די קעמפנדיקע
 מחנות. "געווער" אין די הענט נאָך, האָט מען אומגעדרײט די
 קעפּ, זען דעם קוויטש, און דערזען אַבנרן, האָבן בײַ די מערסטע
 די פלײם זיך גענומען אַרויסגליטשן פון די הענט, אַלײן געבליבן
 שטיין תּמּעוואַטע, ניט באַגרייפנדיק, וואָס דאָ טוט זיך, וואָס טוען
 זײ גופּא.

— אין ביראָ! אַלע אין ביראָ! שוין! די מינוט! —
 האָט אַבנר מיט אַ פאַרשטיקטער שטימע געשריען, טראָגנדיק זיך
 אײבער דער גאַנצער מאַלאַרניע, ביז ער איז געקומען צו דער טיר
 פון דער צווייטער זײט און אַרויסגעלאָפּן.
 אין דרויסן איז ער געבליבן שטיין. מיט אַמאָל האָט ער
 דערפילט דער, מעסער אין זײט" שטעכט אַזוי שאַרף, די פּוס
 נאָיעט. אַ שווייס האָט אים באַשלאָגן. ווישנדיק דעם שווייס, האָט
 ער געפילט ווי עפעס וואָלט פון אים זיך אַרונטערגערוקט, אָבער
 קיין דערלײכטערונג פילט ער ניט, אַדרבא, ער פילט אַ שווערע
 משא. די משא ליגט אויף זײנע פלייצעס פון לאַנג, איצט האָט זי
 זיך אַרונטערגערוקט. מ'דאַרף זי גוט אײנמאַסטען. ער האָט אַ דריי
 געטאָן די פלייצעס, אײנגעמאַסטעט די משא און מיט אַ שווערן
 פאַמעלעכן טראָט, ניט אונטערהינקענדיק אַפילו, זיך געלאָזט אין
 דער ביראָ.

א דערשלאָגענער, מיט געוויין אין קול, האָט גערעדט
פּינול' ראַפּאָפּאָרט:

— וואָס האָט מען צו מיר? פאַרוואָס דערגייט מען מיר די
יאָרן? טשעפע איך עמיצן? מ'האַט מיר געגעבן מאַכן אַ סערוויז,
מאָך איך אים, דאַרף מען זיך דערפאַר איזדיעקעווען איבער מיר?
ער איז נאָך ניט פאַרטיק. אָבער דאָס איז דאָך אַ סערוויז,
ניט קיין שטעמפלעך. און וועמען גייט עס אָן? איך האַלט דאָך אים
אויף מיין צייט. עס ברענט עפעס? נעמט מען און מע... מע...
איזדיעקעוועט זיך איבער מיר. אַזעלכע לאַבוסעס...

— דעריבער דאַרף מען וואַרפן געפעס? ברעכן טעלער?

— ער האָט געפראַוועט תנאים.

— אַז זיי דערגייען מיר די יאָרן, — האָט שוין פּינול
שיר ניט געוויינט. — וואָס האָט מען צו מיר? — האָט ער פאַר-
ענדיקט, זיך אַוועקגעזעצט נאָך מער דערשלאָגן ווי פריער, דער
קאָפּ, אַרונטערגעלאָזט, האָט זיך געשאַקלט ווי פון אַ שטום וויי-
נענדיקן. די בריילן זינען אַרונטערגעפאַרן שיר ביזן שפיץ נאָז.
דער פּאַרזיצער, וויגדער מאַרגאַלין, האָט אַ קוק געטאָן אויף
פּינול'ען, ווי ער איז געבליבן זיצן, דערזען פּינול'ען אין די
ליינטענע הויזן ווי ער שלעפט ציגל און „וויינט“, ער איז מאַלער
ניט קיין מולער — און דערפילט אַ רחמנות און אַ עקל צו אים,
קען אים פאַר רחמנות ניט אָנקוקן.

— קיינער האָט צו דיר גאַרניט, — האָט וויגדער אָנגע-
הויבן. — קיינעם גייט עס ניט אין לעבן דיר דערגיין די יאָרן.
קענסט זיך זיצן און מאַלן די נע סערוויזן. די צרה מיט דיר
איז, וואָס דו דענקסט דער סערוויז איז טאַקע די נער, באַלאַנגט
צו דיר אַליין. און דו ביסט ניט דער איינציקער. ביז מ'האַט נאָך
געאַרבעט פון טאָג, האָט דער אַרבעטער געפילט, אַז די צייט איז
ניט זינע, די צייט באַלאַנגט צו דער פאַבריק. אויב ער האָט
צערירן צייט, האָט ער געפילט, ער האָט עס אַוועקגעגנבעט פון
דער פאַבריק. איצט פילט ער זיך סאַם פאַן, סאַם יאַרמאַרעק. וויל
ער, אַרבעט ער, וויל ער ניט, איז ניט. אַי, דער וואַרשטאַט
שטייט לידיק, קיין אַרבעט גייט ניט אַרויס? דאָס קימערט אים

ניט! דער וואַרשטאַט איז ניט זינער, די פאַבריק איז ניט זינע.
 אזוי טראַכט זיך איינער. אַ צווייטער, ווידער, זאָגט: די צייט
 איז מיינע, וואָס מער איך וועל אַרײַנאַרבעטן אין דער צייט, אַלץ
 בעסער פאַר מיר, און דעריבער — שײַם! אײ, עס קומט אַרויס
 אַ פערטל בראַק? — וואָס גייט עס אים אָן! דער בראַק איז ניט
 זינער. נו, — האָט ווידער גענומען אַ שטרענגען טאָן, — שוין
 צייט, אַז מיר זאָלן באַאַנגטן, אַז די צייט פון סאַם פאַן, סאַם
 יאַרמאַרעק איז שוין לאַנג אַריבער. די צייט איז אונדזערע,
 אָבער צו אונדז באַלאַנגט אויך די אַרבעט, די פאַבריק. אויב
 סײַז איבערגעאַנגען פון טאָג צו שטיק-אַרבעט, איז ניט פּדי
 איינער זאָל זיך קענען פּוילן און אַ צווייטער זאָל קענען שײַסן
 און מאַכן בראַק. די צייט, די אַרבעט, דער אַרבעטער — דאָס
 זיינען אַלץ טיילן פון דער פאַבריק, די פאַבריק — אַ טייל פון
 אונדזער גרויס לאַנד. ווער עס פאַרשטייט דאָס ניט, ווער עס
 מאַכט שבת פאַר זיך, צי ער מאַלט איין סערוויז זעקס וואָכן צייט,
 אויף זײַן צייט, צי ער מאַכט בראַק אויף זײַן צייט — בייזע
 פאַרשטייען זיי ניט וואָס זיי טוען. די אויפגאַבע פון די
 באַוווּסטיניקע אַרבעטער איז צו דערקלערן, געבן צו פאַרשטיין
 איין מאַל און נאָך אַ מאַל ביז זיי וועלן דורכגעדרונגען ווערן
 מיטן גיסט פון דער גאַנצער פאַבריק, פון דעם קאָלעקטיוו.
 איינער פון די אויפקלערונגס-מיטלען איז די וואַנט-ציטונג.
 איך מוז צוגעבן, אַז די צייכענונג איז געווען אַ ביסל צו... ווי-
 גאַר, אָבער זי האָט געטראָפּן אין פּונקט וועגן צייט-צערעביעניש,
 און נאָך בעסער אין פּונקט פון אַט דעם שקלאַפּישן פאַרערונגס-
 געפיל פאַר דעם אַמאָל. אַט דער געפיל שטעקט נאָך בײַ אַ סך
 פון אונדז. פּשוט מיט זײַן גובערנאַטאָר איז ניט דער איינצי-
 קער. ס'דאָ אַ סך פּשוט און יעדער פּשוט האָט זיך זײַן גו-
 בערנאַטאָר... דאָ זאָכן פון אַמאָל, וואָס מיר דאַרפן און מוזן
 איבערנעמען, דאָ אָבער זייער אַ סך זאָכן פון דעם ליבן אַמאָל,
 פון וועלכע מיר מוזן זיך באַפרייען. די וואַנט-ציטונג איז ניט
 קיין מיטל צו דערגיין די יאָרן, עס איז אַ מיטל צו לערנען,
 אויפקלערן. זעט איר, ברעכן טעלער, שלאָגן זיך, דאָס איז סאַ-

מאָטאָזש, כוליאָנסטווע, און, ווי איר ווייסט, גלעט מען דערפאַר
ניט איבערן קעפעלע ביי אונדז. יעדע פאַרם פון סאַבאַטאָזש
און כוליאָנסטווע ווערט שטרענג באַשטראָפּט.

— יעדע פאַרם?

העלדער האָבן זיך אַ דריי געטאָן אין דער ריכטונג פון
דער פראַגע, צו דעם אָנגעהיצטן טאָן, וואָס האָט אַרויסגעקלונגען
פון יעדער זילבע. וויגדער האָט אָנגעשטרענגט געקוקט, געוואָלט
מיט די אויגן דערקענען די שוין פאַרקלונגענע שטימע, באַגרייפן,
פון וואַנען פּלוצלונג די פראַגע. ניט דערזענדיק דעם פּרעגער,
גיט וויגדער אַ זאָג מיט אַ געשפּאַנטער שטים:

— זאָל דער חבר, וואָס האָט געשטעלט די פראַגע, דער-
קלערן, וואָס ער וויל.

— דער „זאָו“ קען עס בעסער טאָן.

אויגן האָבן זיך אַ צי געטאָן צו אבנרן. ווער עס איז
שוין געווען אויפגערגט פון מוראדיקער דערוואַרטונג, און ווער
עס איז געווען שאַדנפריידיק אויפגערגט: עפעס טוט זיך דאָ.
אבנר האָט זיך אויפגעהויבן. די גאַנצע צייט איז ער געזעסן
אין פרעזידיום אַ שווינגנדיקער, ווען-ניט-ווען וואַרפנדיק אַ בליק
אויפן עולם. געקוקט האָט ער מער אין זיך, דאָרט געזוכט צו
געפינען דאָס, וואָס האָט אים די גאַנצע צייט געמאַטערט. ווען
די פראַגע האָט דערגרייכט זיין אויער, האָט ער אַ דריי געטאָן
דעם קאָפּ. דאָס רעכטע אויג זינט האָט אַ צוק געטאָן אַזוי
שטאַרק, אַז ער האָט צוגעטראָגן דעם פינגער צום אויג, אָפּגע-
שטעלט דעם צוק און אויך דאָס קוקן אין זיך, דאָס זוכן — ער
האָט עס געפונען. אויפגעשטעלט זיך אין זיין פולער גרייס
לעבן דעם זיצנדיקן וויגדער, טורעמענדיק איבער אים, איבער
אַלע פאַרזאַמלטע, האָט ער שוין מיט זיין פיזישער גרייס אַליין
אָפּגעשטעלט יעדע באַוועגונג, יעדן ריר פון די אָנוועזנדיקע.
אַלע — איין אויער, גרייט צו הערן. אבנר האָט אַ שאַר געטאָן
מיט דער האַנט איבערן ברעג טיש: דערלויבט מיר.

— איך וועל עס טאָן, — האָט ער האַלב פאַרטראַכט אַ זאָג
געטאָן, און, ווי אַרונטערוואַרפנדיק די פאַרטראַכטיקייט, האָט ער

א פולן קוק געטאָן אויף די פאַרזאַמלטע. — ווייסט אַלע, אַז
איך האָב היינט אַ פּאַטש געטאָן דעם בירגער בן-ציון שפּילבאַרג.
שטומע אויפּרעגונג. אַ דרייעניש פון העלדזער, אַלע זוכן
בן-ציון שפּילבאַרג. בן-ציונס לייפן האָבן געציטערט, די איינציקע
האַנט זיינע האָט נערוועז געשאַרט איבער דער לייטקע, פון דאָרט
אַריבער צום מויל און די פינגער האָבן פאַרקנייטשט די ציטערנ-
דיקע לייפן.

— פּרעגט דער בירגער, צי יעדע פּאַרם פון כוליאַנסטווע
ווערט באַשטראָפּט, — האָט אבנר פאַרטראַכט גערעדט. — איך האָב
זיך אויך געפּרעגט, ניט צי כוליאַנסטווע ווערט באַשטראָפּט —
דאָס איז קיין פּראַגע — נאָר ווי קומט עס, וואָס איך בין באַ-
גאַנגען אַ כוליאַנישע טאַט? ווי קומט עס, וואָס מײַן האַנט האָט
זיך גאָר אויפּגעהויבן דאָס צו טאָן? שוין אַ היבשע וויילע, אַז
איך פּרעג זיך די פּראַגע און איצט איז מיר קלאָר געוואָרן דער
ענטפּער. ניט איך, אבנר לייבניץ, דער פאַרוואַלטער פון דער
פאַבריק, האָב אַ פּאַטש געטאָן דעם בירגער אַרבעטער בן-ציון
שפּילבאַרג, נאָר אבנר לאַבונעץ האָט דערלאַנגט אַ פּאַטש ישיעה
דעם דירעקטאָרס בנאַקל.

אבנר האָט אַ פיר געטאָן מיט דער האַנט איבער קאָפּ, ווי
אינלייגנדיק דעם געדאַנקען-שטראָם, און אויך די אויפּרעגונג-
כּוואַליע צווישן די פאַרזאַמלטע.

— חבר וויגדער האָט דאָ געזאָגט: יעדער פּינול האָט
זיך זיין גובערנאַטאָר. נו, איך האָב געהאַט מײַן גובערנאַטאָר,
מער ניט דער פּינול איז אַן אַנדערער און דער גובערנאַטאָר
אויך אַן אַנדערער.

— מיר איז שווער צו ריידן וועגן דעם און פאַר אייניקע
וועט אויך זיין שווער צו הערן, אָבער מײַן האַנט האָט שוין
אַרויסגעזאָגט אירס און איצט מוז אויך דאָס מויל אַרויסזאָגן
כּדי איין מאָל פאַר אַלע מאָל פטור ווערן דערפון, אַרויסרייסן
מיטן וואַרצל, אירשפּייען דעם אייטער, וואָס האָט יאָרן לאַנג,
זיך געצאַטערט, כּדי אַ געליטערטער קענען אָנגיין מיט דער
אַרבעט.

— איר געדענקט פמעט אלע דעם שטרעק פון 1912. מער-
 טע פון איך געדענקען. א סך פון איך ווייסן, מ'האט אונדז,
 מיך, וויגדערן, לייבען... ארעסטירט. אייניקע פון איך ווייסן
 אפשר, אז נאכן ארעסט האט מען אונדז געשלעגן. דאס זינען
 געווען די ערשטע קלעפ, וואס איך האב געכאפט אלס פאליטי-
 שער. געשלעגן האבן מיך די סטראזשניקעס, דער אוראדניק.
 מיט די קולאקעס אין פנים, מיט פריקלאדן אין די היפטן, מיט
 א רעוואלווערן-הענטל אין שטערן. די קלעפ האבן ווי געטאן,
 אבער ווי זאל איך איך זאגן, עס האט מיך נישט געארט. סטראזש-
 ניקעס, אוראדניק, משרתים ביים צאר דארפן שלעגן, דאס איז
 זייער ארבעט, דערויף האלט מען זיי. אבער אט קומט א יונג
 בחור, אין מינע יארן, נאך יינגער פון מיר אפשר מיט א יאר
 אדער צוויי, און אט דער בחור פארט אריין מיט איין האנט
 אין מינע האר, פארריסט דעם קאפ מינעם און מיט דער צוויי-
 טער האנט — פראסק אין איין באק. וועסט שלעגן מיין טאטן,
 הא! נאך א פראסק. איך עפן די פארלאפענע אונטערגעשלעגענע
 אויגן און איך דערקען דעם שלעגער: — בן-ציון ישיעה דעם
 דירעקטארס בנאקל.

שטומע אויפגעגונג, וועלכע אבנר לאזט נישט זיך פונאן-
 דערווייגן.

— זינט דאן האב איך שוין גענוג קלעפ געקראגן. שווערע
 הארטע קלעפ און אויך שארפע, שניידנדיקע. וואס פאר ווערט
 האט א פראסק אין באק קעגן א קויל אין היפט, א מעסער אין
 זינט? פארגעסן אן דעם. אזוי האב איך געדענקט. אבער ניין,
 איך האב נישט פארגעסן. דערהערט אז וויגדער האט אים אנגע-
 שטעלט צו דער ארבעט, דערווען אים, זינען אט די צוויי קלעפ
 ווידער ארויפגעשווימען. הענט און פיס האבן מיר גענומען צי-
 טערן. גערעדט אמאל מיט וויגדערן וועגן דעם, האט ער מיר
 געענטפערט: זאל ער ארבעטן, וועט זיך איבערארבעטן, פון
 א בנאקל ווערן אן ארבעטער, און דו ארבעט זיך אויך איבער,
 פארגעס. גערעכט, האב איך געטראכט און געוואלט פארגעסן.
 אבער איך האב דאס בלויז פארשטיקט. איך האב אים אויסגע-

מיטן. נו, פאסירט דער היינטיקער סקאנדאל. איך קום ארויף אויפן שוועל פון מאלארניע, דערזע אים מיט א טעלער אין האנט גרייט צו ווארפן. איך האָב דערפילט, ווי מ'פאררניסט מיר דעם קאָפּ, דערפילט די צוויי פרעסק אין באַק, מער ניט, איך ליג ניט אַ געבונדענער, איך קען געבן צוריק, און... איך האָב געגעבן.

אבנר האָט אָפגעווישט דעם שווייס פון שטערן.

— דאָ האָט איר עס. דאָס איז מיין גובערנאָטאָר... פאר-געסן האָב איך ניט געקענט, אין די ביינער מיר געלעגן. מיט דעם פאטש האָב איך באַצאלט אַן אַלטן חוב. אָבער איצט, באַצאלט, בין איך קוויט. גערעכט איז וויגדער. מיר דארפן אַרויס-ריסן דעם אַמאָל, וואָס ליגט אונדז נאָך אין די ביינער, און דאָ, אויף דער פאַבריק, דאָ דארפן מיר זיך לערנען דאָס צו טאָן. אין דער פאַבריק ניט נאָר אַרבעטן מיר, נאָר מיר אַרבעטן זיך אַליין איבער. נייע פאַבריקן, אַ נייע פאַליטישע און עקאָנאָמישע אָרדענונג האָבן מיר שוין באַוווּזן צו שאַפן, מיר דארפן אָבער אויך שאַפן אַ נייעם מענטשן, דארפן זיך אַליין איבעראַרבעטן. אַ שווערע אַרבעט, און מיר, באַלשעוויקעס, זינען אויך מענטשן, קענען אויך מאַכן טעותן, אָבער פון די טעותן לערנען מיר, מיר ווייסן, וואָס מיר ווילן און מיר וועלן אונדזערס דערגרייכן. מיט מיין היינטיקן פאטש האָב איך אַרויסגעריסן מיין אַמאָל, מיין „גובערנאָטאָר“, איך האָב ליקווידירט פאר מיר דעם דירעקטאָרס בנאָקל און אַלץ וואָס איז געלעגן הינטער דעם. איצט בין איך גרייט צו געבן דעם בירגער שפילבאָרג די האַנט און זאָגן: קומט מיט אונדז צוזאַמען בויען די וועלט, דעם נייען מענטשן. און איצט, בירגער שפילבאָרג, ווענדט זיך עס אָן אײַך: קענט איר אַרויסרייסן דעם אַמאָל? זינט איר גרייט?